

FROM THE CONTENTS:

- ⊙ DEVELOPING NEW METHODS. A REVIEW ABOUT THE WORK OF RELEVANT GROUPS
- ⊙ LIBRARY ACTIVITIES DURING THE WEEK OF COMMUNITIES. DATA FROM A QUICK NATIONAL SURVEY
- ⊙ QUALITY OF LIFE AND THE CHANGING ROLE OF LIBRARIES. THE ROLE AND VALUE OF LIBRARIES AS INSTITUTIONS
- ⊙ DO WE SPEAK THE SAME LANGUAGE...?" COMMUNITIES INSTEAD OF DIFFERENCES
- ⊙ PUBLIC PARTICIPATION AND TEENAGERS – INVOLVING THE Z GENERATION IN THE LIFE OF LIBRARIES
- ⊙ INITIATE THE READER INTO THE WORLD OF YOUR FAVOURITE BOOKS!" THE BIG READ INITIATION – A NATIONAL PROGRAMME TO POPULARIZE READING
- ⊙ YOUTH LIBRARY AT CEGLÉD
- ⊙ GAME ON! APPLYING GAMIFICATION IN TEACHING LIBRARY-RELATED INFORMATION TECHNOLOGY APPLICATIONS
- ⊙ CONVERSATION-BASED PROGRAMMING AND IMMIGRANT INTEGRATION IN PUBLIC LIBRARIES: SWEDISH AND NORWEGIAN CASE STUDIES
- ⊙ BOOK REVIEWS

HIRDESSEN A KÖNYVTÁRI FIGYELŐBEN!

KÖZLÉS MEGÁLLAPODÁS SZERINT.
ÉRDEKLÖDNI LEHET A SZERKESZTŐSÉG
CÍMÉN ÉS TELEFONJÁN.

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFETTES A JÖVŐBE

2017/KÜLÖNSZÁM

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

A TARTALOMBÓL:

⊙ MÓDSZERTANI FEJLESZTÉSEK. ÁTTEKINTÉS A MUNKACSOPORTOK MÓDSZERTANI MUNKÁJÁRÓL ⊙ A KÖZÖSSÉGEK HETE KÖNYVTÁRI PROGRAMJAI. EGY ORSZÁGOS GYORSFELMÉRÉS ADATAI ⊙ AZ ÉLETMINŐSÉG ÉS A KÖNYVTÁR VÁLTOZÓ SZEREPE. A KÖNYVTÁR INTÉZMÉNYI SZEREPE ÉS ÉRTÉKE ⊙ „EGY NYELVEN BESZÉLÜNK...?” KÜLÖNBség HELYETT KÖZÖSSÉG ⊙ TÁRSADALMIASÍTÁS: KÖZÖSSÉGI RÉSZVÉTEL ÉS A TIZENÉVESEK. A Z GENERÁCIÓ BEVONÁSA A KÖNYVTÁRAK ÉLETÉBE ⊙ „AVASD BE TE AZ OLVASÓT KEDVENC KÖNYVEID VILÁGÁBA!” A NAGY KÖNYVES BEAVATÁS – ORSZÁGOS OLVASÁSNÉPSZERŰSÍTŐ PROGRAM ⊙ FIATALOK KÖNYVTÁRA CEGLÉDEN ⊙ GAME ON! JÁTÉKOS MÓDSZEREK ALKALMAZÁSA A KÖNYVTÁRI INFORMATIKA OKTATÁSÁBAN ⊙ BESZÉLGETÉSRE ÉPÜLŐ PROGRAMOK SVÉD ÉS NORVÉG KÖZKÖNYVTÁRAKBAN ⊙ KÉPZÉS, SZOLGÁLTATÁS VAGY ANIMÁCIÓ? A KÖZKÖNYVTÁR KULTÚRATEREMTŐ SZEREPE EGY LENGYEL FALUBAN ⊙ KÖNYVSZEMLE ⊙

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

2017/KÜLÖNSZÁM

27. (63.) ÉVFOLYAM, 2017. KÜLÖNSZÁM

Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás – EFOP-1.3.1-15-2016-00001

VENDÉGSZERKESZTŐ: Tóth Máté

A számot szerkesztette: Kovács Katalin

A szerkesztésben közreműködtek az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézet munkatársai, a Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás EFOP-1.3.1-15-2016-00001 azonosító számú projekt szakmai megvalósítói stábjából: Sági Ilona és Tóth Máté

☞ **Szerkesztőbizottság elnöke:** Hegyközi Ilona

☞ **Szerkesztőbizottság:** dr. Dippold Péter, dr. Hajnal-Ward Judit, dr. Hangodi Ágnes, dr. Koltay Tibor, dr. Murányi Lajos, Orbán Éva, Pogány György, Rácz Ágnes, dr. Sipos Anna Magdolna, dr. Tóth Máté, Villám Judit.

☞ **Borítóterv:** Gerő Éva ☞ **Műszaki szerkesztő:** Nagy László ☞ **Szerkesztőség:** OSZK Könyvtári Intézet, 1014 Budapest, Szent György tér 4–6. (Budavári Palota F. épület) ☞ **Telefon:** + 36-1-224-3795 ☞ **A szerkesztőség e-mail címe:** kovacs@oszk.hu, ☞ **Internet:** <http://ki.oszk.hu/kf> ☞ **A projekt honlapja:** <http://cselekvokozossegek.hu> ☞ **Felelős kiadó:** Tüske László főigazgató ☞ **Nyomda:** Nalors Grafika Kft., Vác ☞ **Felelős vezető:** Szabó Gábor ☞ **Megjelent:** 600 példányban ☞ HU ISSN 0023-3773 Index 26408 (Nyomtatott) ☞ HU ISSN 1586-5193 (Online)

Lapunkat az alábbi referáló lapok és adatbázisok dokumentálják:

HUMANUS (Humántudományi Tanulmányok és Cikkek Adatbázisa),

Library Literature and Information Science Full Text (EBSCO),

LISA (Library and Information Science Abstracts),

LISTA (Library Information Science and Technology Abstracts, EBSCO)

A Könyvtári Figyelő online változata a

<http://ki.oszk.hu/kf> címen érhető el.

A Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás projekt honlapja:

<http://cselekvokozossegek.hu>

A folyóiratban olvasható írások a szerzők véleményét tükrözik.

E számunk szerzői, közreműködői:

BOGNÁR Noémi Erika (az OSZK Könyvtári Intézet munkatársa, a Cselekvő közösségek projekt kommunikációs munkatársa, Bp.), BOGNÁRNÉ LOVÁSZ Katalin (az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet Savaria Könyvtártudományi Csoport adjunktusa, Szombathely), CSÉPÁNYI Zoltán (a Bródy Sándor Könyvtár Központi Könyvtárának munkatársa, Eger), CSIKÁSZ-NAGY Ágnes (az OSZK Könyvtári Intézet munkatársa, Bp.), EGRI Krisztina (az ELTE Társadalomtudományi Kar Némedi Dénes Könyvtárának vezetője, Bp.), FEHÉR Miklós (az OSZK Könyvtári Intézet igazgatója, Bp.), JÁVORKA Brigitta (az OSZK Könyvtári Intézet munkatársa, a Cselekvő közösségek projekt Koordinációs csoportjának vezetője, Bp.), JENEINÉ ECSERI Mariann (ifjúsági könyvtáros, Ceglédi Városi Könyvtár, Cegléd), JOHNSTON, Jamie (az Oslo and Akershus University College of Applied Sciences Department of Archivistcs, Library and Information Science, (HiOA) tanársegéde, Oslo, Norvégia), JUHÁSZ Erika (szakközigazdász, HR tanácsadó, biblioterapeuta, Magyar Irodalomterápiás Társaság, Bp.), LAKI Ildikó (a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógiai Kar adjunktusa, Szeged), NÉMETH Márton (az OSZK munkatársa, Bp.), RUKAT, Rafał (a Biblioteka Narodowa, Instytut Książki i Czytelnictwa munkatársa, Varsó, Lengyelország), SÁGHI Ilona (az OSZK Könyvtári Intézet munkatársa, a Cselekvő közösségek projekt Marketing és kommunikációs csoportjának vezetője, Bp.), SZABÓ Piroska (az OSZK Könyvtári Intézet munkatársa, Bp.), TÓTH Máté (az OSZK Könyvtári intézet mb. osztályvezetője, a Cselekvő közösségek projekt Kutató-fejlesztő csoportjának vezetője, Bp.)

Köszönjük szerzőink e számhoz adott önzetlen munkáját!

2017/KÜLÖNSZÁM

Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás
EFOP-1.3.1-15-2016-00001 projekt

Contents	5
Tartalmi összefoglalók	6
FEHÉR Miklós: A különszám elé	11
TÓTH Máté: A vendégszerkesztő bevezetője	13

TANULMÁNYOK

Módszertani fejlesztések. Áttekintés a munkacsoportok módszertani munkájáról (BOGNÁR Noémi Erika – BOGNÁRNÉ LOVÁSZ Katalin – JÁVORKA Brigitta – TÓTH Máté összeállítása)	17
TÓTH Máté: A Községek Hete könyvtári programjai. Egy országos gyorsfelmérés adatai	28
LAKI Ildikó: Az életminőség és a könyvtár változó szerepe. A könyvtár intézményi szerepe és értéke	36
JUHÁSZ Erika: „Egy nyelven beszélünk...?” Különbség helyett közösség	39
BOGNÁRNÉ LOVÁSZ Katalin: Társadalmiasítás: közösségi részvétel és a tizenévesek. A Z generáció bevonása a könyvtárak életébe	47
CSÉPÁNYI Zoltán: „Avasd be Te az olvasót kedvenc könyveid világába!” A Nagy Könyves Beavatás országos olvasásnépszerűsítő program	56
JENEINÉ ECSERI Mariann: Fiatalok könyvtára Cegléden	68
EGRI Krisztina: Game on! Gamifikáció alkalmazása a könyvtári informatika oktatásában	76

TARTALOM

2017/KÜLÖNSZÁM

KITEKINTÉS

JOHNSTON, Jamie: Beszélgetésre épülő programok svéd és norvég közkönyvtárakban. *Esettanulmányok a közkönyvtárak integrációjában betöltött szerepéről* (Ford.: Németh Márton) ... 83

RUKAT, Rafal: Képzés, szolgáltatás vagy animáció? *A közkönyvtár kultúrateremtő szerepe egy lengyel faluban* (Töm.: Csikász-Nagy Ágnes) 90

KÖNYVSZEMLE

Marketing/forradalom a könyvtárban

BIZZLE, Ben: *Start a revolution. Stop acting like a library.* Chicago, ALA, 2015. 194 p. (Ism.: Szabó Piroska) 95

Változó funkciók, átalakuló könyvtári terek és gyűjtemények

Space and collections earning their keep. Transformation, technologies, retooling. Ed. Joseph Hafner, Diane Koen. Berlin, De Gruyter Saur, cop. 2016. VI, 209 p. (Ism.: Szabó Piroska) 97

Játsszunk a könyvtárban!

FOLMAR, David: *Game it up! Using gamification to incentivize your library.* Lanham, Rowman & Littlefield, cop. 2015. – XIII, 133 p. (Ism.: Csikász-Nagy Ágnes) 101

Fókuszváltás – közművelődési könyvtárak közösségépítő szerepben

EDWARDS, Julie Biando – ROBINSON, Melissa S. – UNGER, Kelley Rae: *Transforming libraries building communities. The community-centered library.* Lanham, The Scarecrow Press, 2013. XXII, 230 p. (Ism.: Szabó Piroska) 103

A számot szerkesztette: Kovács Katalin, Ságghi Ilona, Tóth Máté

**Cselekvő
közösségek**

2017 SPECIAL ISSUE

ACTIVE COMMUNITIES EU PROJECT
HUMAN RESOURCES DEVELOPMENT
OPERATIONAL PROGRAMME

EFOP-1.3.1-15-2016-00001

CONTENTS

- ⊙ DEVELOPING NEW METHODS. A REVIEW ABOUT THE WORK OF RELEVANT GROUPS
- ⊙ LIBRARY ACTIVITIES DURING THE WEEK OF COMMUNITIES. DATA FROM A QUICK NATIONAL SURVEY
- ⊙ QUALITY OF LIFE AND THE CHANGING ROLE OF LIBRARIES. THE ROLE AND VALUE OF LIBRARIES AS INSTITUTIONS
- ⊙ DO WE SPEAK THE SAME LANGUAGE...?“ COMMUNITIES INSTEAD OF DIFFERENCES
- ⊙ PUBLIC PARTICIPATION AND TEENAGERS – INVOLVING THE Z GENERATION IN THE LIFE OF LIBRARIES
- ⊙ INITIATE THE READER INTO THE WORLD OF YOUR FAVOURITE BOOKS!“ THE BIG READ INITIATION – A NATIONAL PROGRAMME TO POPULARIZE READING
- ⊙ YOUTH LIBRARY AT CEGLÉD
- ⊙ GAME ON! APPLYING GAMIFICATION IN TEACHING LIBRARY-RELATED INFORMATION TECHNOLOGY APPLICATIONS
- ⊙ CONVERSATION-BASED PROGRAMMING AND IMMIGRANT INTEGRATION IN PUBLIC LIBRARIES: SWEDISH AND NORWEGIAN CASE STUDIES
- ⊙ BOOK REVIEWS

CONTENTS

Abstracts

FEHÉR Miklós: Preface to this special issue

TÓTH Máté: Introduction by the guest editor

STUDIES

Developing new methods. A review about the work of relevant groups (BOGNÁR Noémi Erika – BOGNÁR-LOVÁSZ Katalin – JÁVORKA Brigitta – SÁGHI Ilona – TÓTH Máté)

TÓTH Máté: Library activities during the Week of Communities. Data from a quick national survey

LAKI Ildikó: Quality of life and the changing role of libraries. The role and value of libraries as institutions

JUHÁSZ Erika: „Do we speak the same language...?” Communities instead of differences

BOGNÁR-LOVÁSZ Katalin: Public participation and teenagers – involving the Z generation in the life of libraries

CSÉPÁNYI Zoltán: „Initiate the reader into the world of your favourite books!” The Big Read Initiation – a national programme to popularize reading

JENEI-ECSERI Mariann: Youth library at Cegléd

EGRI Krisztina: Game on! Applying gamification in teaching library-related information technology applications

OUTLOOK

JOHNSTON, Jamie: Conversation-based programming and immigrant integration in public libraries: Swedish and Norwegian case studies (*Translated by Németh Márton*)

RUKAT, Rafał: Training, service or animation? The culture-creating role of the public library in a Polish village (*Abstracted by Csikász-Nagy Ágnes*)

BOOK REVIEWS

Marketing revolution in libraries

BIZZLE, Ben: Start a revolution. Stop acting like a library. Chicago, ALA, 2015. 194 p. (*Reviewed by Szabó Piroska*)

Changing functions, transforming library spaces and collections

Space and collections earning their keep. Transformation, technologies, retooling. Ed. Joseph Hafner, Diane Koen. Berlin, De Gruyter-Saur, cop. 2016. VI, 209 p. (*Reviewed by Szabó Piroska*)

Let's play in the library!

FOLMAR, David: Game it up! Using gamification to incentivize your library. Lanham, Rowman & Littlefield, cop. 2015. XIII, 133 p. (*Reviewed by Csikász-Nagy Ágnes*)

A change of focus – public libraries' role in building communities

EDWARDS, Julie Biando – ROBINSON, Melissa S. – UNGER, Kelley Rae: Transforming libraries building communities. The community- library. Lanham, The Scarecrow Press, 2013, XXII, 230 p.) (*Reviewed by Szabó Piroska*)

2017 Különszám

Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás

EFOP-1.3.1-15-2016-00001

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓK

A különszám elé

FEHÉR Miklós

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 11–12. p.

A kulturális alapellátás fejlesztésére meghirdetett kormányprogram kiterjesztésével a kultúra területén működő valamennyi intézmény (múzeumok, könyvtárak, közművelődési terület intézményei) együttes feladata lett a kulturális javak védelme és a hozzáférés biztosítása minden állampolgár számára. A „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás” projekt céljai a társadalmi összetartozás és helyi identitás erősítésével ezeket a terveket is segíti. Napjainkban a közkönyvtárak hagyományos feladataik ellátása mellett mindgyakrabban közösségi találkozóhelyként is működnek és szerepet vállalnak a kistélepülések közösségi életének fejlesztésében, a helyi hagyományok őrzésében, szoros együttműködésben a közművelődés társintézményeivel.

Tárgyszavak: Együttműködés, helyi; Fejlesztési terv; Közművelődési intézmény; Közművelődési könyvtár; Könyvtárhasználat; Támogatás – pénzügyi, állami, Társadalmi elvárások

A vendégszerkesztő bevezetője

TÓTH Máté

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 13-15. p.

A 21. század eleje a könyvtár komplex szerepértelmezését hozta, melynek lényeges motívuma a könyvtár mint értéksemleges, mindenki előtt nyitott közösségi tér megjelenése volt. A „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás” projekt összetett célrendszerében többek között a társadalmi összetartozás erősítése, a közösségi részvétel, az önkéntesség és a társadalmi felelősségvállalás jelentik a vezérfogalmakat a kulturális intézmények számára. A Könyvtári Figyelő tematikus különszáma a projekt elméleti és módszertani kereteinek összefoglalása után a gyakorlati megvalósításra, a bevált módszerekre, a sikeres hazai és külföldi kezdeményezések bemutatására fókuszál és kitekint a hazai szakmai fórumok és a nemzetközi projektek munkájára is. Az írások többsége a fiatalok és a könyvtár kapcsolatát vizsgálja (pl. milyen megújult szemléletű szolgáltatásokat tudnak vállalni a könyvtárak, milyen módszerekkel és speciális programokkal lehet a Z generáció tagjait, valamint a fiatal felnőtteket megnyerni és bevonni a könyvtári közösségi életbe stb.). A hazai jó példák bemutatását (pl. ifjúsági könyvtári klubok, gamifikáció, biblioterápia, fiatalokat megszólító rendezvények, kreatív vetélkedők stb.) két külföldi szerző esettanulmánya (skandináv és lengyel példákkal), továbbá a projekt támogatásával beszerzett, zömmel az angolszász gyakorlatot részletező könyvismeretetések egészítik ki.

Tárgyszavak: Együttműködés, helyi, Fejlesztési terv; Hátrányos helyzetű olvasó, Ifjúsági olvasó; Jó gyakorlat; Közművelődési könyvtár; Könyvtárhasználat; Könyvtárpropaganda; Támogatás – pénzügyi, állami; Tematikus szám

TANULMÁNYOK

Módszertani fejlesztések. Áttekintés a munkacsoportok módszertani munkájáról

BOGNÁR Noémi Erika – BOGNÁRNÉ LOVÁSZ Katalin – JÁVORKA Brigitta – TÓTH Máté

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám 17–27. p.

A 2016 szeptemberében indult és három éven át tartó „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás” uniós projekt legfontosabb célja a települések közösségi szerepvállalásának erősítése, az önkormányzatok kulturális intézményei és a lakosság

közötti kapcsolatok és együttműködés fejlesztése. A múzeumi, könyvtári és közművelődési terület konzorciumi együttműködésben közös módszertanokat dolgoz ki és vezet be, mintaprojekteket valósít meg, továbbképzéseket szervez, szakmai napokat, konferenciákat, műhelybeszélgetéseket tart, továbbá országos mentorhálózatot állít fel és működtet. Hat nagy terület fejlesztését határozták meg 1) közösségfejlesztés, közösségi tervezés; 2) kutatás-fejlesztés, mérés, értékelés; 3) mentorálás, minőségbiztosítás; 4) intézményi önkéntesség, jó gyakorlatok; 5) intézmények társadalmiasítása; 6) mélyszegénység enyhítése, esélyegyenlőség. A fejlesztendő területekre hat munkacsoportot állítottak fel a könyvtári, múzeumi és közgyűjteményi terület jeles szakembereiből, akiknek a feladata a módszertani útmutatók kidolgozása. Az írás összefoglalja a módszertani útmutatók elkészítésének elméleti és módszertani kereteit és bemutatja az útmutatók tartalmát. (Az útmutatókat ld. <http://cselekvokozossegek.hu/tudastar> webcímen.)

Tárgyszavak: Együttműködés, helyi; Fejlesztési terv; Hatékonyság; Hátrányos helyzetű olvasó; Könyvtárhasználat; Kutatás-fejlesztés; Módszertani útmutató; Önkéntes munka; Személyzet; Társadalmi elvárások; Továbbképzés;

A Közösségek Hete könyvtári programjai. Egy országos gyorsfelmérés adatai

TÓTH Máté

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 28–34. p.

A Közösségek Hete a „Cselekvő közösségek – aktív szerepvállalás” projekt hagyományteremtő, országos hatókörű programsorozata, melyet először idén tavasszal (2017. május 8–14.) rendeztek meg. Az eseményre olyan programokkal jelentkezettek a kulturális intézmények, civil szervezetek és helyi közösségek, amelyek kifejezik a közösségi, társadalmi összetartozást. A rendezvénysorozatról a szervezők marketing célú gyorsfelmérést készítettek a résztvevők előzetes elvárásairól és a megvalósulásról alkotott véleményükről. Az online felületen elérhető kérdőívet összesen 1325 válaszoló töltötte ki. A felmérés nem tekinthető reprezentatívnak. A program hét napja alatt rendezett kulturális programok 26%-a kapcsolódott a könyvtárakhoz és az összes válaszoló 35%-a vett részt könyvtári programokon is. Az adatok elemzéséből kirajzolódnak a könyvtárakat is érintő programsorozatok résztvevői, az általuk kedvelt kommunikációs csatornák, a könyvtári rendezvényekkel szemben támasztott elvárások és a résztvevők véleménye a programokról. Összességében

a változatos tematikájú programsorozat fogadtatása mindegyik korosztályban egyöntetűen elismerő volt.

Tárgyszavak: Felmérés; Kommunikáció –használókkal, Közgyűjtemény; Közművelődési könyvtár; Könyvtárpropaganda; Rendezvény könyvtárban; Szabadidő felhasználása;

Az életminőség és a könyvtár változó szerepe. A könyvtár intézményi szerepe és értéke

LAKI Ildikó

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 35–38. p.

A kultúra, a könyvtár és az életminőség kérdése szorosan összekapcsolódó fogalmak, hiszen ha a minőségi élet jut eszünkbe, akkor a kultúra tartalmi elemei nélkülözhetetlenek az életünkben. A 21. század legfontosabb mutatói közé tartozik a társadalom egyre aktívabb és sokrétű fogyasztása, az emberek mindennapi viselkedése, melyben a jóllét megteremtése, a különböző életstílusok kialakítása is meghatározó jelentőségű. A tanulmány összefoglalja az életminőség és a könyvtár mint intézmény kapcsolatát, elemzi annak jelenlegi tartalmát és kitér jövőbeni lehetőségeire. A könyvtár napjainkban nemcsak az olvasáshoz kapcsolódó kulturális intézmény, hanem olyan szociális, közösségi, pedagógiai és nevelési helyszín, ahol a különböző korosztályok számára lehetőséget biztosítanak egyéni jólétük megvalósításához.

Tárgyszavak: Életminőség; Könyvtárhasználat; Közművelődési könyvtár;

„Egy nyelven beszélünk...?” Különség helyett közösség

JUHÁSZ Erika

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 39–46. p.

A tanulmány központi témája a 15–25 éves fiatalok könyvtárhasználatának kérdésköre, különös tekintettel a kamaszok, fiatal felnőttek könyvtári környezetben történő megszólíthatóságára. Először a generációk fogalmát és az egyes generációk jellemzőit tárgyalja, majd kitér a vizsgált generáció jellemzőire és a generációk közötti kommunikációs problémákra, majd kísérletet tesz arra, hogy feltárja, vannak-e olyan technikák, attitűdök, hívószavak, amelyek sikeresen alkalmazhatók könyvtári környezetben is az Y/ Z generáció megszólításakor.

Tárgyszavak: Ifjúsági olvasó; Információtechnológia;

Könyvtárhasználat; Olvasásra nevelés; Szabadidő felhasználása; Szolgáltatások,

Társadalmiasítás: közösségi részvétel és a tizenévesek. A Z generáció bevonása a könyvtárak életébe

BOGNÁRNÉ LOVÁSZ Katalin

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 47–55. p.

A Z generáció jellemzése után e korosztály könyvtárhasználati szokásait foglalja össze a szerző. Külföldi tanulmányok szerint relatíve aktív könyvtárhasználónak tekinthetők, bár a könyvtárakra elsősorban nem információforrásként gondolnak, hanem közösségépítő és oktatástámogató szerepükért keresik fel inkább. Az angol és az amerikai könyvtáros egyesület (CILIP, ALA), valamint az IFLA fiatalokkal foglalkozó szakmai dokumentumainak visszatérő megállapítása, hogy a könyvtári fejlesztéseket (pl. könyvtári terek és könyvtári szolgáltatások átalakítása) az érintett generáció tagjaival együtt szükséges kidolgozni. Az amerikai középiskolások önkéntesként is bekapcsolódhatnak a könyvtárak munkájába (tizenévesek tanácsadó csoportja), javaslatot tehetnek dokumentum-beszerzésekre, tematikus kampányokra, részt vehetnek a fiataloknak szóló programok szervezésében, wiki működtetésében stb. Igényeiket előzetesen fel kell mérni, képviselőiket pedig be kell vonni a tervező és szervező munkába. A magyar könyvtári gyakorlatban is számos jó kezdeményezés található a fiatalok aktivizálására, érdemes lenne a tapasztalatokat széles körben is megosztani.

Tárgyszavak: Digitális bennszülött; Gyermekek- és ifjúsági olvasó; Információtechnológia, Kommunikáció –használókkal; Könyvtárhasználat; Önkéntes munka; Egyesült Államok;

„Avasd be Te az olvasót kedvenc könyved világába!” A Nagy Könyves Beavatás országos olvasásnépszerűsítő program

CSÉPÁNYI Zoltán

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 56–67. p.

A Z generáció, vagyis az 1995 után született korosztály már beleszületett a digitális technológiák világába. Életük minden percét, az információ megszerzését és elérhetőségét, valamint az olvasási szokásait is az e-világ határozza meg. Az egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár tinik számára kitalált olvasásnépszerűsítő vetélkedője, az

„Avasd be Te az olvasót kedvenc könyveid világába!” 2015-ben indult, és Veronica Roth: A beavatott című trilógiáján alapult. A szervezők célja az volt, hogy élménnyé tegyék az olvasást és hasznos időtöltékként állítsák a fiatalok elé. A vetélkedő hét fordulóból állt. A csapatok a „Könyvválasztó” kínálatából választották ki, melyek lesznek azok a könyvek, amelyeket közösen olvasnak el, és együtt dolgoznak fel. A játékhoz szükségük volt a képzelőerejükre, a fantáziájukra és az ügyességükre is, mert a kiválasztott könyvhöz egy kreatív feladat teljesítése kapcsolódott. A csapatmunka során a játékosoknak lehetőségük volt saját szimulációs program készítésére, jelenetek újraírására vagy visszajátzására, könyvborítók újratervelésére, montázsok összeállítására. Olyan zenei aláfestéseket is kereshettek a kötetekhez, melyeket később is szívesen hallgattak a könyv újraolvasásakor. A helyi kezdeményezésből 2016-ban országos akció lett 96 csapattal és 382 fiatal részvételével. Támogatóként az Informatikai és Könyvtári Szövetség és a Nemzeti Kulturális Alap állt a program mellé. Az írás bemutatja a verseny szervezését és lebonyolítását. A résztvevők visszajelzése a csapatmunka hasznosságáról és a közös olvasás örömeinek felismeréséről szól.

Tárgyszavak: Digitális bennszülött, Ifjúsági olvasó; Játék; Információtechnológia; Megyei könyvtár; Olvasás; Olvasóvá nevelés; Vetélkedő, Eger, Magyarország

Fiatalok könyvtára Cegléden

JENEINÉ ECSERI Mariann

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 68–75. p.

2012-ben adták át a Ceglédi Városi Könyvtár NKA pályázati támogatás segítségével elkészült Ifjúsági Könyvtárát, mellyel a város 14 és 20 év közötti fiataljai számára alakítottak ki olyan információs közösségi teret, amely a hagyományos könyvtári szolgáltatások mellett alkalmas lett közösségi szabadidős tevékenységek befogadására is. A tér kialakításában és berendezésében a fiatalok igényeit tartották szem előtt: jól megválasztott bútorok, flexibilis tér, tematikus könyvtári rend, üzenőfelületek, délutáni, ill. esti nyitva tartási idő stb. A könyvtárosok a fiatalok különböző csoportjait megcélzó klubfoglalkozásokat, kreatív versenyeket, vonzó szabadidős rendezvényeket szerveztek. Később a programok szervezésébe – máshol bevált tapasztalatok alapján – önkéntes szakemberek segítségét is igénybe vették (nyelvtanfolyam, prevenció klub, társasjáték klub stb.). Az ifjúsági részleg átadása óta lassan nőni kezdett a beiratkozott olvasók és látogatók száma, csakúgy, mint a programoké és a rendezvényeken résztve-

vőké. A könyvtárosok kemény küzdelmet folytatnak az olvasók megtartásáért és új olvasók megszólításáért. A szerző egy „mini” ifjúsági kutatást végzett a városban tanuló középiskolások körében: 316 válaszoló diák olvasási, szabadidő eltöltési szokását, tájékozódási forrásait vizsgálva. A „Mit csinálna szívesen a könyvtárban” kérdésre érkezett válaszok tanulságosak voltak: kifejezték a fiatalok hagyományos rendezvények iránti igényét, de a fiatalok által kedvelt meghívottak részvételével.

Tárgyszavak: Felmérés; Ifjúság nevelése olvasásra; Ifjúsági könyvtár; Kommunikáció -használókka; Könyvtárhasználat; Könyvtárpropaganda; Rendezvény könyvtárban; Szabadidő felhasználása; Szolgáltatások; Városi könyvtár

Game on! Gamifikáció alkalmazása a könyvtári informatika oktatásában

EGRI Krisztina

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 76–81. p.

Az infokommunikációs eszközök és hálózatok fejlődése, valamint a felhasználói szokások változásai arra ösztönzik a felsőoktatási könyvtárakat, hogy az általuk végzett használóképzés tartalmát és módszertanát felülvizsgálják. 2015-ben az Állatorvostudományi Egyetem Könyvtárában a hallgatói visszajelzések és a felmerülő új igények hatására Biológus alapszakon a szerző (oktatóként) újragondolta az órarendbe beépített könyvtári informatika képzés programját és módszertanát. Fontosnak tartotta, hogy a hallgatók aktívabban vegyenek részt az órákon és az információs műveltséghez kapcsolódó készségek elsajátítása élményszerűen történjen. A korábbi vegyes módszertant alkalmazó tanórák helyett gyakorlati, probléméma-megoldásra és aktív hallgatói közreműködésre építő órákat tervezett. A megvalósítás egyik módszertani eleme a gamifikáció (játékos módszerek) pedagógiai felhasználása volt. A játékos módszerek gyakorlati alkalmazásában szerzett tapasztalatokat foglalja össze az írás. A csoportmunkák alkalmazásával a félév végére a hallgatók megtanultak kooperálva dolgozni, és a csapatjátékok során megtapasztalt versenyhelyzetek is ösztönzően hatottak a tanulásra. Pozitívumként könyvelhető el az is, hogy a vizsgák is kevesebb stresszel jártak.

Tárgyszavak: Didaktika; Egyetemi hallgató; Felsőoktatási intézmény; Használóképzés, felsőfokú; Játék,

KITEKINTÉS

JOHNSTON, Jamie: Beszélgetésre épülő programok svéd és norvég közkönyvtárak-

ban. Esettanulmányok a közkönyvtárak integrációjában betöltött szerepéről (Ford.: Németh Márton)

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 83–90. p.

Svédországi és norvégiai közkönyvtárakban alkalmazott jó gyakorlatról számol be a szerző. Központi témája, hogy a könyvtári keretek között szervezett, helyi önkéntesek segítségével megvalósított társalgási programok, az ún. nyelvi kávézók milyen hatékonyan tudják segíteni a bevándorlók társadalmi beilleszkedését. Esettanulmányokkal is igazolja ennek a kommunikációs formának integrációt támogató hatását. Az ilyen típusú kötetlen beszélgetési szituációban kétirányú kommunikációs folyamat zajlik, amely mind a bevándorlók, mind a befogadó társadalmat képviselő önkéntesek viselkedésére kihat. A program hatékonynak bizonyult a nyelvi és kulturális kommunikáció fejlesztésében, a kölcsönös információcserében és az egyének társadalmi kapcsolatrendszerének bővítésében is. Általánosabban mondván: ez a kommunikációs forma csökkenti az előítéleteket és erősíti a bizalmat, valamint az összetartozás érzését mindkét résztvevő csoportokban.

Tárgyszavak: Esettanulmány; Hátrányos helyzetű olvasó (bevándorló); Közművelődési könyvtár; Nyelvi kávézó; Önkéntes munka; Társadalmi kapcsolatok; Norvégia; Svédország

RUKAT, Rafal: Képzés, szolgáltatás vagy animáció? A közkönyvtár kultúrateremtő szerepe egy lengyel faluban (Töm.: Csikász-Nagy Ágnes)

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 91–94. p.

A szerző könyvtárosként és kulturális antropológiával foglalkozó kutatóként hosszabb időn át részt vett egy lengyelországi hegyi kistelepülés könyvtárának életében. Bekapcsolódott a könyvtári munkába és részese lett a rendezvények szervezésének is. Kutatóként mélyinterjúkat készített a könyvtárba látogatókkal és a helyi hagyományörző közösség tagjaival. Megfigyelte a könyvtár szerepét a helyi pásztorhagyományok felkutatásában és megőrzésében. A könyvtárosok egyrészt szellemi támogatást adtak a néphagyományok ápolásához, másrészt a könyvtár tereit is megnyitották a hagyományörző klubok működése előtt.

Tárgyszavak: Falusi könyvtár; Hagyományok ápolása, Könyvtárhasználat; Rendezvény könyvtárban, Lengyelország

KÖNYVSZEMLE

Marketing/forradalom a könyvtárban

BIZZLE, Ben: Start a revolution. Stop acting like a library. Chicago, ALA, 2015. 194 p.

(Ism.: Szabó Piroska)

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 95–97. p.

Tárgyszavak: Elektronikus könyvtár; Könyvtármóddell; Könyvtárpropaganda; Marketing; Web; Egyesült Államok, Recenzió

Változó funkciók, átalakuló könyvtári terek és gyűjtemények

Space and collections earning their keep. Transformation, technologies, retooling. Ed. Joseph Hafner, Diane Koen. Berlin, De Gruyter – Saur, 2016. VI., 209 p. (IFLA publications, 175.)

(Ism.: Szabó Piroska)

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 98–101. p.

Tárgyszavak: Enteriőr; Esettanulmány; Konferenciái anyag; Könyvtárpépítés, berendezés; Raktározás; Szabadpolc; Tervezés; Recenzió

Játsszunk a könyvtárban!

FOLMAR, David: Game it up! Using gamification to incentivize your library. Lanham, Rowman and Littlefield, 2015. 133 p. (Ism.: Csikász-Nagy Ágnes)

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 101–102. p.

Tárgyszavak: Esettanulmány; Információtechnológia; Játék; Könyvtárpropaganda; Tervezés, Recenzió

Fókuszváltás – közművelődési könyvtárak közösségépítő szerepben

EDWARDS, Julie Biando – ROBINSON, Melissa S. – UNGER, Kelley Rae: Transforming libraries, building communities. The community-centered library. Lanham, The Scarecrow Press, 2013. XXII, 230 p.

(Ism.: Szabó Piroska)

Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 2017. Cselekvő közösség különszám, 103–105. p.

Tárgyszavak: Kommunikáció –használókkal; Könyvtárpropaganda; Közművelődési könyvtár; Szolgáltatások; Támogatás –pénzügyi, állami; Recenzió

A különszám elé

*Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás
(EFOP-1.3.1-15-2016-00001 kiemelt projekt)*

*Könyvtárak, múzeumok és közművelődési intézmények
az aktív közösségekért, a fenntartható és fejlődő társadalomért.*

Minden pillanat örökkévalóság. De a leghosszabb örökkévalóság is csak egy pillanat. A két mondatot egymás mellé állítva és a második mondatba belekapaszkodva adódik a kérdés: van-e értelme? Van-e értelme cselekedni, akarni, hiszen ami tegnap még fontos volt, másnapra paránná válhat. Miért akarunk mégis teljes szívvel elérni dolgokat még ma, és miért érezzük úgy, hogy a teendőink, a küldetésünk megkerülhetetlenül fontos?

„Az élet mellett ott van a halál, a boldogságnál a lehangolás, a fénynél árnyék, kétség és remény. Ott állok, látod, hol te, mindenütt...” mondja Lucifer Madách Imre: *Az ember tragédiája* első színében. A luciferi gondolkodás, a luciferi gondolat körülhang bennünket.

De hagyjuk el a bizakodás és a kétségbeesés mezsgyehatárát, és mielőtt elbillennénk bármelyik irányba, tartsunk önvizsgálatot!

A rendszerváltásig tekintek vissza, az önkormányzatok létrejöttéig. A szabadságélmény öröme egy ideig eltompította a látható nehézségeket, de ahogy teltek az évek, kitapinthatóvá vált, hogy az önkormányzatok feladatai és a feladatellátáshoz rendelkezésre álló források aránya folyamatosan torzul, és egyre nőnek az esélyek közötti különbségek az egyes (akár a szomszédos, tehát azonos kistérségi feltételek mellett létező) települések között is. A források hiányában mind hangsúlyosabb szerephez jutott az eredményesség terén a helyben meglévő humán erőforrás. Néhány településnek szerencséje volt, mert egy ügyes polgármesterrel olyan fejlesztésekbe foghatott, amelyről mások még csak nem is álmodhattak. A települések többsége viszont lassan elmerült saját problémahalmazába, az utak kátyúiba, a hiányzó infrastruktúrába, a közműrendszerek avultságába és az ebből fakadó működtetési nehézségekbe, a felújításra váró középületekbe. Az előremenekülés – vagy csak egyszerűen az élet által megkövetelt kiadások kifizetése – hitelfelvételre készítette az önkormányzatokat. A települések egy része a hitelt felélte, de visszafizetni már nem tudta. Csak pénz tud pénzt fialni, de ahol évtizedekre előre el van költve a jövőbeni forint is, ott mi esélyünk lehet?

Ezt a kegyetlen helyzetet ismerte fel a kormány, és döntött az önkormányzatok pénzügyi konszolidációjáról, a hitelek átvállalásáról, a hitelspirál széttöréséről, majd ezt követően fejlesztési források nyitására.

A kormányzati szándék nemes. Legyen egyre több magyar település sikeres, fenntartható fejlődési utat bejáró, „smart-konceptiót” dédelgető, a helyi erőforrásokat maximálisan kihasználó.

De a cél, legyen bármilyen nemes, önmagát még nem tartja el. Azt kell látnunk, sőt egyre inkább láttatnunk minden települési vezetővel, hogy a pénzügyi konszolidációval csupán levegőhöz jutott a település. Az csak erre elég.

Meg kell hát tennünk a második lépést is. A pénzügyit követő kulturális konszolidációt. A „Kulturális alapellátás” címen meghirdetett program kiterjesztése a felszínen tartott és megélt kulturális elemeken túl az identitáselemeket szeretné a településen élők fókuszába állítani közösségi alapintézményeiken (pl. könyvtár, közösségi, illetve közművelődési tér, közösségi műemlékek) keresztül, melyek ahhoz kelljenek, hogy az emberek közösségi életet élni kívánó aktivitása fokozódjon, hogy az emberek saját településük, településrészük védbástyájaként éljenek, gondolkodjanak és cselekedjenek.

Számos jó példát ismerünk és láttunk arra, hogy bajban összefog az ország. Jó lenne, ha a dolgos jövőbeli mindennapok tervezése éppoly elégséges indok lenne az összefogásra, mint az égő határ vagy a településre betörő ár. Lehetségesnek kell lennie! A jövő a tét. Nem a múlt nélküli jövőé, hanem a múltat ismerő, azt megvalló jövőé. Amiben mindannyiunk élete jelen van, és a szüleinké is, meg a nagy- és dédszüleink élete is. Az évszázadokon át felkelő és lebukó nap üzenete, a tájhoz illő ételek illata, a helyi viseletek színessége, gazdagsága is benne van. A mesterségek, az emlékek, az emlékhelyek üzenete is benne van, és az is, hogy vigyázzunk rájuk! Építsük és adjuk tovább gyermekeinknek. A kultúra így tart meg mindnyájunkat.

A könyvtárak mint közösségi színterek és mint településtörténeti gyűjtőpontok a művelődés társszereplőivel (a közművelődéssel és múzeumüggyel) összefogva a közösségfejlesztés kulturális bázisát adhatják a települések számára.

A Könyvtári Figyelő mostani különszáma, melyet kezében tart a Tisztelt Olvasó, a kulturális közösségfejlesztés örömét hirdeti. Példát kíván mutatni a könyvtári szakterületről. Ösztönözni szeretne. Szólni mindazokhoz, akik könyvtáros, múzeumi, közművelődési szakemberként, önkormányzati döntéshozóként vagy kistelepülésen, lakótelepen élő értelmiségként felelősséget éreznek a közös múltra épülő jövő iránt. Akik vállalják a küzdelemet. Ahogy Madách mondja, de már Ádám szavaival *„Az élet küzdelem, s az ember célja e küzdelem maga...”* (XIII. szín).

Fehér Miklós
igazgató
Könyvtári Intézet

A vendégszerkesztő bevezetője

TÓTH Máté

A Könyvtári Figyelő első *Cselekvő közösségek* különszámával az olvasó gazdag és változatos tartalommal rendelkező összeállítást tart a kezében, amelynek vezérgondolata a könyvtár és közösségek kapcsolata. Nem új, de aktuális téma, amely nemcsak a *Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás EFOP-1.3.1-15-2016-00001* projekt teljesítése, hanem a könyvtárak posztmodern kori küldetésének beteljesítése szempontjából is fontos.

A 21. század eleje a könyvtár meglehetősen komplex szerepértelmezését hozta, melynek egyik központi motívuma a könyvtár mint közösségi tér megjelenése: egy olyan helyé, amely a legkülönbözőbb kulturális háttérű és világnézetű emberek számára is hozzáférhető. Egy értékszeges helyszín és a legkülönbözőbb identitáselemek előtt is nyitott közeg.

A könyvtárról ugyanakkor az is tudható, hogy alapvető értékei között szerepel az egyének és a közösségek identitásának megőrzése és fejlesztése is. Az értékszegesség és az identitás megőrzése látszólagos paradoxonának feloldásában az egyén és a közösségek kapcsolatának megértése segíthet.

A közösség egyénekből áll, az egyének identitásának elemei adják hozzá a kötőanyagot. A közösség nem

feltételezi, és nem várja el, hogy tagjai mindenről ugyanazt gondolják vagy, hogy ugyanúgy érezzenek, de lennie kell legalább egy olyan közös értéknek, amelyet mindenki oszt, amelyről mindenki hasonlóan vélekedik. Ezek a közös értékek jelenthetik az alapját a sokszínű közösségeknek, amelyeket bárki gazdagíthat, és amelyekben mindenki gazdagodhat, ahol mindenki megtalálhatja a számítását, függetlenül attól, hogy honnan jött és miként vélekedik a világ dolgairól.

A könyvtárnak éltető eleme a kultúra változatos megnyilvánulásaival szembeni nyitottság. A változatos megnyilvánulások pedig egyre inkább a használók kezébe kerülnek, ők a kultúra teremtői, hordozói és terjesztői. Aki nyitott a kultúra iránt, annak elsősorban az emberek irányába kell nyitnia. A könyvtáraknak a jelenkor aktuális társadalmi szükségleteinek kielégítéséhez ezeket az erős identitással rendelkező egyénekből összeálló, értékeket hordozó közösségeknek a támogatását is fel kell vállalniuk, így lehetnek a kultúra megőrzőiből kulturális értékek teremtői.

A *Cselekvő közösségek* projekt összetett célrendszere ezek köré a gondolatok köré szerveződik, de nem elégszik meg az elméleti keretek tisztázásával,

hanem tovább megy és olyan, a tapasztalatokon alapuló, gyakorlatban hasznosítható módszertanokat fejleszt és terjeszt el mentorhálózata útján, amelyek segíthetnek a könyvtáraknak a közösségépítéssel kapcsolatos tevékenységeik fejlesztésében. A különszám is ezekkel a célokkal jött létre: néhány elméleti írás, vezérgondolat után a gyakorlati megvalósítás lesz a főszerep. Bevált módszerek, hazai és külföldi sikeres kezdeményezések bemutatásai képezik a tartalom döntő részét.

A projekt már több mint egy éve indult, így ebben a különszámban már beszámolhatunk az eredményeinkről és bepillantást engedhetünk a műhelymunkába is. Ugyanakkor nem szeretttük volna a különszámot kizárólag a saját tartalmaink közvetítésére használni. Maga a projekt is ezer szállal kötődik a szakmához, az intézményekben folyó munkákhoz, igyekszik katalizátor szerepet játszani és felfedezni mindazt, ami jó és használható, és azt minél szélesebb szakmai közönség számára közvetíteni. A témák kiválasztása során kitekintettünk az aktuális hazai szakmai fórumokra és a nemzetközi projektekre is, amelyeken a közösségfejlesztéshez és közösségépítéshez kapcsolódó releváns tartalmakat találtuk. A rövidebb-hosszabb tanulmányok után a projekt keretében beszerzett és a Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtárában hozzáférhető könyvekből választottunk néhány érdekes művet bemutatásra.

A projekt kezdetén nem is gondoltuk, hogy milyen nehéz a három kulturális területen működő szakma tagjai – könyvtárosok, muzeológusok és közművelődési szakemberek – közötti közös hangot megtalálni, egymás szempontjait megérteni, és olyan közös fejlesztésekbe kezdeni, amelyek mindhárom területen egyaránt hasznosíthatók. A projekt első, legfontosabb tennivalója a módszertani útmutatók kidolgozása volt, amely során a különböző szakterületekről delegált szakértők közösen vitatták meg a közösségfejlesztés, a társadalmiasítás, az intézményi önkéntesség, a mentorhálózat, az értékelés, az esélyegyenlőség, valamint a mérés-értékelés kérdéseit az a céllal, hogy szakmailag megalapozott, egységes, a kulturális területen elfogadható és használható módszertani segédleteket adjanak közre.

A különszámot a munkacsoportok eddigi munkájáról szóló, négy szerző által közösen jegyzett tanulmány nyitja. Az írás tömören összefoglalja a módszertani munka kihívásait, és bemutatja a módszertani útmutatók megalkotásának folyamatát, melyek közül kettő már könyv formában is megjelent.

A projektmunka sikere a hagyományteremtő céllal indított *Közösségek Hete* is, melyből az egész országot megmozgató, népszerű programsorozat lett. A *Közösségek Hete* a könyvtári, múzeumi és közművelődési szektor együttes akciójaként megmutatta, hogy közös célok kitűzésével és az egyes intézményrendszerek saját eszköztárával képesek lehetünk sikereket elérni. Az akcióról készítettünk egy kérdőíves gyorsfelmérést a résztvevők körében, ahol véleményt formálhattak a programokról, a szervezésről, a témákról, és ötleteket adhattak a jövő hasonló rendezvényeire nézve. A cikk a könyvtári programokon résztvevők válaszait elemzi, levonva a tanulságokat az egyre szaporodó közösségi rendezvények szervezői számára. Különszámunk következő két írása inkább az elméleti vonalat képviseli. *Laki Ildikó* cikkében az életminőség, a szubjektív jóllét modelljeit mutatja be, majd arról ír, hogy a könyvtári szolgáltatások mennyiben járulhatnak hozzá az egyén életminőségének javulásához. A kérdésfelvetés azért nagyon releváns, mert felnyitja a szemünket arra, hogy a használó nézőpontjából közelítve a szolgáltatásainkhoz (nem pedig egy osztályadalmi szinten megfogalmazott absztrakt célrendszer oldaláról közelítve) személyesen „Neki”, a „Mi olvasónk”-nak adhatunk választ a kérdéseire, támogathatjuk, hogy „Ő” jobban érezze magát a bőrében.

A különszám másik hangsúlyos témája a fiataloknak szóló könyvtári szolgáltatások lehetőségeinek bemutatása. Minden célcsoportnak megvannak az egyedi jellemzői, sajátos viselkedési normái és igényei. *Juhász Erika* a generáció fogalmát, majd az egymásra következő generációk sorát mutatja be, gyakorlati oldalról is nagyon sok hasznos ismeretet közvetítve a könyvtárosok számára. „Fontos ismerni a generációk meghatározó jegyeit, korszakjelzőit, hiszen így, a szerzett információ alapján attitűdjük feltérképezhető, a hívószavak definiálhatók, így elérésük nagyobb sikerrel kecsegtet” – írja a szerző. Az ismeretek gyakorlati hasznosíthatóságát demonstrálandó, végül az empátia, a generációk közötti megértés szép példáját mutatja be a biblioterápiás foglalkozás leírásával.

A társadalmiasítás, közösségi részvétel, felelősségvállalás fogalmai a *Cselekvő közösségek* projektben kerültek bevezetésre a hazai könyvtári szakmában, jóllehet a mögöttes tartalom régóta jelen van a szakmai közgondolkodásban. *Bognárné Lovász Katalin* cikke nemzetközi törekvéseket mutat be kifejezetten a Z generáció számára kínált könyvtári szolgáltatásokról, a fiatalok igényeinek megértéséről és a könyvtárak vonzóvá tételéről. A feladat komplex,

mert nemcsak egy-egy új szolgáltatás bevezetéséről, hanem a terek, a kommunikáció és a könyvtárosok gondolkodásának átalakításáról egyszerre van szó. A külföldi gyakorlati példák sora egyrészt továbbgondolásra érdemes új ötleteket adhat a hazai szakembereknek, másrészt önmagában is élvezetes virtuális utazásra hív távoli kontinensek könyvtáraiba.

Arra, hogy a Z generáció bevonása érdekében megvalósuló jó gyakorlatokért nekünk sem kell feltétlenül nemzetközi vizekre hajóznunk, *Csepányi Zoltán* cikke a bizonyíték. Az egri megyei és városi könyvtár *A Nagy Könyves Beavatás* című játéka az egész országban képes volt megmozgatni a tizenéveseket és olvasásra sarkallni őket. A program bebizonyította, hogy az olvasás sem magányos tevékenység, sőt éppen hogy kapocsként szolgálhat az ország legkülönbözőbb pontjain élő gyerekek között, és identitásteremtő hatása is van, és erősítheti a közösséghez tartozás érzését.

Játszani nemcsak a Z generáció tagjai, hanem az egyetemista korosztály is szeret. Játékos formában minden könnyebben emészthető, ráadásul sokkal hatékonyabb is. *Egri Krisztina* írása a játékosítás gyakorlati alkalmazásáról megmutatta, hogy a játékos formában közvetített ismeretek milyen komplex módon támogatják a fiatalokat a könyvtárhasználati ismeretek elsajátításában. Az adatbázisokban való keresési készségeik fejlesztése mellett a módszer a hatékony együttműködésre is tanít.

Sikerült két külföldi szerzőt is megnyernünk a publikálásra: *Jamie Johnston* az Oslói és Akershusi Főiskola doktori iskolájának hallgatója a közelmúltban megvédett disszertációjának egy még sehol nem publikált részét tette közzé a Könyvtári Figyelőben. Svédországban és Norvégiában a bevándorlók beilleszkedésének segítése nagy kihívást jelent a közművelődési könyvtárak számára, amelyek hajlandók felvállalni a társadalom periferiáján élők számára is a közösségi tér szerepét. A nyelvi kávéházak olyan klubok, amelyek beszélgető programjaikkal elősegíthetik a többségi társadalommal való kapcsolatfelvételt, ezáltal pedig a nyelvi, kulturális integrációt. Különösen nagy jelentősége van ennek a nagyvárosok világában, ahol a sok ember között sokkal könnyebben érzi magát magányosnak a távoli országokból érkezett idegen.

Míg *Jamie Johnston* két észak-európai nagyváros, Malmö és Stockholm sajátos problémavilágába kalauzol, addig *Rafal Rukat* egy ízig-vérig kelet-európai vidék, a gurálok lakta dél-lengyelországi település könyvtárába vezet minket. Az erősen összetartó falusi

közösségben a könyvtár éppen úgy a találkozóhely szerepét tölti be, mint a multikulturális nagyvárosban. A kulturális antropológiai szempontú kutatásról szóló beszámolóban egészen testközelből szemlélhetjük a kistelepülések lakóinak életét és könyvtárhoz való viszonyát. Az élményszerű leírásban feltűnik *Witek*, a tizenéves iskolás, meg a falu fociedzője és természetesen *Józefa asszony*, a könyvtárigazgató, aki a helyi egyesület elnöke is. A könyvtárba befogadott szövőműhely a generációk közötti találkozás helyszíne lett, ahol az idősebbek a hagyományokkal ismeretik meg a fiatalokat, akik viszont cserébe tableten és okostelefonon vicces videókkal szórakoztatják a korban előttük járókat. Az együvé tartozás érzésének megéléséhez pont erre volt szükség, egy könyvtárra, ahol a különböző korú és érdeklődésű, de a településüket szerető emberek össze tudtak gyűlni. Egy igazi cselekvő közösség, ahogyan azt a projekt céljainak megalkotásakor mi is megálmodtuk.

Végül három hosszabb és egy rövidebb könyvismertetést olvashatnak a *Cselekvő közösségek* projekt keretében a Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtárába beszerzett könyvekből válogatva. A beszerzés az elmúlt évek legjelentősebb könyvgyarapítása volt a könyvtárunkban, és a közösségfejlesztés, közösségépítés témáin túl olyan határterületekről is sikerült nagyon fontos művekre szert tenni, mint a gamifikáció, a könyvtáreépítészet és az új funkciójú könyvtári terek, a hátrányos helyzetű könyvtárhasználók és az esélyegyenlőség kérdései, webes közösségek szervezése, kommunikáció és marketing. A közölt könyvismertetőket kedvesinálónak szántuk, és arra ösztönözzük az olvasókat, hogy személyesen is érdemes felkeresniük a Könyvtári Intézet szakkönyvtárát.

A különszám tartalomjegyzékének sokféleségét látva, az lehet a benyomásunk, hogy a szerkesztők sok egymással csak lazán összefüggő témát választottak, és távolinak tűnő dolgokat mutatnak be, illetve kapcsolnak össze (életminőség, tinédzserek, olvasásnépszerűsítés, könyvtári rendezvények, bevándorlók integrációja, kistelepülési könyvtárak közösségi tér szerepben stb.). Egy tematikus folyóiratszám azonban soha nem a teljességről, a lezártaságról és a kerek egészeiről szól. Sokkal inkább az volt a célunk, hogy felvillantsunk egy-egy fontos részletet, elvégezzünk egy-egy mélyfúrást, és sok-sok ötletet, ihletet adjunk a fejlesztésekhez – a helyi cselekvő közösségek létrehozásához, támogatásához – a könyvtárosok számára.

TOVÁBBKÉPZÉSI PROGRAM

A Könyvtári Intézet a Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás (EFOP-1.3.1-15-2016-00001) elnevezésű kiemelt projekt keretében sikeresen akkreditáltatta **A kulturális közösségfejlesztés gyakorlata (45527-3/2017/KOZGYUJT) címmel 60 órás (8 napos) továbbképzési programját.** A projekt időtartama alatt az Intézet összesen 140 szakember számára biztosítja a továbbképzésben való részvételt.

A **képzés célja**, hogy a résztvevők elsajátítsák a közösségfejlesztés alapismereteit, és képessé váljanak kulturális intézményeket célzó fejlesztési folyamatok generálására. A megszerzett kompetenciák birtokában a szakemberek jártasságot szereznek a társadalmiasított (közösségi részvételen alapuló) intézményi (<http://cselekvokozossegek.hu/tudastar/intezmenyek-tarsadalmiasitasa/>) és az esélyegyenlőségi modellek (<http://cselekvokozossegek.hu/tudastar/intezmenyei-eselyegyenloseg/>) alkalmazásában, illetve megismerik az intézményi önkéntesség (<http://cselekvokozossegek.hu/tudastar/intezmenyi-onkentesség/>) támogatásának módszereit.

A **képzés célcsoportja**: közösségfejlesztési feladatokban résztvevő múzeumi, közművelődési, könyvtári, illetve egyéb kulturális területen dolgozó szakemberek (**részvételi feltétel**: felsőfokú végzettség, Közép-magyarországi régió – azaz Budapesten és Pest megyén – kívüli kulturális intézményben vagy kulturális civil szervezetben betöltött munkakör).

A **képzésen való részvétel** a Cselekvő közösségek projektnek köszönhetően **ingyenes** – a képzés során a projekt terhére elektronikus tananyagot, étkezést és szállást biztosítunk a résztvevők számára. A részvételi létszám csoportonként korlátozott, ezért várjuk a **részvételi szándék mielőbbi előzetes jelzését a hangodi@oszk.hu e-mail címen.** A képzés tervezett első két időpontja: **2018. január 23-24-25-26. és 2018. február 6-7-8-9., ill. 2018. február 20-21-22-23. és 2018. február 27-28., március 1-2.** Kérjük, hogy az előzetes jelentkezésre vonatkozó e-mailben **jelöljék meg: melyik időpontot választják.** A végleges elektronikus jelentkezési lehetőség kialakítása folyamatban van, erről újabb hírt és külön értesítést küldünk. A továbbiakban - a következő évre szólóan - újabb időpontok meghirdetése is várható.

A képzés helyszíne: Könyvtári Intézet, 1827 Budapest, Budavári palota F épület.

A képzés **tanúsítvány** kiadásával zárul.

A képzés moduljai:

- I. A Cselekvő közösségek projekt céljai, a projekt szakmai módszertani eredményei
- II.1. Intézményi alapok, kulturális partnerség: Kulturális partnerség; Múzeumok; Könyvtárak; Közművelődési intézmények
- II.2. Közösségfejlesztés kulturális intézményekben: Közösségelméleti, közösségfejlesztési alapok; Kulturális intézmények szerepe a települési közösségfejlesztésben; Kulturális közösségfejlesztés az intézményekben; Csoportos közösségfejlesztő módszerek gyakorlata
- II.3. A kulturális intézmények közösségi alapú működtetése, társadalmiasítása: A közösségi részvétel lépései; Stakeholder-elemzés a gyakorlatban; Változásmenedzsment
- III.1. Hozzáférés a kultúrához: Esélyegyenlőségi modellek
- III.2. Önkéntesmenedzsment

A képzés során megszerezhető kompetenciák:

- a Cselekvő közösségek projekt céljainak és eredményeinek megismerése,
- képesség a kulturális partnerség generálására,
- képesség a közösségfejlesztés generálására,
- képesség a kulturális intézményeket célzó fejlesztési folyamatok generálására,
- jártasság a társadalmiasított intézményi modellek alkalmazásában,
- jártasság az esélyegyenlőségi modellek alkalmazásában,
- a kulturális önkéntességi tevékenység támogatási módszereinek elsajátítása,
- kompetenciák esetpéldák, jó gyakorlatok gyűjtésére és alkalmazására a múzeumi, könyvtári, közművelődési területen.

A teljesítmény ellenőrzésének, értékelésének módja:

- folyamatos nyomon követés és ellenőrzés az egyéni és csoportos feladatmegoldások során, szóbeli, oktatói értékelés,
- elektronikus tesztek sikeres elvégzése,
- portfólió készítése a csoportmunkák alapján (megfelelt/nem felelt meg),
- a képzésről való hiányzás mértéke nem haladja meg az összes óraszám 20%-át.

Módszertani fejlesztések

Áttekintés a munkacsoportok módszertani munkájáról

BOGNÁR Noémi Erika – BOGNÁRNÉ LOVÁSZ Katalin –
JÁVORKA Brigitta – TÓTH Máté

Egy évvel ezelőtt, 2016 szeptemberében indult a *Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás EFOP-1.3.1-15-2016-00001* elnevezésű uniós projekt a kistelepülések közösségi szerepvállalásának erősítésére, a települések önkormányzatai, kulturális intézményei és a lakosság közötti kapcsolatok és az együttműködési kultúra fejlesztésére. A projekt végrehajtásában közreműködő múzeumi, közművelődési és könyvtári konzorciumi* partnerek a megvalósíthatósági tanulmányban hat hónapos módszertani fejlesztési folyamat lebonyolítását vállalták. A fejlesztés első elemeként a partnerek által delegált szakértőkből álló munkacsoportok a közösségi kezdeményezések, közösségfejlesztési és önkéntes folyamatok támogatásának érdekében áttekintették a hazai és nemzetközi gyakorlatokat, és ezek alapján kidolgozták a módszertanokat. A közös fejlesztő munka a következő hat tématerület módszertani segédleteinek kidolgozására irányult:

- a. Közösségfejlesztési, közösségi tervezési módszertanok, jó gyakorlatok összegyűjtése a múzeumokban, könyvtárakban és közművelődési intézményekben, közös, adaptálható módszertan kidolgozására.

* A *Cselekvő közösségek-aktív közösségi szerepvállalás* kiemelt projekt megvalósítója: a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, az NMI Művelődési Intézet Közhasznú Nonprofit Kft. és az Országos Széchényi Könyvtár konzorciuma.

- b. A közösségfejlesztési folyamatok eredményét és hatékonyságát bemutatni képes mérési és értékelési modell kidolgozása.
- c. A mentorálási folyamathoz kapcsolódó minőségbiztosítási rendszer kidolgozása.
- d. Intézményi önkéntességi módszertanok, jó gyakorlatok összegyűjtése a múzeumokban, könyvtárakban és közművelődési intézményekben, és a közös, intézményi önkéntességi gyakorlatok egységes módszertanának kidolgozása.
- e. A társadalmiasított intézményi működés modelljeinek összegyűjtése a múzeumokban, könyvtárakban és közművelődési intézményekben, a társadalmiasított intézményi működés egységes módszertanának kidolgozása.
- f. A mélyszegénység közösség általi enyhítése, romák bevonása témájú esélyegyenlőségi tapasztalatok, hazai és külföldi jó gyakorlatok összegyűjtése a múzeumokban, könyvtárakban és közművelődési intézményekben, közös, intézményi esélyegyenlőségi gyakorlatok egységes módszertanának kidolgozása.

A folyamat második elemeként a módszertani fejlesztésben részt vevő szakemberek (a projekt szakmai megvalósítói, a konzorciumi partnerek által delegált külső szakértők) találkozására és megbeszélésére került sor kétszer egynapos módszertani szakmai műhely keretében.

A projekt feladatainak többsége szoros kapcsolatban áll a módszertani fejlesztéssel, részben annak eredményeire épít. A projekt által felállított mentorhálózat a leírtakat a gyakorlatban is alkalmazni fogja a társadalmiasítás folyamatára vállalkozó intézményekkel, „*A helyi identitás és kohézió erősítése*” TOP-5.3.1-16 és TOP-6.9.2-16 számú pályázatok nyerteseivel, valamint egyéb településekkel való együttműködése során. A módszertani anyagok szakmai háttérrel, elméleti és gyakorlati segítséget nyújtanak a települések, kisebb közösségek tagjainak, szakembereinek, intézményeknek, szervezeteknek helyi közösségfejlesztő programjuk megvalósításához. A projekt szakmai megvalósítása során a konzorciumi partnerekkel együtt összesen 360 település (településrész) módszertani fejlesztéssel való elérését és 54 intézmény „társadalmiasítását” vállaltuk. A projekt további indikátora a 420, kulturális intézményben dolgozó szakember közösségi fejlesztésre irányuló képzéseken való részvétele is. A képzések kidolgozása során a fejlesztők felhasználják és a tananyagba is beépítik az elkészült módszertani anyagokat, ahogy az a mentorok belső képzése során már megtörtént.

Mivel a módszertani alapozás a projekt meghatározó része, ezért erre a munkára a projekt legelején került sor. A konzorciumi partnerek abban állapodtak meg, hogy a hat területtel összhangban munkacsoportokat hoznak létre. A munkacsoportokba mindhárom kulturális terület (könyvtár, múzeum, közművelődés) olyan képviselőit meghívták, akiknek a szakterülete, szakértelme segítheti a kitűzött célok megvalósítását. A szakértők között egyetemi oktatók, gyakorlók szakemberek és a szakmai szervezetek képviselői voltak, és természetesen a projekt munkatársai is mindvégig aktívan részt vettek a munkában. Az első munkacsoport-ülések 2016. szeptember végéig lezajlottak, a csoportok az ezt követő két hónapban még négy-négy alkalommal találkoztak.

A munkacsoportok a módszertani fejlesztési célokat lefedő következő hat témában alakultak meg:

1. Közösségfejlesztés – módszertan – fogalom-meghatározó munkacsoport,
2. Kutatás-fejlesztés, mérés és értékelés munkacsoport,
3. Mentorálás, minőségbiztosítás munkacsoport,
4. Intézményi önkéntesség módszertani munkacsoport,
5. Intézmények társadalmiasítása munkacsoport,
6. Mélyszegénység, esélyegyenlőség munkacsoport.

1. Közösségfejlesztés – módszertan – fogalom-meghatározó munkacsoport

Ennek a munkacsoportnak a fogalmak tisztázása és a közösségfejlesztés módszertani kérdéseinek leírása volt a feladata, amelynek eredményeképpen hiánypótló módszertani kiadványt sikerült létrehozniuk. A Nemzetgazdasági Minisztérium munkájának támogatására először azokat a fogalmakat tisztázták, amelyek elengedhetetlenek voltak „*A helyi identitás és kohézió erősítése*” TOP-5.3.1-16 és 6.9.2-16 számú pályázatok kiírásához. Ebben az első körben tizen-négy fogalmat kellett úgy meghatározni, hogy az a leendő pályázók számára is egyértelmű legyen.

A *Cselekvő Közösségek* projektben megközelítőleg hetven, a munkacsoportok tagjai által definiált fogalmat gyűjtöttek össze és bibliográfiát állítottak össze a fogalmakhoz. Sok esetben új fogalmi meghatározásokra volt szükség, amelyhez egységesíteni kellett a különböző szakterületek eltérő látásmódját (ahogy például a közösségszervezés, kulturális közösségfejlesztés, közösségi kiállítás esetében; a kulturális

közösségfejlesztés fogalmát egy település vagy településrész fejlesztésére vonatkozó folyamat kontextusában különösen bonyolult definiálni.)

A munka második fázisában meghatározták a közösségfejlesztési folyamat elemeit a közösségi felméréstől kezdve a közösségi eredmények bemutatásáig. A módszertani útmutatóba bekerültek a definíciók, a kulcsfogalmak, a feltételrendszer, a szükséges tartalmi összetevők, az alkalmazott eszközök és módszerek, a várható eredmények és a kimenet, valamint a szakirodalmi ajánlások internetes forrásokkal. Két fogalom különösen hangsúlyos szerepet kapott: a közösség és a részvétel. A közösség építése több fázison keresztül valósul meg, a részvétel alapja pedig az aktivitás, amelynek több szintje lehet.

A kiadvány témái között szerepel még: a közösségfejlesztés folyamata, közösségi felmérés, helyzetfeltárás és tervezés, közösségi cselekvési terv, közösségi akciók, kulturális programok, a kulturális intézmények bevonása, partneri együttműködések és a közösségi eredmények bemutatása. Az együttműködések esetében külön kiemelték azokat a folyamatokat, amelyekben az intézmények is érintettek.

Az útmutatóban leírt helyzetelemzési folyamat első lépése a közösségi interjú elkészítése, amely a lakosság megszólításának és bevonásának egyik alapvető módszere. Ez tulajdonképpen a helyi közérzetre, az egyén és a közösség kapcsolatára, a helyi identitás tartalmára, a közösségi fejlesztési elképzelésekre és a cselekvési kapacitásra kérdező négy szemközti beszélgetés.

A második lépés a közösségi beszélgetések, a közösségi interjúk során szerzett tapasztalatok, feltárolt értékek és közösségi problémák nyilvánosságra hozatala, közösségivé tétele és megbeszélése. A közösségi beszélgetés(ek) a meghívott interjúalanyok és az általuk bevont szomszédok, ismerősök, valamint a helyi intézmények képviselőinek körében történik a közösségfejlesztő vezetésével.

A harmadik lépés a közösségi felmérés, amely ún. „ajtótól ajtóig” történő, a helyi lakosok aktív részvételével megvalósuló közösségfejlesztő, aktivizáló módszer, amelyen keresztül mindenki megszólításra (bevonásra) kerül a településen, és szélesedik a közösségi cselekvők köre.

Ezután következik a helyi cselekvési terv kidolgozása. A közösségi felmérés eredményeire épülő terv nemcsak a településen élők szükségleteit, saját jövőjükre, településükre vonatkozó elképzeléseit tartalmazza, hanem a lakosok is aktív szerepet is vállalnak a terv megvalósításában.

A munkacsoport célja olyan közérthető segédlet elkészítése volt, amely alapján a mentorok könnyen megértik a közösségfejlesztés lényegét, és képesek a közösségek támogatására. Az útmutató „A helyi identitás és kohézió erősítése” TOP-5.3.1-16 és TOP-6.9.2-16 felhívások mellékleteként a nyertes települések, a helyi közösségek, intézmények, szervezetek számára nyújt módszertani-szakmai támogatást a pályázat tervezésének és megvalósításának időszakában. A kötet végén található *Fogalomtár* a közösségfejlesztés folyamatának, lépéseinek korrekt értelmezéséhez szükséges definíciókat tartalmazza (mint például: állampolgári kompetencia, helyi identitás, közösségi tanulás vagy művelődő közösség stb.).

A közösségfejlesztési módszertani útmutató létrehozásában részt vettek: *Arapovics Mária, Balázs-Legeza Borbála, Beke Márton, Bereczki Ibolya, Brüll Edit, Csonka-Takács Eszter, Csordás Izabella, Darvas Ágnes, Farkas Gabriella, Fehér Miklós, Gulyás Gabriella, Gyenes Zsuzsa, Harkai Nóra, Kajári Gabriella, Kleisz Teréz, Ládi László, Németh Lilla, Péterfi Ferenc, Tóth Máté, Varga Katalin és Vercseg Ilona.*

2. Kutatás-fejlesztés, mérés és értékelés munkacsoport

Ebben a munkacsoportban szintén a négyféle szakterület képviselői ültek egy asztalnál: könyvtárosok, muzeológusok, közművelődési szakemberek és közösségfejlesztők. Az első megoldandó kérdés az volt, hogy mi és hogyan mérhető a közösségfejlesztési folyamatban, hiszen vannak olyan tényezők, amelyek túlmutatnak a számszerűsíthető eredményeken (bizalom, cselekvés, kezdeményezés, szolidaritás).

A közösségfejlesztési folyamat hatással van az egyénekre, a közösségre és a helyi intézményekre is. A mérést ezért több szereplő is végezheti: ezek közül egyik maga a közösség. Ugyanakkor a projekt megvalósítása során lesznek olyan kutatási tevékenységek, amelyeket a mentorok fognak elvégezni, míg más tevékenységeket pedig a kutatók. A projekt megvalósítói és a települési közösség számára is átláthatóak lesznek így a különböző folyamatok.

Az elkészült útmutató célja tehát, hogy a *Cselekvő közösségek* projekt és a TOP-5.3.1-16, valamint a TOP-6.9.2-15 felhívások támogatásával megvalósuló közösségfejlesztési folyamatok hatásának, eredményeinek mérése, értékelése során segítse a településeken dolgozó közösségfejlesztőket és az őket támogató mentorokat. Az útmutató ismerteti az adott települé-

sen, településrészen, mikrotérségben végbemenő közösségfejlesztési folyamatban (illetve az intézmények működésében) bekövetkezett és a változások követésére alkalmas módszereket, lépéseket. A kialakított módszertan a következőképpen épült fel:

Helyzetfeltárás

Mi jellemezte a települést, amikor a folyamat elkezdődött, mihez képest kell mérni a változást? Hol helyezkedik el a település, milyenek a szociokulturális és gazdasági sajátosságok, milyen szintű a bizalom, a részvétel? Ezen kérdések megválaszolásához ad segítséget a módszertani útmutató első része. A helyzetfeltárás az egész mérés-értékelés folyamat alapja, hiszen erre lehet a továbbiakban építkezni. A célja az általános tájékozottság, helyismeret megszerzése, az adottságok, a lehetőségek, a korlátok és a helyi közélet szereplőinek megismerése. Fontos, hogy rendelkezésre álljanak olyan adatok, amelyek alapján meg lehet majd ítélni a változásokat. A helyzetelemzés többféle módszerrel végezhető: statisztikai adatok elemzésével, stratégiák, tervek, szabályzatok és egyéb dokumentumok megismerésével, a helytörténeti irodalom elemzésével, résztvevői vagy fókusz-csoportos megfigyelés segítségével, mentális térkép vagy interjúk készítésével. A módszerek alkalmazhatók önmagukban, de egyszerre többféle is használható a helyi adottságoknak megfelelően.

A statisztikai adatok begyűjtése történhet automatikusan, rendszeresen vagy időközönként. A Központi Statisztikai Hivatal évkönyvei vagy a STADAT című adatbázis jó kiindulópontot jelentenek, ezen kívül pedig lakossági és egyéb kérdőíves felmérések is adnak információkat. A stratégiákat, szabályzatokat, terveket az önkormányzatoktól és a helyi intézményektől érdemes begyűjteni. A helyismereti információkat a települési könyvtár helytörténeti gyűjteményéből célszerű kinyerni. A település megismeréséhez fontos az alapinformációk, alapadottságok, továbbá a civil szervezetek, a helyi nyilvánosság és a társadalmi tőke feltérképezése. A helyi nyilvánosság területei közé tartoznak a kommunikációs fórumok, a kapcsolatok, valamint a hozzáférés, részvétel, képessé tétel a nyilvános kommunikációban. A társadalmi tőke mérésére kérdőíves megkérdezést lehet használni a kapcsolatok, a részvétel és a bizalom kapcsán.

A települési közösségfejlesztési folyamatok mérése és értékelése

A projektfeladatok értékelése mellett a közösségfejlesztési folyamat mérése ugyancsak fontos. A projekt mérése során számszerűsíthető adatok állnak rendelkezésre, azonban a közösségfejlesztési eredmények kimutatása sokszor nem fejezhető ki számokkal, pedig ezek jelentik a legnagyobb eredményeket a folyamatban. Kevésbé fejezhető ki számszerűsítve, ha változnak a kapcsolatok, fejlődik a tudás, nő a kompetencia, az önbizalom vagy a közösségeken belül növekszik a bizalom.

A közösségi módszerrel való mérés alapja a LEAP (skót) és a ZIPZAR (lengyel) tervezési-mérési modell, amelyet a módszertant megíró szakértők egészítették ki saját tapasztalataikkal. A fejlesztési folyamat követését és mérését külső és belső nézőpontból is érdemes megtenni. A külső perspektíva a mentor, a belső pedig a helyi emberek és a hozzájuk szorosan kapcsolható közösségfejlesztő szemszöge. A mentor dokumentálja saját fejlesztő munkáját is, amely segítséget nyújt a folyamat értékelésében. A kezdetekkor készített helyzetkép után háromhavonta haladási naplót, évente pedig éves értékelést készít. Az értékelésben olyan tényezőkre is kitér, hogy például miként változott bizonyos csoportokba bevont személyek vagy a rendezvényeken résztvevők száma. Elemzi, hogyan alakult az események szervezésében való részvétel vagy hányan mondták el véleményüket a közösségi beszélgetések során. A külső elemzés rendkívül hasznos, hiszen a belső nézőpontot tükröző dokumentumok mind a célok, mind módszertanuk tekintetében más jellegűek, mint a mentori dokumentumok. Ez a folyamat az elemzés, a tervezés és az áttekintés, értékelés szakaszait tartalmazza. Az elemzés szakaszában arra keresik a választ, hogy kijelöljék mi az a probléma, hiány vagy szükséglet, ami arra motiválja a csoportot, hogy cselekedjen. Fontos feltérképezni, hogy milyenek a kapacitásai, mik a rendelkezésre álló erőforrásaik, milyen egyéb lehetőségeik vannak a cselekvéshez, de az ellenható tényezőket sem szabad figyelmen kívül hagyni. A tervezés során a közösség kidolgozza a saját cselekvési tervét. Meghatározzák az elérni kívánt eredményeket, változásokat és az indikátorokat, amelyek megmutatják az eredményességet. A szükségletek (tudás, kapcsolat, anyagiak) leírása is ilyenkor történik meg. A cselekvési terv pedig a feladatokat, a határidőket, a felhasználható erőforrásokat és a feladat elvégzőjét írja le. A cselekvési terv megalkotása után kezdődik a

cselekvési szakasz. A tevékenységeket dokumentálni is kell a követés és a partnerek tájékoztatása, meggyőzése céljából is. Ezt a szakaszt követi az áttekintés és értékelés, amely a tevékenységi ciklus utolsó eleme. E fázis során át kell tekinteni az egész ciklust a probléma-meghatározástól a cselekvéssel bezárólag és a dokumentációval együtt. Az értékelést három szinten érdemes elvégezni a ZIPZAR modell alapján:

1. a konkrét, számszerűsíthető eredmények szintjén,
2. az egyéni tanulás szintjén és
3. a képesség tétel szintjén.

Maga a mérés-értékelés egy közös tanulási folyamat, amely beépül a közösségfejlesztési folyamatba.

A kulturális közösségfejlesztés hatására a településen működő könyvtári, közművelődési múzeumi intézmény társadalmiasítása során bekövetkezett változások követése

A településen zajló közösségfejlesztési folyamat mellett fontos azt is mérni, hogy a helyi kulturális intézményekben milyen változások történnek ennek hatására, a helyiek milyen szinten kapcsolódnak be az intézmények életébe. Ebben a részben az intézményekben bekövetkezett változások mérése történik. Mérhetőek a változások a közösségi szempont megvalósulása kapcsán: a célokban, a stratégiában, a cselekvési/akciótervekben, az intézményi kommunikációs felületeken, a lakossági/partneri kapcsolatokban, az intézmény munkatársainak és a társadalmi környezet közösségfejlesztést, társadalmiasítást célzó érzékenyítésében, kompetenciafejlesztésében, az intézmény működésében.

Kutatás

A projektben nemcsak a mentor és a helyi közösség méri fel a közösségfejlesztés eredményeit, hanem több olyan kutatásra is sor kerül, amelyeket külső vállalkozók bevonásával a konzorciumi partnerek végeznek. Ezek közül a legnagyobb volumenű egy 15 000 fős lakossági mintán, 300 településen elvégzett adatgyűjtés, amelynek elvégzésére a projekt ideje alatt kétszer (az elején és a végén) kerül sor, kérdőíves módszerrel.

A Közösségfejlesztési folyamatok mérése-értékelése módszertani útmutató létrehozásában és a munkacsoport alkalmakon aktív szerepet vállalt *Arapovics Mária, Barátné Hajdu Ágnes, Beke Márton, Bognár Noémi Erika, Farkas Gabriella, Fehér Miklós, Gyenes Zsuzsa, Juhász Erika, Ládi László, Molnár*

Aranka, Németh Lilla, Petőné Vizi Valéria, Sotkóné Máté Krisztina, Tóth Máté és Varga Katalin.

3. Mentorálás, minőségbiztosítás munkacsoport

Ennek a munkacsoportnak a küldetése bizonyos szempontból más volt, mint a többié: az itt készült útmutató ugyanis nem a szakmai közönségnek és a külső partnereknek készült, hanem belső felhasználására. A projekt egyik indikátora egy országos mentorhálózat működtetése, mely igen komoly szakmai feladat, ezért a munkacsoportnak szüksége volt egy olyan dokumentumra, amely a hálózat működését szabályozza.

A munka során feltérképezték a mentori szerepet és az azzal járó felelősséget általánosságban, majd a projekthez kapcsolódó feladatrendszerrel a különböző szempontrendszerek metszéspontjában. A mentorok legfontosabb feladatai az intézményfejlesztéshez, közösségfejlesztéshez, projektfejlesztéshez, hálózatépítéshez, településfejlesztéshez, kutatáshoz, képzési és módszertan-fejlesztéshez kapcsolódnak. A feladatrendszerben nagy szerepe van az intézmények társadalmiasított működésre való felkészítésének. Ezért a munkacsoportnak szorosan együtt kellett működnie a többi munkacsoporttal, illetve nyomon kellett követnie azok munkáját, hogy a kialakított módszertanokat hatékonyan be tudják illeszteni a gyakorlati munkába is. A dokumentumban helyet kapott egy *Fogalomtár* is, amely a mentorok munkájával kapcsolatos legfontosabb kifejezéseket rögzíti és magyarázza meg.

A mentorhálózat feladatrendszerének strukturálása megtörtént, három nagy kategóriára bontva: 1) a közösségfejlesztéshez kapcsolódó feladatok, 2) a társadalmiasításhoz kapcsolódó feladatok és 3) egyéb feladatok. A kategóriákon belül a feladatok jól áttekinthető, részletes bontásban szerepelnek.

Kialakították a mentori tevékenység dokumentációjának rendjét: heti tervet és heti jelentést készítenek, amelyben nyomon követhető a mentoráltakkal való közös munka fejlődése, valamint havi beszámolóban foglalják össze saját fejlődésük és nehézségeik (elakadási pontjaik) dokumentálását. A szakértők lefektették a szabadságolással, az útelszámolással, illetve az egyéb munkaügyi kérdésekkel kapcsolatos adminisztráció menetét, meghatározták a nem „megfelelőségek” kezelésének eljárásait is.

A projekt egy későbbi fázisában bevezetik az *Online vezetői irányítási és monitoring rendszert* (OVI-MOR), amely olyan online munkafelületet tartalmaz,

ahová a mentorok beszámolóikat és dokumentációjukat tölthetik fel. Az útmutató lényegében ennek az alapjait teremtette meg, hiszen a mellékletei közé olyan sablondokumentumok kerültek be, amelyek az OVIMOR-t megelőző időszakban egyszerű dokumentumként, később a rendszerben űrlapként kitölthetők, illetve a későbbiek során bevezetésre kerülő sablonokat tartalmazzák.

A projektszervezetben a koordinációs csoportok szerepe a mentorok munkájának irányítása, ellenőrzése és támogatása. Az útmutatóban ennek megfelelően az ő feladataikat is rögzítették, különös tekintettel a közöttük lévő együttműködésre. A három konzorciumi partner a mentorok adminisztrációs és szakmai támogatásának feladatát regionális bontásban osztotta el egymás között, vagyis mindegyik partner két régió mentorainak munkájáért felelős, de a munkáltatói jogokat a Szabadtéri Néprajzi Múzeum gyakorolja.

A hatékony szakmai támogatás érdekében havonta egyszer a teljes mentorhálózat szakmai műhelymunkán vesz részt, ahol a legfrissebb információk átadásán túl a mentorok feltehetik kérdéseiket, és megvitathatják problémáikat a szakmai közösséggel. A koordinátorok havi rendszerességgel látogatják a megyei irodákat, hogy egyeztessenek a helyi mentorokkal és támogassák munkájukat.

Az útmutató szabályozza a mentori munka betöltésének feltételeit: pl. közli egy a korábban elkészített álláshirdetés mintáját, valamint az interjúk struktúráját is meghatározza.

A mentorok a projekt során több alkalommal vesznek részt képzéseken, amelyek közül az első egy alapozó, kifejezetten a számukra fejlesztett, 120 órás speciális képzés volt.

A mentorok munkájukhoz a belső projektszervezet koordinációs csoportjainak munkatársai mellett további támogatást is kaphatnak: az egyik forma a klasszikus szupervízió, a másik pedig az a szakmai támogatás, amelyért közösségfejlesztő szakemberekhez fordulhatnak.

Mivel a munkacsoport tagjai nem tudtak megegyezni abban a kérdésben, hogy szükség van-e komplett teljesítményértékelési rendszer (TER) kialakítására, ezért ezt az ötletet inkább elvetették, kidolgoztak viszont egy külső partnerek elégedettségének mérésére szolgáló kérdőívet.

A munkacsoport tagjainak kiválasztásakor fontos szempont volt, hogy a projektben részt vevő mindhárom (könyvtár, múzeum, közművelődés) szakterület képviseltesse magát, mivel a mentoroknak élő kapcsolatot kell ápolniuk az intézményekkel. Így

feladataik meghatározásában, a későbbi hatékony együttműködés érdekében mindenképpen figyelembe kellett venni a gyakorló munkatársak tapasztalatait és szempontjait. Bekerültek a tagok közé olyanok is, akiknek a mentorhálózat működtetésében, a szupervízió és a coach által támogatott folyamatok lebonyolításában van tapasztalata.

Az útmutatót elkészülése óta már többször aktualizálták, hiszen ennek elemeit használja leggyakrabban a projekt. Az első frissítést a 120 órás mentorképzés után készítették el, amikor a koordinátorok összegyűjtötték a mentorok kérdéseit GYIK formájában, majd a válaszokat is beépítették az útmutatóba.

A Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás projekt kulturális közösségfejlesztési mentorhálózata minőségirányítási rendszertervének kialakításában részt vettek: *Arapovics Mária, Balázs Ákos, Beke Márton, Brüll Edit, Ferdinandy Katalin, Hallgató Éva, Jávorka Brigitta, Kiss Szabolcs, Kovács Edit, Tóth Máté és Tózsér Istvánné.*

4. Intézményi önkéntesség módszertani munkacsoport

A munkacsoport olyan útmutatót állított össze, amely függetlenül attól, hogy melyik kulturális intézmény szervezetéről van szó, könnyen és gyorsan választ ad az önkéntességgel, az önkéntesek foglalkoztatásával és az önkéntes tevékenység szervezésével kapcsolatos gyakorlati kérdésekre. A kötet öt nagy tématerületet dolgoz fel:

1. Az önkéntesség általában;
2. Stratégiaalkotás;
3. Adminisztráció;
4. HR folyamatok – önkéntes életút;
5. Az önkéntes koordinátor feladatköre és kompetenciái.

Az útmutató hiánypótló, ugyanis korábban nem volt elérhető olyan átfogó kézikönyv, amely a kulturális intézmények, illetve az itt dolgozók speciális igényeinek megfelelően készült volna.

Az módszertani segédlet gyakorlati szakemberek állították össze, akik a saját területükön széleskörű tapasztalatokkal rendelkeznek: maguk is koordinálnak önkénteseket, önkéntes menedzsmentet tanítanak és publikálnak is a témában. A munkát – és a csoportot – az egyik legfelkészültebb hazai szakértő, *Csordás Izabella* vezette. A közgazdász-szervezetfejlesztő, önkéntes-menedzsment tréner alapította meg több mint tíz évvel ezelőtt az első magyarországi múzeumi

önkéntes programot a Szépművészeti Múzeumban. A témában szerzett széles körű hazai és nemzetközi, tapasztalatait, a munkája során kialakított eljárásokat a munkacsoport, illetve a projekt rendelkezésére bocsátotta. Kiemelkedő szerepet vállalt e kötet megalkotásában *Arapovics Mária*, a projekt szakmai vezetője a konzorciumvezető Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központban, az ELTE TáTK Szociális Tanulmányok Intézetének egyetemi adjunktusa, regisztrált felnőttképzési szakértő, az Önkéntes Központ Alapítvány önkéntese és szakértője. *F. Tóth András*, az Önkéntes Központ Alapítvány ügyvezető igazgatója ugyancsak nélkülözhetetlen tanácsokkal járult hozzá a kötet létrehozásához. A munkacsoport további résztvevői különböző területekről – könyvtári, közművelődési, múzeumi területről, felsőoktatásból, civil szervezetektől – érkező szakemberek voltak, akik elméleti felkészültségük mellett a saját tapasztalataikból merített kérdésekre is igyekeztek válaszokat találni és kínálni, számos jó gyakorlat bemutatásával is.

A KSH adatai szerint¹ Magyarországon, 2014-ben a 2 millió 557 ezer ember önkéntes tevékenységének becsült értéke összesen 358 milliárd forint. Egy önkéntes átlagosan 140 ezer forint értékben végzett önkéntes munkát ebben az évben.

A három kulturális szegmensben – a könyvtári, közművelődési és múzeumi területen – 2015-ben összesen 40 517 volt az önkéntesek száma. Könyvtári területen 1701 önkéntest tartottak számon ebben az évben országsszerte, 79%-uk szakmai munkakörben segítette az intézményeket.² A tendencia emelkedő, hiszen az ezt megelőző öt évben a számuk 1000 és 1200 fő között stagnált.

A kulturális intézményekben végzett önkéntesség – bár sok kérdést felvet –, ugyanakkor lehetőségeket nyit meg, hiszen egyre inkább felértékelődik a tudás és az erőforrások újfajta menedzselésének ismerete. Az önkéntesek szerepvállalása nagyon sokrétű lehet. Azáltal, hogy a mindennapi működéshez emberi erőforrással járulnak hozzá, mind a programok számát, mind a szolgáltatások színvonalát növelhetik, de fontos szerepük lehet a szervezet fenntarthatóságának erősítésében vagy akár a működés stabilizálásában is. Ugyanakkor az önkéntes tevékenység az azt vállaló egyén számára is fontos fejlődési lehetőséget rejt, új kompetenciák elsajátítását, adott esetben munkatapasztalat megszerzését jelentheti.³

A munkacsoport első, alapvető feladata volt az önkéntesség definíciójának tisztázása, hiszen a városiasodással, polgárosodással egyidejűleg Nyugat-Eu-

rópában, Amerikában, illetve Kelet-Európában megjelenő tevékenység változatossága, fejlődése számos utat, értelmezést is jelent. Ugyancsak fontos kérdés az Iskolai Közösségi Szolgálat és az önkéntesség feladatrendszerének elhatárolása. A hazai önkéntességre vonatkozóan irányadó a *Magyarország Nemzeti Önkéntes Stratégiája 2011–2020* című dokumentum. A kötet kiemelten vizsgálja a kulturális intézményi önkéntesség területét.

Mint minden rendszer felépítése, az önkéntes tevékenység bevezetése, illetve a meglévő kezdeményezések áttekinthető folyamatba szervezése a stratégiaalkotással kell, hogy kezdődjön. Az útmutató legfőbb erőssége ebben a fejezetben is megmutatkozik: konkrét, ellenőrző-listaként használható áttekintő táblázatokat tartalmaz a kötet minden olyan elem esetében, ahol a szisztematikus, lépésenként ellenőrzött tervezés és előrehaladás alapvető fontosságú.

A szerzők sorra vették a szervezeti előnyöket-hátányokat, illetve az elsőként mindenképpen átgondolandó alapkérdéseket, mint például, hogy mi az önkéntesek fogadásának célja, milyen hasznot hoz a szervezet számára, rendelkezik-e az intézmény a megfelelő erőforrásokkal. A teendőket célszerű az *Önkéntes Program Stratégia* dokumentumban rögzíteni, amelyre vonatkozóan konkrét jó példát is bemutatnak. Ezzel párhuzamosan az önkéntes menedzsment modell fogalmát is bevezetik, majd hasznos gyakorlati ismereteket közölnek a regisztrációval, szerződéskötéssel kapcsolatban, illetve listázzák az egyes intézménytípusokban elképzelhető önkéntes tevékenységek körét. Fontos, hogy nagy gondot kell fordítani a belső és külső kommunikációra, hiszen például az állandó munkatársakkal történő hatékony és örömteli együttműködés a siker elengedhetetlen feltétele. A fejezet egy új program elindításának lépéseit tartalmazó ellenőrző listával, illetve a civilekkel történő együttműködés lehetőségeinek bemutatásával zárul.

A kötet második része nélkülözhetetlen támogatást nyújt a kötelező, bár nem igazán áhított, ugyanakkor a kihívásokon túl lehetőségeket is rejtő adminisztráció kezeléséhez. Az önkéntes kézikönyvtől (amelynek elemei között pl. az esélyegyenlőségnek, bizalmas adatok kezelésének is szerepelnie kell többek között) a statisztikák vezetésén (és hasznának bemutatásán) keresztül a kötelező dokumentumok tartalmán át a költségvetés tervezéséig található e fejezetben konkrét útmutatás.

A következő nagy fejezet a HR-folyamatokat követi nyomon: az önkéntesek beillesztése és életútja a

szervezetben a siker egyik meghatározója. Nagyon fontos feladat a toborzás, kiválasztás és a képzés, adott esetben vizsgáztatás, kilépés. Eldöntendő, hogy szükség van-e önkéntes koordinátorra, milyen módon történik a napi feladatok menedzselése, a motiválás, értékelés, megbecsülés. Nagy segítséget jelenthet a nehéz helyzetek kezelését feltáró fejezet is, különösen, mivel megoldási javaslatokat is tartalmaz. Az útmutató sorra veszi az önkéntes koordinátor feladatait és szükséges kompetenciáit is. Végezetül megvilágítja az önkéntesség – amely többek között a szervezeti transzparencia és hitelesség fontos csatornája – kapcsolatát a közösségi részvételen alapuló intézményi működés, azaz a kulturális intézmények társadalmiasítása modell megvalósításával, amely a *Cselekvő közösségek* projekt egyik kiemelt törekvése.

Az elkészült anyaghoz bőséges irodalomjegyzék, illetve tíz melléklet tartozik (pl.: önkéntes kézikönyv minta, szerződés minták, együttműködési megállapodás minta stb.), amelyek a gyakorlati munkát segítik.

A Gyakorlati útmutató intézményi önkéntes programok létrehozásához és működtetéséhez című dokumentum szerzői: *Arapovics Mária, Bodó Márton, Csordás Izabella, Dánielné Babos Zsuzsanna, Eszenyiné dr. Borbély Mária, Faár Tamara, Hegedűsné Majnár Márta, Kelemenné Csuha Zsuzsa, Letenyeiné Mráz Márta, Molnár Melinda, Sági Ilona, Szu Annamária és Varga Sipos Andrea.*

5. Intézmények társadalmiasítása munkacsoport

A *Cselekvő közösségek* projekt társadalmiasítási munkacsoportjában szintén könyvtári, múzeumi és közművelődési szakemberek (oktatók, gyakorló szakemberek) dolgoztak együtt. A csoport 2016 októbere és novembere folyamán négy szakértői megbeszélésen találkozott, amelyek végén a tagok minden alkalommal „házi feladatokat” kaptak. A megbeszéléseken bemutatott prezentációkat, az ott készült feljegyzéseket és otthon elkészült írásokat, gondolatokat a munkatársak egy közös felületen osztották meg egymással. Ez a felület lehetőséget biztosított arra, hogy a mindenki naprakészen tudjon tájékozódni a csoport munkájáról és a tagok által feltett anyagok tanulmányozása segítette az együttes gondolkodást.

Beke Márton csoportvezető (NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft.) javaslatára a csoport a „társadalmiasítás” és a „társadalmiasítás” kifejezések közül az előbbit választotta, mondván, hogy

ez jobban kifejezi a társadalom tagjainak sajátos részvételét, erőteljes bevonását ezen intézmények munkájába. A csoport tagjai a következő kérdéseket tárgyalták meg: Miért fontos a társadalmiasítás? Mitől működik jobban, másként egy társadalmiasított intézmény? Mikor is nevezhetünk egy intézményt társadalmiasítottan működőnek? Milyen fokozati lehetnek a társadalmiasításnak? Mi akadályozhatja ezt a munkát?

A munkacsoport feladata az volt, hogy a leendő mentorok számára olyan útmutatót dolgozzon ki, amely válaszol ezekre a kérdésekre, és amelyre támaszkodva egy-egy intézményben elkezdhetik a munkát, amely segít megállapítani, hogy jelenleg milyen szinten vannak ebben a folyamatban, és amely rámutat arra, hogy milyen tényezőkre kell különösen nagy hangsúlyt fektetni. Az útmutató megoldásokat kíván arra is adni, mi a teendő, ha a közösség felől ellenállásba ütközik a munka érdektelenség, közösségbeli ellentétek vagy érdekkülönbségek miatt.

Ahhoz, hogy pontosan érthető legyen, mit is jelent a társadalmiasítás a könyvtárak, múzeumok és művelődési intézmények esetében, nemzetközi és hazai jó gyakorlatokat gyűjtöttek és osztottak meg egymással a megbeszélések során. Ezek az intézmények természetesen már évtizedek óta úgy működnek, hogy kíváncsiak annak a közösségnek a véleményére, amelyet kiszolgálnak, és eddig is igyekeztek bevonni őket a munkájukba. Küldetésnyilatkozataik alapján mindig is a társadalom érdekében, a társadalomban lezajló folyamatokra reagálva működtek. Mitől más tehát egy társadalmiasított könyvtár, közösségi ház vagy múzeum? A különbség talán leginkább abban ragadható meg, hogy nem az intézménynek van közössége, hanem a közösségnek van intézménye. A közösség tagjai magukénak érzik az adott intézményt, felelősséget éreznek iránta és tevékenyen bekapcsolódnak az intézmény mindennapi munkájába. Ezek az emberek nemcsak a társadalmiasított intézmény, hanem az egész helyi társadalom munkájában felelős állampolgárként vesznek részt, mert környezetükre igényesek. Az intézmények társadalmiasítása nagyban növelheti a társadalmi tőkét, amely alapja annak, hogy az emberek jól érzik magukat lakóhelyükön és bizalommal, nyitottan fordulnak közösségük tagjai felé. A társadalmiasított intézmények munkatársai nem ad hoc jelleggel, hanem tudatosan, tervezett módon vonják be a közösség tagjait a munkájukba, és egy természetes módon működő támogató közösséget igyekeznek építeni intézményük köré.

A szakértői megbeszélések során „vegyes” csoport

tokban is dolgoztak, amely forma lehetőséget nyújtott arra, hogy a csoporttagok jobban megismerjék egymás intézményeit, azok jó gyakorlatait, örömeit és gondjait. Tapasztalhatták, hogy a könyvtárakhoz hasonlóan ezekben az intézményekben is sok lelkes és kreatív ember dolgozik, akik igyekeznek a rendelkezésükre álló szűkös anyagi forrásokból hatékonyan gazdálkodni és a közösségük számára magas szintű szolgáltatásokat nyújtani. A könyvtáros szakemberek azt mutatták be sokoldalúan, hogy milyen sok remek hazai példa fordul elő a közösség bevonására a könyvtárak életébe. Természetesen az is érzékelhető volt, hogy az egyes ágazatok képviselői nem mindenről gondolkodnak egyformán. A könyvtárak és a múzeumok számára nagyon fontos a megőrzési funkció, és van néhány olyan tevékenység, amely a komoly szakmai tudást igénylő munka miatt kevésbé társadalmiasítható.

Azon is sokat vitáztak, miként mérhető a társadalmiasítás megvalósulásának foka. *Eszenyiné Borbély Mária* javasolta a Könyvtári Közös Értékelési Keretrendszerhez hasonló mérési rendszer alkalmazását, míg *Bognárné Lovász Katalin* az IFLA iskolai könyvtári útmutatójában is található ellenőrzési lista témához való adaptálását ajánlotta. A társadalmiasítás mértékének vizsgálatához végül egy ötfokozatú skála használatában egyeztek meg a csoport tagjai, amelyben az alábbi szinteket találhatjuk: tájékoztatás, konzultáció, bevonás, együttműködés, felhatalmazás. Ehhez a skálához igyekeztek könyvtári példákat keresni, bemutatva, hogy milyen területekről is van szó, milyen ígéretet fogalmazunk meg a közösség felé és ezek milyen eszközökkel és módszerekkel valósíthatók meg. A könyvtárak életébe a következő területek esetén javasolták a közösség erőteljesebb bevonását: gyűjteményszervezés, állományalakítási stratégia; a könyvtár fizikai és online elérhetősége; interaktív, az interneten is elérhető szolgáltatások; digitális írástudás, az információs műveltség elsajátításának, az egész életen át tartó tanulás folyamatának segítése; közhasznú, ügyintézési és egyéb információszolgáltatás nyújtása; helyismereti munka, helyismereti gyűjtemény fejlesztése és hasznosítása; az olvasás iránti érdeklődés felkeltését, fejlesztését szolgáló egyéni és közösségi foglalkozások. Ezekhez a területekhez a könyvtárosok igyekeztek jól működő hazai és nemzetközi példákat találni.

A megbeszéléseket követően kezdődött el a csoport munkáját összefoglaló *Társadalmiasítási módszertani útmutató* elkészítése. A munka innentől kezdve már csak online felületen zajlott egy már

korábban létrehozott Google csoporton és megosztó felületen keresztül. Erre a felületre tette fel mindenki a saját munkáját, amelyeket a csoport vezetője szerkesztett közös dokumentumba. A módszertani útmutató végül sok javítás és a szakmai egyesületekkel való egyeztetés után elkészült, és megtalálható a *Cselekvő közösségek* projekt honlapján (http://cselekvokozossegek.hu/wp-content/uploads/csk_utmutato_tarsadalmiasitas_20170331.pdf). Egy olyan dokumentum lett a szakmai csoport munkájának eredménye, amely valóban útmutatóul tud szolgálni mind a mentorok számára, mint olyan intézmények munkatársai számára, akik ugyan nem vesznek részt a *Cselekvő közösségek* projektben, de szeretnék hatékonyabban bevonni a közösség tagjait a munkájukba. Mindhárom kulturális terület szakemberei egy izgalmas, sok újdonságot tartalmazó munkát olvashatnak, amely reményeink szerint hasznos lesz számukra a jövőben.

A munkacsoport tagjai a következők voltak: *Aranys Sándor, Arapovics Mária, Bakos Klára, Beke Márton, Balázs Ákos, Berényi Marianna, Bodó Márton, Bognárné Lovász Katalin, Borbély Zsuzsanna, Brachinger Tamás, Deme Péter, Eszenyiné Borbély Mária, Fehér Miklós, Gherdán Katalin, Hegedűsné Majnár Márta, Kálóczi Lola, Kispálné Lucza Ilona, Málek Andrea, Monostori Éva, Pákay Viktória, Róznerné Lipcsey Zsuzsanna, Ságghi Ilona, Szalai Tünde, Sente Béla, Tóth Máté, Vercseg Ilona.*

6. Mélyszegénység, esélyegyenlőség munkacsoport

A *Cselekvő Közösségek* projekt egyik fontos célközönségét jelentik a hátrányos helyzetűek, akiknek az élethelyzetére az intézmények tevékenységének oldalról kívántak válaszokat adni. Az első pillanattól kezdve világos volt, hogy ezt a komplex problémakört nem lehet egy ilyen munkacsoport keretein belül megoldani, ugyanakkor az esélyegyenlőséggel és mélyszegénységgel foglalkozó, legkülönbözőbb területekről érkezett szakértők együttműködésével kísérletet tettek egy módszertani útmutató elkészítésére, amelynek a segítségével egy intézmény komoly lépéseket tehet a helyi hátrányos helyzetű csoportok támogatására.

A munkacsoport vezetőjének *Csongor Annát*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Karának oktatóját kérték fel. A munkacsoport tagjai *Aczél Eszter, Balázs Ákos, Beke Márton, Bordás István, Ferdinandy Katalin, Kálóczi Lola, Molnár*

Aranka, Nagy Máté, Oláh Erika, Petőné Vizi Valéria, Sélley Andrea, Szigethy Zsófia, Tóth Máté, Zánki-Tóth Enikő voltak. A tagok között voltak könyvtárosok, muzeológusok, közművelődési intézmények munkatársai és civil szervezetek képviselői is, így a kulturális szektor különböző intézményeinek a szempontjai is megjelentek az ülések során. A tagok kiválasztásában szerepet játszott az esélyegyenlőségi területen szerzett előzetes tapasztalat, ugyanis a kollégák között voltak, akik idősekkel, romákkal, mélyszegénységben élőkkel, fogyatékkal élőkkel foglalkoztak korábban.

A munkacsoport célja olyan esélyegyenlőségi modell vagy modellek kialakítása volt a kulturális intézmények számára, amelyek segítik azokat a közösségfejlesztési folyamatokat, amelyeket a TOP-os projektek keretében fognak finanszírozni. Célként tűzték ki, hogy a kidolgozott modellek segítsék a kulturális intézményeket abban, hogy az esélyegyenlőség szempontjai megjelenjenek a szolgáltatásaikban, tevékenységeikben. Tekintettel arra, hogy az intézmények maguk is igen változatosak (funkció, méret, tevékenység, célcsoport stb. szempontjából) a módszertannak kellően általánosnak, ugyanakkor a gyakorlatban alkalmazhatónak kell lennie.

Maga az esélyegyenlőség problémakör nagyon változatos formában jelenik meg az intézmények esetében, köszönhetően a környezeti tényezőknek, amelyek az egyes településeket jellemzik.

Az első és legfontosabb feladat volt a tennivalók tisztázása volt. A különböző háttérű emberek együttműködésében maga az esélyegyenlőség is nagyon különböző megközelítésekben jelent meg. Igazi kihívás volt ezek között megtalálni a közös nevezőt.

A társadalmi együttműködés alacsony szintjének kezelése, a közösségi együttműködési konfliktusok oldása lényegében ugyanazon probléma két különböző oldalról való megközelítése, amelyek egyszerre jelentenek kihívást az intézményeinknek. A problémák tisztázását követően abban is egyetértésre kellett jutniuk, hogy a kulturális intézmények milyen mértékben vállalhatják magukra a peremhelyzetben élők problémáinak kezelését, és egyetértésre kellett jutni az intézményeink hatókörét illetően is. Tekintve, hogy a múzeumok, közművelődési intézmények és könyvtárak egyaránt a használók szolgáltatásokba való bevonása irányába nyitnak az elmúlt évtizedekben, nem volt kérdés, hogy az esélyegyenlőség területén minden szakterületnek van tennivalója. A legfontosabb, hogy a kulturális értékteremtésben mindenki egyenrangú félként vegyen részt, a peremhelyzetben

élők is helyzetbe kerülhessenek, hogy esélyük legyen a saját sorsukon önerőből javítani.

Nem szabad azonban elfelejtkezni a környezeti tényezőkről sem. Az intézmények szakmai küldetése mellett a törvényi háttér és az érintett település sajátosságai egyaránt befolyásolják a kitűzött célok elérését. Gyakran nem lehet eleget tenni a megfogalmazott elvárásoknak. Az esélyegyenlőségről való közgondolkodás nyomán a veszélyeztetett társadalmi helyzetben lévő csoportokkal való szolidaritás erősen erodálódik. A települési hátrányos helyzet (gazdaság, humán, közlekedési infrastruktúra, torzult társadalomszerkezet) következtében a települések elnéptelenednek.

Az elkészült anyagban minden egyes problémavázlat nyomán egy leírás következik arról, hogy hogyan lehet a sikerekhez vezető útra lépni. Az anyag a megfogalmazott problémákra igyekszik a megoldás irányába javasolt lépéseket is megadni.

A munka során valamennyi szereplő rengeteg jó gyakorlatot gyűjtött a saját területéről, amelyekből ki lehetett választani azokat, amelyeket tényleg érdemes az intézmények figyelmébe ajánlani. A könyvtárak kapcsán megfogalmazódott hogy olyan ún. alacsony küszöbűvel rendelkező független találkozóhelyeket kell alkotni, ahova mindenki szívesen bemegy, és mindenki egyenrangú félként vehet részt a társadalom életében. A könyvtár ebben az értelemben a helyi társadalomban egy mindenki számára biztonságos közeget jelent, ahol a kulturális minták elsajátíthatók és az előítéletek lebonthatók. A cél, hogy az integrálók és az integrálódók megtalálják egymást, amelyekhez a legkülönbözőbb szinteken döntések sorának a meghozatalára van szükség.

Az integrált közösségi terek feladatai is hasonlóképpen fogalmazhatók meg az esélyegyenlőség megteremtése érdekében. A sokféle funkciót integráló környezet, amely nyitott a település lakosságának minden egyes rétege és képviselője számára, olyan befogadó közeget jelent, amely pusztán a létevel segíthet a perifériára került rétegek integrációjában.

Az útmutatóban külön fejezet tárgyalja a mélyszegénységet. A mélyszegénységben élőknek is szükségük van közösségi térre, de nekik olyan komplex problémahalmazzal kell megbirkózniuk, amely csak az intézményrendszerek együttműködésével és az érintettek erős kitörési szándékával orvosolható.

Az útmutatóban ki kellett térni a részvétel és közösségi érdekvédelem kérdéseire is. A szolgáltatásoknak nem ágazati elkülönülésben, hanem együttműködésben, szinergiában kell megvalósulniuk. Az esély-

egyenlőségi kérdések kapcsán a kulcsfogalmak: a közösségi szintű részvétel, a bizalom és az egymás támogatásának az erősítése.

Összefoglalás

Módszertani útmutatók, szakmai műhelynapok, wiki

A módszertani útmutatók elkészülésüket követően – és a módszertani fejlesztési tevékenység hivatalos lezárását követően is – állandóan javíthatók. A projekt munkatársai – különösen a kutatásért és fejlesztésért felelős kollégák – számára az útmutatók állandó újragondolása és javítása bekerült a napi szintű feladatok közé.

2016. december 5-én szervezték a projekt munkatársai az első olyan szakmai műhelynapot, ahol a belső munkatársak és a fejlesztésben közreműködő külső szakértők bemutatták az elkészült munkákat, illetve a World Café módszer keretei között egészítették ki az anyagokat.

2017. március 6-án került sor a továbbfejlesztett modellek szakmai közönség bevonásával történő prezentációjára: a korreferátumok megtartására a konzorciumi partnerek a Magyar Népművelők Egyesülete, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület, a Civil Közösségi Házak Magyarországi Egyesülete, az Eszterházy Károly Egyetem, a Csongrád Megyei Könyvtárosok Egyesülete, a Magyar Irodalmi Emlékházak, a Népművészeti Egyesületek Szövetsége, a Tájházzövetség, a Kulturális Központok Országos Szövetsége, az Országos Közgyűjtemények Szövetsége, a Területi Művelődési Intézmények Egyesülete, a Könyvtáros Tanárok Egyesülete képviselőit kérték fel. Ezzel megkezdődött a projekteredmények szakmai közönség számára történő disszeminációja is. A korreferátumokban jelzett észrevételeket, javaslatokat azóta beépültek az útmutatókba.

Ahogy említettük, a projekt befejezéséig az útmutatók folyamatos fejlesztés alatt állnak, és ennek egyik eszköze az Országos Széchényi Könyvtár által fejlesztett *Cselekvő Közösségek Wiki weboldal*. Ide kerülnek az útmutatók szócikkek formájában, a felület

sajátosságaihoz igazítva. A bejegyzések duplikáltan szerepelnek: az első verzió nem szerkeszthető, csupán megtekinthető; a második azonban a felhasználók által kiegészíthető, továbbfejleszhető. A regisztrált tagok lehetőséget kapnak a hozzászólásra is, így rámutathatnak arra, hogy mely pontokat érzik továbbfejlesztendőnek. A weboldal közösségi tudásbankja saját szócikkek létrehozásával is bővíthető. A felületen később a projekt más módszertani dokumentumai is helyet kapnak majd.

Az elkészült útmutatók aktuális formájukban a <http://cselekvokozossegek.hu/tudastar/> webcímen érhetőek el, illetve a közösségfejlesztésről⁴ és az önkéntességéről⁵ szóló módszertani útmutatók már nyomtatott formában is megjelentek.

Jegyzetek

1. A nonprofit szektor legfontosabb jellemzői 2015. In.: Gyakorlati útmutató intézményi önkéntes programok létrehozásához és működtetéséhez. Budapest, 2017. p. 18–19.
2. OSAP statisztikai adatok 2015. In.: Gyakorlati útmutató intézményi önkéntes programok létrehozásához és működtetéséhez. Budapest, 2017. p. 17.
3. Gyakorlati útmutató intézményi önkéntes programok létrehozásához és működtetéséhez. Budapest, 2017. p. 7. alapján (ld. még az 5. sz. jegyzetet)
4. Közösségfejlesztési módszertani útmutató. Szerk. Arapovics Mária, Vercseg Ilona. [Kiad. a] Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi, Oktatási és Módszertani Központ, NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft., Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 2017. 152 p. (ISBN 978-963-200-665-9) (http://cselekvokozossegek.hu/wp-content/uploads/csk_utmutato_kozossegfejlesztos_online_20170331-1.pdf)
5. Gyakorlati útmutató intézményi önkéntes programok létrehozásához és működtetéséhez. Szerk. Csordás Izabella. [Kiad. a] Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi és Módszertani Központ, NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft., Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 2017. 204 p. (ISBN 978-615-5123-55-9) (http://cselekvokozossegek.hu/wp-content/uploads/CSK_utmutato_onkentesseg.pdf)

A Községek Hete könyvtári programjai

Egy országos gyorsfelmérés adatai

TÓTH Máté

Közösségek Hete

Bevezetés

A könyvtárak mind változatosabb szerepekben, egyre szélesebb szolgáltatási portfólióval igyekeznek kielégíteni használóik kulturális, tanulási, információs és szórakozási igényeit. Beszédes adat, hogy a könyvtári statisztika alapján a 2013 és 2016 közötti a könyvtári rendezvények száma 34%-kal, a programokon résztvevők száma 20%-kal nőtt. A könyvtárnak azonban ezzel együtt sem változott az információt összegyűjtő, feldolgozó és szolgáltató funkciója, csak az információ jellege, elérhetőségének helye, a feldolgozás és szolgáltatás módja, valamint a felhasználói igények váltak sokkal komplexebbé, amelyek a könyvtárak részéről is nyitottabb megközelítéseket igényelnek.

Összességében a könyvtárnak egyre aktívabb és kezdeményező szereplővé kell válnia az információszolgáltatás területén. Egy egyszerű példával illusztrálva a fenti gondolatokat: a helytörténeti, helyismereti tevékenység nem szorítkozhat többé pusztán a téma

szempontjából releváns tartalmak összegyűjtésére, feldolgozására és elérhetővé tételére, hiszen az információk jelentős része szóbeliségen alapul, vagy a könyvtárak által feldolgozott publikációs fórumokon kívül esik (pl. közösségi oldalakon megosztott tartalmak vagy a már csak kizárólag a helyi idős emlékezetében megtalálható ismeretek), ennek ellenére fontos részét képezik a települések örökségének. A rendezvények lehetőséget biztosítanak arra, hogy a könyvtár információgyűjtő, rendszerező és szolgáltató funkciója új csatornákon, programokon keresztül teljesebben ki.

A *Közösségek Hete* a „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás” EFOP-1.3.1-15-2016-00001 (<http://cselekvokozossegek.hu/>) projektet megvalósító konzorcium, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. és az Országos Széchényi Könyvtár hagyományteremtő programsorozata, melyet első alkalommal 2017. május 8-a és 14-e között rendeztek meg.*

* <http://www.oszk.hu/hirek/unnepeld-kozosseged-kozossegek-hete> [2017. okt. 10.]

A programsorozat kettős célt valósított meg: egy-szerre tette megfoghatóbbá, átélhetőbbé a *Cselekvő közösségek* projektet a társadalom egésze számára, és szolgált értékes tapasztalatok, adatok forrásaként a konzorcium számára.

Olyan programokkal lehetett jelentkezni a Közösségek Hete programsorozatra, amelyek ráirányítják a figyelmet a helyi kezdeményezésekre, kifejezik a közösségi összetartozást, valamint a közösségben rejlő értékeket. A könyvtárak, múzeumok és közművelődési intézmények mellett a felhívás nyitott volt a civil szervezetek, közösségek előtt is, amelyek szakmai és közönségprogramokkal egyaránt csatlakozhattak a kezdeményezéshez.

A könyvtárak – tekintettel arra, hogy a kötelező könyvtári feladatellátás miatt a szolgáltatóhelyek lefedik az ország valamennyi települését – nagyon fontos szereplői a helyi kulturális életnek, ahogy ezt a programsorozatban elvégzett tevékenységeik is igazolták.

Jelen összeállítás célja, hogy a Közösségek Hete programszervezői által a látogatók körében lebonyolított kérdőíves vizsgálat alapján bemutassa a könyvtárak szerepvállalását a programsorozatban, és hogy a tapasztalatokból olyan következtetéseket vonjon le, amelyek az intézményeink által szervezett rendezvények során kamatoztathatók.

A kutatás célja és módszere

A kérdőíves felmérés elsősorban marketing célokat szolgált, ezért nem lenne szerencsés vele szemben túlzott módszertani elvárásokat támasztani. A kérdéseink elsősorban a célcsoportra, a marketing során használt csatornák sikerességére és a látogatók elégedettségére vonatkoztak. Azt kívántuk megtudni, hogy

1. kik jelentik a Közösségek Hete programsorozat célközönségét a közismert demográfiai változók alapján (a rendezvényeken résztvevők neme, életkora, iskolai végzettsége), azaz, kiknek az érdeklődését sikerült felkelteni;
2. melyek azok a csatornák, amelyeken keresztül értesültek a Közösségek Hetéről, azaz, hogy az általunk és a regisztrált partnereink által alkalmazott promóciós eszközök mennyire voltak hatékonyak valamint azt, hogy
3. mennyire voltak elégedettek a programokkal (azaz a partnereink által kínált termékekkel) és a jövőre nézve milyen elképzeléseik vannak.

A kérdőívet valamennyi kapcsolódó programon terjesztettük. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum feladata volt a felkérést eljuttatni a szervezőkhöz, hogy a honlapról letölthető kérdőívet ők töltsék ki a résztvevőkkel. A kérdőíveken szereplő válaszokat a programszervezők vitték fel az általunk elkészített Google Forms felületre, amelyet első körben a Szabadtéri Néprajzi Múzeum munkatársai elemeztek.

Értelemszerűen a minta semmilyen szempontból nem tekinthető reprezentatívnak. Nem ellenőrizhettük, hogy a programszervezők mennyiben tettek eleget a kérésünknek és milyen mértékben ösztönözték a résztvevőket a kitöltésre. Magunknak azt a célt tűztük ki, hogy minimum 1500 kitöltött kérdőívet kapjunk vissza, amelyeket fel tudunk dolgozni és ki tudunk értékelni. Annak ellenére, hogy a mintavétel nem volt reprezentatív, a kérdőívek elemzése hasznos tapasztalatokkal szolgálhat a könyvtárak rendezvény- és közösségszervezői tevékenységének megértésében. Szintén érdekes tapasztalatokkal szolgálhat a könyvtári rendezvényeken résztvevők válaszait összehasonlítani más intézményrendszerek által szervezett programokéival. Feltételeztük, hogy ezzel láthatóvá válhat az is, hogy a könyvtári szegmens mely rétegekhez, milyen csatornákon jut el, és hogy elégedettebbek-e (vagy éppen kritikusabbak) a programjainkkal szemben.

A Közösségek Hete programsorozat számokban

A legfontosabb adat, hogy összesen 545 partner jelezte a részvételi szándékát, közülük 319 volt az intézményi válaszoló (95 könyvtár vagy könyvtári funkciót is ellátó intézmény), 164 civil szervezet és 62 olyan közösség, amely nem formális keretek között működik. Mindez azt jelenti, hogy a könyvtárak az összes regisztráltak több mint 17, a regisztrált intézményeknek pedig több mint 30%-át tették ki. Hasonló súllyal voltak jelen a könyvtárak a megrendezett események számát tekintve is, hiszen a programszervező partnerek összesen 877 programmal regisztráltak, amelyekből 226 (közel 26%) kötődik a könyvtárakhoz. A sorozatra egy intézmény több programmal is regisztrálhatott és egy programot több helyszínen is meg lehetett tartani, így az alkalmasok száma országosan, valamennyi programszervező kínálatát figyelembe véve megközelítette az 1400-at. A hét valamennyi napján rendeztek valamilyen programot, de – a látogatók igényeihez való alkalmazkodás jegyében – a csütörtök, péntek és a szombat voltak a legnépszerűbbek.

A Községek Hete felhíváshoz 325 település közösségei csatlakoztak, ami az ország összes falujának, városának kevesebb mint 10%-a. Ebben a tekintetben tehát van tér a bővülésre a következő években. A jövőben nagy siker lenne, ha növelni lehetne ezt a számot, újabb településeket vonva be a kezdeményezésbe, tovább szélesítve a programsorozatot. A legtöbb jelentkező Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Pest, Csongrád és Bács-Kiskun megyékből érkezett. A települések közül Budapest, Miskolc és Szekszárd adott helyet a legtöbb programnak.

A résztvevők

Összesen 1325, azaz a várakozásainknál kevesebb kitöltött kérdőívet kaptunk vissza az elektronikus felületen keresztül. Az összes kitöltő közül 460 fő (35%) vett részt valamilyen könyvtári rendezvényen. A válaszadók területi elhelyezkedésük szerint nem fedték le az országot, ugyanis hat megyéből egyetlen kitöltött kérdőívet sem kaptunk, ugyanakkor Békésből, Csongrádból, Hajdú-Biharból, Vas és Veszprém megyéből negyvennél is több válasz érkezett (ld. 1. táblázat). Ez az adat nem tükrözi a tényleges résztvevői létszámot, csak azt mutatja, hogy az egyes megyékben dolgozó programszervezők nagyon komolyan vették a kérdőíves adatgyűjtést.

Megye	Válaszok száma (db)
Bács-Kiskun	5
Baranya	9
Békés	47
Borsod-Abaúj-Zemplén	32
Csongrád	42
Fejér	0
Győr-Moson-Sopron	0
Hajdú-Bihar	53
Heves	2
Jász-Nagykun-Szolnok	6
Komárom-Esztergom	0
Nógrád	23
Pest	17
Somogy	0
Szabolcs-Szatmár-Bereg	0
Tolna	0

Megye	Válaszok száma (db)
Vas	34
Veszprém	61
Zala	129
Összesen	460

1. táblázat

A visszaküldött kérdőívek száma megyék szerint

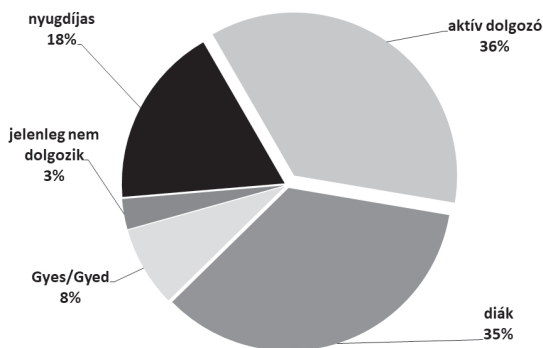
A könyvtári programokon résztvevők 73%-a nő és 27%-a férfi, ahogy a könyvtárak használóinál is magasabb arányban kerültek ki a hölgyek. A nemek megszólítása nem mondható kiegyenlítettnek, de a korosztályoké sokkal inkább (ld. 2. táblázat).

Életkor	Válaszok száma (db)	%
18 alatti	127	27,61%
19-40	146	31,74%
41-60	104	22,61%
61 év felett	83	18,04%
	460	100,00%

2. táblázat

A válaszolók kor szerinti megoszlása

A résztvevők átlagéletkora 36 év volt. A legfiatalabb résztvevő 8, a legidősebb 93 éves volt, azaz elmondható, hogy a rendezvénysorozat könyvtári programjai valamennyi korosztály körében népszerűek voltak (1. ábra).

1. ábra

A résztvevők foglalkozás szerinti megoszlása

A foglalkozásukat tekintve érdekesség, hogy az aktív dolgozók (36%) és a diákok (35%) aránya volt a

legmagasabb, ezt követik a nyugdíjasok, ami szintén annak a jele, hogy a programsorozat rendezvényei mindegyik korosztály vagy élethelyzetben lévő réteg számára egyaránt érdekesek voltak, illetve, hogy a települések közösségében mindenki talált magának olyan eseményt, amely számára is izgalmasnak ígérkezett.

A „Kivel érkezett?” kérdés is nagyjából ugyanezt támasztotta alá, a résztvevők közel negyede iskolai csoporttal, másik negyede családdal vagy valamelyik családtagjával, 22% valamelyik barátjával, ismerőssel, 21% pedig egyedül érkezett. A maradék 7% az egyéb csoporttal opciót jelölte meg. A Községek Hete programokban a családok és az iskolai közösségek a legaktívabbak, aktivitásuk messze meghaladta az egyéb (informális vagy formális) csoportokét.

A könyvtári programokon résztvevők demográfiai jellemzőinek elemzésekor a legelőször szembetűnő jelenség a résztvevők magas iskolai végzettsége volt. A kitöltőink 33%-a jelölte be az egyetemet, főiskolát legmagasabb iskolai végzettségének.

A Községek Hete programsorozat ismertsége

A Községek Hete újdonságnak számított ebben az évben, ezért érdekes volt számunkra, hogy vajon a résztvevők mennyire voltak tudatában annak, hogy az általuk meglátogatott rendezvény egy országos sorozatnak a részeként valósult meg. Arra a kérdésre, hogy „Tudja-e, hogy az Ön által látogatott esemény a Községek Hete programsorozat keretében valósult meg?” a könyvtári válaszadók 86%-a válaszolt igennel. Ez az érték egyébként egy árnyalattal alacsonyabb a közművelődési és a múzeumi szolgáltatók által rendezett programokat látogatók igenlő válaszáinál. A nem könyvtári rendezvényeken résztvevők 91%-a volt tisztában azzal, hogy az adott program milyen keretek között szerveződött.

A Községek Hete programsorozat rendezvényeiről több csatornán is tettünk közzé híreket, és magukat a programokat is igyekeztünk minél változatosabb médiumokon keresztül megismertetni a potenciális résztvevőkkel. A 3. táblázat azt mutatja be, hogy a könyvtári rendezvények résztvevői honnan értesültek a rendezvényeinkről. Több opciót is meg lehetett jelölni, az utolsó oszlopban így az összes válaszadó százalékában mutatjuk meg a válaszokat. A visszajelzések azért tanulságosak a könyvtárak számára, mert kiderült, hogy a helyi társadalomban melyek azok a fórumok, amelyeken keresztül hatékonyan eljutnak az üzenetek a használóinkhoz.

Honnan értesült a Községek Hetéről?	Válaszok (db)	Az összes válaszadó százalékában
Ezen a programon	7	1,5%
Újságból	30	6,5%
TV-ből, rádióból	19	4,1%
Helyi intézményből	272	59,1%
Ismerőstől	116	25,2%
Szórólapról, plakátról	83	18,0%
Közösségi oldalakról	61	13,3%
Internetről	112	24,3%
Összesen	460	100,0%

3. táblázat

Tájékozódás a programsorozatról

A legnépszerűbb közvetítő csatorna maga a helyi intézmény volt. A válaszadók közel 60%-a említette, hogy a programot szervező közkönyvtár volt számára a programsorozatról szóló elsődleges információforrás. Ezt követi az ismerőstől kapott információ (25,2%), és csak ezután jön – kevéssel lemaradva – az internet. Általában arra a meglepő következtetésre juthatunk az első három legnépszerűbb válasz alapján, hogy az emberek a szóbeliségen alapú forrásokat részesítik előnyben a kifejezetten a helyi közönséget megszólító rendezvények esetében.

Az írott források esetében a tömegtájékoztatás forrásainak (újság, televízió, rádió) hatékonysága messze alulmúlja a helyben kitett szórólapokét, plakátokét. Külön érdemes megemlíteni, hogy egyáltalán nem volt olyan válaszadó, aki csak az újságot, televíziót, rádiót jelölte meg, mint elsődleges információforrást. Joggal gyanakodhatunk arra, hogy a válaszadóink többsége az ezeken a csatornákon közzétett hírekre is csak akkor lesz figyelmes, amikor a programsorozatról már hallott a helyi intézményben, egy ismerőstől, vagy más forrásból.

Említünk kell még az „Ezen a programon” lehetőséget választók csekély számát (1,5%). A kérdőív összeállításakor azt feltételezhattük, hogy az emberek egy jelentős része egyáltalán nem hallott még a Községek Hetéről, hanem csak az adott programra volt kíváncsi és ott értesült magáról az országos programsorozatról. A várakozásainkkal ellentétben azonban a résztvevők számára igenis ismert volt nemcsak az adott program, hanem annak országos keretei is.

Arra a kérdésünkre, hogy járt-e már korábban olyan rendezvényen, amelyet ez a szervező bonyolított le, illetve szervezett meg, a válaszadók egynegyede válaszolt nemmel. A többség tehát visszajáró vendég, és nem először járt a könyvtárban valamilyen rendezvény miatt. Jelentős azonban azoknak a száma is, akiknek a Közösségek Hete keretében megrendezett program jelentette a találkozást könyvtárral mint programszervezővel (és könnyen lehet, hogy általában mint kulturális intézménnyel is). Tehát ezek a rendezvények a könyvtárak számára nagy lehetőséget kínálnak új használók toborzására is.

Elvárások és elégedettség

A marketing célú kutatások jellemzője, hogy igyekeznek megtudni, milyen elvárásokkal érkezik a fogyasztó/használó és mennyire elégedetten távozik. Maga a Közösségek Hete rendezvénysorozat meglehetősen határozott célrendszer köré szerveződött, ezért erről az volt a kérdésünk, vajon a rendezvények résztvevői azt keresték-e ezeken a programokon, amit a szervezők kínálni szerettek volna. Zárt kérdés formájában soroltuk fel a Közösségek Hete sorozat programjai által kitűzött célokat, arra kérve a használókat, jelöljék be azokat, amelyek rájuk is jellemzőek voltak. Több választ is meg lehetett adni.

A visszajelzésekből két fő irány rajzolódik ki: a közösségépítés, közösségszervezés, helyi értékek, valamint a szórakozás, illetve a nívós kulturális programok iránti igény (*ld. 4. táblázat*).

Elvárások	Válaszok száma (db)	Az összes válaszadó %-ában
Közösségi élmény	192	41,7%
Új kapcsolatok	193	42,0%
Szórakozás	214	46,5%
Színvonalas kulturális élmény	187	40,7%
Helyi értékek megismerése	144	31,3%
Helyi összetartozás erősödése	123	26,7%

Elvárások	Válaszok száma (db)	Az összes válaszadó %-ában
Összesen	460	

4. táblázat

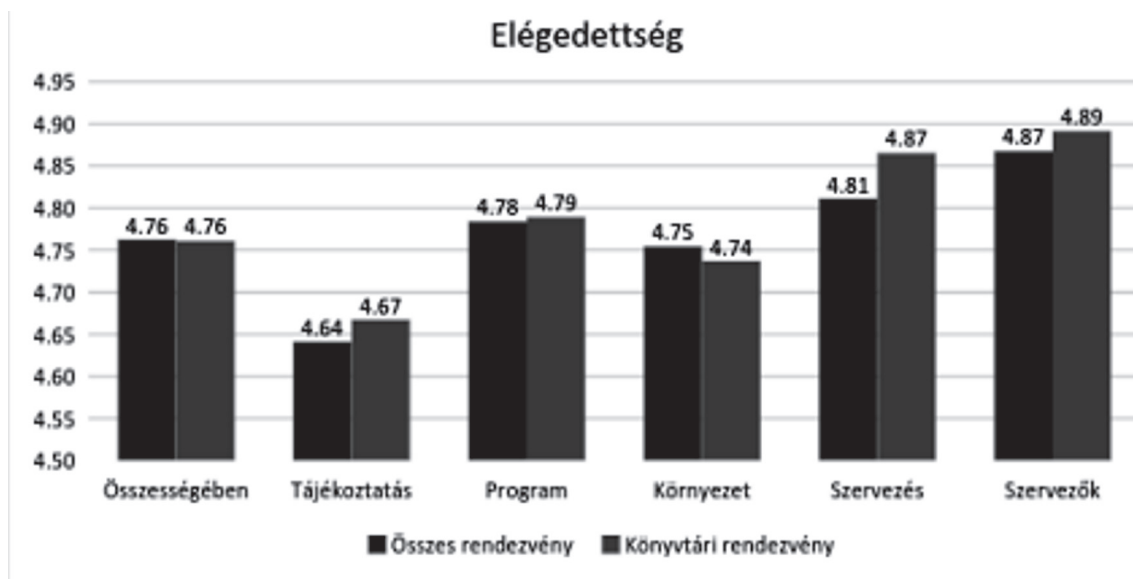
Milyen elvárásokkal vett részt a rendezvényeken

Már első ránézésre megállapíthattuk, hogy valamennyi válaszlehetőséget viszonylag sokan jelölték meg, azaz a programsorozat célrendszere értő közönségre talált. A legtöbb választ a szórakozás kapta: minden második válaszadónk jelezte, hogy ez fontos elvárás volt a részéről. Komoly igény mutatkozik tehát a szabadidő kulturált eltöltésének lehetőségére. Ezt követi a közösségi élmény és az új kapcsolatok iránti igény megmutatkozása – szintén 40% fölötti értékekkel. A legkevesebb választást a helyi összetartozás erősítése kapta. A közösségi élmény és a helyi összetartozás tulajdonképpen ugyanannak az éremnek a két oldala, amelyből viszont érdekes módon az előbbi került ki győztesen. Ebből arra következtethetünk, hogy az emberek a közösségi élményt a saját jóérzetük és nem egy távoli, absztraktnak tűnő „összetartozás” jegyében képzelik el.

Összességében a résztvevők nagyon magas pontszámokat adtak az elégedettségi kérdésekre, amit azzal magyarázhatunk, hogy az emberek jellemzően nagyra értékelték, hogy a településeiken lévő intézmények, könyvtári, múzeumi és közművelődési területen szolgáltatók csatlakoztak a Közösségek Hete programsorozathoz. Az összes rendezvényhez képest a könyvtári szolgáltatók programjait négy szempont szerint magasabbra, egy vonatkozásban alacsonyabbra értékelték a résztvevők (*2. ábra*). Azt hangsúlyoznunk kell, hogy a különbség olyannyira minimális volt, hogy nem lehet messzemenő következtetéseket levonni.

Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a települési szintű programokon általában – a személyes kapcsolat miatt – nem szoktak alacsony osztályzatokat adni egy-egy ilyen értékelés esetében.

A tájékoztatás az a terület, amelyben minden szolgáltatónak, közöttük a könyvtáraknak is a legtöbbet kell fejlődni, ezt követi a környezet és a program. Az emberi tényezőt valamennyi szolgáltató esetében, de a könyvtáraknál különösen nagyra értékelték, hiszen a szervezés és a személyzet kapták a legmagasabb pontszámokat.

2. ábra

A rendezvények elégedettségi mutatói

Az elégedettség igazi fokmérője azonban az, hogy legközelebb is részt venne-e hasonló programokon. Erre a kérdésünkre elsöprő többség, 96% jelölte meg az igen választ, ami azt sugallja az országos sorozat szervezői számára, hogy erős igény mutatkozik a helyi intézmények által kínált közösségi programokra a jövőben is.

Rendezvényötletek

A válaszadóinktól megkérdeztük azt is, milyen jellegű programokon vennének részt szívesen, ugyanis a megjegyzéseik jó alapot nyújthatnak a jövőre nézve az ötleteléshez. Bár nem volt kötelező a válaszadás erre a kérdésre, ennek ellenére sokan megfogalmazták a javaslataikat. A feldolgozáskor a gyerekek és a felnőttek válaszait egymástól elkülönítve néztük, mert a célcsoport korösszetétele meglehetősen meghatározó ebben a kérdésben.

A gyerekek visszajelzéseiben négy jellegzetes motívum fordult elő: 1. az állatok, illetve a természet iránti érdeklődés, 2. sport, 3. zene és 4. irodalom. Az első kapcsán eredeti ötlet volt a kutyás kirándulás és a lovaglás, amely ugyan nagy kreativitást igényelne a könyvtárostól, miként tudná beilleszteni ezeket szolgáltatási profiljába, de a gyerekek körében bizonyos, hogy népszerű lenne. A természetről, állatokról, ökológiai témákról szóló előadások ezzel szemben könnyen megvalósíthatók – és a könyvtárak, illetve szolgáltató helyek terei is alkalmasak lehetnek rá. Jól

megvalósítható további ötletek voltak: híres sportolók előadása, zenei igényekre énekes előadók meghívása és közös zenélés a gyerekekkel. Sokan említették az író-olvasó találkozót, amelyet valószínűleg a könyvtár mint helyszín ihletett és vélhetően korábbi pozitív tapasztalatok állnak a háttérben.

A felnőttek ritkábban válaszoltak erre a kérdésre, mint a gyerekek, de ötleteik közelebb álltak mind a megvalósíthatósághoz, mind pedig a könyvtár eredeti küldetéséhez. A családosok részéről rendre felmerült az igény a gyerekekkel közös ismeretterjesztő, illetve kézműves rendezvényekre. Eredeti ötlet volt a kifejezetten óvodásoknak szóló „ismerd meg a lakhelyedet” program. Az ilyen kezdeményezések kétségkívül nagyban növelnék a gyerekek kötődését a településükhöz, és erősítenék a helyi identitást. Gyerekeknek szóló zenés foglalkozásokat, zenebölcsit, mondókázást ugyancsak sokan javasolták. Az idősebbek válaszaiból kiderült, hogy szívesen megmutatnák a közösségnek a saját képességeiket, értékeiket. Volt, aki „nyugdijas ki, mit tud?” programot, mások kiállítás szervezését javasolták a helyi kézműves alkotók műveiből. A helyi történelemtől szóló előadások, a szüreti vagy pünkösdi ünnepség, a helyi közösségek bemutatkozása és a helyi zenei kultúra megismeretése szintén a településhez való szorosabb kapcsolódást segíthetné elő. Természetesen a könyvtár hagyományos szolgáltatási portfóliójához és a könyves kultúrához kapcsolódó rendezvényeket is többen

javasolták (író-olvasó találkozó, folyóirat-bemutató, közönségtalálkozó, olvasóköri, felolvasó-est, mese-dráma foglalkozás). A válaszokban megjelent a filmes kultúrára vonatkozó erős igény. A könyvtárközi szolgáltatás sok helyen kínál lehetőségeket ebben a témában, de ez nem jutott el valamennyi településre, pedig a válaszok között szép számmal akadtak olyanok, amelyekben a vetítések, továbbá a filmekről, filmkultúráról való beszélgetések iránti igény fogalmazódott meg. Voltak válaszadók, akik erre a kérdésre úgy reagáltak, hogy elégedettek a programkínálattal és annak minőségével, de jó lenne gyakrabban ilyeneket tartani. Mindez újra azt sugallja számunkra, hogy a válaszadók örömmel vették a Községek Hete keretében megrendezett programokat.

Összegzés

A könyvtárak szolgáltatási kínálatában egyre nagyobb szerepet kapnak a rendezvények, amelyekkel az információgyűjtés, rendszerezés és szolgáltatás

funkció merőben új keretek között valósul meg. A Községek Hete programsorozat könyvtári rendezvényein összegyűjtött kérdőívek elemzése lehetőséget adott számunkra, hogy empirikus adatok alapján képet kapjunk egy, a könyvtárakat is érintő programsorozat résztvevőiről, a kommunikációs csatornák hatékonyságáról, valamint a könyvtári rendezvényekkel szemben támasztott elvárásokról és a rendezvényeken résztvevők elégedettségéről. A Községek Hete programsorozat idén először került megrendezésre. A használók részéről a fogadtatása egyértelműen pozitív volt: a változatosan összeállított programkínálattal sikerült valamennyi korosztályt megszólítani. A kérdőíveken összegyűjtött válaszok arról tanúskodnak, hogy szerte az országban nagy igény van a közösségépítő rendezvényekre, amelyeknek a könyvtárak fontos szereplői. A rendezvények jó eszközei új használók megnyerésének, toborzásának is, amennyiben sikerül a hagyományos szolgáltatási kínálaton túlmutató programokkal vonzóvá tenni az intézményt.

Közösségfejlesztés módszertani útmutató

Szerk.: Arapovics Mária, Vercseg Ilona

Felelős kiadó:

Szabadtéri Néprajzi Múzeum

Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ

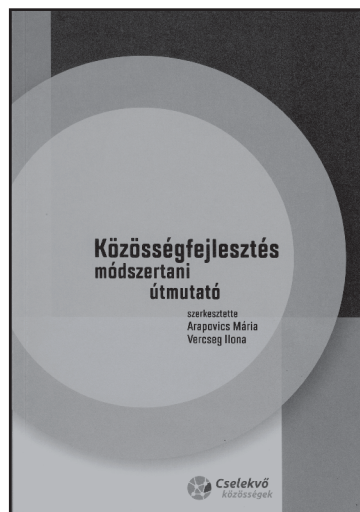
NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft.

Országos Széchényi Könyvtár

Budapest, 2017. 152 p.

Nyomatott változat: ISBN 978-963-200-665-9

Online változat: ISBN 978-963-200-666-6

Az útmutató tartalma:

Módszertani bevezető

1. Helyzetelemzés
2. A projekt által érintett település, településrész, térségi közösségi tevékenységének feltárása
3. Akciók, tevékenységek, események, programok, folyamatok
4. Partnerségi együttműködés. Közösségi tervezés
5. Információs pont
6. Intézményi, ágazati együttműködések kialakítása, fejlesztése (alapelvek)
7. Irodalom
8. Melléklet
9. Fogalomtár
10. Irodalom
11. Szerzők

Az életminőség és a könyvtár változó szerepe

A könyvtár intézményi szerepe és értéke

LAKI Ildikó

Előjáróban

Az „életminőség” és a „szubjektív jólét” napjaink széleskörűen elterjedt fogalmi közé tartoznak, és nem azért használatosak olyan gyakran, mert divat, hanem azért, mert olyan fontos társadalmi kérdéseket is magukban foglalnak, amelyek a különböző kulturális intézmények körében (elsősorban a könyvtárakban) egyre inkább megváltoztatják, átalakítják az intézmények funkcióit.

Az életminőség kérdésének 21. századi felvetései ennél is tovább mennek, és olyan felvetésekkel szembeesítenek, mint például: milyen szereppel kell rendelkeznie manapság egy közintézménynek, elegendő-e az a funkció, amelyre létrejött, vagy komplexebbé kell válnia; milyen valós és vélt szerepe van a kultúrát biztosító intézményeknek a társadalom szubjektív jólétének segítésében, és ehhez vannak-e megfelelő eszközei; továbbá, hogy milyen kapcsolódási pontok láthatók a társadalom és az intézmények között, és ezek miként segítik az egyént életminőségének alakításában.

A mai Magyarországon a könyvtári intézményrendszer viszonylagos stabilitása mellett is folyamatos változásoknak van kitéve. A könyvtáraknak ebben a környezetben is meg kell találniuk azokat a területeket vagy szerepeket, amelyek a használói oldalról mutatkoznak, és az egyéni életminőség javításában szerepet játszanak. A következő évek feladatai között szerepelhetnek olyan kezdeményezések, amelyek ezen intézmények funkcióit gyökeresen átalakíthatják.

Életminőség és a könyvtár

Manapság a kulturális intézmények esetében egyre erőteljesebb hangsúlyt kap az életminőség, a szubjektív jólét, az egyéni életstílus fogalma, még inkább alkalmazási köre. A 21. században mindinkább komplexszé váló rendszerek, dinamikusabbá, illetve alkalmazkodóbbá teszik az egyéneket is ezekhez az intézményekhez, ugyanakkor az intézmények – sokszor – nem képesek megvalósítani, teljesíteni az egyének elvárásait. (Természetesen az is előfordul, hogy az

egyének nem tudják világosan megfogalmazni az intézményekkel szembeni kívánalmaikat.)

Jelen tanulmányunkban először áttekintjük azokat a fogalmakat, illetve meghatározásokat, amelyek a választott téma feldolgozásában, megértésében segítséget nyújtanak.

A könyvtár mint intézmény komoly történeti múlttal rendelkező színtér, és kiemelt szerepe van a kulturális értékek és az egyéni életér kialakításában is. Az elmúlt évtizedekben történt szakmai és tartalmi változások olyan multifunkcionális szerepeket rendeltek az intézményhez, amelyek társadalmi érdeklődésre tettek szert kora gyermekkortól kezdve alakítva, formálva szemléletünket.

Az életminőség fogalma közvetlenül vagy közvetetten ma már beépül a könyvtári programok kínálatába is. „A huszadik század hatvanas éveiben a fejlett országokban újrafogalmazták a társadalom alapvető célkitűzéseit, amely szerint a fejlődés útja nem a mindenáron való gazdasági növekedés, hanem az emberek jóllétének, életminőségének javítása. Így az életminőség-javítás a modern társadalmakban igen fontos célkitűzéssé vált, az életminőség-kutatás több tudományterületnek is szerves része lett. Az életminőséget meghatározó, befolyásoló tényezők és hatásaik vizsgálatára különböző életminőség-modelleket alkotnak, újabb és újabb egészségmutatókat hoznak létre”¹

Az életminőség „általános megközelítésben az egyén (vagy népesség, népességcsoport) „jól-lét”-érzésének fokmérője, a különböző, számukra fontos testi és lelki aspektusok mentén – figyelembe véve az életminőség objektív és szubjektív vetületeit is.” A különböző tudományágak különféleképpen definiálják, közelítik meg az életminőség fogalmát; az elmúlt évtizedekben mélyrehatóbban foglalkozva a szubjektív összetevők kutatásával.”²

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) az életminőséget így határozta meg: „Az életminőség az egyén észlelete az életben elfoglalt helyzetéről, ahogyan azt életterének kultúrája, értékrendszerei, valamint saját célja, mintái és kapcsolatai befolyásolják.”³

A klinikai orvosi gyakorlatban az életminőség vizsgálata és értékelése arra fókuszál, hogy a hosszabb ideig tartó vagy elhúzódó betegség, valamint annak kezelése milyen hatással van az egyén emberi kapcsolataira és lelki egészségére.

E két tartalom egyértelműen arra kíván rávilágítani, hogy az egyének egészséges életének megélése és az arra való törekvés milyen módon hat az életterre, hiánya pedig milyen következménnyel járhat egyéni és össz társadalmi szinten.

Az egészség meghatározó tényezői között a középpontban az adott biológiai kóddal, genetikai tényezőkkel rendelkező egyén áll, beleértve az egészségre hatással lévő, módosítható tényezőket. További tényezők között említhetők még az egyén baráti és közösségi normái, illetve annak hatásai, a lakás- és életkörülmények, a munka világa, valamint a különböző szolgáltatások és ellátások köre.

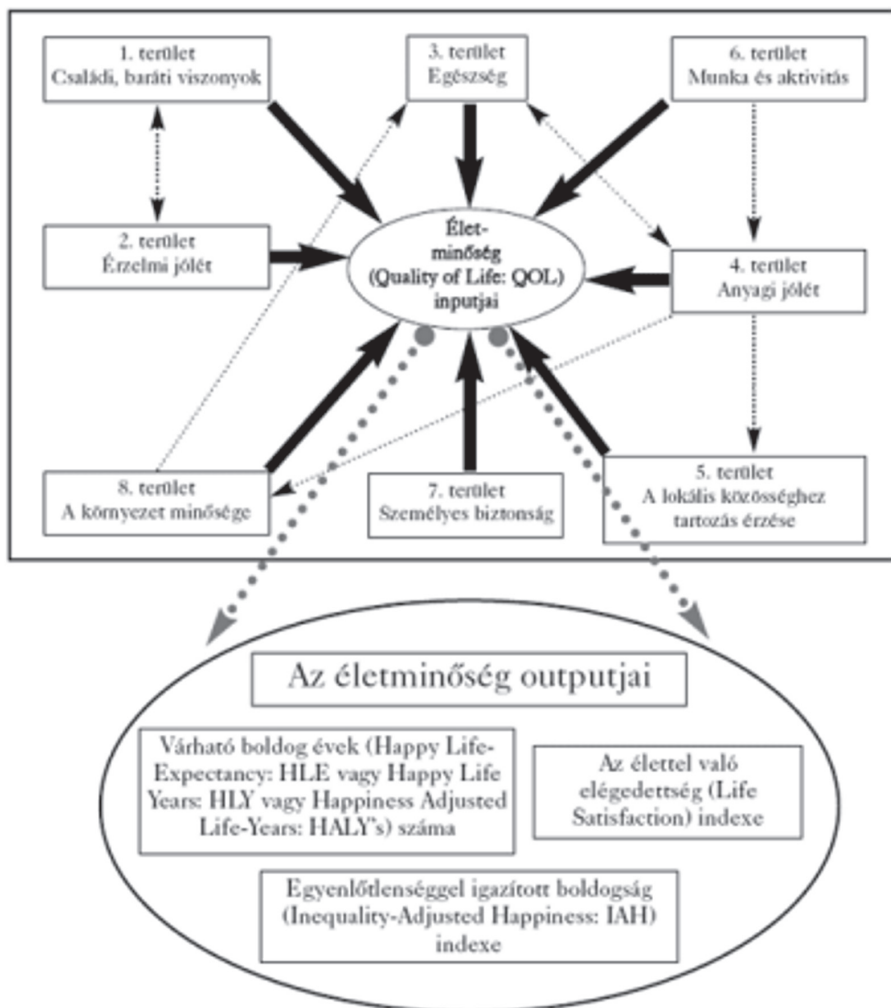
A hatvanas évektől kezdve egyre fontosabbá vált az emberi személy teljessége. *Lennart Nordenfelt*, az egészség és életminőség összefüggéseit kutató svéd tudós megfogalmazása szerint az életminőség lényegében a boldogsággal azonos, s hétköznapi értelemben az étellel való elégedettség, illetve elégedetlenség mértékeként lehet leginkább meghatározni.⁴

A szociológiai életminőség-kutatások az egyes országok, területek társadalmi csoportjainak, rétegeinek életminőségét vizsgálják. Ezek a szociológiai vizsgálatok dominánsan az objektív tényezőket helyezik a középpontba, és nem az USA-ban inkább alkalmazott szubjektív ítéleten alapuló tartalmakat.

„A lakosság életkörülményei az objektív indikátorok (lakáskörülmények, jövedelmi helyzet és fogyasztási szokások) mellett az egyén által megélt, szubjektív élethelyzet megítélésén keresztül is vizsgálhatók. A szubjektív jóllét mutatóinak középpontjában az emberek étellel, annak meghatározott területeivel való elégedettsége, mentális egészsége, valamint jellemző érzelmi állapota áll.”⁵

Az *Eurostat Statistical Books: Quality of Life – Facts And Views 2015*⁶ című kiadványában az indikátorok fejezik ki, mit jelent az életminőség az egyén számára, és hogy a szubjektív jóllét milyen elemekből tevődik össze.

A 8+1 indikátor a következő volt: anyagi életkörülmények, jövedelemtermelő vagy fő tevékenység, egészség, oktatás, társas kapcsolatok és szabadidő, gazdasági és fizikai biztonság, kormányzás és alapvető jogok, a természeti és lakóhely-környezet állapota. A kilencedik tényező a külső tényezőktől eltérően egy olyan belső tényező, amely azt mutatja, hogy az egyének milyenek élik meg az életminőségüket, ez az ún. „általánosan megélt életminőség.” A fogalmak körének záró egysége az az OECD által megfogalmazott gondolat, mely minden tartalomnak, mint szubjektív jóllétnek a mérését teszi lehetővé: A szubjektív jóllét igen tágan, jó mentális állapotként definiálódik, az emberek saját életükről alkotott valamint személyes élményeiket, tapasztalataikat tükröző mindenféle pozitív és negatív értékelést magába foglaló tartalomként.

1. ábra

Rahman életminőség-modellje

(Forrás: <http://utajovobe.eu/hirek/eu-tarsadalom-es-jog/2364-életminőség-boldogság-strategiai-tervezés>)

Rahman életminőség modellje nyolc területen keresztül értékeli, illetve vizsgálja azokat a tényezőket, amelyek szükségesek az életminőség minőségi mutatóinak kialakításában, majd pedig három tartalmi elemén keresztül láthatóvá válik az életminőség teljes köre – amennyiben ez egyáltalán elmondható – megvalósulása. E modell keretében talán a lokális közösséghez tartozás eszménye jelentheti az intézményekhez, és ezen keresztül az élményekhez való kötődést, az egyéni és társadalmi szubjektív életminőség megvalósulásának lehetőségét.

Az életminőség ebben a vonatkozásában egy komplex megvalósulási folyamat, melyben a társadalom tagjai és intézményei között mindennapi, aktív kap-

csolat mutatható ki. A kapcsolat fenntarthatósága csak abban az esetben biztosítható, ha a résztvevők életvitelükben, életmódjukban képessé válnak arra, hogy a kultúra iránti igényüket sokszínűvé és változatossá tegyék.

A könyvtár mint a szubjektív életminőség alakítója

A magyarországi könyvtárak életminőséggel összefüggő tevékenysége évtizedek óta aktívnak és sokszínűnek mondható. Az 1990-es évek előtti időszakban, bár nem szubjektív életminőséget javító intézményként, de a különböző társadalmi státusban

lévő emberek számára mentális és kulturális igénykielégítő szereppel rendelkező helyként voltak jelen a kulturális intézmények között.

Az elmúlt közel harminc évben az intézményi szerepkör tovább bővült, professzionalizálódás következett be: sok helyen vállalták speciális célcsoportok támogatását is, illetve olyan közvetett vagy közvetlen programok elindítását, melyek a könyvtári szerepeken túlmutatnak.

E tartalmi segítségnyújtást a könyvtárak jelentős hányada évtizedek óta feladatának, sőt hivatásának tekinti, mellyel kettős céljuk van; egyfelől az intézményi látogatottság stabilitásának biztosítása, esetenként növelése, másfelől – ami még talán erősebbnek mutatkozik – az intézményhez való ragaszkodás, az intézmények által nyújtott biztonság növelése, hozzájárulás az egyéni jóllét intézményhez.

A 21. századi könyvtáraknak számos dilemmával szembe kell nézniük. Ilyennek tekinthetők azok a kérdések, amelyek az intézmény küldetésére kívánnak fókuszálni. Vajon a jelenkori könyvtárak képesek-e betölteni szerepüket, hivatásukat? A könyvtár korábban meghatározott feladatai mellett képes-e újabb, a társadalom szubjektív életminőségét célzó programokat kínálni? Milyen változtatásokat kell megtennie annak érdekében, hogy e szerepet felvállalja? A könyvtári szakemberek részéről milyen tudást, ismeretet és újfajta képességeket, készségeket igényel mindez? Az intézmények mennyire tudják bevinni a társadalmat azokba a törekvésekbe, amelyek számukra minőségi változásokat hoznak majd?

A kérdések mellett ugyanakkor azt is szükséges látni, a könyvtár intézménye egyre erőteljesebben fókuszál hagyományos szerepeinek kiegészítésére, a különböző társadalmi csoportokkal való kapcsolatfelvételre, a hátrányos csoportok integrációjára, beilleszkedésük elősegítésére, a társadalmi jólét erősítésére.

Ez utóbbi feladat az elmúlt években egyre fontosabbá vált, hiszen a lecsúszó társadalmi csoportok és a generációkon átívelően szegénységben élők vagy a manapság egyre magasabb számarányban megjelenő korai iskolaelhagyók egyik támaszpontjává válhatnak a kulturális intézmények, és elsősorban a könyvtár. A kérdés itt is az, vajon milyen módon képes az intézmény segíteni e feladat megvalósulását.

A társadalmi szerepvállalás további kérdéseket intéz a könyvtár intézményéhez: például lehet-e közvetetten ellátni ezt a feladatot, vagy a közösségből eredő igénynek kell meghatározónak lennie? Lássuk be, ez sem egyszerű, és még tovább bonyolódik, ha a fenti csoportok nagyobb létszámban jelennek meg. A di-

lemmák sok esetben a könyvtár szociális szerepének erősítésében, kulturális közösségi elveinek gyakorlásában érvényesülnek.

Egyértelműen állítható, hogy jelenkori könyvtáraink hagyományos, korábban hozzájuk rendelt feladataikat teljes körűen ellátják, szakmai tevékenységeik megfelelnek a kor szakmai, társadalmi kívánalmainak, a minőségi és a tartalmi változások mentén a folyamatos újításokat sem hagyják figyelmen kívül. E szorosan vett feladataikon túl számos egyéb kezdeményezés, program, rendezvény szervezői, melyek elsősorban a jólléthez és életminőséghez kapcsolódnak. Az előadóestek, a különböző korcsoportoknak szóló differenciált programok, valamint a hátrányos helyzetű csoportokra fókuszáló, felzárkózást, esélyt kínáló lehetőségek mind azt bizonyítják, a könyvtárakra komoly jövőbeli feladatok várnak, mind az egyéni és csoportos életminőség és szubjektív jóllét, mind a társadalmi integráció oldaláról. A kulturális intézmények mellett az egyéni résztvevők is domináns szereplők, ismerniük, illetve tudniuk kell, milyen mértékben számíthatnak az intézményekre, illetve azok terhelhetőségére.

A teherterhelés növekedése kedvező hatást gyakorolhat az egyik legdinamikusabb intézményi hálóra, a könyvtárakéra.

Jegyzetek, irodalom

A források utolsó megtekintése: 2017. okt. 26.

1. Az életminőség fogalma: [https://fogalomtar.aeek.hu/index.php/%C3%89letmin%C5%91s%C3%A9g_\(Quality_of_life\)](https://fogalomtar.aeek.hu/index.php/%C3%89letmin%C5%91s%C3%A9g_(Quality_of_life))
2. Életminőség fogalom: [https://fogalomtar.aeek.hu/index.php/Életminőség_\(Quality_of_life\)](https://fogalomtar.aeek.hu/index.php/Életminőség_(Quality_of_life))
3. Az egészség fogalma és determinánsai: <http://www.pro-qaly.hu/az-egeszseg-fogalma-es-determinansai-108.html>
4. A boldogság, az étellel való elégedettség és az életminőség kapcsolata: <http://boldogsagprogram.hu/a-boldogsag-az-etellel-valo-elegedettseg-es-az-életminoseg-kapcsolata>
5. Magyarország, 2016
6. Eurostat statistical books: quality of life – facts and views 2015. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6856423/KS-05-14-073-EN-N/742aee45-4085-4dac-9e2e-9ed7e9501f23>

„Egy nyelven beszélünk...?”

Különbség helyett közösség

JUHÁSZ Erika

Az alábbi írás az Informatikai és Könyvtári Szövetség „Könyvtárak a kamasz olvasókért” című konferenciáján (Cegléd, 2017. április 4.) elhangzott előadás átdolgozott változata.

Bevezetés

Közgazdász és biblioterapeuta végzettségű szakemberként a HR tanácsadás területén tevékenykedem. Nagy hazai és nemzetközi cégek kulcspozícióiba és szakértői feladatokra keresek szakembereket és veszek részt különböző emberi erőforrás témát érintő projektekben. Az utóbbi években egyre gyakrabban hallok a fiatalok beilleszkedési nehézségeiről, a munkahelyeken megjelenő, elsősorban a generációs különbségekből fakadó kommunikációs problémákról, nehézségekről. Néhány éve megbízott oktatóként tanítok egyetemistákat különböző HR fókuszú és kommunikációt érintő kurzusokon. A tantárgyakba épített csoportfoglalkozások alkalmával a generációk közötti félreértések, meg nem értések feltárásával is foglalkozom, melyre esetenként az irodalomterápiás módszert alkalmazom. (A biblioterápiát és az irodalomterápiát a tanulmányomban tudatosan egymás alternatívájaként használom. A biblioterápia tágabb

fogalom, bármely könyv, vagy szöveg által elérhető hatást foglalja magába, míg az irodalomterápia kifejezetten a szépirodalmi művek által kíván hatást elérni.¹⁾

Amikor *Sütő András* 55. születésnapja alkalmából készítettek velem egy interjút, az első kérdés így hangzott: *Miért ír?* Az író néhány másodpercig gondolkodott, majd – hozzá méltóan – a világ legszebb, legragyogóbb válaszát adta: – *A visszhangért.*² A biblioterápia lényege, ars poeticája számomra: segíteni a szöveg visszhangjával. A szöveg bennünk megszülető visszhangja ugyanis az, ami változásra serkenthet, a csoport pedig lehet az a közeg, amely gondolatainkat átélve ösztönöz bennünket megkeresni mindazt, ami segít.

A ceglédi konferencia – hála a szervezők nyitottságának – lehetőséget teremtett arra, hogy a résztvevők, a generációs téma elméleti feldolgozása után, saját élmény formájában, egy csoportfoglalkozás keretében „kipróbálhassák” az irodalomterápiát. Ennek a

programnak bemutatására és a tapasztalatokra a tanulmány végén röviden kitérek.

A téma aktualitása

Egy többezer éves babiloni kőtábla szerint „a mai fiatalság velejéig romlott, gonosz, istentelen és lusta. Sohasem lesz olyan, mint amilyenek az ifjúságnak lennie kell és képtelen lesz kultúránk megőrzésére.”³ *George Orwell* véleménye a múlt század közepéről pedig így hangzik: „minden generáció rátermettebbnek gondolja magát az előzőnél, és bölcsőbbnek az utána következőnél.” És vajon hogy hangzana ma egy aktuális megállapítás?

Emberi erőforrás szakemberként és oktatóként is gyakran találkozom a fiatalok (szakmai) identitást érintő problémáival. A szakember-kiválasztás területén szerzett tapasztalataim alapján úgy gondolom, hogy reális önismeret, fejlett empátia, az egymáshoz és a változáshoz való megfelelő viszonyulás nélkül szinte elképzelhetetlen az életpálya tervezés, a sikeres álláskeresés és a munkaerő-piaci jelenlét és persze, egy jól működő munkahelyi közösség. Talán ezért is vált egyre fontosabbá a fiatal generáció támogatása, a generációk közötti párbeszéd fejlesztése, a munkahelyeken is megjelenő generációs különbségekből fakadó problémák kezelése.

Sokszor halljuk, milyen nehéz a mai fiataloknak ebben a kiszámíthatatlan világban. Tény, hogy a változáshoz való alkalmazkodás életformává vált az elmúlt időben. Több kurzuson oktattam a korosztályt önismeret- és kommunikációfejlesztési céllal és azzal a szándékkal, hogy a munkaerőpiacra történő belépésük támogatásán túl, empátiájuk, asszertivitásuk fejlesztésével leendő munkavállalóként nemcsak önmagukat és korosztályukat, hanem tágabb környezetüket is jobban értsék és a megértésen keresztül harmonikusabb és hatékonyabb munkavállalók legyenek.

Mint ahogy egy munkahely leképezi a társadalom generációs rétegződését – a munkaerőpiac szempontjából az aktív korosztály négy generációját –, úgy egy könyvtárra még inkább igaz ez, amennyiben a potenciális látogatók csoportjára gondolunk. Generációk ugyanis nemcsak egy családon vagy egy munkahelyen belül élnek és működnek egymás mellett, hanem például a könyvtárakban is. Ezt az analógiát elfogadva és hasonlóságokat feltételezve szerkesztettem meg előadásomat.

Jelen tanulmány fókuszja a generációk „megszólíthatóságára”, „fogyasztói magatartásuk” vizsgálatára irányul. Ha a könyvtárra mint közösségi, szolgáltatási

térre gondolunk, akkor nyilvánvaló, hogy az eltérően szocializálódott generációk együttműködése, kiszolgálása, érdeklődésük felkeltése korántsem olyan egyszerű. És ha a könyvtárra mint közösségre, egy „nagy családra” gondolok, máris öt (sőt, akár hat) generációt látok egymás mellett élni és működni.

A generáció fogalma

Mielőtt a különböző nemzedékek sajátosságaira térnénk, érdemes definiálni a generáció fogalmát. Hagyományosan a szülők és utódaik születése közötti átlagos időintervallumként szokás meghatározni.⁴ A történelmi generáció tagjai körülbelül egy időben születtek, és az úgynevezett „mi-érzés” élményével, a korszakban közösen megtapasztalt kulturális, politikai és társadalmi élmények átélésével kötődnek egymáshoz. Biológiai generáció alatt azt a családi életciklusban fontos, hozzávetőlegesen huszonöt-harminc évet értjük, amely időszak alatt a gyermek felnőtt és saját gyermekei születnek. A biológiai meghatározás mára szinte irrelevánssá vált, hiszen a csoportok oly gyorsan változnak az új technológiákra, az átalakuló karrierekre, a tanulási opciókra vagy a változó társadalmi értékekre adott válaszként, hogy a bő két évtized túlságosan tág generációs idő. Napjaink generációit tehát inkább szociológiai, mint biológiai értelemben kellene meghatározni.

A magyar származású *Karl Mannheim* elemezte elsőként szociológiai-kulturális szempontból a generációs kérdéskört az 1928-as „A nemzedékek problematikája” című munkájában.⁵ Meglátása szerint a születés egyidejűségén alapul a nemzedékek együvé tartozása, ám az így keletkező korcsoport mégsem alkot egy nemzedéket, mert csupán ez még nem képezi közös alapját. Így pusztán statisztikai kategóriáról beszélünk. Az azonos életkorban átélt események és közös élmények szükségesek a közös nemzedéki kultúrához. A generáció tehát azonos időszakban született személyek csoportjára vonatkozik, akik összehasonlítható életkorban és életszakaszban vannak, és akiket sajátos időszak (események, trendek és folyamatok) határoznak meg.⁶ A generációs elméletet *William Strauss* és *Neil Howe* amerikai történészek alapozták meg a nyugati generációelméletet összegző, 1991-ben megjelent „Generations” című nagyhatású könyvükkel. Nevezett szakértők szerint „a generáció olyan személyek csoportja, akik azon a történelmi időn és téren osztoznak, mely kollektív személyiséget biztosít nekik. A generációs idő pedig egy életszakasz hosszúsága.”⁷ A mai generációkra

speciálisan jellemző a globalitás, hiszen ugyanazok a trendek, események és folyamatok alakítják őket. Emiatt tehát egy generációt olyan személyek csoportjaként érdemes meghatározni, akik ugyanabban a korszakban születtek, ugyanazon időszak formálta őket és ugyanazon társadalmi markerek voltak hatással rájuk – más szóval a generáció egy azonos életkor és életszakasz, létfeltételek és technológia, események és tapasztalatok által összekapcsolt csoport.⁸

A generációkutatókkal foglalkozó szakemberek a generációkat a fiatalok kohorsz⁹ élmények alapján határozzák meg. A kohorsz élmények a generációszintű, közös élmények, amelyek hatással lehetnek az adott korcsoport későbbi személyiségének, értékrendjének alakulására. A generációk tagjait összeköti a serdülőkor közös élményei, legyen szó populáris kultúráról, politikai-gazdasági eseményekről, vagy technológiai tapasztalatokról. Ezek azok a tényezők, amelyek kohorsszá tömörítik őket, ami hatással van az értékrendre és a preferenciákra, amelyek befolyásolják az adott korszak egyéneinek viselkedését is nemzedékenként egyedi jellemzőkkel.

A fentieket érdekes tovább fűzni, és kiegészíteni azal, amit Mannheim vallott, hogy a generáció a társadalmi szerkezet eleme, és az életkori rétegződés az életkori különbségekhez köthető.¹⁰ Azaz, adott generáció tagjai párhuzamosan vesznek részt közös történések egyazon szakaszában. A közös élmények rétegződésével alakul ki a közös tudat, ami az adott generáció meghatározó alapját adja.

Minden generáció rendelkezik egyedi markerekkel, megkülönböztető jegyekkel, amelyek az adott nemzedék értékeit és attitűdjét jelölik, és ezek ruházzák fel a generációkat összetartó erővel.

A leginkább alkalmazott generációs besorolás alapján megkülönböztethetjük a veterán, baby boomer, X, Y és Z generációkat, illetve újabban az alfa generációt.

Generációkról általában

Ma Magyarországon hat generáció éli életét, hat meglehetősen különböző embercsoport. Egyszerű általánosítással azt mondhatnánk, hogy ezek a generációk mást kedvelnek, máshogy élnek, mások a tulajdonságaik. De ez nem lenne teljesen igaz, hiszen vannak közös tapasztalatok, együtt megélt évtizedek, azonos ismerősök és kollektív problémák. Az már más kérdés, hogy ezeket esetleg nem ugyanúgy élték meg ezek a generációk.¹¹

Az egyes generációk korszakjelzőit kell megismer-

ni, mert akkor magatartásuk nagy vonalakban előre jelezhető és magyarázat található döntéseikre. A generációkat a közös tapasztalatok, élettémények, végső soron a közös értékek fűzik egybe. Az összekapcsolódás laza, de meghatározó. Laza szálú, mert annyi életsors, fogyasztási-vásárlási döntés mutatkozik meg egy-egy generáció esetében, hogy ezeket rendkívül nehéz egységesnek tekinteni. Mégis van egy meghatározó vonulat az értékek szerint, amely lehetőséget teremt arra, hogy összekapcsoljuk ezeket a döntéseket, és azt állítsuk, hogy a generációk között észrevehető különbségek vannak és egyben a generációkon belül fellelhető azonosságok mozgatják az oda tartozó emberek attitűdjét, döntéseit.¹²

A „veterán” generáció tagjai (1945 előtt születtek) a 20. század viharainak árnyékában nőttek fel. Életüket nagy részben a szocializmus határozta meg, de gyermekkorukra, vagy fiatalságukra a világháború is hatással volt. Családi fájdalmak, tragédiák és keserűségek is nyomot hagytak ezen a generáción. Nem vágytak másra, mint nyugalomra, békére, családi harmóniára. Ahogy a korábbi évtizedekben is, számukra is a mikrocsalád a központi közösségi forrás. A család összetartó ereje nem is volt kérdés számukra. Munkájukhoz való viszonyukat az állandóság jellemezte. Számukra érték volt, akár egész életükben, egy munkahelyen dolgozni. A mai kor nagyszülei nem is értik, hogy a gyerekeik, unokáik hova rohannak egész nap, miért váltogatják a munkahelyeiket évről-évre, miért nem lehet leülni a vasárnapi ebédhez beszélgetni valami kutyü nélkül. Bizonyára nem jó irányba megy ez a világ – gondolhatják.

A baby boom (1946–1964 között születettek) generáció picit nyugodtabb társadalmi-gazdasági helyzetbe csöppent bele szüleinél, ők a háborút követő demográfiai robbanás gyermekei. Fiatal felnőttként a szocializmus időszakában éltek, amit nem melleleg egyértelmű szabályok és az állandóság jellemezett. Ezt az állandóságot rengette meg aztán a rendszerváltás. A generáció életét áthatotta a munka világa, a még mindig poroszos tekintélyelvűség. Náluk még előre meg volt határozva a munkaidő eleje és vége, de talán ez az utolsó olyan generáció is, ahol a hierarchia határozza meg a működési elveket. Szakmai téren a fegyelem, tisztelet és kitartás jellemezi őket, és alázattal végzik munkájukat. Rendkívül felkészült, tette kész és sokat megélt nemzedék. Szüleitől megkülönbözteti, hogy új utakra, tudásra vágyik, kariert épít. Az ötvenes évek nélkülözései után némi fellendülés volt számukra a „szocialista fogyasztói társadalom” időszaka. Kelet-Európában a rendszerváltást követő-

en sokan közülük munkanélkülivé váltak. Fogyasztásukra jellemző a takarékoskodás, hiszen egész életükben meghatározó volt a szűkösség érzete.

Az X (1965–1980 között születettek) generáció tagjait elődeikhez képest magasabb iskolázottság jellemzi. Kétjüvedelmű családokban nőttek fel, ahol a válás már általános jelenség volt. Amit láttak: a munka és a pénz miatt széteső családok és a sikert szorongással megélt szülők. Ők a „kulcsos gyerekek” generációja, amely önálló, találgató és önálló nemzedékké vált, akik a munkahelyen is értékelik a szabadságot és a felelősséget. A korábbi mintával szemben ráéreztek, hogy a siker kulcsa a tudás, a kapcsolatok, a gyors reagálás. Őket munkába állásukkor már multinacionális vállalatok várták, akikkel együtt megérkezett a korlátlan munkaidő és a stressz is. Az X-esek ezt a korlátlan munkaidőt tartották „normálisnak” – hiszen ez kellett a karrierhez, az elismeréshez, az előrelépéshez. Így paradox módon a munkahelyi kultúra és az élet szerves része lett a szorongás. Ez a generáció úgy érzi, egyedül maradt. És amennyire tele van bizonyítási vágygal, olyannyira tele van kétségekkel is.

Jogosan merülhet fel a kérdés, hogy a nyugati kultúrákban alkalmazott klasszikus generáció besorolás mennyire feleltethető meg a szocializmust átélt generációknak. *Törőcsik Mária* is például, párhuzamot vonva az amerikai besorolással, három csoportot különböztet meg a munkavállalás kezdetét helyezve középpontba. Ezt azzal indokolja, hogy a generációk behatárolását azokhoz a nagy fordulópontokhoz érdemes kötni, amelyek az egyén másodlagos szocializációjával, azaz a munkavállalással kapcsolhatók össze. Ezek alapján megkülönbözteti a háború utáni munkavállalók (a negyvenes, ötvenes években pályakezdekők – a veteránok), a szoft-szocializmusban, az „új gazdasági mechanizmus” környékén pályakezdekők (baby boomerek), és a rendszerváltás utáni munkavállalók (X-ek) generációit.¹³

Az Y generáció (1981–1995 között születettek) a fogyasztói társadalom gyermeke, a „millenniumi nemzedék”, meglépte mindazt, amit az X csak akart. Születésük óta rendkívül ingergazdag környezetben, fogyasztóközpontú, évről évre megújuló elektronikus eszközökkel teli, virtuális kommunikáció eszközeivel átszőtt világban nevelkedtek, miközben a korábbi értékek sorra megkérdőjeleződtek körülöttük.¹⁴ Azt gondolják, pontosan tudják, hogy ez az új világ miről szól, hogy mit vár el tőlük a társadalom, mi a siker és a boldogság alapja. Nem állnak értetlenül az elvárások előtt, sőt saját elvárásaikat építették fel: ők már nem akarnak a hét minden napján készenlétben

állni, hiszen akkor nem tudnának foglalkozni saját magukkal. Ehelyett bármikor munkahelyet váltanak, még akkor is, ha tisztában vannak azzal, nem biztos, hogy egyhamar találnak megfelelő állást. Nem értik a poroszos, információhiányos vezetést, és nem azzal foglalkoznak, amit az idősebbek várnának tőlük. Gondjukat, bajukat saját blogjaikra írják ki, mintegy hamar megszabadulva annak terhétől és partnereket, szövetségeseket keresve saját igazukra. Agilisak, célratörők, nyitottak az újdonságra. Fontos ars poeticájuk, hogy nem akarnak úgy élni, mint a szüleik, akik állandóan dolgoznak. Az övék az első generáció, akik azzal a tudattal állnak munkába, hogy az első munkahelyük nem az utolsó lesz. Ők már nem állást szeretnének, hanem munkát, ami akár értéket is tud teremteni és egyben az önkifejezés lehetőségét is adja. Kiemelten fontos számukra a szabadidejük, és a munka és magánélet egyensúlya. Értékeik a sikeresség, az önálló döntéshozás és az önmegvalósítás.

És ebbe a világba lépett bele a Z generáció (1996–2010 között születettek), a világ első olyan generációja, akik beleszülettek az online világba. Idejük jelentős részét ott is töltik, a közösségi oldalakon chatelnek, ott barátkoznak és tájékozódnak és persze „lajkokat” osztanak és azokra vadásznak. A „Z”-k már eleve egy globális világba születtek, hozzászoktak az állandó információ-hozzáféréshez és -gyártáshoz. Ők soha „nincsenek” egyedül: bármikor online lehetnek, bárhol és bármikor beszélhetnek magukról, kiadhatják érzéseiket, gondolataikat. Hálózatban keresztül funkcionálnak a legjobban, szocializációjuk virtuális térben történik.¹⁵

A teljesség kedvéért említem meg az „alfák”-at (2010 után születtek). Őket még alig „kutatták”, róluk még csak sejtések lehetnek. Hogy vajon véget ér-e valami a Z generációval, és egy új folyamat kezdődik, kezdődhet az alfával, ez egyelőre még csak találgatás.¹⁶

De miért is lehet izgalmas ez a téma és főleg, hol a kapcsolódás a generációs kérdés, a könyvtári szolgáltatás és a kommunikáció között? A következőkben erre térek ki.

A könyvtár „lehetősége”

„Nekünk ma valóban rengeteg szabadságunk és életopciónk van, ugyanakkor senki se gondolhatja azt, hogy túl jó dolgunk lenne, mert a túl sok választási lehetőség közt szóródik a figyelem, elaprózódik az ember. Leginkább a *mindennek* az illúziója áll előtünk: ez is a tiéd lehetne kis barátom, ez is te lehet-

nél, ide is eljuthattál volna, ha több pénzed lenne, ha magasabb és szebb lennél, ha közgázt végeztél volna, ha jobb helyre születtél volna. Az Y-generáció egy feltételes módú világban él.”¹⁷

Az idézett szerző saját („Y”) generációját egy „feltételes módú világban élő” nemzedéknek írja le. Ebben a „feltételes” helyzetben kell nekik mankót adni, segíteni őket önbizalmuk erősítésében, empátiájuk és együttműködési készségük fejlesztésében, eszköztárat adni a stressz- és konfliktuskezeléshez. Ha úgy tetszik, stabilitást adni a bizonytalanságban. Az „Y/Z” generáció azt várja, hogy tapasztalat útján tanulhasson és önmaga felfedezése útján keresse a megoldásokat.

Az „Y/Z”-kről sokszor az a visszajelzés, hogy túlságosan nagy önbizalommal rendelkeznek és egy „kicsit helyre kéne tenni” őket. Ezzel szemben talán meglepő lehet, hogy ők viszont pont ezen a ponton, az önbizalom területén szeretnék fejlődni. Ennek az lehet a magyarázata, hogy ez a nemzedék már úgy nőtt fel, hogy megtanulta „túlságosan” képviselni az értékeit és önmagát, holott csupán bizonyítani szeretne. Erre hajtja az erős megfelelési vágya is, mert szeretné, hogy észrevegyék, értékeljék, amit tesz és használni szeretné tudását.¹⁸

Egy 2013 őszi kutatás¹⁹ többek között azt vizsgálta, hogy milyennek látják magukat a fiatalok és ennek alapján milyen fejlődési területet jelölnének meg önmaguk számára. Ezek a következők: önbizalom erősítése, stresszkezelés, konfliktuskezelés, önismeretfejlesztés.

Az előzőekben leírtak alapján a téma szempontjából az „Y/Z” generációt mint a könyvtári szolgáltatás „fogyasztóját” vizsgálom és a következő megállapításokat teszem:

Az „Y/Z” generációs fiatal:²⁰

- az eddigi „legképzettebb” generáció,
- öntudatos, önálló,
- akkor működik a legjobban, ha lehetőséget kap, ha rábízhatnak egy feladatot, ha megbízhatnak benne,
- inspirálja, ha ezt a törekvését egy számára hiteltelenséges mentor „kíséri”, akitől szakmailag és emberileg is tud tanulni,
- olyan világban szocializálódott, ahol az eredményesség mindenképp álló érték, és ő ezt az értéket kizárólag saját sikerességével méri,
- igényli a „testre szabást”,
- a saját kérdéseire keresi a válaszokat, igénye, hogy egy program úgy épüljön fel, hogy el-

várásai a lehető legnagyobb mértékben teljesüljenek,

- azokat a megoldásokat kedveli, amelyeket rögtön ki is tud próbálni, az elméleti háttér helyett, amit egyébként, amikor szüksége van rá, szinte azonnal meg tud keresni a neten,
- sokkal inkább a gyakorlati megvalósításon van nála a hangsúly,
- kényelmes, gyermekkorától körülvéveszi a kényelem és a jólét,
- rugalmas, de bizonytalan, hiszen egy korlátok nélküli világban nőtt fel, amiben nincsenek megkérdőjelezhetetlen értékek és kapacitások,
- konfliktuskerülő, nem szívesen áll ki véleménye, ötletei mellett,
- kerüli a felelősségvállalást,
- ambivalens, néha versengő, néha a partnerségre törekszik,
- motiválatlan, kevésbé kitartó,
- élvezni akarja a tevékenységet, amit csinál,
- folyamatos visszajelzést, az elvárások pontos közvetítését igényli – ilyen világban él, kezében ott az okostelefon és ha akarja, ha nem, folyamatosan reagál, a visszajelzés segíti abban, hogy tudja, jó úton jár, jó felé megy,
- digitális affinitás, technika-függőség,
- multitasking hatékonyság jellemzi.

A fentieket a következő „hívószavakká” rendszerezhetjük:

- sok választási lehetőség, kevés korlát;
- mindent *akarnak*, mindent *megosztanak*;
- mindent *gyorsan* és *párhuzamosan*;
- felületes tudás, de
- ami érdekli őket, abban elmélyednek;
- mindent *élményszerűen* és röviden *összefoglalva* kell közvetíteni feléjük,
- igényük van arra, hogy *egyenrangú félként* kezeljék őket,
- „*öncelebség*” – mindent láttatni,
- *mindenhol* ott lenni, *mindenben* benne lenni.

Izgalmas kérdés, hogy mit jelenthet a könyvtár mint intézmény mint közösségi tér egy fiatal számára? Lehet-e „inter-generációs” helyszín, funkcionálhat-e a generációk közötti találkozási pontként, és ha igen, hogyan? Egyáltalán szükség van-e ilyen könyvtári ambícióra?

A generációk beágyazódnak saját világukba, mely komoly, néha áthidalhatatlannak tűnő gátat jelenthet. A hasonló életkorú személyek között megerősödik a

kapcsolattartás, míg az eltérő életkorú csoportokkal szembeni kapcsolat egyre gyengül. Ez csökkentheti a korosztályok közötti interakciót és teret adhat a generációkkal kapcsolatos különböző sztereotípiák és mítoszok térnyerésére. Az intergenerációs forma válasz lehet erre a jelenségre, a könyvtár pedig helyszíneként szolgálhat a különböző generációk találkozásának megvalósulására.

Minden egyes generációnak meghatározó jegyei vannak, amelyek alapján egyedivé és megkülönböztethetővé válnak, hasonlóan a szubkultúrákhoz. A generációs marketing alapfeltételezése, hogy minden egyes generációnak létezik olyan alapélmény készlete, amely egyfajta értékorientációként is értelmezhető és hatással van az egyén preferenciáira, döntéseire. Azaz, minden generáción belül létezik egy „központi tendencia”, amely megkülönbözteti a többi nemzedéktől.²¹ A legnagyobb kihívás megtalálni az egyes generációkhoz leginkább illő üzenetet és csatornát anélkül, hogy sérülne a „márka” – esetünkben a könyvtár mint közösségi tér- egységes „identitása”. Ezért egyes márkák olyan termékcsoportokat hoznak létre, amelyekkel sikeresen szólítják meg az egyes generációs csoportok fogyasztóit és igyekeznek ehhez a megfelelő kommunikációs csatornát biztosítani.²²

A könyvtári „fogyasztók” vertikális rétegződésére tehát érdemes lenne figyelmet fordítani, ha úgy tesszük marketing szempontból is. Az „Y/ Z” generációs fiatalokat könyvtárhasználati szempontból pedig érdemes lehet „sajátos igényű csoportnak” tekinteni, következőképp a nekik szóló könyvtári szolgáltatásokat, programokat generáció-specifikus módon és eszközökkel hirdetni.

Fontos tehát ismerni a generációk meghatározó jegyeit, korszakjelzőit, hiszen így, a szerzett információ alapján, attitűdjük feltérképezhető, a hívószavak definiálhatók, így elérésük nagyobb sikerrel kecsegtet.

Biblioterápiás foglalkozás

A biblioterápia (irodalomterápia) egy művészetterápiás módszer, amely a személyiségfejlődést támogatja szövegek élményszintű felhasználásával. Egyéni vagy csoportos formában, szakember vezetésével valósul meg azzal a céllal, hogy a résztvevők felszínre hozhassák érzéseiket és azokat megosszák egymással. A beszélgetés szűk körben zajlik, így mindenki meg tudja fogalmazni és ki tudja mondani a szöveggel kapcsolatos gondolatait, élményeit.

Egy szöveg segítséget nyújthat abban, hogy külső szemszögből láthassuk a problémáinkat, példát vagy

ellenpéldát ismerjünk meg és a várható következmények átgondolásával találjunk, válasszunk megoldásokat. A csoportfoglalkozás lehetőséget teremt, hogy egymás előtt megnyíljunk, betekintést nyerjünk a másik ember gondolataiba és érzéseibe, és ennek tükrében tekintsünk rá saját belső világunkra és életünkre, a változás, a fejlődés útjaira. Cél, hogy fejlődjön az önismeret, a kommunikáció, a saját vélemények és érzések képviselése, javuljon a konfliktuskezelés, mások álláspontjának befogadása és az empátia.

A konferencia résztvevői négy csoportban próbálhatták ki a biblioterápiás foglalkozást, melyen *Örkény István: Sokszor a legbonyolultabb dolgokban is jól megértjük egymást...*²³ című egypercesét használtuk.

A csoportszabályok lefektetése után a csoporttagok bemutatkozása következett (keresztnev és egy belső „időjárási helyzetre” vonatkozó asszociáció, pl. felhőátvonulásos Anna). Ezután egy képre vonatkozó gondolatokkal, érzésekkel foglalkoztunk, ami a kötetlen, nyitott, őszinte légkör megteremtését szolgálta. Majd elővettük a szöveget, melynek felolvasása után annak biblioterápiás feldolgozása következett. A foglalkozásra biblioterapeuta kollégáimmal²⁴ előzetesen fókuszkérdésekkel készültünk, melyek érintették például, hogy mit gondolnak a szereplők érzéseivel kapcsolatosan, hogyan viszonyulhattak egymáshoz, változott-e a viszonyuk a beszélgetés előre haladtával, és vajon zajlott-e a szereplőkben belső monológ, és ha igen, miről. A válaszokból építkeztünk aztán a személyes élmények felé, hiszen a véleményekből kiderült, hogy kinek milyen az egyéni megoldási stratégiája hasonló konfliktusos helyzetben. Több saját példa, élmény hangzott el az egymáshoz való viszonyulás, a másikhoz való hozzáállást illetően. Érintettük, vajon van-e olyan téma, amiről könnyű vagy éppen nehéz beszélni. Hogy miért van az, hogy van, egyesekkel könnyen szót lehet érteni, és persze vannak olyanok is, akikkel szinte lehetetlen. Mi a meg nem értés oka és kockázata? Hogyan lehet feloldani az ilyen helyzetet? Mi lehet a hiányzó láncszem az egymás közötti kommunikációban, megértésben?

Végezetül arra kértük a résztvevőket, hogy a foglalkozás alkalmával szerzett élmények, gondolatok alapján gondolják végig és rögzítsék maguknak, melyek azok tényezők, amiket el kellene engedni ahhoz, hogy még jobban tudjanak kapcsolódni emberekhez, megértetni magukat és megérteni másokat. Kértük őket, jegyezzék fel azt is, mi az, amit eredményesen tudnak használni kommunikációjukban.

A résztvevők végül megállapították, minden helyzet-

ben megtörténhet, hogy nem tudunk kapcsolódni a másikhöz. Így van ez a könyvtárosi munka során is. Ugyanakkor mindenkiben megvan a másikhöz való kapcsolódás képessége. Akkor is, ha egy fiattal kerül szembe. Ha pedig elbizonytalanodnak, talán eszközbe fog jutni a foglalkozáson megszületett csoportos megállapítás vagy egyéni gondolat.

A foglalkozás kezdetekor és azt követően a résztvevőket belépő, illetve kilépő kérdőív kitöltésére kértük. A résztvevők, a teljesség igénye nélkül, a következő válaszokat adták:

Milyen várakozásokkal érkeztl?

„Izgatott és kíváncsi vagyok, nyitott új módszerekre, építő gondolatokra. Inspiráltság, motiváltság, tanulni vágyás, közösségi élmény. Remélem, a foglalkozás segít abban, hogy megtaláljam a szemüveget a kamaszokhoz, elsősorban saját fiattal élmények előhívásával. Nagyon kíváncsi vagyok más kollégák tapasztalataira, ötleteire, amit a későbbiekben alkalmazni lehet.”

Hogy érezted magad?

A résztvevők jellemzően nagyon (várakozáson felül) jól érezték magukat, érdekesnek, tanulságosnak, gondolatébresztőnek tartották a foglalkozást. Felszabadultan, őszintén, nyíltan tudtak beszélni. A társaság befogadó és empatikus volt. A foglalkozás légköréről megállapították, hogy nyílt és őszinte volt, egyesek fokozatosan nyíltak meg. Volt, akinél a problémák felszínre törtek, így nehezen oldódott a belső feszültsége, és volt olyan is, aki az elején jól érezte magát, aztán jött a hullámvölgy. Mindenesetre megállapították, hogy jó volt megismerni a többiek gondolkodásmódját, meghallgatni másokat. Közelebb hozta őket egymáshoz a foglalkozás.

Személyes felismerés

Sok személyes, esetenként önreflexív, önkritikus választ kaptunk. Többen érdekesnek tartották annak a megélését, hogy ugyanarról a szövegről mennyire másképp lehet gondolkodni. Megállapították, hogy ha legközelebb kommunikációs akadályba ütköznek, több szempontból fogják megközelíteni a problémát, törekednek meghallgatni a másik álláspontját. Sőt, néha el kell tudni engedni a dolgokat, vagy éppen bátrabbnak kell lenni és határozottabban kell kimondani a saját véleményt. Empatikusabbnak, nyitottabbnak kell lenni, gyakrabban kell magunkat a másik helyzetébe képzelni.

„*És egy kicsit több figyelmet, megértő szót intézhetnék az olvasó felé. Értő figyelemmel fogom hallgatni. Van út a megértéshez.*”

Fenti megállapítások találkoztak előzetes meglátással, miszerint a könyvtári szolgáltatást nyújtók empátiájának fejlesztése elkerülhetetlenül fontos a fiatalok megnyeréséhez.

Befejezés

Talán nem túlzás azt mondani, hogy a mai fiatalok nagyon hasonló problémákkal küzdenek, mint amivel minden generáció küzdött fiattal, nevezetesen identitásuk, az egyéni céljaik és a realitás összhangjának a megtalálásával, kialakításával. De ők mindezt egy gyorsan változó, bizonytalan és felgyorsult világban teszik. Fontos ezért tudni, hogy a „fiatal” kép mögött ténylegesen milyen fiatalok vannak? Gondolkodásuk megismerését kell megcélozni, azaz proaktívan, újszerű közelítésben kell gondolni rájuk. Így lehet megérteni motivációikat, működésüket.

A korábbi fejezetben bővebben tárgyalt jellemzők mellett álljon itt újból néhány generációs „hívószó”: gyorsan, párhuzamosan, kevés korláttal, választási lehetőséggel, technológiával, testtudatosan, „öncelebséggel-narcisztikusan”. Bevonódni, összefoglalni, megosztani, mindenhol ott lenni, mindenben benne lenni, fesztiválozni, láttatni, láttatni, láttatni. A fiatalok vágnak arra, hogy bevonják őket, megbízzanak bennük, lehetőséget kapjanak, hogy megmutathassák magukat. De legfőképp arra, hogy meg tudják élni a bensőségesség, igazi találkozás, álarc nélkülség érzését, közöttünk, velünk.

Saját szemszögünkből sokszor különösnek, érthetetlennek tűnhet egy másik ember, és mennyire igaz ez, ha történetesen egy másik generációhoz tartozik. Azonban, ha kíváncsisággal fordulunk a másik generáció felé, ha megismerjük, mi jellemzi, mi mozgatja őket, akkor máris érthetőbbé válik viselkedésük, attitűdjük, reakcióik.

Ha megismerjük, hogy milyen nézőpontból lát helyzeteket, és magát a világot, ha „felvesszük az ő szemüvegét”, akkor azt is megláthatjuk, ő hogyan lát minket. Azért hasznos ismerni a generációs „sztereotípiákat”, hogy megértsük a másik motivációját, hogy miért olyan amilyen, miért úgy működik, ahogy. És ez mennyivel egyszerűbb, ha tudjuk, a generációk közötti különbség hátterében az áll, hogy különböző idősíkon és környezetben nőttek fel és szocializálódtak és ezért különbözőképp állnak egy-egy helyzethez.

Olyan ez, mint amikor egy szöveggel foglalkozunk. Ki így, ki úgy értelmez egy-egy történetet, eseményt, elfogad vagy elutasít egy szereplőt. Itt is emlékeinket hívjuk elő az értelmezésekhez, azokat, amik életünk során meghatároztak, belénk égtek. És az egyéni értelmezésekhez nem is kell generációs különbség. Egyszerűen csak másképp látjuk, mert különbözünk egymástól. Különbözünk, de egy valami közös bennünk, ez pedig a jelen. A jelen az, ami összeköt bennünket, amelyben meg kell tanulnunk hatékonyan együttműködni, legyen az fejlesztő irodalomterápiás csoport, többgenerációs munkahelyi környezet vagy éppen a könyvtár. A hídról beszéljünk, ami összeköt, ne a szakadékról, ami elválaszt!

Jegyzetek, irodalom

- JENEY Éva: Nyitott könyv, Irodalom, terápia, elmélet, Budapest, Balassi, 2012. 23. p.
- VÉRTES László: Az idők biblioterápiájáról = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 1997. 10. sz. 44. p
- Mai fiatalok a kutató szemével = Jászkürt Újság, 2015. június 4. <http://jku.hu/2015/06/04/a-mai-fiatalok-a-kutato-szemevel/>
- MCCRINDLE, Marc – WOLFINGER, Emily: Az XYZ ábécéje. A nemzedékek meghatározása (K.A fordítása) = Korunk, 2010. 11. sz. 13–18. p. (letöltve: 2017.szept. 10.)
- SZÉNÁSI Lilla: Kihívások és lehetőségek a Digitális generáció oktatásában = Teológiai Fórum, IX. évfolyam, 1.szám (letöltve: 2017. szept. 10.)
- MarcMcCrimble – Emily Wolfinger i. m.
- MarcMcCrimble – Emily Wolfinger i. m.
- MarcMcCrimble – Emily Wolfinger i. m.
- A kohorsz egy nemzedék, tehát olyan emberek részcsoportja, akik valamilyen jellemzőjük szerint vannak csoportosítva. <http://idegen-szavak.hu/kohorsz> (letöltve 2017. szept. 10.)
- BERECZKI Nóra – CSORDÁS Tamás: Generációk a marketingben, A hazai Jones-generáció és jelenléte a rajzfilmekben = Jel-Kép, Kommunikáció, Közvélemény, Média, 2016. 4.sz. http://communicatio.hu/jelkep/2016/4/JelKep_2016_4_Bereczki_Nora_Csordas_Tamas.pdf (letöltve 2017. júl. 18.)
- Generációk <https://www.6generacio.com/copy-of-generaciok> (letöltve: 2017. szept. 10.)
- AZ generáció magatartása és kommunikációja, Tanulmánykötet, Szerk. Töröcsik Mária, Pécs, Pécsi Tudományegyetem, 2015. 11. p.
- BERECZKI Nóra – CSORDÁS Tamás: Generációk a marketingben...i. m.
- SCHÄFFER Beáta: Ifjú titánok, BOOOK Kiadó, Budapest, 2015. 21–22. p
- SCHÄFFER Beáta: Legifjabb titánok, BOOOK Kiadó, Budapest, 2015. 9. p
- Generációk <https://www.6generacio.com/copy-of-generaciok> (2017.szept. 10.)
- HERCSEL Adél: Engem az érdekel, aki patkány, de nem féreg http://hvg.hu/kultura/20150803_potozky_laszlo_patkany_vagyok_nem_fereg (2017. szept. 10.)
- Generációk, munkaerőpiac és motiváció kérdései a 21. században <http://www.ohe.hu/hrmagazin/cikkek/generaciok-munkaeropiac-es-a-motivacio-kerdesei-a-21-szazadban> (2017. szept. 10)
- PAJOR Mariann: Y Horizont, 2013, avagy a fiatal munkavállalók önmegítélése <http://www.ohe.hu/hrmagazin/cikkek/y-horizont-2013-avagy-a-fiatal-munkavallalok-onmegitelese> (2017. szept. 10.)
- SCHAFFER Beáta: A legifjabb titánok. Budapest, Boook Kiadó Kft, 2015, 22–24. p
- BERECZKI Nóra – CSORDÁS Tamás: Generációk a marketingben = Jel-Kép, Kommunikáció, Közvélemény, Média, 2016. 4. sz. http://communicatio.hu/jelkep/2016/4/JelKep_2016_4_Bereczki_Nora_Csordas_Tamas.pdf (Letöltve: 2017. júl. 18.)
- Adding quality to life, ADDLIFE Európai Eszköztár integrációs oktatási programok fejlesztéséhez a felsőoktatásban https://static.uni-graz.at/fileadmin/Weiterbildung/add-life_toolkit_hu.pdf (2017. szept. 10.)
- <http://mek.niif.hu/06300/06345/06345.htm#52> (2017. szept. 10.)
- Fülöp Attiláné, Horváth Szilvia és Zádori Gabriella biblioterapeuták

Társadalmiasítás: közösségi részvétel és a tizenévesek

A Z generáció bevonása a könyvtárak életébe

BOGNÁRNÉ LOVÁSZ Katalin

A „Z generáció” egyike azon kifejezéseknek, amelyekről mostanában sokat hallhatunk és olvashatunk a médiában. A Z generációhoz tartozók korának meghatározásánál többféle véleménnyel találkozhatunk a szakirodalomban. Néhányan az 1995 után született gyerekekre vonatkoztatják, más elemzőknél azt találjuk, hogy a Z vagy `netgeneráció' a kilencvenes évek eleje és a 2000-es évek eleje között született fiatalokra vonatkozatható. Marc McCrindle ausztrál kutató tipológiája szerint a Z generáció tagjai az 1995 és 2009 között született gyerekek, tizenévesek és fiatal felnőttek.¹ Ők a mai tíz-tizennyolc évesek, akik már az infotechnológia világába születtek bele és el sem tudják képzelni az internet, mobiltelefon vagy számítógép nélküli világot; ők azok, akik képben vannak a technikai újításokról és gond nélkül kezelik a technika legújabb eszközeit. Ők a „digitális bennszülöttek”, akik egyszerre öt-hat tevékenységet képesek végrehajtani okostelefonjukon, számítógépükön vagy egyéb eszközükön (Facebookoznak, zenét hallgatnak, filmet töltenek le, sms-t írnak és közben még beszél-

getnek is a barátaikkal). Ezzel szemben X generációs szülők (az 1960 és 1979 között születettek) jó, ha ezekből egyszerre két tevékenységet végeznek.² A Z generáció fiataljai az előző generációkhoz képest sokkal kitarulkozottabbak, sok mindent megosztanak magukról online, több közösségi oldalon is fenn vannak és folyamatosan kapcsolatban vannak a barátaikkal. Egy másik lényeges jellemzőjük: a zene szeretete. Egy felmérés szerint minden második Z generációs fiatal hétköznaponként három óránál többet tölt zenehallgatással, hétvégén pedig 44%-uk öt óránál is több időt fordít zenehallgatásra.³ Megfigyelhető ennél a korosztálynál az is, hogy a szülőkkel való kapcsolatuk igencsak átalakult: a szülői szigor szinte süket fülekre talál, mert ők inkább egyfajta kompromisszumos megoldásra törekednek. A generáció tagjai már nem „nyaggatják” a szüleiket, hanem felnőttesen tárgyalnak, tudják, mit akarnak elérni, és már 13–14 évesen közlik, hogy ők már nem gyerekek. A probléma csak az, hogy az érzelmi fejlődésük nem tart még ott, hogy valóban felnőttek lehessen őket

tekinteni.⁴ *Tari Annamária* pszichológus, terapeuta felhívja a figyelmet arra, hogy „*a Z generáció lát-szólagos érettsége...ne legyen félrevezető.... Annak ellenére, hogy felnőttesen fogalmaznak, még nagyon is szükségük van szülői védelemre és megértésre.*”⁵ Keresik a követendő mintákat, „*véleményt és értéktételeket sokszor az internet világából merítenek*”, de tudjuk, hogy az internet ellenőrizhetetlen tartalmakkal van tele. A kamaszok és a fiatal felnőttek idejük nagy részét kortársaikkal töltik az iskola falain belül és kívül is. A család meghatározó szerepe helyett az iskolai osztály, csoport válik mérvadóvá, melyhez tartoznak. Azonban a családnak a gyermek mögött ott kell lenni védelmet, biztonságot nyújtó támaszként. „*Az infokommunikációs eszközök elterjedése óta a fiatalok világa alig hasonlítható a korábbi korok fiataljainak életéhez. Átalakul időháztartásuk, családi, iskolai, munkaerő-piaci státusuk, másként osztják be, másra használják szabadidejüket, más az információszerzési és a kommunikációs stratégiájuk, miként átalakul(t) számukra a kapcsolat, a közösség, a szórakozás, a tanulás fogalma is.*”⁷ Ebben a megváltozott technológiai világban, a korábbiaktól eltérő módon szocializált, magát érettebbnek gondoló Z generációs fiataloknak vajon mit tud kínálni a könyvtár?

A Z generáció és a könyvtárak

A 2016-os *Magyar Ifjúság Kutatás** szerint a 15–29 év közötti magyar fiatalok 34–35%-a szokott olvasni a szabadidejében. Ez a korosztály leginkább tévét néz, számítógépezik, internetezik, zenét hallgat és a barátaival beszélget.⁸ Saját bevallásuk szerint e korosztály 2%-a jár hetente könyvtárba, 6%-uk havonta többször, 10%-uk két-három havonta, 18%-uk pedig évente többször. Ami igazán elgondolkodtató tény, hogy 64%-uk ezek szerint sohasem látogat el a könyvtárba.⁹ Ugyanakkor a gondolatmenetet megfordítva, azt is kijelenthetjük, hogy a fiatalok közül a Z generáció tagjainak 36%-a jár valamilyen gyakorisággal könyvtárba. Véleményem szerint ez az a korcsoport – a tanulmányaikhoz szükséges információk beszerzése miatt is –, amely a leggyakrabban látogatja a könyvtárakat.

Amerikai felmérések szerint is ez a korosztály a legaktívabb könyvtárhasználó. Amerikában a 10–18 évesek 70%-a látogatja legalább alkalmanként a

könyvtárat.¹⁰ Egy 2015-ben készült tanulmányban azt is olvashatjuk, hogy a fiatalok mindennapi életében a könyvtárak hagyományos információforrásként szolgáló szerepe háttérbe szorul, mert ezek a fiatalok a könyvtárakat nem a mindennapi információs igényeik kielégítésére használják, hanem inkább közösségépítő és oktatástámogató szerepükért. A tanulmány felhívja a figyelmet arra is, hogy ez nem azt jelenti, hogy a könyvtáraknak le kellene mondaniuk a könyvtári szolgáltatások alapját jelentő információforrások biztosításáról, hanem azt, hogy jobban kell figyelniük a könyvtári szolgáltatások más szempontjaira is: a közösségépítésre, az együttműködésre, a közösségi együttlétekre, és egyre több olyan szolgáltatást kell kínálniuk, amelyek túlmutatnak az állományuk használatán és az olvasáson. A vizsgálat legfigyelemre méltó megállapítása az volt, hogy a tizenévesek úgy gondolnak az iskolai vagy közkönyvtárakra, mint a múlt relikviáira, melyeknek kevés a relevanciájuk az ő technológiával átítatott mindennapi életükben.¹¹ Ezzel a kijelentéssel természetesen vitatkozhatunk, hiszen ma már szinte minden könyvtárnak van saját weboldala, jelen vannak a legfontosabb közösségi oldalakon, ezeken keresztül is kommunikálnak az olvasóikkal, és a legmodernebb technológiai eszközök találhatóak meg náluk. Az amerikai tizenévesek mégsem ezekért szeretik a könyvtárakat, számukra nem ez a könyvtárakban a legfontosabb. Személyes tapasztalataim alapján magam is elmondhatom, hogy nincs ez másként a magyar tizenévesek körében sem. A tizenévesek általában unalmasnak, gyerekesnek és nem különösen vonzó helynek gondolják a könyvtárat. Aztán sokszor kiderül, nem is tudják, hogy milyen szolgáltatásokat kínálnak számukra a könyvtárak. A könyvtárosok – és nem csak Magyarországon¹² – gyakran panaszkodnak arra, hogy a tizenévesek nem a könyvtárhasználat miatt térnek be hozzájuk, inkább az internet és a modern technológia vonzza őket, sokszor túl hangosak és fegyelmezetlenek, és nehéz őket motiválni az olvasásra.

Mit tehet a könyvtár? Hogyan kell átalakítani a könyvtári tereket és szolgáltatásokat és a kommunikációt, hogy megfelelőek legyenek a Z generáció tagjai számára? Miként tudják a könyvtárosok a tizenéveseket bevonni a könyvtárak életébe, és hogyan vehetők rá a fiatalok aktívabb részvételre a könyvtárak kiszélesedő közösségi funkcióiban?

* (http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web.pdf)

Külföldi könyvtáros egyesületek és könyvtárak stratégiai programjai

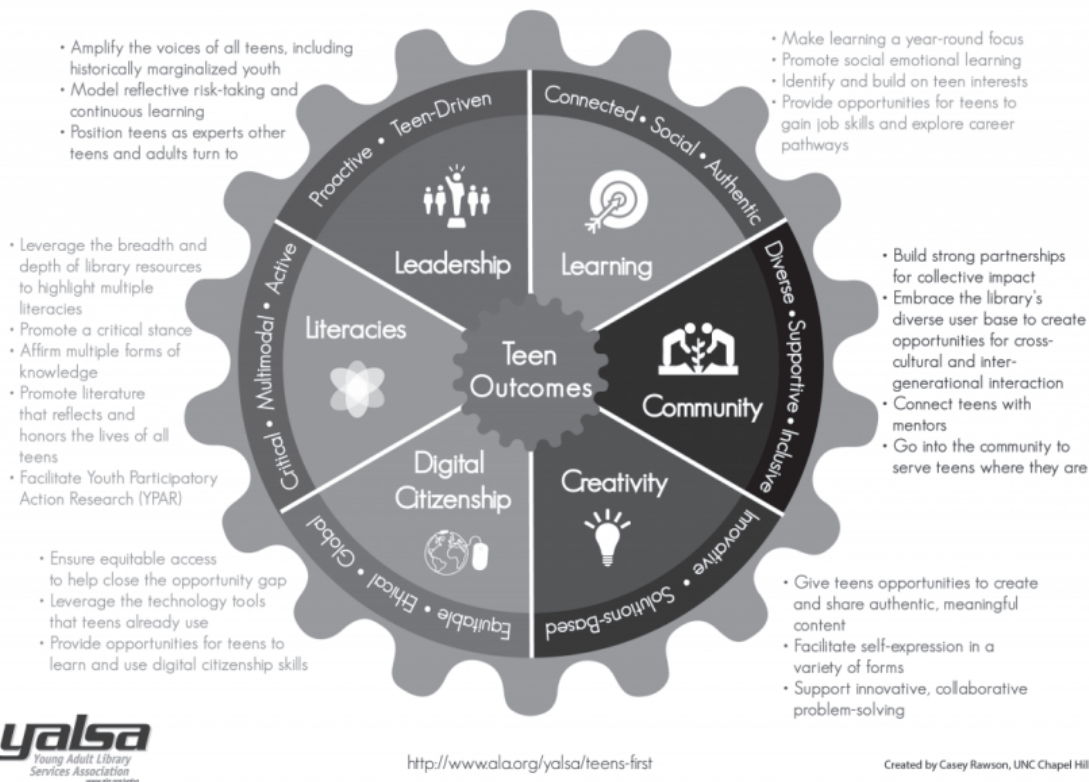
Az angol (CILIP) és amerikai (ALA) könyvtáros egyesület számos stratégiát és programot fogalmazott meg és alapvető kiadványokat adott közre arról, hogyan lehetne partnerré tenni a szolgáltatások és programok alakításában ezt a korosztályt, tehát miként lehetne számukra vonzóvá tenni a könyvtárba járást.

Az IFLA gyermekekkel és fiatal felnőttekkel foglalkozó könyvtárosokat tömörítő szekciója (Libraries for Children and Young Adults) által készített, a fiatalok könyvtári ellátását segítő útmutató szerint először is ki kell dolgozni azokat a folyamatokat, amelyek segítségével a fiatal felnőttek vissza tudnak jelezni a könyvtáraknak a szolgáltatásokkal, az eszközökkel és a programokkal kapcsolatban. Az útmutató javasol-

ja a tizenéves tanácsadói testületek kialakítását (ún. tizenéves „nagykövetek” program kidolgozása). A könyvtáraknak fel kell ismerniük a fiatalokban rejlő erőforrásokat és építeniük kell a lelkesedésükre és ismereteikre a közösség számára tervezett programok megtervezésében és végrehajtásában.¹³

A YALSA¹⁴, az amerikai könyvtárosok egyesületének fiatal felnőttek könyvtári ellátásával foglalkozó könyvtárosokat tömörítő szekciója az alábbi, jól átlátható infografikában ábrázolta, milyen szempontokat kell figyelembe venni, amikor a könyvtárosok újragondolják a tizenéveseknek szóló könyvtári szolgáltatásokat. Visszatérő megállapításuk, hogy csakis a fiatalokkal együtt, őket aktívan bevonva érdemes kialakítani az új szolgáltatásokat és programokat, lehetőséget biztosítva arra, hogy értelmes tartalmakat hozhassanak létre, és hogy a könyvtár támogassa a fiatalok önkifejezésének különböző formáit.¹⁵

REIMAGINED LIBRARY SERVICES FOR AND WITH TEENS

1. ábra

A fiataloknak szóló szolgáltatások újragondolása a tizenévesekkel a tizenévesekért¹⁶

A YALSA tagjai között 2016-ban végzett felmérés szerint a fiatal felnőttekkel foglalkozó könyvtárosok 47,98%-a próbálja folyamatosan feltérképezni, mire van szüksége a közösségnek és ehhez partnereket is keres. Továbbá a könyvtárosok 45,96%-a építi be a fiatalok véleményét szolgáltatásaik kialakításába, újratervezésébe, valamint értékelésébe. A könyvtárosok másik fele azonban nem kéri ki a fiatalok véleményét, illetve nem használja fel a felmérések eredményeit a tervezéshez, ezért a YALSA arra buzdítja tagjait, hogy sokkal erőteljesebben vonják be a tizenéveseket a könyvtár mindennapjaiba.¹⁷ Fókuszcsoporthoz beszélgetések, mélyinterjúk, tizenéves tanácsadói csoportok kialakítása, mind segíthetik a könyvtárosokat abban, hogy jobban megismerjék ennek a korosztálynak az igényeit és elvárásait.

Tizenéveseknek szóló könyvtári terek kialakítása

A vonzó könyvtári fizikai tér kialakítása az egyik legfontosabb eleme annak, hogy a tizenévesek szívesen járjanak a könyvtárba, és több időt is eltöltsenek ott. Mivel a tizenévesek számára az egyik legfontosabb szempont a kortársakkal való együttlét, ezért szá-

mukra az ideális könyvtár ötvözi a városban található „menő” közösségi helyeket: ahol a közösségi élet zajlik, vagyis utcai terek, boltok, mozik, kávézók, kocsmák.¹⁸ Természetesen a könyvtár nem vállalhatja át mindezeket a funkciókat, de kidolgozhatunk olyan ötleteket és szolgáltatásokat, amelyek átvétele segíthet a „tizenéves-barát” környezet kialakításában. Ez azonban nem jelent szinonimát a logikátlan, rendtelennel, a nem praktikussal. Ne hagyjuk, hogy a korosztállyal kapcsolatos feltételezéseink és előítéleteink vezessenek minket a bútorzat, a világítás, padlózat, a feliratok és a digitális eszközök kiválasztásában. A számukra tervezett környezet kialakítása mindenképpen velük együtt történjen, akár előzetes felmérés vagy személyes bevonásuk útján.¹⁹ Phoenixben a közkönyvtár tizenéveseknek szánt terének, a Teen Centralnak²⁰ a tervezésekor 150 fiatalt vontak be a munkába, amelyből húsz-harminc tizenéves rendszeresen találkozott annak érdekében, hogy maguk is kicsit építésszé válva megtervezzék, kialakítsák a számukra is vonzó könyvtári környezetet.²¹ A központi könyvtár 4. emeletén található hatalmas alapterületű „Tinédzser központ” jelmondata „Tizenévesek által tizenévesnek” (By teen, for teens).²²

2. kép

Phoenix Public Library – Teen Central²³

Tizenéveseknek szóló könyvtári szolgáltatások kialakítása

A tizenévesek számára tehát a könyvtárakban elsősorban nem a könyvek jelenléte a vonzó. A könyvtárak so-

káig előnyt élveztek abban, hogy gyors internetelérést biztosítottak használóik számára, de manapság a fiatalok többsége már saját okostelefonján rendelkezik internet-eléréssel. A technológia azonban változik és

egyre több speciális zenei vagy rajzoló, képszerkesztő szoftver jelenik meg, és már 3D nyomtatók is elérhetőek a nagyobb könyvtárakban (tegyük hozzá: elsősorban amerikai könyvtárakban). Ezek az eszközök hívogatóak a fiatalok számára, különösen akkor, ha lehetőségük van az eszközök használatának megtanulására és kreatív használatára. A minneapolis-i közönyvtárban már 2006 óta működnek ún. tinédzser műszaki csapatok (Teen Tech Squad), melyeknek fizetett tizenéves tagjai a könyvtárosok felügyelete mellett saját kortársaikat tanítják meg a legújabb technológiák és eszközök használatára (pl. zeneszerzésre, videókészítésre, képszerkesztésre, rajzolásra, és segítenek az idősebb könyvtárhasználóknak is a mobiltelefonok vagy a táblagépek használatában). A fiatalok által végzett tevékenységek nemcsak a könyvtár közössége számára hasznosak, hanem jó hatással vannak a tizenévesekre is. Ezek a fiatalok a zsebpénz mellett a csoport tagjaként számos olyan készségre is szert tehetnek, amelyek későbbi munkavállalásuk során is jól használhatóak lesznek

(együttműködési készség, magabiztosság, vezetési készség, problémamegoldó készség erősödése stb.), és a közösség megbecsült tagjának érezhetik magukat. A fiatalok fizetését általában adományokból teremtik elő a könyvtárosok. Az adománygyűjtésnél és a műszaki csoportba való tagtoborzásnál is ezeket az előnyöket helyezik a kampány középpontjába.²⁴ A fiatalokat könyvtárosok és számítástechnikai szakemberek készítik fel az ellátandó feladatokra. A Providence Public Libraryban 2014 nyarán kísérleti projekt keretében kezdték el a Teen Tech Squad működtetését. Kilenc fiatal vett részt egy kilenc hetes nyári kurzuson, melynek végére a környék történetéről készítettek közösen egy weboldalt. A diákok együtt dolgoztak a könyvtárosokkal, a helyismereti és helytörténeti szervezetek tagjaival, hogy megtanulják bemutatni a történelmet. Elsajátították azt is, hogyan kell fényképet és videót készíteni, filmet szerkeszteni és hangot vágni, és azt is, hogyan kell kritikusan szemlélni a forrásokat és tárgyilagosan bemutatni az elmúlt évek eseményeit.²⁵

3. kép

*A tizenéveseket a könyvtáros készíti fel a munkára a Providence Public Libraryban*²⁶

Mivel a tizenévesek nagyon szeretik a zenét, a tizenéveseket kiszolgáló legtöbb könyvtár nagy hangsúlyt fektet a zenei állomány építésére, és a fiatalok a könyvtárak honlapjáról ingyenesen is letölthetik kedvenc zenéiket. Számos amerikai könyvtár honlapjáról beiratkozás után elérhető a Freegal²⁷ zene-

letöltő rendszer, amelyen keresztül több millió dal tölthető le ingyen és legálisan. (A zenéhez hasonlóan a könyvtárak honlapjáról a beiratkozott tagok e-könyveket is letölthetnek többféle eszközzel.) A könyvtárak a Z generáció tagjai számára nemcsak a zenehallgatást, hanem a zenekészítést is lehetővé

teszik: eszközöket és továbbképzést biztosítanak számukra. A portlandi közkönyvtár egy online letölthető albumot állított össze azokból a munkából, amelyet a fiatalok a négyhetes kurzus végén készítettek.²⁸ A

fiatalok között vetélkedőt is lehet hirdetni a könyvtár dalának megkomponálására, vagy meg lehet bízni őket egy-egy esemény vagy program zenei aláfestésének elkészítésével.

4. kép

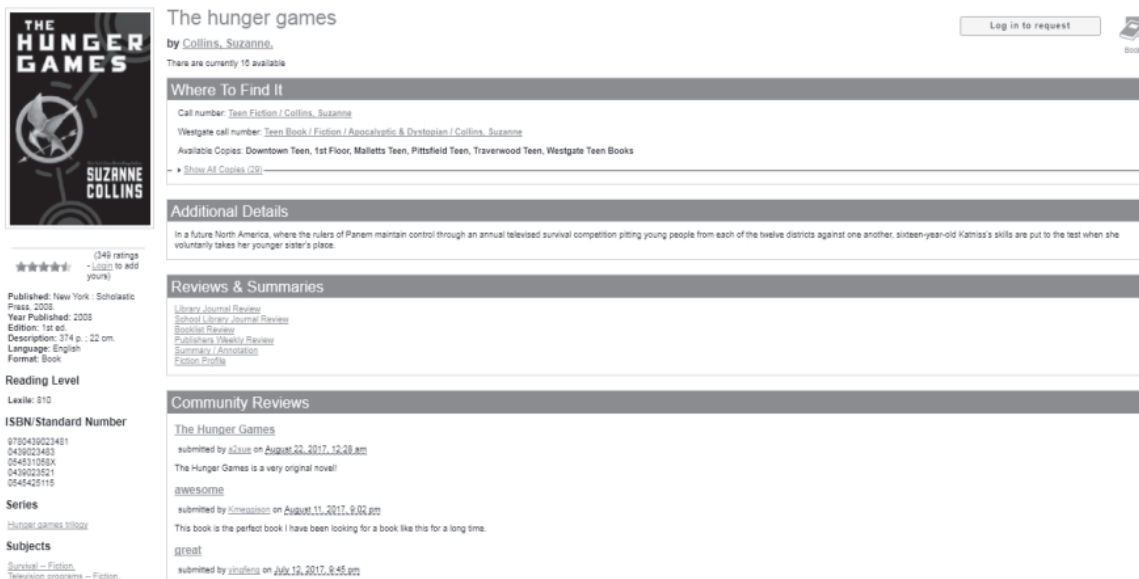
A könyvtáros közreműködésével készül a zene a portlandi könyvtárban²⁹

A kreatív tartalom-előállítás egy másik formája lehet a filmkészítés, amelyhez a könyvtárak eszközöket is biztosítanak a videókamerától kezdve a vágó szoftveken át a zöld háttérű szobáig. Az Allen County Public Libraryban rövid könyvtárnépszerűsítő videó készítésére hívták fel a fiatalokat. Arra biztatták őket, hogy akár a legegyszerűbb eszközökkel, a saját mobil telefonjukkal készítsenek párperces filmeket arról, ők miért szeretnek, vagy miért érdemes könyvtárba járni.³⁰

A Z generáció tagjai közül sokan az elektronikai eszközök bűvöletén túl, szeretnek kézzel készíteni tárgyakat és alkotni. A könyvtárak mind szélesebb körében kezdenek terjedni a különböző alkotóműhelyek (makerspace), amelyek a tizenévesek számára nyújtanak lehetőséget. Egy 2016-ban megjelent cikk tanulsága szerint a tizenévesek nagyon szívesen vesznek részt kreatív kézműves foglalkozásokon, különösen akkor, ha olyan tárgyakat tudnak készíteni, amelyek később az ő igényeiket fogják szolgálni (pl. különleges véleménygyűjtő láda készítése a könyvtár számára stb.). Ezek a foglalkozások jó alkalmat teremtenek

kötetlen, őszinte beszélgetésekhez is, melyek során kiderülhet a fiatalok valódi véleménye a könyvtár programjairól és szolgáltatásairól.³¹

A tizenévesek által készített olvasmányajánlások is mindjobban terjednek és sok külföldi és hazai könyvtár weboldalán láthatók, elérhetőek már. Erre egy kreatív hazai példa a Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központ által működtetett Könyvsúgó oldal³². Mivel a fiataloknak sokszor nincsen kedvük vagy idejük hosszabb olvasmány-ajánlásokat írni (és olvasni sem), ezért jó kezdeményezés a michigani Ann Arbor-i közkönyvtár gyakorlata: a fiataloknak az online katalógusban szereplő tételekhez van lehetőségük a könyvekről vagy egyéb dokumentumokról véleményt megfogalmazni. Egy adott dokumentum bibliográfiai adatai mellett olvasható, a kortársak által írt egy-két mondatos vélemény sokat segíthet egy könyv kiválasztásában.³³ Így sokkal jobban érezheti mind a vélemény írója (annotálója), mind a dokumentum kiválasztója, leendő olvasója, hogy a könyvtár fontosnak tartja a véleményüket.

The hunger games
by Collins, Suzanne
There are currently 10 available

Where To Find It
Call number: Teen Fiction / Collins, Suzanne
Westgate call number: Teen Book / Fiction / Apocalyptic & Dystopian / Collins, Suzanne
Available Copies: Downtown Teen, 1st Floor, Malletts Teen, Pittsfield Teen, Traverwood Teen, Westgate Teen Books
→ [Show All Copies \(2\)](#)

Additional Details
In a future North America, where the rulers of Panem maintain control through an annual televised survival competition pitting young people from each of the twelve districts against one another, sixteen-year-old Katniss's skills are put to the test when she voluntarily takes her younger sister's place.

Reviews & Summaries
[Library Journal Review](#)
[School Library Journal Review](#)
[Booklist Review](#)
[Publishers Weekly Review](#)
[Summary / Annotation](#)
[Caption Profile](#)

Community Reviews
The Hunger Games
submitted by [suzanne](#) on August 22, 2017, 12:28 am
The Hunger Games is a very original novel!
[awesome](#)
submitted by [kimmason](#) on August 11, 2017, 9:02 pm
This book is the perfect book I have been looking for a book like this for a long time.
[great](#)
submitted by [victoria](#) on July 17, 2017, 9:45 am

5. kép

Az Ann Arbor-i kerületi közkönyvtár katalógusa³⁴

Tizenéves önkéntesek a könyvtárakban

Az Amerikai Egyesült Államokban a középiskolásoknak – hasonlóan magyar kortársaikhoz – kötelező közösségi munkát kell végezniük tanulmányi idejük alatt. Minden közkönyvtár lehetőséget biztosít, sőt nagyon várja a tizenéveseket kisebb munkák elvégzésére. A legtöbben polcokat pakolnak, gyerekprogramok szervezésében és lebonyolításában vesznek részt. Az önkéntesekkel természetesen nemcsak polcrendezést lehet elvégeztetni, hanem olyan munkákba is be lehet őket vonni, amelyben úgy érezhetik, hogy számít a véleményük, amelyben valóban a könyvtári állomány, terek és szolgáltatások alakítói lehetnek. Az USA legtöbb közkönyvtárában már régóta működnek az ún. tizenéves tanácsadói csoportok (Teenage Advisory Group vagy Teen Library Council), amelyek tagjai közvetlen hatással vannak a könyvtár működésére: dokumentumokat javasolnak, népszerűsítési kampányban vehetnek részt, rendezvény ötleteket adnak, és maguk is részt vesznek a programok megtervezésben és lebonyolításban. YALSA wiki oldalán³⁵ találhatjuk a Tizenévesek Tanácsadói Csoportok szócikket³⁶ is, amely szakmai segítséget nyújt a tanácsadói csoportokat működtető könyvtárak számára; hogyan toborozzanak tagokat, milyen rendezvényeket csináljanak, hogyan tudják a fiatalokat érdekelté tenni a tanácsban való részvételre. Mivel wiki oldalról van szó, a bejelentkezett látó-

gatók maguk is szerkeszthetik az oldalt, megosztva másokkal a saját könyvtáruk jó gyakorlatait. Vannak azonban olyan könyvtári tevékenységek, amelyekbe a fiatalok bevonását, a feladatok „társadalmiasítását” nehezen tudjuk elképzelni. Ilyen terület talán a költségvetés kérdése is. Az állománybeszerzésre vagy a programokra fordított összeg általában mindig kevés, soha nem elegendő, nyilvánvaló, hogy a tizenévesek is szívesen látnának több új könyvet és izgalmas programokat a könyvtárban. Érdemes kipróbálni, milyen, ha mélyebben bevonjuk őket a költségvetés tervezésébe azzal, hogy pl. a tizenéves tanácsadói csoport vagy könyvtárbarát klub tagjainak rendelkezésére bocsátunk egy adott összeget, amelyből gazdálkodhatnak. Javaslatokat tehetnének könyvek és egyéb dokumentumok beszerzésére, illetve programok szervezésére, előadók meghívására az adott kereten belül. Az általuk kezelt összegről időközönként beszámolnának, de önállóan dönthetnének dokumentumokról és programokról. A fiatalok így jobban beleláthatnának abba, hogy a költségvetés kezelése milyen nehéz feladat, és hogy milyen komoly döntéseket hoznak a könyvtárosok. Bevonásukkal erősödhet a könyvtár és a közösség iránt érzett felelősségük és jobban magukénak érezhetik a könyvtárat.”³⁸

6. kép

*Munkában a tizenéves tanácsadók a Guilford Free Libraryben*³⁷

Összegzés

A könyvtárosoknak érdemes a tizenéveseknek szánt könyvtári terek és szolgáltatások kialakítására rövid és hosszú távú terveket megfogalmazni, melynek alapfeltétele, hogy jobban odafigyeljenek e korosztály véleményére és gondolataira. A Z generáció igényeiről akkor kaphatunk pontos képet, ha őket kérdezzük meg mindezekről (például kérdőíves felmérés formájában). Például egy amerikai közkönyvtárban rendezett művészeti programsorozat után 12–18 éves, eltérő családi hátterű fiatalok voltak be a résztvevők által kitöltött kérdőíves felmérés értékelésébe. A könyvtárosok a fiatalokkal együtt elemezték az adatokat és közösen voltak le következtetéseket a jövőben tervezendő programokkal kapcsolatban.³⁹

A fiatalok sokszor nem tudják pontosan, mit várhatnak el a könyvtáraktól, és vitathatatlan, hogy sokukban elavult kép él ezekről az intézményekről. A könyvtár és a fiatalok közötti kommunikációban sokkal hangsúlyosabbá kell tenni a könyvtárak hagyományos szolgáltatásain túlmutató lehetőségeket, a modern technológiai eszközök és a közösségi tevékenységek felé fordulást. A fiatalok már összekapcsolták a könyvtárat az olvasással. Ha könyvet szeretnének, elmennek a könyvtárba, most inkább arról kellene meggyőznünk őket, hogy a könyvtárak mennyi minden más is tudnak biztosítani a fiatalok számára a megszokott funkcióikon kívül. A könyvtári kampányok és marketing-akciók keretében inkább a közösségi tevékenységeket kellene hangsúlyozni.

Magyarországon is számtalan jó kezdeményezés található a Z generáció számára nyújtott könyvtári programokra, azonban igen kevés a kifejezetten nekik szánt könyvtári tér. Fontos lenne, hogy a magyar könyvtárosok is megosszák egymással tapasztalataikat, bevált gyakorlataikat a tizenévesek újszerű ellátásával és a fiatalok könyvtári életébe való bevonásával kapcsolatban.

A könyvtárosok feladata az, hogy olyan fizikai és szellemi helyszínt biztosítsanak a Z generáció tagjai számára, ahol együtt lehetnek a kortársaikkal, ahol döntéseket hozhatnak, hallathatják a hangjukat, ahol számít a véleményük, ahol meghallgatják őket és ahol biztonságban érzik magukat. Nem könnyű ezt a korosztály motiválni, de ha olyan szolgáltatásokat nyújtunk számukra, amelyeket valóban igényelnek, amelyekben kreatívak lehetnek és amelyekkel a közösség javát is szolgálhatják, biztosan sokkal lelkebben járnak majd könyvtárba és vesznek részt a programokon.

Nagy a fiatalokkal foglalkozó könyvtárosok felelőssége abban, hogy a Z generáció tagjai szívesen járjanak könyvtárba. Ha a könyvtárak életébe aktívan bevonjuk a fiatalokat, ha társadalmiasítjuk a könyvtári tevékenységeket, ők is megtapasztalhatják a közösségi felelősség, birtoklás, tulajdonosság érzését. Így van a legnagyobb esély arra, hogy felnőtt korukban is aktív könyvtárhasználók és felelősen gondolkozó, a környezetükért tenni akaró állampolgárok legyenek.

Jegyzetek

Az elektronikus források utolsó megtekintése: 2017. szeptember 4.

1. TARI Annamária: Z generáció. Budapest : Tercium, cop. 2011. p. 15. és CRINDLE, Mark: The ABC of the XYZ. 1st Chapter http://mccrindle.com.au/resources/whitepapers/McCrintle-Research_ABC-03_The-Generation-Map_Mark-McCrintle.pdf
2. Vö. TARI Annamária: Z generáció. – Budapest : Tercium, cop. 2011. – 348 [1] p.
3. TARI Annamária: i.m. 165. p.
4. TARI Annamária: i.m.
5. TARI Annamária: i.m. 47. p.
6. TARI Annamária: i.m. 73. p.
7. NAGY Ádám – FAZEKAS Anna: Offline helyett online szabadidő = Médiakutató, 2016. 2. http://www.mediakutato.hu/cikk/2016_02_nyar/03_offline_helyett_online_szabadido.pdf
8. Magyar Ifjúság kutatás 2016. 39. p. http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web.pdf
9. Magyar Ifjúság kutatás 2016. 45. p.
10. AGOSTO, Denise – MAGEE, Rachel – DICKARD, Michael: The teens speak out: What teens in a tech high school really think about libraries...and what you can do to improve their perceptions = Young Adult Library Services, 2015. 2., 7–12. p. (<http://yalsdigital.ala.org/i/502338-vol-13-no-3-spring-2015/8>)
11. AGOSTO, Denise – MAGEE, Rachel – DICKARD, Michael: i.m. 11. p.
12. Reading remixed: New approaches to library services for teenagers. Szerk: DODDS, Ian (https://www.cilip.org.uk/sites/default/files/documents/Reading%20Remixed_0.pdf)
13. IFLA Guidelines for Library Services For Young Adults: <https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ya-guidelines2-en.pdf>
14. YALSA – Young Adult Library Services Association, ALA egyik a tizenévesek és a fiatal felnőttek ellátásával foglalkozó könyvtárosok szekciója
15. Teens first: <http://www.ala.org/yalsa/teens-first>
16. A kép forrása: Teens first: <http://www.ala.org/yalsa/teens-first>
17. MILLER, Mary Catherine – MOELLER, Robin A.: Exploring the results of the 2016. YALSA Member Survey = Young Adult Library Service, 2017. 2., 5–7. p. (<http://yalsdigital.ala.org/i/775140-vol-15-no-2-winter-2017/17>)
18. PHIL, Tina: Young people's dream library = Scandinavian Library Quarterly, 2007. 1. (<http://slq.nu/?article=young-peoples-dream-library>)
20. Teen Space and Public Libraries: A YALSA Position Paper: <http://www.ala.org/yalsa/guidelines/teenspaces>
21. Teen Central Phoenix Public Library: <https://www.phoenixpubliclibrary.org/Locations/BurtonBarr/Pages/Teen-Cent>
ral.aspx
22. WORPOLE, Ken: Contemporary Library Architecture: A Planning and Design Guide. Routledge, 2013. 65. p.
23. Teen Central Phoenix Public Library
24. A kép forrása: <https://www.arizonafoothillsmagazine.com/photo-gallery.html?func=detail&id=82716>
25. GENETT, Johannah: Measuring outcomes for teen technology programs = Young Adult Library Service, 2014. 3., 25–28. p.
26. Teen Tech Squad at the Providence Public Library: <http://tech.pplspc.org/TTS2014.html>
27. Freegal Music (<https://freemailmusic.com>)
28. Kép forrása: Teen Tech Squad at the Providence Public library: <http://tech.pplspc.org/TTS2014.html>
29. Freegal = Free+legal azaz ingyenes és legális <https://www.freegalmusic.com/>
30. Make music at the library album. <https://justinthelibrarian.com/category/libraries/make-music-at-the-library-libraries/>
31. Kép forrása: <https://justinthelibrarian.com/category/libraries/make-music-at-the-library-libraries/>
32. ZAJAC, Michał: Children and youth library 2.0. Library services for the net generation. In: Information in e-motion = BOBCATSSS, 2012. Proceedings (https://www.academia.edu/2988262/A_Company_for_the_21st_Century)
33. JENSEN, Karen: Looks like we made it. 11 lessons from a maker space, one year in = School Library Journal, 2016. 11., 38–40. p. (<http://www.slj.com/2016/11/technology/11-lessons-from-a-maker-space%C2%AD%C2%AD-one-year-in/>)
34. Könyvsú-gó hivatalos oldala: <http://konyvsu-go.gykik.hu/>
35. Ann Arbor Public Library OPAC: <http://www.aadl.org/catalog>
36. Kép forrása: <http://www.aadl.org/catalog>
37. A YALSA wikioldala: http://wikis.ala.org/yalsa/index.php/Main_Page
38. YALSA Teen Advisory Group http://wikis.ala.org/yalsa/index.php/Teen_Advisory_Groups
39. Kép forrása: <https://www.guilfordfreelibrary.org/teens/volunteers/>
40. Az angol szaksajtóban a szerzők az 'ownership' kifejezést használják.
41. BARNISKIS, Shannon Crawford: Embedded, participatory research: Creating a grounded theory with teenagers = Evidence Based Library and Information Practice, 2013. 8., 47–58 p.

„Avasd be Te az olvasót kedvenc könyveid világába!”

A Nagy Könyves Beavatás országos olvasásnépszerűsítő program

CSÉPÁNYI Zoltán

„Ez az egész egy új szintre emelte az olvasást.
Rengeteg nagyszerű könyvet ismerhettünk meg a verseny által,
amit magunktól lehet, hogy nem találtunk volna meg.”
Sen a világ ellen – Miskolc

A Z-generáció – az 1995 után született korosztály – gondolkodásában, kulturális termék- fogyasztási szokásaiban lényegesen eltér a korábbi nemzedékektől. Ők azok, akik beleszülettek a digitális technológiák világába, és életüknek minden percét, az információ megszerzését és elérhetőségét az e-világ határozza meg, így természetesen a kialakult olvasási szokásaikat is.*

A kamaszok olvasóvá nevelése az idősebb generáció feladata. Meg kell találni azokat a lehetőségeket, amelyek a digitális világban segítenék a fiatalokat, hogy életük szerves része legyen az irodalom, és szabad idejüket szívesen töltsék olvasással.

A digitális technológiát mesterfokon elsajátító fiatalok még mindig fontosnak tartják a nyomtatott könyvek világát, de senki nem olvas már ugyanolyan hatékonyan, mint korábban. Az élményszerző olvasás nem tűnt el teljesen. Vannak olyan könyvek, amelyek a fiatalokat le tudják kötni, és vannak kedvelt szerzők,

akik könyveit népszerű dolog olvasni. A kamaszok szórakozást, kikapcsolódást várnak a könyvektől.

A könyvtárak is érzik e változásokat, ezért a maguk sajátos eszközeikkel próbálják az olvasás rangját visszaadni, a könyveket megszerettetni, a kortárs kultúrát megismertetni a fiatalokkal, és olyan könyveket adni a kezükbe, amelyek igazi olvasmányélményt nyújtanak nekik.

Mindannyian ismerjük azt az érzést, amikor egy kedves olvasmányélménybe szeretnénk beavatni valakit, több-kevesebb sikerrel.

A Nagy Könyves Beavatásban olyan csapatok vettek részt, amelyeknek tagjai már ismerték egymást. A játék, a könyvek és a történetek azonban lehetőséget adtak egymás jobb megismerésére, amire a mai rohanó világunkban kevés az esély.

A történeteken keresztül számos sorssal, személyiséggel, élethelyzettel találkoztak, amelyek az olvasás és a kreatív játékok megoldása során közelebb

* TARI Annamária: Z generáció. Budapest: Tericum Kiadó, 2011., p. 25.

kerültek hozzájuk, így az élmény megsokszorozódott. Maradandóbb nyomot hagyott, mintha egyedül ismerkedtek volna meg az olvasmányokkal.

A Nagy Könyves Beavatásban a résztvevők elolvasták, átélték, kipróbálták, újrajátszották, beavatták az olvasókat kedvenc könyveik világába! Mindezt közösen, egy jó csapattal!

Kezdetek

2015-ben határoztuk el, hogy az egri Bródy Sándor Könyvtár Központi Könyvtárának kölcsönző részlegében kamaszoknak szánt ún. „young adult”, a mi szóhasználatunkban TiniZug-nak keresztelt olvasóskart alakítunk ki. Az volt a célunk, hogy a dokumentumok széles és színes kínálatával azokat a fiatalokat csábítsuk ide, akik kinőtték a gyermekkönyvtár állományát, de még ismeretlen számukra a felnőtt irodalom világa. A TiniZug kialakításakor komplex megvalósításban gondolkodtunk, melynek egyik eleme lett egy olyan olvasásnépszerűsítő játékprogram elindítása, mellyel megszólítható ez a korosztály, és ugyanakkor népszerűsíthető a kialakított új különgyűjtemény is. Több olvasásnépszerűsítő programot ismertünk, melyek minket is inspiráltak: pl. a budapesti *Kerületünk Könyvkirályai*, a gödöllői *Olvások Diadala*, illetve a brit *Summer Reading Challenge*.

A Nagy Könyves Beavatás Heves megyében

Az említett népszerűsítő programokat továbbgondoltuk, figyelembe véve környezetünk adottságait, majd szisztematikusan átnéztük a könyvesboltok fiataloknak szóló sikerlistáit, hogy kiválaszthassuk a legmegfelelőbb könyvet. A választásunk egy 1988-ban született amerikai szerző, *Veronica Roth* népszerű és világhírű bestsellerére, *A beavatott* (Divergent) című trilógiára esett, amely „A Nagy Könyves Beavatás” elnevezésű olvasásnépszerűsítő program alapját szolgáltatta. A fiatalok körében jól ismert mű az utópisztikus Chicagót mutatja be, melyben a társadalom öt csoportra tagolódik, mindegyik csoport egy-egy értéket, illetve tulajdonságot képvisel, ami meghatározza az életüket. Ők az Őszinték, az Önfeláldozók, a Bátrak, a Barátságosak és a Műveltek. Az év egy bizonyos napján a mindenkori tizenhat éveseknek el kell dönteniük, melyik csoporthoz kívánnak tartozni, és ennek kell szentelniük életük hátralevő részét.

A regény címéből fakadóan azonnal kínálkozott az ötlet a játék elnevezéséhez is: *A Nagy Könyves Be-*

avatás. A szlogen kitalálásakor is a „beavatott” és a „beavatás” szavakkal játszottunk, és fontosnak tartottuk azt is, hogy megjelenjen benne a „könyv” vagy az „olvasás” szó. Így született meg végül a program szlogenje: „*Avasd be Te az olvasót kedvenc könyveid világába!*”

A Nagy Könyves Beavatás célja

A program elindításakor nem titkolt célunk az volt, hogy az olvasás váljon élménnyé és hasznos időtöltéssé a tinik körében. Két kötelező olvasmány között tartsanak egy kis szünetet, olvassanak nekik szóló irodalmat, a számítástechnika adta lehetőségekkel dolgozzák fel a műveket, és mindezt könyvek között, könyvtári környezetben tegyék.

A játék

A tervek között szerepelt, hogy a beavatási játék kapcsán minél több fiatallal megismertetjük a TiniZugot, ezért személyesen kerestük fel az egri középiskolákat. Jártunk az Andrassy György Katolikus Közgazdasági Szakgimnázium és Gimnáziumban, a Dobó István Gimnáziumban, az Eszterházy Károly Egyetem Gyakorló Általános, Közép és Alapfokú Művészeti Iskolája és Pedagógiai Intézetben, a Gárdonyi Géza Ciszterci Gimnáziumban, az egri Ward Mária Általános Iskola, Gimnázium, Kollégium és Alapfokú Művészeti Iskolában. Egy-egy előadás keretében bemutattuk könyvtárunk legújabb közösségi terének szolgáltatásait és a hely lehetőségeit, illetve biztattuk őket arra, hogy vegyenek részt kreatív olvasásnépszerűsítő akciónkban.

A Nagy Könyves Beavatás online játék 2015. október 11-én, a Könyves Vasárnapon indult el Heves megyében, ekkor tartottuk meg a Választási Ünnepeket, amikor a jelentkezőket a hét csoport egyikébe sorsoltuk, így jött létre a Barátságosak, a Bátrak, a Csoportnélküliek, az Elfajzottak, a Műveltek, az Önfeláldozók és az Őszinték csapata. Innentől kezdve pedig nem volt megállás a játékosok számára. Fél éven át versenyeztek a csoportok egymással. Minden csoport egy általunk összeállított könyvlistáról választhatott havonta két könyvet és tette mindezt körforgásszerűen, hónapról-hónapra más-más csoport listájából jelölve. Az ún. „Könyvválasztó”-ban a kortárs magyar és külföldi szerzők könyvei szerepeltek, illetve néhány klasszikusnak számító mű is bekerült a listába. A tinik közösen írták meg a könyvajánlóikat. Választhattak, hogy rövid összefoglalót készítenek a

1. ábra

Választási Ünnepség Mészöly Ágnessel a TiniZugban 2015-ben

történetről, vagy elkezdett mondatokat fejeznek be (pl. „Azért tetszett a könyv, mert...”, „Kedvenc szereplőm...”, vagy „Megváltoztatnám a könyvben...”). Ezután 10-fokú skálán értékelték a könyveket (pl.: őszinteség, bátorság, önfeláldozás, barátság, műveltség, romantika), közben egy másik kiválasztott kötethez kreatív feladatként montázst, szövegfelhőt készítettek, újraterveztek könyvborítókat, megjelenítettek egy szabadon választott jelenetet fotó formájában a műből, illetve zenei aláfestést választottak az olvasmányhoz. Mindezek mellett havonta találkoztak kortárs magyar írókkal is a fiatalok. Minden hónap végén online küldték el nekünk az élmények leírásait, és a kreatívan megoldott feladatokat, melyeket folyamatosan töltöttem fel a könyvtár honlapjára (www.brody.iif.hu/hu/tinizug), és rendhagyó formában a polcokon is egyfajta könyvjelzőként megjelenítésre kerültek, valamint a játék blog oldalán, anagykonyveseavatas.blog.hu-n is elolvasható mind az idő közben elkészült a 84 könyvajánló. 2016. április 27-én mindenre fény

derült, és győztest hirdettünk. Az olvasásnépszerűsítő játékot végül a hatvani Széchenyi István Római Katolikus Középiskola csapata, a „Csoportnélküliek” csapata nyerte meg. Külön jutalmaztuk A Nagy Könyves Beavatás „Legjobb könyvajánlóját” és a „Legjobb kreatív feladatát”. Előbbit az egri Andrassy György Katolikus Közgazdasági Középiskola „Bátrak” csoportja, utóbbit szintén az egri Andrassy György Katolikus Közgazdasági Középiskola diákjai, a „Barátosságok” csoportja vihette haza.*

A játékot a helyi média a kezdetektől egészen az eredményhirdetésig végigkíserte.

* CSÉPÁNYI Zoltán: TiniZug – középpontban a tini olvasók, *Kapcsolat*, 2016, XXV. évfolyam 1-2. szám, p. 10-11.

A Nagy Könyves Beavatás – szerzte az országban

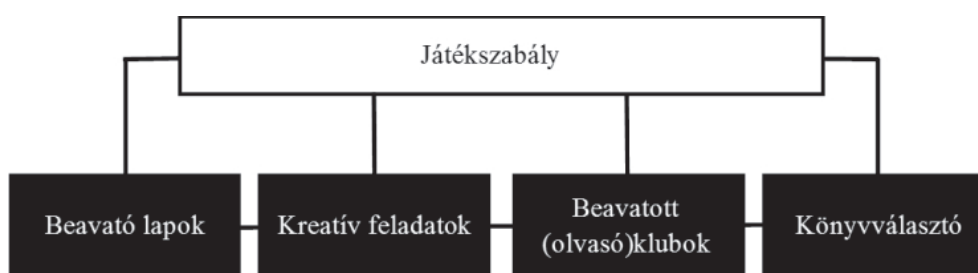
„Az indulás – Egyetlen döntés, amelytől megváltozol.” (Veronica Roth: A beavatott)

A 2015-ben helyi kezdeményezésként indult Heves megyei „A Nagy Könyves Beavatás” program 2016-ban országos méretűvé válhatott az Informatikai és Könyvtári Szövetség, illetve a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával. Az immár nagyságrendet lépett olvasásnépszerűsítő program a lebonyolítás támogatása érdekében némi frissítésre szorult. Az irányításra

két helyszínt jelöltünk ki: a játék központja és egyik munkacsoportja az egri Bródy Sándor Könyvtárban működött, a másik munkacsoport a Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központban dolgozott.

Az országos akció indulása előtt legfontosabb feladatunk a játékszabály aktualizálása volt, melyhez segítséget adtak saját korábbi tapasztalataink A Heves megyei Nagy Könyves Beavatásból.

A játék négy pillérré épült: a beavató lapokra, kreatív feladatokra, a beavatott (olvasó)klubokra és a Könyvválasztóra.

2. ábra

A Nagy Könyves Beavatás felépítése

Beavató lapok

A beavató lap elnevezés a könyvajánló fogalmát takarja. Minden egyes könyvet ún. beavató lapokon dolgoztak föl a csoportok. Az ajánlás két részből állt: az első részben választhattak a fiatalok, hogy vagy egy rövid összefoglalót készítenek a választott könyvről, vagy a megkezdett mondatokat fejezik be (*Azért volt jó olvasni, mert..., Ne olvassa el, aki..., Annak ajánlom, aki..., Lennék/nem lennék a regényben főhős, mert..., Megváltoztatnám a könyvben ...*). Az ajánló második részében tízfokú érzelmi skálán pontozták a köteteket az alapkönyv kategóriái szerint, vagyis, mennyire volt jellemző a könyvre például: a Barátság, a Bátorság, az Önfeláldozás, a Műveltség, az Őszinteség. A beavató lap tervezése során a versenyzők tudták, hogy a játék végén a legjobbnak ítélt könyvajánlók bekerülnek a Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központ innovatív fejlesztésébe, a Könyvsúgó elnevezésű, fiataloknak szánt könyvajánló adatbázisba.

Kreatív feladatok

A kreatív feladatok tervezése során nem hagyományos módon akartuk megszólítani a tinédzsereket,

mert az volt a célunk, hogy a fiatalok az általuk szívesen használt eszközök segítségével valósítsák meg a kért munkát. Tegyük próbára a fantáziájukat, képzelőerejüket, esetenként még a megszokott komfortzónájuktól való elszakadást is elvártuk. A verseny előre haladtával a kreatív feladatok nehézségi foka növekedett, megoldásuk pedig meghatározott sorrendben történt.

1. forduló: Montázkészítés

A játékot egy látványos, de mégis egyszerűbb feladat elkészítésével akartuk indítani, így a legjobb választásnak a montázkészítés bizonyult, melyben a csapatok idézeteket, mondatokat ragadtak ki a szövegkörnyezetből. Jellemző eszközöket, szimbólumokat, a könyvborító egyes elemeit jelenítették meg kép formájában.

2. forduló: Zenei aláfestés

A korosztályhoz az egyik legközelebb álló feladat a könyvekhez kapcsolódó, azok hangulatához illő zenei aláfestés keresése volt, melyben Youtube videó URL címének beküldését, és rövid indoklást vártunk a választott zenéhez a csoportoktól. A zeneszámok kiválasztását korlátoztuk, minimum három, maximum öt dalt küldhettek be a játékosok.

3. forduló: Könyves sms

Igazi kihívást jelentett a csapatoknak az, hogy 160 karakterben vagyis egy sms-nyi terjedelemben össze tudják-e foglalni a választott olvasmány tartalmát. A 160 karaktert átlépni nem lehetett, vagyis „két sms-t” nem küldhettek el.

4. forduló: Újratervezés

E fordulótól kezdve komolyabb számítógépes programokat, illetve digitális eszközöket vehettek igénybe a versenyzők. Ekkor az eredeti könyvborító újragondolására került sor vagy plakáttervet készíthettek a megjelölt regényhez.

5. forduló: Visszajátzás

Az egyik legizgalmasabb kreatív feladatnak bizonyult a könyv egy szabadon választott jelenetének fotózása, a szereplők megjelenítése fotó formájában. A személyek lehettek a játékosok maguk, de felkérhettek másokat is. Eljátszhatták akár figurákkal, babákkal is.

6. forduló: Szimulációs játék

A beavatott című regényben fontos dramaturgiai szerepet játszik a szimulált valóság. Innen jött az ötlet a videó forgatáshoz. A legkomplexebb, legbonyolultabb és leglátványosabb kreatív feladat egy könyvtrailer (filmes könyvajánló) elkészítése volt a könyv tetszőlegesen választott jelenetéhez vagy a könyv egészéhez. A szimulációs videóban a játékosok kipróbálhatták milyen rendezőnek, producernek, operatőrnek vagy főszereplőnek lenni, leforgatták, elkészítettek saját könyves videó ajánlójukat.

7. forduló: Fanfiction

A fordulóban a történet újratöltését kértük a versenyzőktől. A „rajongói átírás” közben a csoportok behelyezkedtek az író és a regény szereplőinek világába. Megoldásként születtek előzmények, illetve folytatások a történethez, átírtak nekik nem tetsző részeket, mert másképp képzeltek el.

Beavatott (olvasó)klubok

A klubok létrehozásával a közösségi lét formálása és a csapatépítés volt a fő cél, melyhez a könyvtári környezet adta a hátteret. A játék ideje alatt a csoportoknak minimum három könyvtári programon való részvételt igazoltak a program típusától függetlenül. Ezekhez az alkalmakhoz külön jelenléti ív készült, mely minden versenyző és könyvtáros/pedagógus számára elérhető volt a weboldalon. A lapokat

e-mailben, szkennelt formában juttatták el hozzánk a játék utolsó napjáig. Nemcsak könyvtári programokon vehettek részt, hanem saját olvasóklubot is alakíthattak, ahol megbeszélhették a választott regény tartalmát, közösen töltötték ki a beavató lapot, együtt oldották meg a kreatív feladatot a könyvtárakban, és ötletelhettek a játékkal kapcsolatban. Ezen alkalmakat szintén igazolták az előre elkészített formanyomtatványon. A klubok működése közben barátságok szövődtek, erősödtek meg. A baráti társaságok pedig a játék befejeződése után is aktív könyvtárhasználók maradtak.

Könyvválasztó

A játék egyik kulcseleme a 210 könyvet tartalmazó könyvlista volt. A verseny előkészítési szakaszában hetekig tartott a megfelelő könyvek kiválasztása, melynek szempontjai a következők voltak:

- mellőzzük a kötelező olvasmányokat,
- fókuszáljunk a kortárs magyar és külföldi szerzők könyveire,
- keressünk fiatalokról/fiataloknak szóló szórakoztató könyveket,
- keressünk problémamegoldó köteteket, melyek segítenek a fiataloknak az őket körülvevő világ megértésében,
- ajánljunk a tinik számára is szórakoztató, kikapcsolódást nyújtó klasszikus irodalmat.

A köteteket tematikusan gyűjtöttük és a tervezésnek e szakaszában ismét segítségünkre volt Veronica Roth története. Hiszen a regényben jól megismert csoportnevek és a csoportok legfőbb értékei, tulajdonságai szerint soroltuk az egyes köteteket a harmincas csoportokba az alábbiak szerint:

Csoport neve	Téma
Barátságosak	barátságos, szerelmes történetek
Bátrak	kaland, krimi
Csoportnélküliek	több témát érintő könyvek
Elfajzottak	misztikus, vámpír stb. történetek
Műveltek	sci-fi, klasszikus művek
Önfeláldozók	hősökről szóló, illetve történelmi könyvek
Őszinték	tabu könyvek

1. táblázat

A könyvcsoportok tematikája

Végül a program időtartamát ütemeztük. A rendelkezésre álló öt hónapot az alábbiak szerint osztottuk fel:

1. forduló: 2016. október 5. – 2016. október 25.
2. forduló: 2016. október 26. – 2016. november 15.
3. forduló: 2016. november 16. – 2016. december 6.
4. forduló: 2016. december 7. – 2017. január 3.
5. forduló: 2017. január 4. – 2017. január 24.
6. forduló: 2017. január 25. – 2017. február 14.
7. forduló: 2017. február 15. – 2017. március 8.

Marketing

A Nagy Könyves Beavatás híréről először a könyvtárakat, könyvtárosokat értesítettük. Az Informatikai és Könyvtári Szövetség Megyei és Városi Könyvtári Tagozatának ülésen hallották először a könyvtáros kollégák a program legfontosabb információit. Felkerült a könyvtárosok Katalist levelezőrendszerére, továbbá elektronikus úton elküldtük az iskolai könyvtárakba is a játék felhívását és szabályait tartalmazó anyagokat.

A fiatalokat olyan csatornákon próbáltuk elérni, ahol szívesen mozognak, több időt töltenek el. Így youtubereket kerestünk föl (pl. Csecse Attilát, aki Instagram storyjában invitálta a tiniket, hogy jelentkezzenek a programra), népszerű bloggereket kértünk fel a játék népszerűsítésére (pl. Deszy, Kelly és Lupi), és a Facebook közösségi oldalon ismert könyves oldalak segítségét is kértük, amelyek bejegyzéseit szívesen olvassuk mi is, és nagyszámú követővel rendelkeznek.

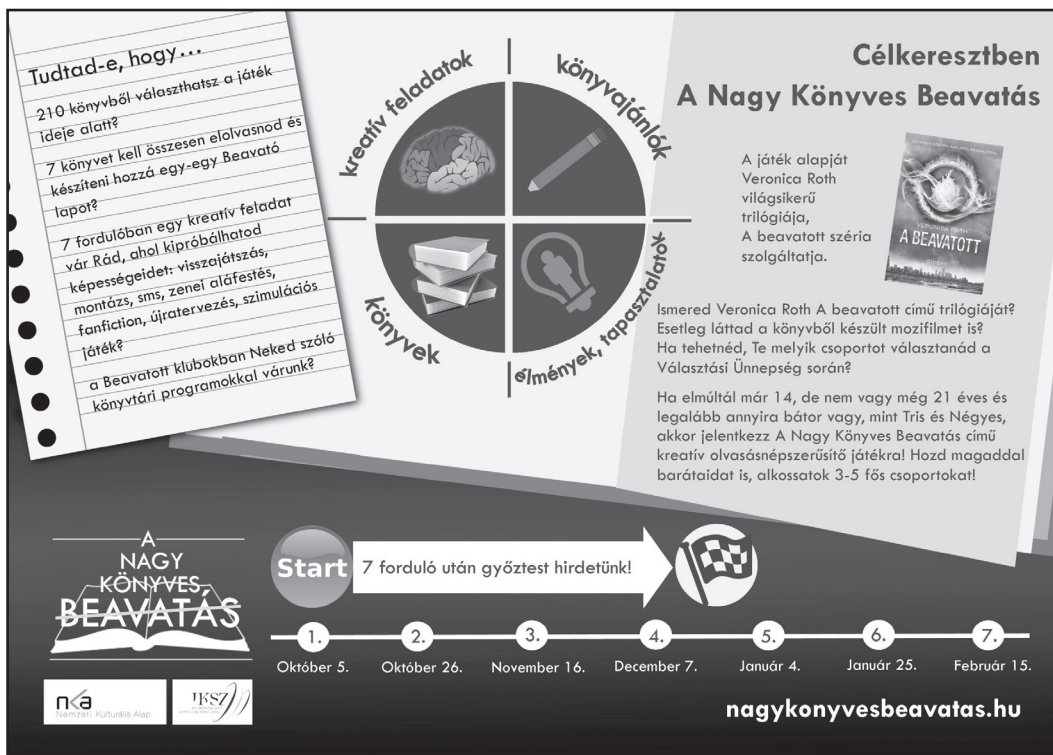
A regisztrációs időszakot megelőzően promóciós kisfilmet forgattunk A Nagy Könyves Beavatáshoz. A videó elkészítéséhez az AIDA modellt alkalmaztuk:

(A) Attention – Figyelemfelkeltés

Három ifjú lány a könyvtári polcok között olyan regényt talál, amely megváltoztatja az életüket.

(I) Interest – Érdeklődés felkeltése

A könyvtárakban rengeteg élmény, kaland, szórakozás és móka várja a tiniket.

3. ábra

A Nagy Könyves Beavatás infografikája

(D) *Desire – Vágyak felkeltése*

Jelentkezzetek!

(A) *Action – Cselekvés*

A játék részletei: könyvajánlók, kreatív feladatok készítése, beavatott klubok működése.

A kisfilm végén a szereplők közösen mondják el A Nagy Könyves Beavatás szlogenét: „*Avasd be Te az olvasót kedvenc könyveid világába!*”

A videóban látható három fiatal szerepére a 2015–2016-os Heves megyei A Nagy Könyves Beavatás győztes csapatát, a hatvani Csoportnélkülieket kértük fel. A videót vágás és szerkesztés után A Nagy Könyves Beavatás Youtube csatornáján tettük közzé: (<https://www.youtube.com/watch?v=IvYhs2UycCE>).

Az országos projekt indulásához infografika készült. Az infografika a tartalommarketing egyik határos eszköze. Rajz, fénykép és a szöveg együttes alkalmazása, mindezen területek formanyelvének felhasználásával létrejövő illusztráció. Több mint egy fénykép, összetettebb, mint egy rajz és sokkal informatívabb, mint az önmagában álló írott szöveg. Az infografika legnagyobb előnye, hogy rendkívül szemléletesen kommunikálja a lényegét. A néző sokkal hamarabb jut hozzá az információhoz, mintha ugyanezt egy leírt szöveg olvasásával tenné.*

Zsúri

Korábbi „Kamaszokra hangolva” című pályázatunk során nagyon jó kapcsolatot sikerült kialakítanunk Mészöly Ágnes és Lázár Ildikó íróinkkal, akiket felkértünk arra, hogy értékeljék, illetve pontozzák a csapatok beavató lapjait, vagyis az elkészült könyvajánlókat. Örömmel mondtak igent, annak ellenére, hogy a játék kezdetén nem tudtuk előre pontosan hány csapat fog jelentkezni.

Mészöly Ágnes így biztatta a fiatalokat: „*Még hogy az olvasás magányos dolog! Legfeljebb ha a szobádba bújva, titokban csinálod... De ha velünk játszol, ha csatlakozol a Nagy Könyves Beavatásba, megtapasztalhatod, hogy az olvasás lehet csapatmunka is. Keress társakat, ajánlj könyvet, tervezz, gondolkodj, engedd szabadjárá a kreativitásodat, és nyerd - ne csak tapasztalatot!*”

Lázár Ildikó is hasonlóan lelkesítő gondolatokat fogalmazott meg a leendő csoportoknak:

„*Szeretem a könyvet – mondja Fekete István és sze-*

rencsére sokan egyetértünk vele. „Szeretem a könyvet, és úgy nézek rá mindig, mint a csodára. Mint elmúlt vagy élő lelkek néma- vagy hangosfilmjére, titkos jelekbe zárt örömeire vagy fájdalmára.” „Számomra a könyv nem pusztán olvasmány. Ha kényeztetni a lelkemet, zene, ha megelevenednek a sorai, film, ha megérint, festmény. De ami a legfontosabb, én is hiszek bennük, ahogy az író.”

„*Hittem ... hittem! És sohasem bántam meg. Néha – majdnem mindig nem azt találtam, ami a könyvekben meg volt írva, hanem annál sokkal többet. Békességet, magányt, halat, vadat, madarat, de mindig találtam valamit és a végén – nem mondhatom, hogy nagy érték, – de megtaláltam: – magamat.”*

„*A Nagy Könyves Beavatás az egyik legjobb kezdeményezés, amivel az utóbbi időben találkoztam. Játéknak tűnik, de nem az. Annál jóval több. Gazdaságot ad a résztvevőknek, amelynek értékét sosem veszi el tőlük senki. Barátságok szövődnek, erősödik az összetartozás érzése és a könyveknek köszönhetően felbecsülhetetlen értékű utazásban lesz részük. A Nagy Könyves Utazás is lehetne a neve. Amely hamarosan kezdődik. Jegy nem kell hozzá, csak elhatározás, hogy részt vesztek egy olyan kalandban, ahol nem csak önmagatokra találhattok, hanem kincsekre, „kavicsokra” is!*”

Míg a beavató lapokat a két író értékelte, addig a kreatív feladatokat egy-egy könyvtáros kolléga pontozta. Így részt vettek a játék zsűrizésében:

- a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár,
- a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár,
- a szegedi Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár,
- a szolnoki Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár,
- a győri Dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár és Közösségi Tér
- és a kecskeméti Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár, munkatársai.

A játék lebonyolítása. Kapcsolattartás

2016. szeptember 14-én, elindult a regisztráció a nagykonyvesbeavatas.hu internetes oldalon. Ettől kezdve folyamatosan érkeztek a csapatregisztrációk olyannyira, hogy a nagy érdeklődésre való tekintettel egy héttel meghosszabbítottuk a jelentkezés időtartamát. Magyarország legkülönbözőbb pont-

* https://www.sikermarketing.hu/infografika_mi_az_az_infografika_es_miért_jo Letöltés ideje: 2017. 05. 24.

👁 „AVASD BE TE AZ OLVASÓT KEDVENC KÖNYVEID VILÁGÁBA!” 👁

jairól érkezett regisztráció a versenyre a következő településekről:

Balatonfüred	Battonya	Bicske
Budakeszi	Budapest	Cegléd
Csorna	Domaszék	Dunaföldvár
Eger	Gödöllő	Győr
Imrehegy	Jánoshida	Jászágó
Kadarkút	Kazincbarcika	Kecskemét
Kuncsorba	Maklár	Makó
Mezőcsát	Mezőtúr	Miskolc
Nyíregyháza	Orosháza	Pécs
Ráckeve	Salgótarján	Sátoraljujhely
Somoskőújfalu	Százhalombatta	Szeged
Szekszárd	Szolnok	Tab
Tolna	Tótkomlós	Török-szentmiklós

A Nagy Könyves Beavatás végül 96 csapattal, összesen 382 fiatallal vette kezdetét 2016. október 5-én, az Országos Könyvtári Napok „Könyvválasztó” napján.

A kreatív kihívás újabb kulcsfontosságú tényezője a folyamatos (állandó) kommunikáció és kapcsolattartás, hiszen főképp online játékról beszélhetünk. A kapcsolattartásnak többféle módját alkalmaztuk:

- elektronikus levelezés,
- a program hivatalos weboldala,
- a program hivatalos Facebook közösségi oldala,
- zárt Facebook csoport,
- telefon,
- személyes kommunikáció (leginkább a Heves megyei csapatokkal).

A kommunikáció főként a Facebook közösségi oldalon és e-mailben történt. A játék minden fontos mozzanatáról (fordulók határideje, a feladatok feltöltésének részletes módja, a kreatív feladatok leírása, számítógépes programok javaslata, hasz-

4. ábra
„Élő Térkép” a regisztrált csapatokról

nálata, segédanyagok) elektronikus levélből értesültek a fiatalok, és természetesen ezen információk a *nagykonyvesbeavatas.hu* weboldalon is megtalálhatóak voltak. A csoportok körében leginkább kedvelt kommunikációs csatornának a Facebook bizonyult. A kapcsolattartást kiemelt módon kezeltük, a program lelke volt. Egyetlen levél sem maradhatott megválaszolatlanul, a felmerült kérdéseket, problémákat minél hamarabb próbáltuk megoldani.

A Nagy Könyves Beavatás időtartama alatt szinte minden nap került fel új hír, esemény, a témához köthető közlés a weboldalra. A legjobb, legegységesebb beavató lapokat először „Napi idézet” formájában külön is publikáltuk. A napi idézetek megosztása után a kreatív feladatokat részesítettük előnyben, ezekhez kapcsoltuk a hozzájuk tartozó könyvajánlókat. Decemberben például a beérkezett „Könyves SMS” kreatív feladatokat egy Adventi naptár rejtette, így minden nap egy-egy üzenetet tartalmazott a csoportoktól. Az „Újratervezés” elnevezésű kreatív feladatot „Eredeti vs. újratervezett könyvborító” formájában osztottuk meg, vagyis a feldolgozott regény eredeti, és a csapatok által újraalkotott címlapját egymás mellé helyeztük el, így a verseny követőinek könnyű volt az összehasonlítás, szembetűnőek voltak a különbségek.

A verseny félidejében nyereményjátékot hirdettünk a csapatok között. Szerettük volna megtudni, hogy a csoportoknak mit jelent A Nagy Könyves Beavatás mint életérzés. Élménybeszámolókat vártunk, melynek a formáját nem kötöttük meg. Így a szöveges élmények mellett érkezett képes és videós beszámoló is. Végül a videós sorsolást a program Facebook oldalán tartottuk 2017. február 2-án, Mészöly Ágnes Szabadlábon című művének kötetei pedig a kecskeméti Anonymus Társasághoz kerültek, akik így vélekedtek A Nagy Könyves Beavatásról:

„Mindhármunk számára ez a verseny egy új, izgalmas kaland. Azt csinálhatjuk, amit szeretünk, olvasni. A feladatok megoldása közben sok új könyvvel ismerkedtünk meg. A könyvekhez kapcsolódó feladatok még érdekesebbé, izgalmasabbá tették az olvasást. Úgy éreztük, mintha a könyvek részévé váltunk volna. Szerintünk nagyon jó ötlet, hogy Veronica Roth A beavatott könyve a verseny alapja. Olyan mintha a történet egy keretet adna magának a versenynek. Néha olyan érzésünk van, mintha nem is verseny lenne, hanem egy jó csapatépítő. Érdekes látni, hogy mások hogyan dolgoznak fel egy-egy könyvet, így pedig kedvet kapunk más olyan könyvek elolvasásához is, amelyek a saját feladatunkhoz nem kötődnek, de

a könyvlistában szerepelnek. Szerintünk az is nagyon jó, hogy nem csak egy témában íródott könyveket kell olvasni. Sok téma van, és így mindenki meg tudja találni a saját kedvencét. Már most, ahogy már egyre inkább közeledünk a verseny végéhez, hiányérzetünk van. A verseny akaratlanul is az életünk része lett. Beszélünk róla, csináljuk teljes erővel. Megmondjuk őszintén, hiányozni fog. Jó kis elfoglaltság volt, és reméljük jövőre is lesz valami hasonló, mert akkor ránk tutira számíthatok. Még akkor is, ha mi már be lettünk avatva.”

Eredményhirdetés

Az eredményhirdetés során a szemünk előtt lebegett az „Oscar díjátadó” hangulata, így próbáltuk ennek fényében megszervezni az eseményt. Mészöly Ágnes írónóval közösen választottuk ki azt a hét könyvajánlót, melyet a *Legjobb könyvajánló Különdíj* kategóriában jelöltünk. A könyvtáros zsűritagok, illetve az egri és a gödöllői munkacsoport közösen javasolt díjazásra egy-egy kreatív munkát a *Legkreatívabb feladat Különdíjra*, így ebben a kategóriában összesen tizennégy jelöltünk lett. A különdíjak várományosainak listáját egy héttel az eredményhirdetés előtt publikáltuk. Természetesen az utolsó forduló pontjait, így az összpontszámokat is visszatartottuk, csak a záró eseményen, az eredményhirdetésen derült fény a győztes csapatok nevére. Nagy örömmel töltött el bennünket, hogy a záró programnak az Országos Széchényi Könyvtár adott otthont, hiszen sok fiatal ezen a napon lépett be ide először, és ismerte meg az ország első könyvtárát.

A Nagy Könyves Beavatást szinte végig vezette a szegedi Lyra csapat, akik 2017. március 25-én meg is nyerték a versenyt. Második helyen végzett a salgótarjáni Lostinbooks csapat, míg harmadik helyen a ráckevei Scriptorius csapat zárt, akik a Legjobb könyvajánló Különdíjat is hazavitték. A Legkreatívabb feladat Különdíjat a miskolci Szóköz csapat szimulációs játéka kapta.

Összegzés

A Nagy Könyves Beavatás egy nagy összefogás eredménye, hiszen a megvalósulását segítették az ország több könyvtárának könyvtárosai, pedagógusok és támogatók, akik nélkül szintén nem indulhatott volna el a program.

Úgy gondolom, hogy két sztereotípiát dőlt meg A Nagy Könyves Beavatás során. Az egyik, hogy

5. ábra

Öt hónapot vártunk erre a pillanatra: a szegedi Lyra csapat megnyerte A Nagy Könyves Beavatást

6. ábra

Második helyen a salgótarjáni Lostinbooks csapat végzett

7. ábra

Harmadik helyen a ráckevei Scriptorius csapat végzett, akik a Legjobb könyvajánló Különdíjat is bezsebelték

8. ábra

a Legkreatívabb feladat Különdíjat a miskolci Szóköz csapat kapta

sokszor mondjuk és halljuk: az olvasás magányos dolog. Ebben a játékban a fiatalok csapatban dolgoztak, nagy hangsúly volt a közös munkán, amit a tinik többször is kiemeltek. A másik megdölni látszó feltevés, hogy a mai kamaszok nem olvasnak, vagy éppen nem olvasnak eleget. Ezt mi sem bizonyítja jobban mint az, hogy három hét leforgása alatt 382 tini jelentkezett a játékra Magyarország különböző településeiről.

„...nem az számít, hogy mi van leírva, hanem az, hogy az a valami hogyan van megírva. Így válhat egy egyszerű, hétköznapi srác mindennapi története nagyszerűvé, és így válhat egy igazán érdekes alaptörténettel rendelkező sci-fi dögunalmas tömegregénnyé. Egész életünkben egy pazar könyvet keresünk. Ezzel a versennyel, a Nagy Könyves Beavatással, a csapatomnak – köztük nekem is – sikerült megtalálni ezt a csodát. És remélem rajtunk kívül még sok más embernek is.

Úgy érzem ez a verseny – amit nem szívesen nevezek annak, hiszen ez inkább játék – sokat adott hozzám. Átformált és előhozta a jobbik énem. Szerény véleményem szerint mind jobbak lettünk. Könyvről-könyvre haladva fejlődtünk, hogy végül másokat is jobba tehessünk. Számunkra, a saját és a csapatom számára, ezt jelenti ez a játék.” Visszatérők – Eger

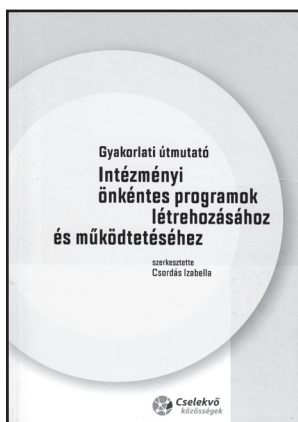
Irodalomjegyzék

1. CSÉPÁNYI Zoltán: TiniZug – középpontban a tini olvasók. in: Kapcsolat, 2016, XXV. évfolyam 1-2. szám, 16. p.
2. TARI Annamária: Z generáció. Budapest: Tericum Kiadó, 2011. – 348. p.
3. https://www.sikermarketing.hu/infografika_mi_az_az_infografika_es_miert_jo Letöltés ideje: 2017. 05. 24.

Gyakorlati útmutató intézményi önkéntes programok létrehozásához és működtetéséhez

Szerk.: Csordás Izabella
Felelős kiadó: Szabadtéri Néprajzi Múzeum
Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ
NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft.
Országos Széchényi Könyvtár
Budapest, 2017. 204 p.
Nyomtatott ISBN 978-615-5123-55-9
Online ISBN 978-615-5123-56-6

Az útmutató fejezetei:

- Bevezetés
1. Az önkéntességről általában – fogalmak, történeti kitekintés
 2. Stratégiaalkotás
 3. Adminisztráció
 4. HR folyamatok – az önkéntes életút
 5. Az önkéntes koordinátor feladatköre és kompetenciái
 6. A kulturális intézmények társadalmiasítása
- Összegzés
Irodalomjegyzék
Mellékletek
A kiadvány szerzői

Fiatalok könyvtára Cegléden

JENEINÉ ECSERI Mariann

2017. április 4-én az Informatikai és Könyvtári Szövetség Cegléden rendezett konferenciáján lehetőségem volt beszámolót tartani a Ceglédi Városi Könyvtár Ifjúsági Könyvtárában folyó munkáról. Cikkem az ott elhangzott előadás alapján készült.

„Egy pesszimista minden lehetőségben látja a nehézséget; egy optimista minden nehézségben meglátja a lehetőséget.”

Winston Churchill

Az Ifjúsági Könyvtár születése

A budapesti Goethe Intézetben 2008-ban a németországi ifjúsági könyvtárakról tartottak konferenciát, Az egyik előadás arról szólt, milyen új kezdeményezésekkel lehet vonzóbbá tenni a könyvtárat a fiatalok számára.¹ A beszámoló felkeltette intézményvezetőnk figyelmét, és ezzel eldőlt a Ceglédi Városi Könyvtár bibliobuszos állományának raktáraként funkcionáló, helyileg a gyermekkönyvtári részleg alatti helyiség sorsa: megszületett egy németországi minta alapján működő ifjúsági könyvtár terve.

A kiválasztott tér adottságai kiválóak voltak, az elképzelés kisebb felújítással kivitelezhetővé vált. A körülbelül 60 m²-es egyterű alsó könyvtár a város központjában található. Különálló utcai bejárattal rendelkezett, ami lehetővé tette, hogy a Gyermekkönyvtártól teljesen függetlenül működhessen.

2011-ben a Nemzeti Kulturális Alap *Szakmai esz-közfejlesztés, korszerűsítés* céljára kiírt pályázatára

elküldtük a tervezett Ifjúsági Könyvtár kialakítására és működtetésére kidolgozott elképzeléseinket, és közel 1,6 millió forint támogatást kaptunk a megvalósításhoz.

A pályázatban megfogalmazott cél így szólt: információs-közösségi tér kialakítása a 14–20 éves korosztály számára; olyan könyvtár létrehozása, amely a hagyományos szolgáltatások mellett alkalmas közösségi és szabadidős tevékenységek befogadására is.

A bútorok egy részét vásároltuk, egyes darabokat pedig a funkciókhoz és a helyiség méreteihez igazodva csináltattunk. Igyekeztünk a fiatalok ízlése szerint kialakítani a belső környezetet, hogy modern, otthonos, cselekvésre inspiráló tér fogadja a betérő fiatalokat. Az Ifjúsági Könyvtárat nemcsak egyedi berendezése különbözteti meg a könyvtár többi részétől, hanem a kialakított könyvtári rend is a speciális érdeklődési körök kiemelésével, vonzó nyelvi és képi világgal, olvasást népszerűsítő plakátokkal, és üzenőfallal kialakított környezettel. A bútorok az aktuális prog-

ramnak megfelelően mozgathatók, a tér gyorsan átrendezhető.

A technikai eszközöket – számítógépek, projektor és vetítővászon, házimozi rendszer – az Alapítvány a Ceglédi Városi Könyvtárért kuratórium közel egymillió forint támogatásával vásároltuk meg.

A szépen kialakított, országos viszonylatban is egyedülálló Ifjúsági Könyvtár 2012. június 7-én nyílt meg Cegléden.²

Én akkor még nem dolgoztam a városi könyvtárban, de részt vehettem az ünnepélyes átadáson. Azon a napon döntöttem el, hogy én ott fogok dolgozni. Tele voltam ötletekkel, tervekkel arról, hogyan lehetne felpezsdíteni a részleg életét. Az Ifjúsági Könyvtár keddtől péntekig, heti négy alkalommal, délutánonként tartott nyitva. Az olvasószolgálati feladatokat és a programok szervezését három kolléganő látta el, egymást váltva más-más napokon. A könyvek és folyóiratok mellett CD-k, DVD-k, társasjátékok várták a fiatalokat.

Én 2013 májusában kerültem a könyvtárba, ifjúságsegítő végzettséggel,³ aztán elvégeztem a segédkönyvtárosi képzést, és 2016-tól főfoglalkozású könyvtárosként teljes munkaidőben dolgozom az ifjúsági részlegben.

„A kamaszkor életünk egyik legbonyolultabb és legmegkapóbb fejezete, olyan időszak, amikor a növekvő függetlenségünkhöz új felelőségek és tapasztalatok társulnak. E korszak sajátja az identitáskeresés és a kisgyermekkortól fölépített értékrend alkalmazásának megtanulása. Ugyanakkor e korszakban történik meg olyan új képességek kibontakoztatása, amik által a döntéseiről és tetteiről felelős, másokkal törődő felnőtté válunk.”⁴

A felnőtté válás folyamatában a könyvtár is fontos szerepet tölt be harmadlagos szocializációs közegként. Attól különülünk el az elsődleges és másodlagos szocializációs közegektől, hogy a fiatalok a könyvtárat szabadidejükben tudják igénybe venni, továbbá, hogy a szerepek a formálódó közösség függvényében alakulnak ki.⁵ A fiatalok olyan teret találtak az Ifjúsági Könyvtárban, ahol nyugodt, barátságos környezetben személyre szóló figyelmet kaptak a könyvtárosoktól, a kérdéseikre választ, a problémáikban segítőtőre találhattak.

Sok olyan fiattalal találkoztam az elmúlt években, akik egyáltalán nem olvastak, de a könyvtárlátogatások alatt megismert kortársak vonzóvá tudták tenni az olvasás világát is. (Tudjuk, hogy a kortárs csoportok befolyása sokkal nagyobb, mint más szocializációs mintáké.) A nem olvasó fiatalok olyan könyveket is-

mertek meg a könyvtáros és a barátok ajánlásai által, amelyek felkeltették érdeklődésüket és lassan kezdték megszeretni az olvasást. Megtapasztaltam, hogy később egyre több időt, sokszor órákat is eltöltenek a könyvtárban.

Egyre több tematikus programot szerveztünk a könyvtárban és bekapcsolódtunk az *Internet Fiesta*, az *Ünnepi Könyvhét* és *Gyermekkönyvtári napok*, valamint az *Őszi Könyvtári Napok* rendezvényeibe is. A fiatalok körében népszerű kortárs írókat meghívtunk író-olvasó találkozókra (*Lázár Ildikó*, *Sohonyi Edit*, *Tavi Kata*, *Kemese Fanni*, *Igó Krisztián*), osztályokat invitáltunk könyvtárlátogatásra, és lassan, mint a népmesék, szájról-szájra terjedt a hírünk a fiatalok körében. A látogatókból kialakult egy „kemény mag”, akikkel a könyvkölcsönzésen és olvasáson túllépő, a ceglédi ifjúsági életért is tevő közösség lettünk. Ezekkel az aktív könyvtárhasználókkal együtt már komolyabb célokat lehetett kitűzni, amelyeket közösen próbáltunk megvalósítani.

Klubfoglalkozások

„Elsősorban a fiatalok életét megkönnyítő, segítséget nyújtó, érdekes hasznos programokat szervezünk. Ahol megismerhetik az együttműködés és csapatmunka fontosságát, elsajátíthatják a problémamegoldás legfontosabb technikáit.”⁶

Rendhagyó délutánokat szerveztünk, amelyek a részleget aktívan használó fiatalok igényeire épültek. Ilyen volt az ún. *Hosszú Péntek* program, havi egy alkalommal. Ezekben a pénteken este 9-ig voltunk nyitva és különféle tematikus foglalkozásokkal vártuk az érdeklődőket. Például februárban Anti-Valentin Napot, júniusban Ifi Születésnapot tartottunk. Az esték úgy zajlottak, hogy először valamilyen kreatív foglalkozást vagy játékos vetélkedőt kezdtünk a témához kapcsolódóan, majd meglepetésként és pihenésképpen pizza vagy kenyérlángos-évés következett, ezt követően pedig jött a történetmesélés. Az első néhány alkalommal a szülők is be-benéztek, mert nem akarták elhinni, hogy kamasz gyerekek a péntek estét nálunk tölti a könyvtárban. Néhány lelkes szülő a programok támogatására süteményt is sütött, rágszálnivalót küldött. Bár külön nem hirdettük meg a hosszú péntek programokat, mégis sokan eljöttek, és nem volt ritka, hogy 25–30 fő is részt vett. Főként a 15 és 20 év közötti fiatalok igénylik az ilyen típusú kikapcsolódást. Ilyenkor azok az olvasók is szívesen csatlakoztak a programokhoz, vagyis velünk maradtak, akik a hét közbeni nyitva tartási időben nem tudtak időt szakítani a könyvtárra.

Többféle klubfoglalkozással is próbálkoztunk, de néhány hónapnál tovább nem sikerült életben tartani ezeket. Ekkor lehetőségem nyílt más könyvtárak szervezési gyakorlatába is betekintést nyerni. Ennek köszönhetően láttam olyan példát, ami későbbi munkámra is ösztönzőleg hatott. Abban az időszakban jöttem rá, hogy milyen nehéz – pláne egyedül – olyan témában klubot szervezni, amire nincs teljes rálátásunk. Hallottam, hogy máshol beváltak az önkéntesek segítségével szervezett foglalkozások, sőt azt is, hogy a csoportvezető maga is önkéntes volt, és a könyvtáros inkább háttérben maradva, a csoportvezető keze alá dolgozik. Elgondolkodtam ezen a lehetőségen, és igyekeztem kapcsolatba kerülni olyan külsős szakemberekkel, akik vállalják, hogy részt vesznek ilyen jellegű kezdeményezésekben. Így alakult meg a *Prevenációs Klubunk*, a *Társasjáték Klub* és a *Ceglédi Anime Fan Klubunk*, továbbá még az *Angol Társalgási Klub* és a *Bázis Hatóság Klub*.

A klubok nemcsak a fiataloknak hasznosak, hanem a csoportvezetőknek is. Jobban megismerhetik a korosztály sajátosságait, és olyan csoportokba kerülhetnek be, ahol erősödhet a közösséghez tartozás érzése.

A *Prevenációs Klub* – ahogy a neve is jelzi – azért alakult, hogy felhívja a fiatalok figyelmét a drogozás veszélyeire, és felkészítse őket arra az élethelyzetre, ha környezetükben találkoznak drogfogyasztókkal. A csoportvezető a helyi Vöröskereszt Ifjúsági Tagozatának vezetője volt, és havonta egyszer gyűltek össze a klubtagok. Különböző ötletes játékok segítségével ismerték meg a felelősségteljes gondolkodás elemeit. A klub nyolc taggal két éven keresztül működött, aztán sajnos a klubvezető saját főállású munkája mellett már nem tudta tovább vállalni a foglalkozásokat.

A *Társasjáték Klubunknak* több vezetője volt az elmúlt években. Olyan felnőttek jöttek hozzánk, akik saját társasjátékaikat hozták be a foglalkozásokra. Jelenleg is működik egy társasjátékozó csoport és egy társasjáték-készítő klub, melyet egy, a könyvtárat rendszeresen használó önkéntes irányít. Hetente szoktak összegyűlni, előre egyeztetett időpontban, de a résztvevők létszáma mindig véletlenszerűen alakul. Az tény, hogy eddig nem találkoztam olyannal, aki ne érezte volna jól magát ebben a klubban.

A *Ceglédi Anime* Fan Klub* az eddigi legnagyobb sikert elért csoportunk. A rendszeresen járó tagok között nemcsak fiatalok, hanem fiatal felnőttek is vannak. Sokan a környező településekről utaznak be, csak ezért a foglalkozásért. A klubnak 34 aktív tagja van. A klub működésével párhuzamosan a gyűjteményünkbe is nagyobb számban vásároltunk animé köteteket. Több olvasót is nyertünk, és sikerült egy újabb eredményes formát találnunk a fiatalok megszólítására. A foglalkozásokat kéthetente szombaton tartjuk, két órában.

Angol Társalgási Délután is több alkalommal szerveztünk. A megnyitást követő időszakban sikerült pályázati támogatást kapnunk, így a foglalkozást ingyenesen szerveztük az érdeklődők számára. A fenntartási időszak lejárta után azonban a csoport feloszlott. Több oktató is megfordult nálunk, de nem sikerült újra összekovácsolni a csoportot. A szervezést alapvetően megnehezítette, hogy már nem tudtuk biztosítani az ingyenességet. Nemrégiben jelentkezett egy önkéntes, aki vállalta, hogy kéthetente délutánonként órát tart a fiataloknak, alkalmanként 4–7 fővel.

Bázis Hatóság elnevezésű közösségünket ugyancsak önkéntesként egy helyi alkotó vezeti, aki lehetőséget biztosít a tagok számára, hogy közelebről megismerkedjenek a XXI. századi művészet különféle irányzataival. A foglalkozásokat heti rendszerességgel tartjuk. Legutóbb például moha graffitivel színesítették a Gyermekkönyvtár udvarát. Jelenleg nyolc aktív tagja van a csoportnak, és szerveztek már mohagyűjtő biciklitúrát, meg drót- és szögkeresést.

Éves programjaink

Hogyan tovább?

Más területeken is próbáltuk megszólítani a fiatalokat. Például pályaaorientációs⁷ programsorozatot indítottunk, előzetes interjúkban megfogalmazott programigény alapján. Ebben a 8. évfolyamosokat és a középiskolás diákokat céloztuk meg éves szinten négy alkalommal.

Első megálló januárban a „*Hogyan tovább? – Egyetem, főiskola*”, ahol a középiskolások számára biztosítottunk egy héten keresztül lehetőséget néhány

* Anime – az „animation” szó rövidüléséből) a rajzfilm általános elnevezése Japánban, a szigetországon kívül a japán stílusú rajzfilmek összefoglaló neve. A műfaj eredeti hazájában több korosztályt is megcéloz, és az élszereplős filmekhez hasonlóan készülnek az idősebbek számára is például romantikus, komikus, akció- és drámaanimék, sőt erotikus, pornográf tartalmúak is. (<https://hu.wikipedia.org/wiki/Anime>)

egyetem és főiskola megismerésére. Napi két alkalommal, délelőtt és délután érkeztek a különböző felsőoktatási intézmények egyes szakait ismertető egyetemista hallgatók. Mi azokat a fiatalokat igyekeztünk megszólítani, akiknek nincsen lehetőségük az általuk kiválasztott felsőoktatási intézmény nyílt napjain rész venni, vagy más forrásból, közvetlenül is szeretnének információt gyűjteni. A vendéghallgatók kiválasztását kérdőíves felmérés előzte meg a 12. évfolyamosok körében arról, hogy milyen szakra és egyetemre milyen arányban szeretnének jelentkezni. A programon a hallgatókat a diákéletről, a szakok specifikációjáról, az oktatókról, a kollégiumról és sok minden másról lehetett kérdezni. Az eredmények azt mutatták, hogy a diákjaink, olvasóink sokkal bátrabban mernek kérdezni a kortársaktól, mint hivatalos személyektől. Az első években kiválóan működött ez programunk, volt, amikor 180 fő vett részt rajta, de az elmúlt évben rájöttek a helyi középiskolák is a dolog hasznosságára, és maguk is szerveznek ilyen bemutatókat.

A második megálló májusban a „*Hogyan tovább? – Nyári munka*” volt, amihez a környékbeli iskolaszövetkezetekkel vettük fel a kapcsolatot. A délután első felében tájékoztatást hallhatnak a résztvevők a nyári diákmunka lehetőségekről, a munkavállalókra és a munkáltatóra vonatkozó kötelezettségekről, jogokról, majd bemutatkoznak az iskolaszövetkezetek. A programmal az a célunk, hogy alapos felvilágosítást tudjunk adni a fiataloknak a munka világáról, továbbá hogy törvényi keretek között tudjanak diákmunkát vállalni. A programon általában 20–25 fő vesz részt, és jó visszajelzéseket szoktunk kapni.

A programsorozat folytatása júliusban a *Pontok Éjszakája* volt. Eddig két alkalommal tudtuk megrendezni, mert nagy költségvetésű a rendezvény, de közben kiderült, hogy a fiatalokat sem sikerült kellő létszámban megszólítanunk. A program úgy szerveződött, hogy partnereink segítségével lehetőségünk nyílt egyenes adásban közvetíteni a felsőoktatási ponthatárok kihirdetését, majd ezt követően bulival ünnepelni azokat, akiket felvettek, és segíteni azokat, akiket nem. Ceglédi felnőttoktatási intézményeket, bankokat, ingatlanközvetítőket hívtunk, akik segítséget tudtak nyújtani a továbbtanulásban. A programot idén újragondoljuk, mert a technika fejlődésével már nem volt értelme a ponthatárok kihirdetésére építeni a rendezvényt. Sms-ben sokkal gyorsabban megérkeztek az értesítők, minthogy a kivetítőn megjelent volna.

A negyedik állomást csak egyszer tudtuk megszervezni, „*Hogyan tovább? – Középiskola*” címmel.

Olyan környékbeli általános iskolákat céloztunk meg, ahol tudtuk, hogy a diákok nagy része nem tudja megoldani a nyílt napokra való beutazást. Külön bérelt busszal szállítottuk be és utaztattuk haza a 8. évfolyamosokat. Színházunk kamaratermében tartottunk számukra továbbtanulási tájékoztatót, és körbevezettük őket a könyvtár különböző részlegeiben, Bár a gyerekek részéről pozitív visszajelzést kaptunk, a következő évben ebben már nem voltak partnereink a kistérségi általános iskolák igazgatói.

Középiskolások szavalóversenye

2015-ben szerveztük meg először a Maratoni Versfelolvasáshoz kapcsolódóan a *Középiskolások szavalóversenyét*. Városunkban korábban nem volt a középiskolásokat megszólító szavalóverseny. Az első évben nagyon minimális létszámban vettek részt diákok. Azonban ma már a diákok számon tartják, mikor lesz a következő alkalom, és mindegyik ceglédi középiskola képviselteti magát.

Maratoni Versfelolvasás

2014. április 11-én rendeztük meg első alkalommal a város főterén a *Maratoni Versfelolvasást* a Magyar Költészet Napja alkalmából. Helyi általános és középiskolás diákokat invitáltunk, hogy szervezett formában, meghatározott időblokkokban vegyenek részt, hozzák el kedvenc verseiket. Az első évben 12 órán keresztül folyamatosan érkeztek diákok, osztályok, iskolák, civil szervezetek. A tapasztalatok megmutatták, elég 10 órától 18 óráig szervezni a programot, mert ennyi ideig tudjuk az érdeklődést fenntartani. Az évek során egyre bővülő programkínálattal, és egyre több résztvevővel büszkélkedhettünk. Idén már külön az óvodásokat megcélzó blokkal is készültünk, ahol megzenésített versekkel, buborékfújással és a gyermekkönyvtár kabalafigurájával, *Bagoly Ludvig*gal vártuk az óvodásokat. Fülléres könyvvásárral és irodalmi kvízzel is színesítettük a programot. A napot a már több éve működő közös versmondással, flashmobbal zártuk. Az idei évre sikerült hagyományt teremtenünk a rendezvényünknek, amit az is jelez, hogy az oktatási intézmények már januárban bejelentik részvételi szándékukat. A résztvevők száma 1500 főre tehető ezen a napon, és nem ritka, hogy a járókelők is kedvet kapnak kedvenc versük elszavalására vagy felolvasására. A sok szervezést igénylő munka ellenére mindenképpen megéri a program fenntartása, mert a pozitív visszajelzéseken túl csodálatos érzés megélni, hogy a gyerekek,

fiatalok, felnőttek, nyugdíjasok mennyire fontosnak tartják a verseket.

Fókuszcsoportos interjú és egy „mini” ifjúságkutatás

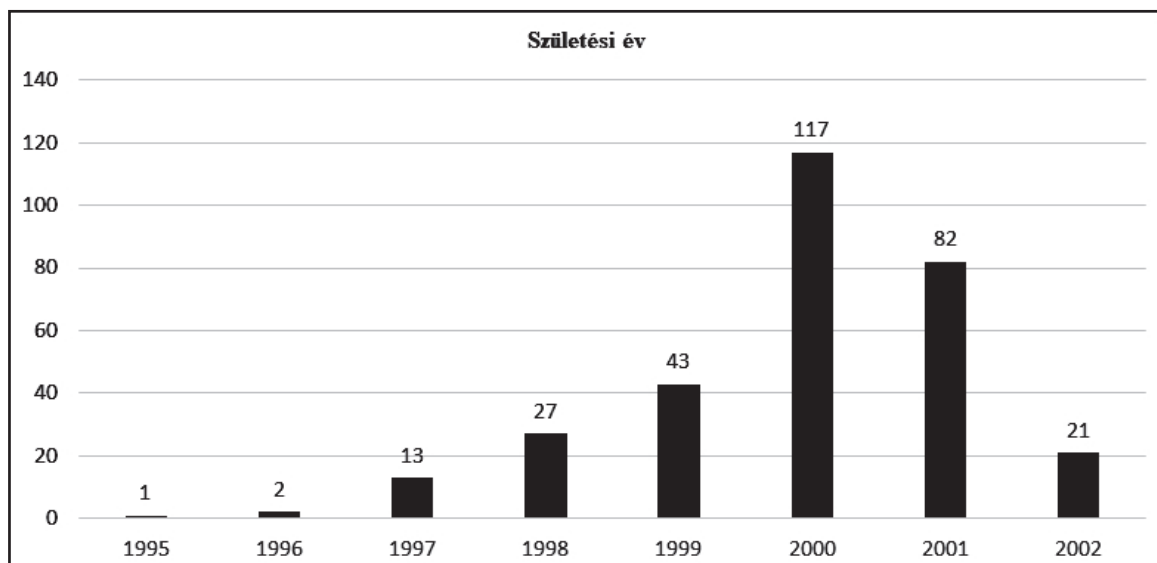
2015. november 27-én fókuszcsoportos interjúkat készítettünk az Ifjúsági Könyvtárban. Előre egyeztetett időpontban hat diák, két fiú és négy lány vett részt a beszélgetésen, korosztályukat tekintve 14 és 19 év közötti fiatalok. Elmondható, hogy több hónapja járnak a részlegbe ahová barátaik hozták le őket, tehát rendelkeznek némi betekintéssel. A beszélgetést egy éppen akkor az intézményben gyakorlatát töltő ifjúságsegítő szakos hallgató vezette. Én megfigyelőként voltam jelen és próbáltam a nem verbális kommunikáció jeleire figyelni. A beszélgetés során a fiatalok részéről enyhe zárkózottság volt tapasztalható. Feltehetőleg az újfajta szituációból adódó kihívások, valamint a többiek véleményével szembeni ellentmondásból fakadó feszültségek okozták, befolyásolva a résztvevők megnyilvánulásait. A beszélgetésben voltak domináns személyek, akik hatással voltak a csoport működésére. Voltak beszédesebb és csendesebb emberek. Az interjúk irányvonalát az előre meghatározott szempontok szabták meg. Törekedtünk az egyértelmű, érthető, nem eldöntendő kérdések felvetésére. Összesen 17 kérdést tett fel a moderátor. A könyvtár szóról főként könyvek, kikapcsolódás és a nyugalom jutott eszükbe, ami tükrözi az elfogadott általános képzet magáról a könyvtár intézményéről. A vála-

szok megerősítették, hogy az ifjúsági részleg több számukra, mint egy könyvtár, sokkal inkább közösségi térként, találkozó helyként gondolnak rá. Az interjú eredményeként kiderültek számunkra a beavatkozást, fejlesztést igénylő területek. Egyrészt, hogy nagyobb hangsúlyt helyezünk az iskolába való kitelepülésekre, másrészt több életvezetési program megszervezését javasolták. A változtatások megkezdésére a 2016-os évet jelöltük ki. Ennyi azonban nem mutatkozott elégnek ahhoz, hogy számottevően több fiatal tudjunk megszólítani. Ez okból egy „mini” ifjúságkutatást is elvégeztünk. A mintavétel során próbáltunk olyan 14 és 22 év közötti fiatalokat megkérdezni, összesen 316 főt, akik nem voltak rendszeres látogatói a részlegnek. A következőkről tájékozódunk: bejárók aránya, olvasási szokások, tájékozódási felületek. Ilyen mértékű – a Cegléden tanuló középiskolásokat megcélzó – kutatást a könyvtár korábban nem végzett. Voltak hipotéziseink, amelyeket szerettünk volna ezáltal bizonyítani, és ezen eredményeket igyekszünk a jövőben figyelembe venni.

A kérdőív értékelése

1. Nem és kor szerinti összetétel

172 lánnyal és 144 fiúval töltöttük ki kérdőívünket. A nemek aránya véletlenszerűen alakult így. Sikertült a korösszetételt is véletlenszerűen úgy alakítani, hogy a korcsoport megfeleljen az Ifjúsági Könyvtár látogató diákok korösszetételének.

2. Helybeliek és bejárók

Napjainkban egyre erősödő tendenciát mutat, hogy a középiskoláknak komolyan meg kell küzdeniük a 8. évfolyamosok megnyeréséért. A helyben lakó fiatalok jóval kisebb arányban vannak jelen a ceglédi középiskolákban, mint a környező kisebb falvak, városok diákjai. Ceglédről elmondhatjuk, hogy oktatási központként működik a térségben. Öt középiskola, négy általános iskola, egy speciális gyermekotthon és egy felnőttképzési iskola működik a városban, mely színes tanulási lehetőségekkel várja az érdeklődőket. Ezen megállapítás bizonyítására tökéletesen alkalmas harmadik kérdésünk (Ön ceglédi lakos?). A válaszadók 33%-a Cegléden életvitelszerűen élő fiatal, a maradék 67% a környező településekről jár be, úgymint Csemő, Nyársapát, Abony, Törtel, Ceglédbercel, Tápióság. Feltételezhetjük, hogy a helyi fiatalok nagyobb százalékban tanulnak tovább Budapesten, Kecskeméten és hasonló nagyobb városokban.

3. Szabadidős tevékenységek

194 fő mondta, hogy leggyakrabban zenét hallgat és 123 fő, hogy szörfözik az interneten. Ezek a számok nem okoztak meglepetést. Alternatívaként felajánlottuk még az olvasást, amit 74 fő jelölt meg kiemelkedően. Ezt pozitív eredményként értékeltük, azonban a könyvtárban nem tapasztaljuk. Ennek az lehet az oka, hogy az internet világában pillanatok alatt letölthetőek a könyvek a webes torrent felületekről. A fiatalok egyre inkább eltávolodnak a kézzel fogható könyvek használatától. Egyéb kategóriában a válaszadók által megfogalmazott még a sportolás, barátokkal lenni és a munka. Legkevesebben a különféle rendezvényeken való részvételt és a kirándulást jelölték be. Megállapítható, hogy manapság az internet széles körű kínálata magával ragadja a különféle generációk figyelmét. Már nem „elegáns” kulturális programokra vagy éppen könyvtárba jární. Több alkalommal magam is tapasztaltam, hogy olyan fiatalok, akik bár rendszeresen használják a könyvtárat vagy járnak rendezvényeinkre, könyvtárhasználati órákon ezt nem merik az osztálytársaik előtt felvállalni. Legfőbb módja megszólításuknak a folyamatos és tartalommal megtűzdelt internetes (főként Facebook és Instagram) jelenlét. Továbbá előnyt élvez még az online kommunikáció is. Több kutatás alkalmával bizonyítást nyert, hogy a különféle online felületeken sokkal szabadabban, közvetlenebbül tudnak kommunikálni a fiatalok, mint élőszóban. Itt egy olyan világot tudnak maguk köré teremteni, ami számukra kedvező.

4. Olvasási szokások

Kérdőívünkben az ötödik kérdéstől az olvasási és könyvtárhasználati szokásairól kérdeztük a diákokat. Kíváncsiak voltunk arra, hogy a korábbi kérdésben született eredmény, mégpedig hogy 74 fő olvas szabadidejében, beigazolódik-e. A válaszadók közül 154 fő mondta azt, hogy olvas a kötelezően előírt könyveken kívül mást is. 50 fő nyilatkozott úgy, hogy évente több mint tíz könyvet olvas el, és 94 fő tíz könyvnél kevesebbet olvas évente.

A fordulat akkor következett, amikor megkérdeztük, járnak-e rendszeresen könyvtárba, és ha igen, melyikbe. 210 diák állította, hogy nem tagja egyetlen könyvtárnak sem. Ez sokkoló volt. Ugyanis azzal sincsenek tisztában, hogy az iskolai könyvtár tagjai. Cegléden mindegyik középiskola rendelkezik saját könyvtárral, ahová regisztrálják is a diákjaikat, mégis csak néhányan írták, hogy iskolai könyvtári tagok. Ceglédi viszonylatban 25% mondta, hogy tagja a Kossuth Művelődési Központ és Könyvtár valamelyik részlegének. A bejárók nagyobb százalékban inkább saját településük könyvtárát részesítik előnyben. A hetedik kérdésben megkérdeztük, hallott-e már az Ifjúsági Könyvtárról? 136 fő válaszolta, hogy még nem, de ebből 87 fő szívesen meglátogatná. 2016 szeptemberétől kezdeményeztük, hogy a 9. évfolyamos diákok látogassanak el az Ifjúsági Könyvtárba egy rendhagyó osztályfőnöki óra keretében, továbbá vállaltuk, hogy a 12. évfolyamosokhoz kimegyünk az iskolájukba és könyvtárhasználati órát tartunk.

179 fő hallott már intézményegységünkről és ebből 105 fő járt is ott. 74 főnek nagyon tetszett, 28 fő nem talált benne semmi különlegeset és 2 főnek egyáltalán nem tetszett. Az előző években megkezdett munkát jól végeztük, ezt a számok is alátámasztják. Az éves látogatottsági statisztikák mutatják, hogy jó úton járunk. Fontos leszögezünk, hogy a gyerekek leterheltek, kevés idejük marad az olvasásra vagy éppen nem is szeretnek olvasni. A könyvtár közösségi tér funkciója sem ismert előttük.

Egy fiatal az Ifjúsági Könyvtárat népszerűsítő videón így fogalmazott: „...erről a helyről nem mesélni kell, ezt meg kell élni”.

A könyvtárunk olyan közösségi tér, amely nemcsak a könyvkölcsönzés lehetőségét foglalja magában, hanem olyan helyet is, ahol új barátokra találhat és segítséget kaphat mindennapi problémáinak kezelésében, megoldásában. Számomra elsődleges az ifjúságsegítői végzettségem, amitől munkám során sem tudok elvonatkoztatni. Rendszeresen folytatok segítõ-

beszélgetéseket és szükség van egyéni fejlesztésekre és krízishelyzet-kezelésre.

5. Szabadidő

A jövőbeni programjaink vonzóvá tétele érdekében beépítettünk egy kérdést, amelyben arra voltunk kíváncsiak, mit csinálnának szívesen a könyvtárban. Lehetőségként megadtuk a szakkört, író-olvasó találkozót, zenés klubestet, olvasókört és az egyéb formákat.

A legtöbben a zenés klubesteket jelölték meg. Ilyen kezdeményezéseket már tettünk, Hosszú Péntekjeink alkalmával hívtunk ceglédi amatőr zenekarokat, de nem gondoltuk, hogy az igény ekkora lenne rá. A fiatalok egy része vágyik az igényes, kulturált szórakozásra, de kevés erre alkalma hely van a városban. Programszervezési ötletként merült fel, hogy legalább kéthavonta szervezünk zenés esteket, ahol lehetőséget adunk amatőr zenekaroknak a bemutatkozásra.

Korábban próbáltunk szakköröket és több alkalommal író-olvasó találkozókat szervezni. Azt tapasztaltuk, nincs rá igény, holott mégis lenne. A hiba a nem megfelelő író hívásában, és a nem megfelelő szakkör szervezésében van. A továbbiakban mindig a fiatalok megkérdezésével fogjuk a rendezvényeinket szervezni. Felületként elsődlegesen az Ifjúsági Könyvtár Facebook oldalát használjuk.

Javasolták még – amiről végképp nem gondoltam, hogy életképes lehet – egy olvasókör létrehozása. A megkérdezettek közül 35 fő venne részt ilyen jellegű foglalkozáson.

6. Tájékoztatói felületek

Az utolsó kérdésben arra voltunk kíváncsiak, honnan tájékoznak a programjainkról vagy a korosztályukat érintő programokról.

Mint azt tapasztalhatjuk mindennapjainkban, az online jelenlét nélkülözhetetlen a programok kommunikálásában, a fiatalok igényeinek feltérképezésében. Azonban, hogy 98 fő sehonnan nem tájékozik, elszomorító. Feltételezem, hogy őket alapjában véve nem érdekli a kultúra, és nem is tudják, mit nyújthat a könyvtár a könyveken kívül.

Kiemelkedő jelölést kapott a szórólapokból való informálódás. Minden hónapban az aktuális programkínáló szórólapjaival kimegyünk a helyi általános és középiskolákba és kitesszük a faliújságra.

12 fő írta, hogy könyvtári e-mailből tájékozik. Az Ifjúsági Könyvtárban olyan adatbázison dolgozunk,

amelyben azoknak a fiataloknak az elérhetőségét gyűjtjük össze, akik minden rendezvényünkről szeretnének tájékozódni. Célunk egy minimum 250 fős levelező listát kiépítése.

7. Egyéb észrevétel, javaslat

A kérdőív végén lehetőséget adtunk az önálló vélemény kifejtésére. A 316 válaszból közül csak ketten írtak megjegyzést ide: Ezeket: „*A weboldalon található könyvkereső nagyon hasznos.*”

„*Mindenkinek ajánlom az Ifjúsági Könyvtárat. Rendkívül kedves, ötletes csapat várja az érdeklődőket.*”

8. Tapasztalatok

A kérdőívet kitöltők közül többen nem adtak választ minden kérdésre. Ekkora mennyiségű adatnál azonban nem volt lehetőség mélyebben elbeszélgetni a kérdőívet kitöltőkkel. Az iskolákban segítőkészek voltak a pedagógusok, és tovább bővültek a kapcsolataink.

Megerősítést nyert, hogy több területen is van fejlődni valónk, többek között a programok szervezése terén és a fiatalok megszólításában.

Statisztikai adatok

Mi is, mint nagyon sok más könyvtár, kemény küzdelmet folytatunk meglévő olvasóink megtartásáért és új olvasók megszólításáért. Kritikus csökkenés volt tapasztalható a 14 és 40 év közötti lakosság tekintetében. Komoly munkát fektettünk és fektetünk abba, hogy Ifjúsági Könyvtárunkat meg tudjuk töltetni fiatalokkal. Kezdetben volt, mikor csak 3–5 olvasó érkezett délutánonként, azonban mi ezzel nem elégedtünk meg. Különböző akciókba kezdtünk, új kezdeményezéseket, lehetőségeket próbáltunk meg. 2016-ban 126 nyitvatartási napon 504 órában 3377 látogató kereste fel a részleget. Idén ezt a számot az első 6 hónapban már túlszárnyaltuk.

Saját tapasztalatokról – szubjektíven

Sokat gondolkodtam azon, hogyan tudnám tapasztalataimat megfogalmazni úgy, hogy vissza tudjam adni azt a sok élményt, ami az elmúlt négy év során munkámban ért. Pályakezdként számos területre nem rendelkeztem kellő rálátással, számos olyan helyzet adódott, amire nem álltam készen. Sok küzdelemmel és kitartással azonban sikerült megvalósítanunk egy közös álmot, amire sokan azt gondolták, nem lehet-

séges. Magam sem tudtam, mit is akarok elérni és hogyan pontosan. Egy biztos pont volt: a lelkesedésem, hogy nem volt olyan feladat, amiben ne vennék részt szívesen. Az elmúlt években olyan pedagógusokkal, szervezettekkel, fiatalokkal ismerkedhettem meg, akik maguk is fontosnak tartják városunk fiataljait. Tapasztalatlanságom ellenére vezetőm hagyta, ismerjem meg az iskolákkal, felnőttekkel és olvasóinkkal való együttműködést.

Nehézségek mindig is voltak és lesznek is, azonban az nem mindegy, hogyan éljük meg. Többször értek kudarcok, de mindig felálltam és mentem tovább. Miért? – mert olyan szeretet van a fiatalokban, ami olyan erőt ad annak, aki befogadja, hogy nincs olyan akadály, ami nehézséget jelentene.

Van még mit tanulnom és vannak célok, amiket el akarok érni, hogy a részleg egy még szerethetőbb és látogatottabb hely legyen a fiatalok számára. Amikor az emberi szív megremeg egy csoda láttán, valahogy így tudnám leírni azt az élményt, ami hatalmába kerít, mert az utcán kóborolás helyett a könyvtárat választják, vagy amikor egy programra képesek kilométerekről eljönni, vagy amikor vígan és dalolva kertészkednek a könyvtár udvarán és még hosszan sorolhatnám. Öröm, amit nem ismerhettem volna meg, ha nem kerülök a Ceglédi Városi Könyvtár munkatársai közé.

Köszönettel tartozom kollégáimnak a támogatásért és főként Koglerné Hernádi Ágnesnek, mert lehetőséget

adott tanulni, fejlődni, és hogy egy ilyen fantasztikus térben dolgozhatok.

Csakis ajánlani tudom minden kedves kollégámnak az országban, ne féljenek a fiatalokat megszólítani és kezdeményezni egy olyan befogadó tér kialakítását, ahol megvalósulhat olyan közösségi élet, mint nálunk a Ceglédi Városi Könyvtár Ifjúsági Könyvtárban.

Jegyzetek

1. <http://www.pemeksz.hu/download/goethe.pdf> (utolsó megtekintés 2017. július 29.)
2. <http://www.cegledvk.hu/index.php?t=keptar/keptar&id=97>
3. <http://www.nyf.hu/pkk/node/55>
4. Nagy Ádám: Ifjúságügy Ifjúsági szakma, ifjúsági munka. Budapest 2008, Új Mandátum Könyv Kiadó. 39-40. oldal
5. Nagy Ádám- Trencsényi László: Szocializációs közegek a változó társadalomban: a nevelés esélyei: család, iskola, szabadidő, média. Budapest 2012, ISZT Alapítvány. 110-112. oldal
6. Nagy Ádám dr.- Bodor Tamás-Domokos Tamás- Schád László: Ifjúságügy. Budapest 2008, Új Mandátum Könyv Kiadó. 331-333. oldal
7. Nagy Ádám dr.- Bodor Tamás-Domokos Tamás- Schád László: Ifjúságügy. Budapest 2008, Új Mandátum Könyv Kiadó. 176-179. oldal

GAME ON!

Gamifikáció alkalmazása a könyvtári informatika oktatásában

EGRI Krisztina

2003 óta veszek részt használóképzési program kialakításában, szervezésében és oktatásában. Kezdetben felnőtteket tanítottam egy közkönyvtárban könyvtári informatikai ismeretekre (katalógushasználat, adatbázisok használata, internetes ismeretek, képszerkesztő program használata).

Négy évvel ezelőtt egy felsőoktatási könyvtárban folytattam munkámat, ahol egy év után oktatási feladatokat is kaptam. Bár a képzési program ki volt dolgozva, már az első év folyamán gondolkodni kezdtem azon, miként lehetne kicsit a saját gondolatmenetem szerint formálni az anyagot. Ezen kívül akkor már több felmérés jelezte, hogy a hallgatói igények megváltoztak.

Előzmények

Az Állatorvostudományi Egyetem (akkor még SZIE Állatorvostudományi Kar) biológus alapképzésén résztvevő hallgatóknak 1. féléves tantárgyuk a *'Könyvtári informatika'*. Ez alapozó tantárgy, a későbbiekben erre épül a *'Cikkolvasó'*, illetve a

'Kutatástervezés' szeminárium. 30 órás kurzusként szerepel a képzési programban: ebből 15 óra zajlott kontaktórában, 15 óra pedig távoktatásban, e-learning felületen. A félév végén a hallgatók mindig rendszeresen kitöltötték a könyvtár által összeállított kérdőívet. A visszajelzésekből kiderült, jobban örülnének a folyamatos kontaktóráknak, mivel kevésnek érezték a gyakorlati feladatokat. Ez megerősítette az addigi szóbeli jelzéseket, illetve a Biológiai Intézet részéről is megfogalmazott igényeket a könyvtárral szemben. Az első oktatási évemben azt tapasztaltam, hogy az e-learning felületet nem igazán használták a diákok, nem tudták az idejüket megfelelően beosztani, jellemzően csak a tesztek előtti egy-két napban próbálták feldolgozni az itt elhelyezett anyagokat és megoldani a gyakorló feladatokat. A kialakult helyzetet megbeszélve úgy döntöttünk, hogy a következő évben a teljes kurzus kontaktórák keretében fog zajlani. Az eddigi tananyagot újra kellett gondolni szervezési, tartalmi és módszertani szempontból egyaránt.

Döntési szempontok

Az új tananyag összeállításához pontosan meg kellett határozni a célokat és a kurzust érintő változásokat. A könyvtár célja az volt, hogy a hallgatók a kurzus végére

- képesek legyenek információs igényeik pontos megfogalmazására,
- tisztában legyenek az információkeresés folyamatával,
- megfelelő információkeresési stratégiát tudjanak felállítani,
- ismerjék és megfelelően tudják használni a különféle szakirodalmi adatbázisokat,
- publikálási és hivatkozási ismeretekkel rendelkezzenek,
- továbbá, hogy a könyvtárat jó helynek tartsák, és hogy tanulmányaik alatt aktív használói legyenek.

A kurzust érintő változások:

- *óraszám*: 30 órás blended learning (vegyes oktatás) helyett 30 óra kontaktórás oktatás;
- *módszertan*: A frontális bemutató és gyakorló órák helyett olyan jellegű pedagógiai módszertanok alkalmazása, amelyek gyakorlatközpontúak és lehetővé teszik a hallgatók aktív bevonását az órákon. Az e-learning felület helyett GoogleDrive alkalmazása az órai anyagok és gyakorlati feladatok tárhelyének;
- *tananyag*: A meglévő oktatási blokkok (katalógusok, adatbázisok, internetes keresés, stb.) tananyagának átgondolásával változtatás a sorrendjükön. A meglévő blokkok mellé új elemként bekerült a tanulás-módszertani rész, amelyre igény volt. Itt a tanulás típusairól és módszereiről esett szó, valamint olyan online vagy mobileszközön elérhető alkalmazásokról, amelyek a hallgatók segítségére lehetnek a tanulmányaikban (pl. mind map, tanulókártya szerkesztők).

Pedagógiai módszertan

Az oktatás során az információkereséshez szükséges kulcskompetenciák fejlesztésére helyeztük a hangsúlyt. Ehhez olyan pedagógiai módszereket kerestünk, amelyek lehetővé tették a hallgatók aktívabb bevonását a tanulási folyamatba.

A tananyag újragondolása során két pedagógiai módszert próbáltam ki.

1. Probléma-alapú tanítás

A probléma-alapú tanítás során a tanulás folyamata áll a középpontban, ezáltal a hallgatóra, illetve az ő problémamegoldó képességére helyeződik a hangsúly. A tananyag fókuszát ez esetben adott problémák adják, amelyeket a hallgatóknak egyedül vagy társikkal együtt kell megoldaniuk. Az oktató mint segítő (tutor) van jelen az adott helyzetben. A probléma megoldása kapcsán nincs egyetlen egy jó megoldás, hiszen mindannyian másképp gondolkodunk, más előismeretekkel rendelkezünk így egy adott esetre többféle megoldás létezik. A megoldási folyamat során a hallgató aktív részesévé válik a folyamatnak, így saját élményre tesz szert, amely mélyebb tudáselsajátítást eredményezhet.

2. Gamifikáció (játékosítás)

A gamifikáció pontos definíciója: „A gamifikáció – vagy más néven játékosítás – a játékok és játékelemek alkalmazását jelenti az élet játékon kívüli területein, célja pedig, hogy az ott zajló folyamatokat érdekesebbé és eredményesebbé tegye.”*

Gamifikáció

A gamifikáció során játékelemek (elsősorban online játékok elemei) és játékmechanizmusok kerülnek bevonásra az oktatás folyamatába, hogy növeljék annak sikerét, élményszerűségét. A szakirodalomban néhányan a gamifikációt egyszerűen csak motivációs eszközként emlegetik, de inkább egyfajta szemléletmódként kell tekinteni erre a módszerre.

Az információtechnológia folyamatos fejlődésével a különböző eszközök felgyorsuló változásaival a generációk közötti digitális különbség folyamatosan erősödik. E módszer elsődlegesen a számítógépes játékok nyújtotta érzetekre, ingerekre épít, hiszen ki ne szeretne játszani számítógépen, tableten vagy okostelefonon? E játékok lényeges eleme, hogy mindegyikben adva van egy küldetés, aminek teljesítéséhez eszközök kellene. Az eszközöket pedig előbb meg kell szerezni. Egy-egy küldetést teljesítve jutalomban részesülünk, ezek által tudunk fejlődni. A játékokat lehet egyénileg játszani vagy egy csapat, illetve közösség tagjaként. A pedagógiai folyamatba nemcsak az egyes játékelemek bevonása történik, hanem a játékmechanizmusok is beépülnek a hét-

* FROMANN, Richárd – DAMSA, Andrei: A gamifikáció (játékosítás) motivációs eszköztára az oktatásban - <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-gamifikacio-jatekositas-motivacios-eszkozta-az-oktatásban>

köznapok gyakorlatába. Ezáltal a diákok aktívabb részesévé válnak a tanóráknak.

Amit e módszer alkalmazása előtt mindenképp át kell gondolnunk azok a következők:

- a tanulás tervezésének folyamatában a játékosításhoz kapcsolódó sajátosságok (időtáv: egy tanóra, egy téma, egy félév, egy tanév; az adott időtartamban elsajátítandó tananyag mennyisége);
- a tanári szerepek (mentor, coach, facilitátor, támogató, játékmester, játékvezető) – tisztában kell lenni az egyes szerepkörök sajátosságaival, és adott helyzetben tudni kell a szerepkörök között váltani;
- a játékosítás módszertana (a játékosítás fajtái – storyline, keretrendszer, szerepjáték, online játékplatformok stb.; játékdinamika, szabályok kialakítása);
- értékelési rendszer a játékosításban (az értékelés lehetséges típusai, az értékelés formái, jutalomrendszer kialakítása);
- a folyamat egészének megtervezése – a felmerülő akadályok, problémák;
- forgatókönyv írása.

Számolnunk kell a hallgatók reakciójával is, és nem szabad megfedkezniük a játék pszichológiájáról sem. Bartle szerint a játékosok négy csoportba sorolhatók:

- teljesítményorientált (achiever)
- felfedező (explorer)
- társaságorientált (socialiser)
- pusztító (killer).

Miként jelenik meg a tananyagban?

Első év

Az első évben a záróvizsgát dolgoztuk át e módszer szerint. Az ezt megelőző években a félévi vizsgára mindenki behozott egy választott témát (amelyből előadást készítettek a 'Biológia aktuális kérdései' tantárgyhoz), és ehhez kapcsolódóan kellett kéréséseket végigvinniük az oktató által kijelölt adatbázisokban.

Ehhez képest a következő évben a vizsga online felületen zajlott, játékos környezetben, kiscsoportos munkában. Célunk a stressz csökkentése volt, és hogy a csapatmunka során egymás ismereteit megerősítve, pozitív visszajelzést kapjanak a megszerzett tudásukra.

A kerettörténet: egy örült professzor úgy gondolja, hogy nincsenek olyan fiatal biológusok, akik meg tudnák akadályozni örült tervének végrehajtását. Ahhoz, hogy a fiatalok legyőzhessék őt, össze kell fogniuk, együtt kell dolgozniuk és egymás tudására kell építeniük.

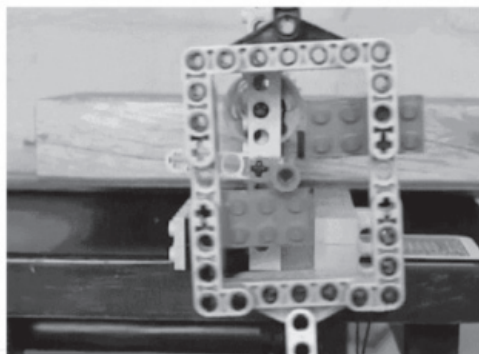
A játék időtartama egy óra volt. Mivel ez elég rövid idő, ezért a játék felépítésében a lineáris haladást választottuk. Ez azt jelentette, hogy a feladatok megfogalmazásának pontosnak és egyértelműnek kellett lenni. Egy feladat, egy megoldás.

Kolléganőm, *Winkler Beáta* járt utána a technikai megoldásoknak. A felmerülő lehetőségek közül a Twine alkalmazást választotta, ami nyílt forráskó-

Na ezt fejtétek meg ha tudjátok!
<http://konyvtar.univet.hu/tudd.html>

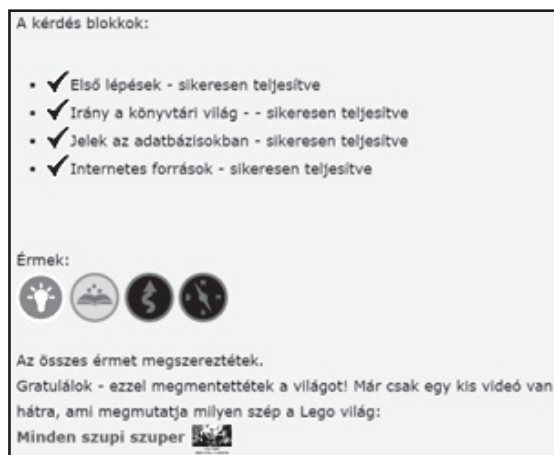
#ugyemsikerülmegfejteti #haha #énnyerem

RETWEETS 135
 LIKES 215

dú, történetmesélő alkalmazási forma. A program kialakításánál végig kellett gondolnunk, hogy a feladatok milyen struktúrában jelenjenek meg, illetve a megoldások beírásának összes lehetséges változatát fel kellett vennünk, hogy bármilyen formában írják is a hallgatók, azt a rendszer elfogadja (pl. kisbetű – nagybetű alkalmazása).

A játékban négy érmet kellett megszerezniük, melyeket kérdések megválaszolásával lehetett egymás után elnyerni. Minden egyes blokk teljesítésével más és más érmet lehetett megkapni. Amikor mind a négy megvolt, a tudós lemondott a világot elpusztító tervéről és megmutatta miért rajong.

A játék végén, miután mind a négy érmet megszerezte a csapat, a játék átugrott a Youtube oldalára és lejátszotta a *Lego kaland* című film betétdalát, mert „a legók is mindig egymásra építenek”.

A játék elindulásakor minden csapat kapott egy kis füzetet, amelyben segítségék, „nyomok” voltak megadva az egyes feladatok megoldásához.

És természetesen a játék végén mindenki kapott egy oklevelet.

Mi volt az eredmény? Jó hangulat a vizsga egész ideje alatt, a csapatok között pedig versenyhelyzet alakult ki, hogy ki fejezi be előbb a játékot.

Az óra végén kétféle formában kértem visszajelzést a hallgatóktól: egy anonim kérdőív kitöltésével, valamint a vizsga végén csoportos beszélgetés során. Mind a két esetben pozitív visszajelzéseket kaptam a hallgatóktól, ami megerősített abban, hogy jó ez a módszer.

A programot bemutattuk az EAHIL (European Association for Health Information and Libraries) 15. konferenciájának poszter szekciójában: <http://www.bvsspa.es/eahil2016/wp-content/uploads/2016/06/P08p.pdf> is.

Második év

Úgy gondoltam, hogy megpróbálom a játékosítás módszerét az egész féléves kurzusra kiterjeszteni: lenne egy történet, amely az egész féléven keresztül végigvonulna, és ehhez lennének teljesítendő feladatok. Sajnos, a hallgatóim nem igazán értették meg, hogy mit is akarok, így ezt a programot nem tudtam maradéktalanul megvalósítani. A kidolgozott rendszeremből azonban megtartottam a pontozási rendszert, valamint az általam kitalált történetet, amit később a vizsgán használtam fel.

A pontozás úgy történt a félév során, hogy volt három nagyobb feladat, amelyek közül legalább kettőt kellett a hallgatóknak megoldaniuk, ezeken kívül voltak

kisebb feladatok (órai és órán kívüli), amelyekről a hallgatók dönthették el, megcsinálják-e vagy sem. A feladatokkal pontokat lehetett gyűjteni, és ezeket az év végén beválthatták érdemjegyre. A pontgyűjtés a félév elején nehezen indult el, mivel első évfolyamos hallgatókról volt szó, és talán nehéz volt azt megélniük, hogy ők döntenek arról, mit csinálnak meg és mit nem.

Ami az előző évhez képest eltérés volt, hogy az internetes kereséssel kezdtem el a félév tananyagát, és a későbbiekben (a katalógusoknál és adatbázisoknál) a Google keresőjével hasonlítottam össze az egyes keresőfelületeket. Így azt vettem észre, hogy könnyebben elsajátítják a hallgatók az adatbázisokban való keresést, mint az előző években.

Az egyes blokkok lezárásakor az ismétlődő órák csapatjáték formájában történtek. Három fős csapatok játszottak egymással. Az egyes kérdésekre adott válaszok bizonyos pontszámot értek. A leggyorsabb csapat plusz pontot kapott a gyorsaságért, de ha nem volt jó a megoldás, akkor pontlevonás történt, viszont ha újból nekifutottak és az sikeres volt, akkor a megoldásért megkaphatták a pontokat. A versenyhelyzetet fokozta, hogy a játék végén az egyes csapatok tagjai a helyezésüktől függően kaptak pontokat, ami beleszámított a félévi pontgyűjtésbe.

A záróvizsgát nem online, hanem offline felületen teljesítették, de formáját tekintve megtartottam a csapatmunkát.

A játék neve: „Ki vagyok én?” volt.

A kerettörténet: mindegyik csapat egy-egy kutatócsoport, akik azért dolgoznak, hogy megmentenek egy-egy veszélyeztetett állatfajt. Mivel egyre több veszélyeztetett állatfaj létezik, a kutatócsoportok nem tudják előre, hogy melyik állatfajról van szó.

A feladatok jó megoldásáért egy-egy állítást kaphattak a csapatok, amelyek összegyűjtésével kellett meghatározniuk az állatfajt, és a feladatmegoldásban nem kellett lineárisan haladniuk.

Ha az állítások alapján nem tudtak rájönni melyik állatfajról van szó, akkor egy kirakós játékra került sor, amelyet egy totó kitöltése előzött meg. Ahány jó találatot értek el a totóban, annyi puzzle darabot kapott a csapat segítségül. (Ez utóbbira végül nem került sor, mivel minden csapat kitalálta az állatfajt a meghatározások alapján.)

A játék végén ez alkalommal is mindenki kapott egy oklevelet.

Ez a vizsga kiemelten fontos volt számomra, mivel éppen részt vettem egy tananyagfejlesztéssel foglalkozó pedagógiai részképzésben az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán. A képzés során egy konkrét projektet kellett megvalósítanunk. Az új tananyag célcsoportját pedagógusok alkották és a témája az volt, hogyan lehet a játékosítás módszertanát, elméletét és gyakorlatát elsajátítani. A gyakorlati órákhoz az egyik feladatnak az előbb elmondott vizsgajáték módszertani elemzését adtuk meg. Ahhoz, hogy ezt a feladatot jól le tudjuk írni, a vizsgaórára három csoporttársam jött be megfigyelőnek, valamint az óra végén a hallgatókkal csapatonként interjú készítették. Ez érdekes volt számomra, és jó volt, hogy külső visszacsatolást is kaptam az órák végén.

Összegzés

Az elmúlt két év tapasztalatai megerősítettek abban, hogy érdemes az újra nyitottnak lenni. Az új dolgok kipróbálása kapcsán nem szabad félni az esetleges kudarcoktól, mert ezekből tanulhatunk és a későbbiekben építkezni lehet a tapasztalatokból.

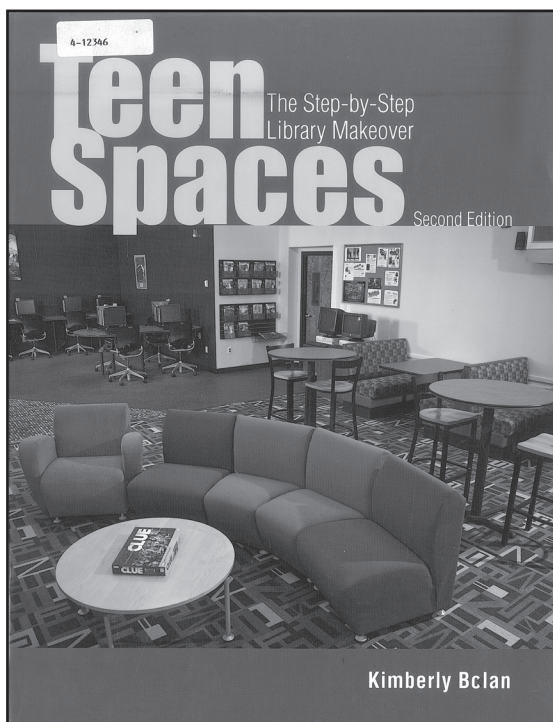
Az oktatási folyamat során előfordulhat, hogy nem az előre eltervezettek valósulnak meg, hisz erre sok minden lehet befolyással. A 2. évben én sem tudtam megvalósítani a terveimet, de tudtam alkalmazkodni a változásokhoz, és figyelembe vettem a hallgatók reakcióját, ami véleményem szerint fontos. Ez mutatja azt is, hogy mind a két évben oktatott két-két csoport között, sőt az egyes csoportok között is voltak eltéré-

sek aktivitás, témajavaslat, tudatosság tekintetében. Mind a probléma-alapú tanítás, mind a gamifikáció módszerének alkalmazása során azt tapasztaltam, hogy a hallgatók sokkal aktívabban vesznek részt az órákon. A csoportmunkák alkalmazásával a félév végére megtanultak egymással összedolgozni, illetve segítséget kérni a másiktól, ha valamiben elakadtak. A csapatjátékok közben kialakult versenyhelyzetek is ösztönzően hatottak a hallgatókra. A vizsgák alkalmával pedig kevesebb volt a stressz.

Összességében úgy gondolom, hogy a tananyagot soha nem tekinthetjük véglegesnek, mivel témájának alakulása függ az elvárásoktól, az újabb és újabb információforrásoktól, de legfőképp a hallgatóktól.

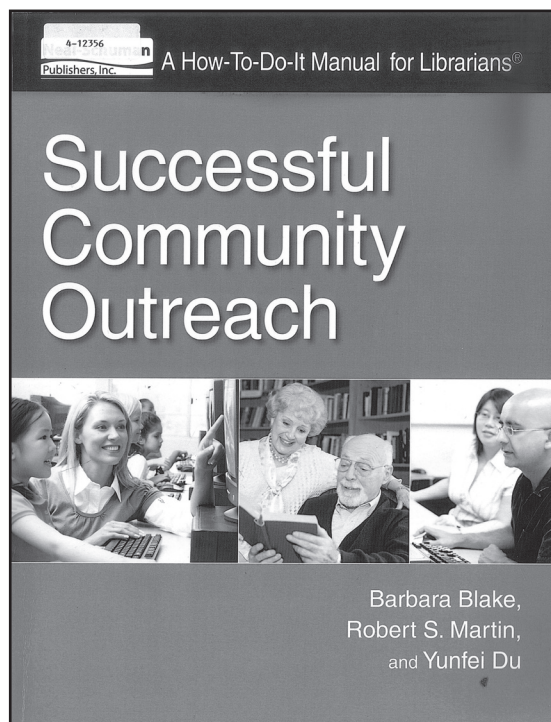

Ízelítő a projekt keretében beszerzett könyvekből a Könyvtártudományi Szakkönyvtár gyűjteményéből

BOLAN, Kimberly:

Teen spaces : the step-by-step library makeover / Kimberly Bolan. - 2nd ed. - Chicago : ALA, 2009. - IX, 225 p. : ill. ; 28 cm

BLAKE, Barbara: Successful community outreach : a how-to-do-it manual for librarians / Barbara Blake, Robert S. Martin, and Yunfei Du. - New Yor : Neal-Schuman Publishers, cop. 2011. - VIII, 104 p. ; 28 cm. - (How-to-do-it manuals for librarians ; 157.)

Beszélgetésre épülő programok svéd és norvég közkönyvtárakban

Esettanulmányok a közkönyvtárak integrációban betöltött szerepéről

JOHNSTON, Jamie

Jamie Johnston, az Oslo and Akershus University College of Applied Sciences (HioA) tanársegéde, aki Conversation-based programming and immigrant integration in public libraries: Swedish and Norwegian case studies című kutatásának egyik fejezetét foglalta össze tematikus összeállításunk számára. A fordítást Németh Márton készítette.

A svédországi és norvégiai közkönyvtárakban működő, szervezett beszélgetésre épülő programok (ún. nyelvi kávéházak, társalgási csoportok) hatékonyan segítik a könyvtárakat látogató speciális használói csoportok társadalmi beilleszkedését. A szerző svéd és norvég közkönyvtárakban készített esettanulmányok eredményeire hivatkozva mutatja be e kommunikációs forma integráló hatását. Az integráció mögött álló elméleti keretrendszer arra utal, hogy ilyenkor kétirányú kulturális folyamat történik, és ez az interakció kölcsönösen hat a bevándorlók, illetve menekültek, valamint a befogadó társadalom tagjainak viselkedésére. A kommunikáció ez esetekben nem pusztán a bevándorlótól a befogadó társadalom irányába elvárt változtatásokról és az alkalmazkodás egyirányú folyamatáról szól. A párbeszéd alapú programszervezés az eredmények fényében különösen hatékonynak bizonyult a beilleszkedés elősegítésében, mind a nyelvtanulás támogatásában, mind pedig az információcserében, illetve az egyének társadalmi kapcsolatrendszerének bővítésében. Csökkenti az előítéleteket, növeli a bizalmat, illetve összetartozás érzését a programokon részt vevő mindkét csoportban.

1. Bevezetés

Az európai országokat feszítő probléma a háború sújtotta Szíriából, illetve egyéb ázsiai és afrikai országokból hullámokban érkezők integrációja a nemzeti határok keretei között. Az integrációs folyamat Törökországtól Izlandig mindenhol kiemelt témává vált. Néhány ország vonakodik integrálni az újonnan érkezőket arra számítva, hogy ott-tartózkodásuk csupán időleges lesz. Az évek múltával azonban kiderül, hogy az újonnan érkezők jelenlétével hosszú távon, sőt akár még állandó jelleggel is számolni kell. (Kahrmanmaras, 2017). Az integráció azért lenne különösen fontos, mert megakadályozza a befogadó társadalom és az újonnan érkezettek elkülönülését, és a fizikailag, strukturálisan és társadalmi helyzet szerint szegregált társadalmi közösségek kialakulását (Finney, 2009), illetve olyan társadalmi mozgásokat, melyek szegregált környezet kialakulásához vezetnek (Bråmås, 2006; Pred, 2000; Wacquant, 2008).

A szakirodalom (Caidi & Allard, 2005; Jönsson-Lanevska, 2005) is alátámasztja a könyvtári szolgáltatások és programok hatékonyságát e téren (Fisher, Durrance, & Hinton, 2004; Johnston 2016a; Ulvik, 2010). A könyvtárosok beszámolóí is azt erősítik, hogy a beszélgetést központba állító programok, így a könyvtárakban szervezett nyelvi kávéházak (nyelvi kávézók) és társalgási csoportok milyen hatékonyan támogatják az integrációt (Ahloth, 2016; Atlestam & Myhre, 2014; Frisvold, 2015; Gundersen, 2011; Hjerpe, 2014; Undlien, 2012).

A beszámolók ígéretesnek tűnnek, de mindazonáltal empirikus bizonyítékokra van szükség az állítások alátámasztására. Ennek érdekében svéd és norvég közönyvtári esettanulmányok készültek, melyek célja a beszélgetés alapú programszervezési mód integrációban betöltött lehetőségeinek feltárása volt. A továbbiakban áttekintjük az esettanulmányokban használt terminológiát, meghatározzuk az integráció fogalmát, rövid kutatás-módszertani áttekintést adunk, feltárjuk az integrációra vonatkozó elsődleges eredményeket és összefoglaljuk a tanulságokat. A jelen írásban bemutatott megállapításokról néhány korábbi (Johnston, 2015, 2016a, 2016) és egy megjelenés alatt álló szakcikkből (Johnston & Audunson, 2017*) számoltunk be.

2. Terminológia

A közönyvtárak által támogatott *beszélgetés alapú programok* nyelvi kávéházak és társalgási csoportok szervezését jelentik, ám nem kizárólagosan ezekre terjednek ki. A lényeg, hogy ezek a programok összehozzák a helyi nyelvet tanulni szándékozókat (bevándorlókat, menekülteket) a helyi nyelvet anyanyelvként beszélőkkel, akik jórészt a befogadó országból származó emberek vagy olyanok, akik bevándorlóként már egy ideje ott élnek és tökéletesen elsajátították az ország nyelvét. A programokon résztvevő, helyi anyanyelvet bíró személyek elsősorban önkéntesek.

A nyelvi programok keretében zajló beszélgetések többnyire informálisak, nem követnek előre rögzített tematikát, illetve csak részlegesen szervezett társalgás jellemzi azokat. A részlegesen szervezett beszélgetések előre meghatározott általánosabb témakörök szerint zajlanak. A szervezés nélküli, kötetlen társalgás ad hoc témái pedig lehetővé teszik a résztvevőknek, hogy szabadon kérdezzenek, beszélgetést kezdeményezzenek az általuk fontosnak, érdekesnek vagy megvitatandónak tartott témáról. A programszervezők fő célkitűzése az, hogy a résztvevők aktívan vegyenek részt a társalgásban (Johnston, 2016b).

A *résztvevő(k)* fogalma alatt azokat a bevándorlókat értjük, akik motiváltak abban, hogy részt vegyenek a beszélgetés alapú programokon. Az *önkéntes(ek)* fogalma olyan személyeket takar, akik a többségi társadalom tagjai, és akiknek a programbeszélgetések szervezése, illetve irányítása a szerepük.

A *migráns vagy bevándorló* fogalma a következőkre vonatkozik: bármely olyan személy, aki már átlépte vagy éppen átlépi anyaországának nemzetközileg megállapított határait, vagy egy adott országon belül elhagyja lakhelyét függetlenül (1) a személy jogi státusától, (2) attól, hogy önként vagy kényszer hatására cselekedett-e, (3) függetlenül a vándorlás okaitól, (4) és a tartózkodás hosszától, időtartamától (International Organization for Migration, 2017).

A tanulmány értelmezésében e fogalom magában foglalja, ám nem kizárólagosan szűkítő jelleggel, a migránsok különféle típusait: gazdasági bevándorlók, külföldi házastársak, menekültek, külföldön tanuló diákok.

Befogadó társadalom, illetve lakóhely szerinti társadalom: a fogalom arra az országra, városra vagy

* DOI: 10.1177/0961000617709056

közösségre utal, ahol a bevándorlók ideiglenes vagy állandó lakosként részt vesznek a programokon.

A *többség* fogalma a befogadó társadalom domináns kulturális vagy etnikai csoportjára utal. Például e kutatás esetében ez a svéd etnikumú embereket jelent Svédországban, illetve a norvég etnikumúakat Norvégiában. Azokat a személyeket, akik az adott többségi társadalomban nőttek fel, mint például a második generációs bevándorlók, ugyancsak a többségi társadalom tagjaihoz soroljuk be.

A *multikulturális* vagy *multi-etnikus* társadalmak fogalma olyan társadalmakra utal, melyek jelenleg, illetve már korábban is megtapasztalták a kulturális, etnikai sokszínűséget, mely a nemzetközi migráció következtében jelent meg.

3. Integráció

Az integráció megértésének kulcsa az *akkulturáció* elmélete, melyet a következők szerint lehet meghatározni „amikor különféle kultúrákhoz tartozó emberek csoportjai állandó, közvetlen kapcsolatba kerülnek egymással és ez később változásokat okoz az egyik vagy akár mindkét csoport kulturális vonásaiban” (Reidfiled, Linton & Herskovits, 1935, p. 149). Valtonen (2008) megjegyzi, hogy az akkulturáció elsődlegesen bevándorlókra irányuló cselekvésként van számon tartva (a változások természetes módon érintik a befogadó társadalmakat is), bár e változások elutasításban vagy tagadásban részesülnek tagjaik egy részétől. Valtonen szerint az akkulturáció koncepciója másfajta integrációs formákat is magában foglal, mint például az integrációt és az asszimilációt, csupán a mérték foka a kérdéses (uo. 60–61. p.).

Ez a megállapítás a csoportok közötti kapcsolatok különféle kimeneteléhez vezet minket. Berry (1997) szerint négy különböző kimenetel lehetséges a csoportközi kapcsolatoknak. A tanulmány témájához kettőre fókuszálunk ezek közül: az integrációra és az asszimilációra. Asszimiláció akkor lép fel, amikor a csoporton kívüli kapcsolatok a többségi társadalom tagjai felé dominánsan uralják a bevándorló társadalmi kapcsolatrendszerét, és együtt jár a bevándorlók bizonyos kulturális jellegzetességeinek fokozatos elvesztésével. A bevándorló egyszerűen beolvad a többségi társadalomba. Castles és Miller (2005) a bevándorlók szempontjából az asszimilációt hibás megközelítésként határozzák meg, mivel a nem nyugati származású bevándorlók legtöbbször hátrányos pozíciókkal bírnak a munkaerőpiacon, s lakhely szerint is elkülönülve, állandóan azonos területeken

koncentrálódnak, aminek következtében számos csoportjuk kirekesztődik a társadalomból, ahelyett hogy annak integráns részévé válna.

Integrációról akkor beszélünk, amikor egy csoport tagjainak saját csoportjukon kívül is vannak kapcsolatai, melyek hagyják identitásuk fenntartását, és közben lehetővé teszik hatékony részvételüket a szélesebb értelemben vett társadalom életében is. Ez a kétirányú akkulturációs folyamat (Valtonen, 2008) az egyes csoportok között jóval kiegyensúlyozottabb viszonyt alakít ki (Eriksen, 2013). Ez a folyamat ellentétben áll az asszimilációval, mely egyoldalú akkulturációt vár el a bevándorlóktól. Összefoglalva tehát, az integráció „dinamikus, kétirányú folyamat, melyben az újonnan érkezettek és a befogadó társadalom *együtt dolgozik* annak érdekében, hogy biztonságos, élénk és összetartó közösségeket építsenek fel” (Grantmakers concerned with immigrants and refugees, 2016 a kiemelés a tanulmány szerzőjétől). Vagyis egymást kölcsönösen befolyásoló folyamat (Berger, 2002).

4. Beszélgetés alapú programszervezés a könyvtárakban

A kutatások arra világítanak rá, hogy a könyvtárak azon kevés helyek egyikehez tartoznak, ahol a többségi társadalom tagjai bevándorlókkal találkozhatnak. Elbeshausen és Skov (2004) megjegyzi, hogy a bevándorlók nagyon kevés kulturális intézményt vesznek igénybe, de a közkönyvtárak épp az általuk kedvelt intézmények körébe tartoznak (Elbeshausen & Skov, 2004). Berger (2002) arról is beszámol, hogy az etnikai kisebbségek sokkal intenzívebb könyvtárhasználók a többségi társadalom tagjainál, továbbá hogy a kisebbségi háttérrel rendelkező fiatalok jóval gyakrabban alakítanak ki szoros kapcsolatokat a könyvtárosokkal (Berger, 2002).

A könyvtári kontextus kritikus tényező lehet a bevándorlók és a többségi társadalom tagjai közötti kapcsolatok fejlesztése szempontjából is: éppen ebben van a beszélgetés alapú programok sikerének záloga. A bevándorlók bizalmi szintje – mely nagyon fontos tényező a többségi társadalom tagjai, illetve a bevándorlók közötti érintkezések szempontjából – kimutathatóan magas fokú a közkönyvtárakkal szemben. Vårheim (2014a) tanulmánya az Észak-Norvégiába érkezett bevándorlók kapcsán arról számol be, hogy a bevándorlók úgy nyilatkoztak, egyszerre bíznak a könyvtárban, mint intézményben, és ugyanakkor a többi könyvtárhasználóban is. A könyvtáron kívüli

lakossághoz való viszonyuk azonban a bizalom szempontjából alacsony, illetve nem is értékelhető szintű, s ez a bizalmatlanság az idő múltával még növekszik is. A könyvtárak mint univerzális szolgáltatások mindenki felé irányulnak, és mindegy honnan érkeznek a használók. A könyvtárak kulturális és információs központként betöltött funkciója is komoly tényezője a bizalom megalapozásának. Néhány interjúalany arról számolt be, hogy a könyvtárban a norvégokkal többféle, pl. könyvtári vonatkozású dolgokról is beszélgetnek, egyébként viszont alig van kapcsolatuk a norvégokkal a könyvtáron kívül, és az is inkább csak a kölcsönös üdvözlésben, udvariasságban merül ki. Ezeket a megállapításokat két másik tanulmány is alátámasztja. Az egyik Vårheim újabb tanulmánya (2014b) Colorado állam (USA) bevándorlóiról. Ebben arra utal, hogy a bevándorlók könyvtári programokon történő részvétele növeli a könyvtárosok és az egyéb könyvtárhasználók iránti bizalom érzetét. Ám ez a növekvő bizalomérzet nem sugárzik ki a könyvtár falain kívülre. Audunson és munkatársainak tanulmánya (2011) a bevándorló nők norvégiai közkönyvtár használatáról pedig arra világít rá, hogy a célcsoport folyamatos könyvtárhasználata során a hölgyek bizalma növekedett a többi könyvtárhasználó és a könyvtárosok irányában, de nem terjedt ki a könyvtáron kívüli személyekre.

A beszélgetés-centrikus programok számos összefüggésbe ágyazódhatnak, de a programok helyszíneinek kiválasztásánál a bevándorlók közkönyvtár használatában kimutatható növekvő bizalomérzetet mindenképpen figyelembe kell venni, mint a program sikerének egyik lényeges szempontját.

5. Módszertan

A kutatási módszer a svédországi és norvégiai tevékenységek esetében az esetalapú kutatás módszere. Az előzetes esettanulmány felvételére a malmői városi könyvtárban került sor Svédországban. Ezt követte több norvégiai esettanulmány felvétele. Nyelvi kávéházak Moss és Horten városainak könyvtáraiban, illetve a fővárosban, Oslóban szerepeltek a vizsgálat helyszínei között.

Az elsődleges adatgyűjtés módszere mindkét országban a résztvevők megfigyelését és kérdőíves felmérés elkészítését jelentette. Emellett a svéd esettanulmány tartalmazott még öt interjút a résztvevőkkel, valamint egy fókuszcsoportos beszélgetést az önkéntesekkel és a szervezőkkel. A kérdőívre érkezett válaszok száma Svédországban 21 (csak a résztvevőktől), Norvégiá-

ban pedig 64 résztvevő és 31 önkéntes válaszolt a kérdőívre. A résztvevők, illetve az önkéntesek eltérő tartalmú kérdőíveket kaptak.

További részletek és információk a kutatási módszerrel, az adatgyűjtéssel, az adatok értékeléséről, a résztvevők, illetve önkéntesek profiljairól ld. Johnston, 2016a; megjelenés alatt: Johnston&Audunson, 2017.

6. Eredmények

6.1. Nyelvtanulás

A nyelvi kávéház látogatói arról számoltak be, hogy a programon történő részvétel nagyban elősegíti célnyelvi beszédképességük fejlesztését és a könyvtári helyszín informális és nyugodt környezetet biztosított a nyelvtanuláshoz. A programok számos résztvevője további nyelvórákon is részt vesz, és ők is arról számoltak be, hogy a nyelvi kávéházak sokkal inkább olyan helyek, ahol önbizalmat szerezhetnek a célnyelven történő beszédhez. Arról is beszámoltak, hogy kényelmesebbnek tartják a beszéd alapú nyelvhasználatot a nyelvi kávéházak informális környezetében, mint a hivatalos nyelvórákon.

Például egy fiatal nő a malmői nyelvi kávéházban a következőkről számolt be: „*Több önbizalmat szereztem a nyelvi kávéházon való részvétellel, mert amikor iskolába megyek, úgy érzem, hogy ha valamit rosszul mondok, talán az összes többi diák elkezd majd nevetni rajtam, ezért inkább angolul beszélek. De amikor idejövök, itt megszólalok, akkor is, ha hibákat ejtek, de azért próbálok beszélni. Most már jól tudok svédül is beszélni, ez egy nagyon, nagyon élvezetes nyelv.*”

A program számos résztvevőjének a nyelvi kávéházon kívül nincs más lehetősége, hogy az adott célnyelven beszélgessen. Sokuknak – nem számítva a rutin érintkezéseket, amelyek például az ételmisszerboltban zajlanak – ez az egyetlen lehetőség arra, hogy a többségi társadalom tagjaival kapcsolatba kerüljenek.

Egy férfi résztvevő a svédországi nyelvi kávéházban megjegyezte, hogy „*A svéd társadalom nem igazán nyitott, és soha nem lenne más lehetőségem vagy más helyszín, hogy [svédül] beszéljek... Csak itt tudom használni a svéd nyelvet. Tehát igen, ez [mármint a részvétel a nyelvi kávéház programján] tényleg segít.*”

6.2. Információcsere

A résztvevők azt is megemlítették, hogy a programon olyan informális beszélgetések folynak, me-

lyekből sokat profitálnak, mert jobban megismerik a helyi kultúrát és társadalmat. Tudomást szereznek különféle gazdasági és oktatási lehetőségekről és így könnyebben tudnak tájékozódni a bürokratikus folyamatok, illetve rendszerek útvesztőiben, valamint politikai kérdésekben is. A résztvevők itt egymástól is, és az önkéntesektől is információhoz jutnak, amint arra az egyik svédországi nyelvi kávéházi beszélgetéseken résztvevő férfi is utalt:

„Amikor Koppenhágában kerestem állást, mert a foglalkozásom meglehetősen egyedi, és nem sok cég működik ezen a területen Skånében, ... egy svéd hölgy [önkéntes] beszélt nekem egy olyan irodáról, ahol tanácsot tudnak adni, s egy chilei srác [ő is a program résztvevője] is tippet adott a weboldaláról, meg a dán weboldalokról, melyek hasznosak lehetnek nekem az álláskeresésben.”

A részletekből is kiderül, hogy az önkéntesektől és a programokon megjelenő többi résztvevőtől kapott információkat máshonnan nem lehetne beszerezni. Egy másik résztvevő, aki az egyik norvég könyvtári kávéházi programon vett részt, a következő megjegyzést tette:

„Sokat profitáltam a nyelvi kávéházból, mert számos témáról, amelyekről szó volt, máshonnan semmiképp nem tudtam volna információt szerezni. Tanulni tudtunk és kérdezni tudtunk dolgokról, amelyeket nem kérdezhettünk meg egy norvégtól csak úgy az utcán.”

Egy másik, ugyancsak norvég nyelvi kávézót látogató nő szerint: *„... az önkéntesek fel vannak készülve arra, hogy segítsenek nekünk, és rengeteg olyan információt nyújtanak számunkra, melyek nem találhatók meg a könyvekben.”*

Az önkéntesek többsége is úgy vélekedett, hogy ők is sokat tanultak a résztvevők kultúrájáról és társadalmáról, meg a politikai ügyekről (mind helyi, mind nemzetközi értelemben). Egy norvégiai önkéntes úgy fogalmazott: *„részletes betekintést nyertem más emberek életébe és gondolkodásmódjába”*.

A norvégiai esettanulmányok feldolgozásakor tudatosult, hogy milyen sokat foglalkoztak a programokon a résztvevők kultúrájával és azokkal a társadalmakkal, ahonnan érkeztek, illetve összehasonlító értelemben beszéltek róluk. Mind az önkéntesek, mind a résztvevők többsége úgy nyilatkozott, ezentúl bátrabban mernek véleményt formálni a nyelvi kávéházakon megvitatott témakörökről. Pozitívként az is megfogalmazódott, hogy a résztvevők és az önkéntesek képesek voltak árnyaltan, egymást mindig tiszteletben tartva beszélgetni és vitatkozni. Egy résztvevő az egyik norvégiai nyelvi kávéházból ezt így mond-

ta: *„... megtanultam kifejezni önmagam és tolerálni más emberek véleményét”*.

6.3. A társadalmi kapcsolatok bővülése

A bevándorlók és az önkéntesek többsége úgy vélekedett, hogy a nyelvi kávéházak programján való részvételük egyértelműen pozitív szociális tapasztalatokkal járt, mert sikerült új ismerősöket, új barátokat szerezniük. Az egyik férfi résztvevő, aki már hosszú évek óta él Norvégiában, azt hangsúlyozta: *„ széles [társadalmi] ismeretségi hálóra tettem szert, és sok új embert ismertem meg”*.

A többség véleménye hasonló volt. Arról is szinte mindegyikük beszámolt, hogy a nyelvi kávézókön kívül gyakorlatilag nincs lehetőségük a többségi társadalom tagjaival való érintkezésre, leszámítva a vásárlás közbeni kommunikációt. Az egyik svéd önkéntes úgy vélte, a programok szociális aspektusa sok résztvevőnek fontosabb volt, mint magáé a nyelvtanulása. Egy férfi résztvevő, aki ugyancsak a svéd nyelvi kávéházba jár ezt így fejezte ki: *„számomra az az élmény, hogy idejövök, találkozom másokkal és svédül beszélek, nagyon, nagyon pozitív.... Ez sokat segít nekem... Számomra ez a legjobb élmény, a legjobb dolog ebben.”*

Az önkénteseknek viszont azért fontosak ezek a találkozások, mert korábban nekik sem volt semmilyen kapcsolatuk a bevándorlókcal, nekik sem volt sok lehetőségük, illetve alkalmuk a velük való érintkezésre.

6.4. Bizalom

A résztvevőket és az önkénteseket arról is kezdték: mennyire bíznak meg a közösségük tagjaiban. A résztvevők és önkéntesek többsége azt válaszolta, hogy valamennyire, illetve nagymértékben. Amikor arról kérdezték a bevándorlókat, megbíznak-e az önkéntesekben, illetve az önkéntesek a résztvevőkben, a bizalom szintje majdnem 100%-os volt mindkét csoportban.

6.5. Az összetartozás érzése

A résztvevők döntő többsége – valamennyire vagy nagymértékben – érzi magát a norvég közösség részének, köszönhetően a nyelvi kávéházakbeli részvételnek. Az önkéntesek döntő többsége pedig arra utalt, hogy – valamennyire vagy nagymértékben – inkább érzi magát a multikulturális norvég közösség részének. (Egy önkéntes ide vonatkozó megjegyzése: *„... azonos bolygón születünk és mindnyájunknak vigyáznia kell egymásra”*.)

6.6. Az előítéletek csökkenése

Úgy tűnik, hogy a nyelvi kávéházak beszélgető programjai mindkét résztvevő csoportban csökkentik az előítéleteket. Például az egyik norvég önkéntes azt mondta: „... láttam, hogy a muszlim férfiak nem olyan rosszak, mint ahogy azt hallani lehet [és], tanultunk egymás kultúrájáról”. A megjegyzés jól mutatja, hogy ha leülünk beszélgetni muszlim férfiakkal, szembesülhetünk a média által sugalmazott előítéletekkel. Ugyanakkor a résztvevőknek is vannak előítéletei a norvégokkal szemben. Az egyik norvég könyvtári nyelvi kávéházban mondta valaki: „... meggyőződtem arról, hogy nem szabad előítéletesnek lenni, mert a norvégok nagyon őszinték és nyitottak az idegenekkel szemben”. Ez rávilágít arra, hogy némely bevándorló azt gondolja, a norvégok nem szeretik őket, és nem akarják látni őket országukban sem.

7. Megállapítások

Hogyan támogathatja a beszélgetés alapú programok szervezése az integrációt? A tanulmány elején említett integrációról szóló tudományos párbeszédhez kapcsolódva, az esettanulmányok elemzése rávilágít azokra a lehetőségekre, amelyekkel a nyelvi kávéházak a kölcsönös befolyásolás folyamatait segítik. A bevándorlók és a többségi társadalom tagjai pozitívan tudják alakítani, serkenteni egymás érzéseit, gondolatait, cselekedeteit.

A nyelvi kávéházak a nyelvtanulásnak a bevándorlóközpontú formáját jelenítik meg: a résztvevők értő módon tanulhatják a nyelvet az őket érdeklő témákról társalognak, és közben találkozhatnak, kapcsolatba léphetnek a többségi társadalom tagjaival is. Ez azért fontos, mert az eredmények szerint hiába járnak a hivatalos nyelvtanfolyamokra, nem sok alkalmuk van arra, hogy használják is, amit tanultak, aminek beszédkészségük látja kárát. Az esettanulmányok is alátámasztották a többségi társadalom tagjaival való párbeszéd fontosságát, s ehhez az együttműködés szükségességét.

A nyelvi kávéházakban folytatott beszélgetések fejlesztik a többségi társadalom és a bevándorlók egymás iránti figyelmét. A norvég kultúrához és hagyományokhoz kötődő témák és az idegen kultúrákhoz, tradíciókhoz kapcsolódó témák, illetve a kettő kombinációja jelzi, hogy a programokon kultúrák közötti párbeszéd folyik, mely szükséges a kölcsönhatás kialakulásához.

Az is lényeges, hogy milyen információkat osztanak meg egymás között ezeken a programokon. A résztve-

vők olyan tudáshoz jutnak, amelyet máshol nem találnának, mert könyvekben nem olvashatók, másoktól nem kérdezhetők. Az önkéntesek „szakmai haszna” pedig az volt, hogy betekintheztek ’más emberek életébe és gondolkodásmódjába’. Ezek az eredmények ismételtlen alátámasztják annak szükségességét, hogy a bevándorlóknak saját beilleszkedésük érdekében többször kellene közvetlenül érintkezniük a többségi társadalom tagjaival.

A programokon a két csoport között kialakuló információcsere nem felszínes. Az eredmények arra utalnak, hogy mind a résztvevők, mind az önkéntesek bátrabbnak és tájékozottabbnak érzik magukat azon témák kapcsán, melyek szóba jöttek a nyelvi kávéházban tárgyalt beszélgetéseken. Tehát olyan információcsere történt, amelyben mindkét fél befolyással volt a másikra. A kutatás egy másik nagyon fontos megállapítása az volt, hogy mindkét fél úgy érezte, beszélgetéseik mindig a kölcsönös tisztelet légkörében folytak. A folyamat felfogható egy lassan kialakuló nyilvános diskurzus elemeként, mely mindkét felet érinti, és alapvető fontosságú a demokrácia további fejlődéséhez (Johnston & Audunson, 2017).

Végezetül, a bevándorlók az ilyen alkalmakkor megszerzett információk birtokában teljes mértékben tudnak bekapcsolódni a társadalom életébe. Például utalhatunk arra a résztvevőre, aki kijelentette, olyan információkat kapott, amelyek révén munkát találhat. Ez a terület további kutatásokat igényel, de már most megállapítható, ezeknek az informálisan szerzett információknak is jelentős szerepük van abban, hogy a bevándorlók a munkaerőpiac részévé váljanak.

A közösségi hálózatok fejlődése is olyan eredmény, mely a nyelvi kávéházak működésének egyik pozitív kimenete: az emberek barátokat szereznek, ismeretsegeik pedig alátámasztják Berry elméletét a saját társadalmi csoporton kívüli kapcsolatok létrejöttéről. A bizalom és összetartozás érzéseiről és az előítéletek csökkenéséről szóló beszámolók igazolják, hogy a nyelvi kávéházakon keresztül történő érintkezés pozitívan befolyásolja az egymásról való gondolkozást, illetve érzelmnyilvánítást. Az eredmények abba az irányba mutatnak, hogy a nyelvi kávéházak előmozdítják „... a dinamikus kétoldalú folyamatot, melyben az újonnan érkezettek, illetve a befogadó társadalom együtt dolgozik, hogy biztonságos, élénk és összetartó közösségeket építsenek fel”.

8. Összefoglalás

A kutatások eredményei egyértelműen alátámasztják a nyelvi kávéházak szükségességét, melyeket az önkormányzatoknak is életképes beavatkozási lehetőségként kell figyelembe venniük az integráció segítségével. A nyelvi kávézók nyilvános találkozóhelyet kínálnak minimális használati korlátozással (mint például a megfelelő viselkedés). Mivel számos közösségben már alkalmazzák ezt a formát, további hasonló programok szervezése alig igényelne erőfeszítést. A közkönyvtáraknak munkaidőt kell biztosítaniuk a szervezéshez a lebonyolításhoz szükséges csekély anyagi keret megteremtésével együtt, ami azt jelenti, hogy végső soron az önkormányzatoknak kell gondoskodniuk az erőforrásokról.

Jegyzetek, irodalom

Ahlroth, S. (2016). Libraries matter. *Scandinavian Library Quarterly*, 49., 1–2.

Atlestam, I., & Myhre, R. (2014). *Needs, reads and possibilities in a suburban library in a multicultural setting*. Paper presented at the IFLA World Library and Information Congress : 80th IFLA General Conference and Assembly, Lyon, France. <http://library.ifla.org/851/1/221-atlestam-en.pdf>

Audunson, R., Essmat, S., & Aabø, S. (2011). Public libraries: A meeting place for immigrant women? *Library & Information Science Research*, 33(3), 220-227.

Berger, A. (2002). Recent trends in library services for ethnic minorities - the Danish experience. *Library Management*, 23(1/2), 79-87.

Bråmã, A. s. (2006). 'White flight'? The production and reproduction of immigrant concentration areas in Swedish cities, 1990-2000. *Urban Studies*, 43(7), 1127-1146.

Caidi, N., & Allard, D. (2005). Social inclusion of newcomers to Canada: An information problem? *Library and Information Science Research*, 27(3), 302-324.

Castles, S., & Miller, M. J. (2005). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York: The Guilford Press, (2003), \$30.00, 338 pages.

Elbeshausen, H., & Skov, P. (2004). Public libraries in a multicultural space: a case study of integration processes in local communities. *New Library World*, 105(3/4), 131-141. doi:10.1108/03074800410526767

Eriksen, T. H. (2013). *Immigration and National Identity in Norway*. Retrieved from Washington D.C.: file:///C:/Users/jamijol/Downloads/TCM-Norwaycasestudy.pdf

Finney, N. (2009). *Sleepwalking to Segregation?: Challenging Myths About Race and Migration*. Bristol: The Policy Press.

Fisher, K. E., Durrance, J. C., & Hinton, M. B. (2004). Information grounds and the use of need-based services by immigrants in Queens, New York: A context-based, outcome evaluation approach. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 55(8), 754-766.

Frisvold, Ø. (2015). Språkkafe -- et nytt bibliotektilbud. *Bok og bibliotek*, 82(3), 16-18.

Grantmakers Concerned with Immigrants and Refugees. (2016). *Immigrant Integration* Retrieved from <https://www.gcir.org/integration>

Gundersen, A. (2011). *Norwegian libraries and special services for immigrant women*. Paper presented at the World Library and Information Congress: 77th IFLA General Conference and Assembly, San Juan, Puerto Rico. <http://conference.ifla.org/past/ifla77/150-gundersen-en.pdf>

Hjerpe, A. (2014). Voluntary language learning. *Scandinavian Library Quarterly*, 47(1).

International Organization for Migration. (2017). *Key Migration Terms*. Retrieved from <https://www.iom.int/key-migration-terms>

Johnston, J. (2015). Kirjavaa - Moninaisia keskustelija ja kohtaamisia kirjastossa. In L. Hokkanen (Ed.), *SOSIAALINEN KIRJASTO : LUKEMATTOMIEN MAHDOLLISUUKSIEN MAAILMA* (pp. 120-153). Helsinki, Finland: Avain, BTJ Finland Oy.

Johnston, J. (2016a). Conversation-based programming and newcomer integration: A case study of the Språkhöman program at Malmö City Library. *Library & Information Science Research*, 10-17. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.lisr.2016.02.001>

Johnston, J. (2016b). The use of conversation-based programming in public libraries to support integration in increasingly multiethnic societies. *Journal of Librarianship and Information Science*. doi:10.1177/0961000616631613

Johnston, J. (forthcoming). Friendship potential: conversation-based programming and immigrant integration.

Johnston, J., & Audunson, R. (2017). Supporting immigrants' political integration through discussion and debate in public libraries. *Journal of Librarianship and Information Science*.

Jönsson-Lanevka, Y. (2005). The gate to understanding: Swedish libraries and immigrants. *New Library World*, 106(3-4), 128-140.

Kahrmanmaras. (2017). The new neighbours: Turkey is taking care of refugees, but failing to integrate them. *The Economist*.

Pred, A. (2000). Even in Sweden racisms, racialized spaces, and the popular geographical imagination.

Redfield, R., Linton, R., & Herskovits, M. J. (1935). Acculturation. *Oceania*, 6(2), 229-233.

Ulvik, S. (2010). "Why should the library collect immigrants' memories?": A study of a multicultural memory group at a public library in Oslo. *New Library World*, 111(3/4), 154-160.

Undlien, A. K. (2012). Libraries inspire immigrants to read. *Scandinavian Library Quarterly*, 45(2).

Valtonen, K. (2008). *Social work and migration: immigrant and refugee settlement and integration*: Ashgate.

Vårheim, A. (2014a). Trust and the role of the public library in the integration of refugees: The case of a Northern Norwegian city. *Journal of Librarianship and Information Science*, 46(1), 62-69. doi:10.1177/0961000614523636

Vårheim, A. (2014b). Trust in Libraries and Trust in Most People: Social Capital Creation in the Public Library. *The Library Quarterly*, 84(3), 258-277. doi:10.1086/676487

Wacquant, L. c. J. D. (2008). *Urban outcasts : a comparative sociology of advanced marginality*. Cambridge; Malden, MA: Polity.

Nevelés, szolgáltatás vagy animáció?

A közkönyvtár kultúrateremtő szerepe egy gurál faluközösség életében

RUKAT, Rafał

Rafał Rukat, a Biblioteka Narodowa kulturális antropológiában jártos munkatársa Wychowanie, służba czy animacja? Kulturotwórcza rola biblioteki publicznej w podhalańskiej wsi című kutatási jelentéséből küldött összefoglalást lapunknak a vizsgált lengyelországi kistelepülés könyvtárának közösségépítő munkájáról. A tömörítést Csikász-Nagy Ágnes készítette.

Összefoglalásom alapját egy szociokulturális szempontokra támaszkodó kutatás képezi, melyet a dél-lengyelországi podhalei régióban* és annak Biały Dunajec-i települési könyvtárában végeztem 2016 és 2017 között „A közkönyvtárak kultúrateremtő szerepe a helyi közösségek életében” elnevezésű projekt keretében. A kutatás munkahelyem, a varsói Nemzeti Könyvtár Könyv- és Olvasáskutatási Intézetének segítségével valósult meg.

A vizsgálat Biały Dunajec átalakulóban lévő könyvtárhasználati szokásaival foglalkozik. Ismeretes, hogy a közkönyvtárak hagyományos funkciói milyen

sokat változtak az elmúlt évtizedekben: az ún. „nevelő könyvtár” szerepét felváltotta a „szolgáltató”, illetve a „segítő könyvtár”. A tanulmány helyszínén megismert példák ezt a folyamatot napjaink új modelljéhez, az „animátor könyvtárig” vezetik el.

Miért éppen a kulturális antropológia segítségével?

A kulturális antropológia kivívta a maga tekintélyét az empirikus kutatások terén. Habár az antropológusok következtetései magas szintű absztrakciók, kiin-

* Podhale Dél-Lengyelországban, a Tatra északi részén, a Dunajec felső forrásvidékén fekvő kulturális régió, melyet 17 járás alkot. Két nagyobb települése: Zakopane és Nowy Targ. A régióhoz tartozó Biały Dunajec-i járást öt kisebb település alkotja, lakóinak együttes száma 7100 fő. Legnagyobb települése az 5200 fős Biały Dunajec. A gurálok a Magas-Tátra és a Beszkidék vidékén élő, lengyel-szlovák átmeneti dialektust beszélő, nagyjából kétszázézer fős nyugati szláv népcsoport.(A ford. megjegyzései.)

dulási pontjuk mindig a néprajzi adat, a társadalmi valóság, melyet megfigyeltek vagy a terepmunka során tapasztaltak. Jelen munkámban – melyben a könyvtár helyi közösségben betöltött szerepét vizsgáltam – ugyancsak a tényekből indultam ki. Elgondolkodtam azon a bejegyzésen is, melyet a Biały Dunajec-i *Zofia Solarz Könyvtár* krónikájában olvastam, és 1993-ban az intézmény fennállásának harmincadik évfordulója alkalmából tartott ünnepségen hangzott el: „*Örülök, hogy munkám nem megy feledésbe, hogy az utánam jövők elkötelezettek a hagyományok megőrzésében. Kívánom, hogy a könyvtár új vezetése bővelkedjék további sikerekben és ehhez kívánok sok-sok olvasót.*”

A bejegyzés szerzője *Zofia Skupień*, aki 1963. augusztus 1-étől volt az újonnan alapított könyvtár munkatársa, majd hosszú időn át az igazgatója is. A könyvtár a művelődési központ épületében található, ahol nemcsak a gyűjteménye kapott tágas teret, hanem napjainkban különféle programoknak, közönségtalálkozóknak, kihalófélben lévő mesterségek műhelyfoglalkozásainak, sőt, még gurál néptánc-tanfolyamoknak is helyet ad. Elnézve az intézmény által nyújtott kulturális kínálat gazdagságát, *Zofia Skupień* asszony kívánságai csaknem teljesen valóra váltak. Az olvasók nem az egyetlen használói csoport, amelyet a könyvtárosok ellátnak. A könyvek és a könyvtár hagyományosan értelmezett szerepe ma már inkább arra vonatkozik, ami az emberek aktuális szellemi és gyakorlati igényeit kielégítheti, mindennapjait segítheti. Mára a könyvtár funkciója nemcsak a fizikai térben bővült, hanem átvitt értelemben a közgondolkodásban, a nyelv és tudat szintjén is lezajlott egyfajta térnyerése. Ezen gondolkodásmódok változásait nyomon követve, lehetőség nyílik megérteni a könyvtárosság jelenlegi állapotát és felismerni a fejlődés lehetséges irányait. Ez a feladat meghaladja a könyvtárak körében alkalmazott statisztikai kutatások bevált eszközeit, vagyis vissza kell térnünk a kvalitatív kutatásokra.

Ezek közül az egyik a kulturális antropológia, melynek két fő kutatási módszere a résztvevő megfigyelés és a mélyinterjú. A résztvevő megfigyelés arra támaszkodik, hogy a kutató egy bizonyos ideig a kutatás helyszínén marad annak érdekében, hogy a tények megismerésével saját dimenziói szerint feltárja a társadalmi-kulturális valóságot. A hétköznapi élet megtapasztalása, ahogyan az ott élőknek ez magától értetődik, napvilágra hozható például egy mélyinterjú eszközeivel (Hastrup 2008). Ilyen megfigyelés megvalósítását tette lehetővé számomra a könyvtár

vezetője, illetve a könyvtárosok, akik elfogadták, hogy 2016 júliusában bekapcsolódnak mindennapi munkájukba és részt vegyek az általuk szervezett rendezvényeken, programokon.

Résztvelem a könyvtár mindennapi életében a legkülönfélébb segítő feladatokból állt: az olvasói kérések kiszolgálásától a könyvek kiadásán és visszavételén át, a műhelymunkák és események dokumentálásáig, továbbá a gyerekekkel és kamaszokkal való foglalkozásig az említett szakkörök keretében.

A mélyinterjú olyan beszélgetés, amely során a kutató nem csupán egy kérdőív megadott számú kérdéseit teszi fel, hanem a kapott válaszok alapján igyekszik megismerni a részleteket és az összefüggéseket. Ez a módszer lehetővé teszi, hogy olyan fontos tartalmakat is feltárjon, amelyek eredetileg nem szerepeltek a kérdőívben.

Miért itt? Miért Podhaleban?

Podhale olyan régió, ahol lehetetlen elválasztani a hagyományokat a jelentől. A pásztorkultúrából merítő helyi folklór már a XIX. században kivívta a lengyel értelmiség elismerését és a nemzeti örökség rangjára emelkedett. A hagyományok ápolása a lakosság számára napjainkban is – bár az idegenforgalmi látványosság részeként – továbbra is élő valóság. A gurál népviselet, nyelvjárás, zene, tánc, a hegyvidéki élet mindennapi elemei nem lennének megismerhetőek a régi szokások megőrzése nélkül. Ezért választottam a kutatás helyszínéül ezt a területet. Azt szerettem volna megismerni, hogy a helyi sajátosságokat miként hasznosítják a könyvtár kulturális életében.

Ebben a régióban a lakosság kulturális jelenléte mélyen gyökerező hagyományokkal rendelkezik, egészen a XIX. századig visszanyúlóan. A podhalei folyóiratokban számos olyan cikket találhatunk, amelyekből kiderül, hogy a könyvtár használata túlmutatott a helyiség olvasói, kölcsönzői használatán. A régi könyvtárigazgató kívánságait visszhangozza az az elképzelés, mely tanítani, nevelni, kulturálisan orientálni akarta a közösséget. A nevelő könyvtár a felvilágosodás eszköze, majd később megjelent az „alulról építkezés” igénye is, amely a mai napig jelen van a könyvtárról való gondolkodásban.

A Biały Dunajec-i könyvtár jelenlegi vezetője, *Józefa Kolberecka* szerint az intézmény küldetését az önkormányzat érdekei és a lakosság igényei határozzák meg. Ez olyan szolgáltató könyvtári elképzelés, amely nem csupán alkalmazkodik a használók elvárásaihoz, hanem meg is haladja azokat. A könyvtár működése nem korlátozódik a felhasználók könyv-

tárhasználati igényeinek kielégítésére. A könyvtárosok nem félnek a kísérletezéstől és folyamatosan születnek a javaslatok újabb szolgáltatások bevezetésére, ezért ezt a modellt „animátor könyvtárnak” neveztem el.

Az animátor könyvtár

A nevelő könyvtár abban különbözik a szolgáltató könyvtártól, hogy az egyik tárgyi, a másik eszköz szerepű. Az első esetben a helyi közösség tárgya a könyvtár működésének, a másik esetben alanya, ahol a működés a használók igényére szabott. Az animátor (élénkítő) könyvtári modellben a két fél kapcsolódásaival foglalkozunk. A könyvtár intézményként a használók érdeklődésére és igényeire irányul, ugyanakkor aktív és kreatív lehetőségeket is teremt számukra, olyan munkamódszereket kínálva, amelyek meghaladják az előzetes várakozásokat.

A Biały Dunajecben kialakított működési modell *Józefa Kolberecka* könyvtárvezető 1990 óta tartó munkájának köszönhető. Kolbereczka, aki egy helyi író és társadalmi aktivista lánya, kezdetől fogva fontosnak tartotta a helyi sajtóságok és a szeretett gurál hagyományok felhasználását a könyvtári munkában.

Első kezdeményezése a karácsonyi betlehemes énekek (kolędy) összegyűjtésére irányult, ugyanis ezek kezdtek kikopni a helyiek emlékezetéből. Felvette a kapcsolatot néhány, még működő betlehemesrel, remélve, hogy segítségükkel kiegészülhet a hagyományos repertoár, és a dalok és a betlehemezés népszerűsítésével megállíthatja annak fokozatos eltűnését. Paradoxon lenne, ha azt mondanák, az intézmény a helyi igényekre válaszolt, mert úgy tűnhet, ha valóban szükség van a betlehemes hagyományokra, azok a könyvtár segítsége nélkül is megállnák a helyüket. Ez inkább egyfajta kísérlet volt arra, hogy felébressze a közösség figyelmét az eltűnőben lévő hagyományokra, melyek a könyvtári szerepvállalás révén megőrizhetők maradnak. A házaknál előadott betlehemi műsorokat színpadra is vitték. További kulturális rendezvényeket is szerveztek, mint pl. a pápa tiszteletére évente tartott regionális fesztivált a helyiek és a gyerekszínjátósok részvételével. Ennek részeként drámaíró versenyre is sor került, melyet a helyi gurál nyelvjárásban írtak, és lehetőséget adtak zenei, képzőművészeti és más helyi vonatkozású történetek írására és bemutatására is.

Az ehhez hasonló események szervezése része volt a kulturális koncepciónak, például a helyi népviselet színpadí jelmezként való bemutatásával, felhasználásával, bár nem pusztán a népszokások bemutatása volt az előadások elsődleges célja.

Olyan történetíró versenyt is hirdettek, amely a családon belüli erőszakot és a függőségeket mutatta volna be, de csak egyetlen pályamű érkezett, amit a könyvtár vezetője úgy indokolt, az alkotók még nem szoktak hozzá az ilyen nehéz témák színpadí megjelenítéséhez.

2009-ben a Biały Dunajec-i könyvtár három másik podhalei könyvtárral együttműködve csatlakozott az országos könyvtárfejlesztési projekthez, melyet a Lengyel-Amerikai Szabadság Alapítvány vezetett az Információs Társadalom Alapítvánnyal együtt a Bill és Melinda Gates Alapítvány támogatásával. A program célja az volt, hogy támogassa a könyvtárakat helyi közösségeik társadalmi tevékenységének erősítésében. Korszerű számítógépekkel szerelték fel a könyvtárakat, a könyvtárosok pedig számos tanfolyamot indítottak a helyiek számára.

Azok a könyvtárosok, akikkel interjút készítettem, úgy nyilatkoztak, hogy a tréningek az önbizalom és önbecsülés fejlesztésében éreztették igazán pozitív hatásukat. A tréningen részt vevők útmutatást kaptak a különféle kulturális szervezetek projektjeiről, és lehetőségük nyílt arra is, hogy bekapcsolódjanak az országos könyvtárfejlesztési program rendezvényeibe is.

Az egyik ilyen kurzus a „Pénzügyekről ... a könyvtárban” témájával foglalkozott, mely az ötven év fölöttiek számára kívánta bemutatni az elektronikus banki tevékenységeket, online számlák létrehozását és saját, otthoni költségvetésük számítógépes nyilvántartását. A könyvtárosok képzést és szakmai segítségeket kaptak ahhoz, hogy a lakosság számára oktatást tarthassanak. Ez a program a könyvtár köré szerveződő helyi közösség számára különösen hasznosnak bizonyult.

A könyvtár weboldalán is elérhető beszámoló egyik mellékelt fotóján látható, ahogy a résztvevők közösen megtervezték a házi költségvetést. A takarékoságra olyan megoldásokkal álltak elő, mint például „időben kifizetni a számlákat”, „nem vásárolni felesleges dolgokat”, egészen odáig, hogy „nem küldök nőt vásárolni”.*

* <http://www.gpbialydunajec.pl/component/content/article/27-szkolenia-komputerowe-dla-seniorow/305-galleryfinanseiikurs2gallery.html> [2017. 10. 16.]

A portálon buzdítás olvasható a fórumbejegyzések írására és a további hasonló kurzusokon való részvételre, sőt ugyanebből a célból közölték egy gurál népi ének pénzről szóló dalszövegét is. Az egyik résztvevő még verset is költött a tanfolyamról. Egy másik foglalkozáson a könyvtárhasználati szabályzatot vették elő, melyről az olvasók mondtak véleményt. Egyikükről tudták a könyvtárosok, hogy egy helyi elektrotechnikai szaküzletben dolgozik, ezért megkérték, említsen olyan konkrét eseteket, amelyekkel munkája során találkozott például a panaszkezeléssel kapcsolatban, vagy mi a teendő az áru visszavételekor, ha nincs meg az eredeti csomagolás. Mint kiderült, a csoportból egy másik olvasó is ugyanabban az áruházban dolgozott korábban, és kedves emlékeket idéztek fel együtt. Ez az eset azt a benyomást igazolja, hogy a gyakorlat során a közösségi élmény fontosabb, mint az, hogy érdemi választ kapjunk a feltett kérdésre. Ezek az emlékek, a szívélyes beszélgetések, „a régen és most” felelevenítése, Podhale elektrotechnikai szaküzlete, a helyi dalok, versek, viccek, humoros utalások, egyszerűen minden ilyen „amatőr” tartalom felfedi, hogy ez valójában olyan kreatív közeg, amely nem pusztán passzív befogadója a projektnek, hanem megvan a saját karaktere. Emiatt érdemes volt módosítani bizonyos értelemben a tanfolyam merevebb struktúráját is. (A megbeszélés szövege megtekinthető a könyvtár honlapján.)*

Nők Podhaleban

Az egyesület elnökévé Józefa asszonyt, a könyvtár igazgatóját választották, így a könyvtárral való kapcsolat továbbra is szerves egységben maradt. Tevékenységeik sokfélék voltak: női varró-, festő-, hagyományos kendőkészítő-, foltvarró-, kenyérsütő és főzőműhelyek, néptánc, és az ünnepekhez kapcsolódó népszokások felelevenítése színesítette a könyvtár és művelődési ház kínálatát. Amikor sikerült támogatást szerezniük a költségesebb foglalkozásokra, felmerült, hogy helyileg is kerüljenek a könyvtárba, mert így jobban elmélyíthetik kapcsolatukat egymással a szakkörlátogatók és a könyvtárhasználók. Próbaképpen kézműves hetet tartottak, amely a könyvtár nyitva tartási idejében zajlott, és így sikerült az olvasók figyelmét is felhívni erre a könyvtáritól eltérő szabadidős tevékenységre. Ez olyan helyzetet eredményezett, amelyet senki sem várt...

* <http://www.gpbialydunajec.pl/component/content/article/27-szkolenia-komputerowe-dla-seniorow/305-galleryfinanseiikurs2gallery.html> [2017. 10. 16.]

A szövőműhely

A Biały Dunajec-i könyvtárat látogató tizenévesek kedvenc tevékenysége a számítógépes játékok voltak, amiért a könyvtárosok gyakran panaszkodtak. Azonban amikor egy nap a fiatalok meglátták, hogy az idősebbek körben ülve közösen szönek, elfordultak a tabletektől és számítógépektől és érdeklődve csatlakoztak hozzájuk. A műhelyfoglalkozás résztvevőinek ez óriási és váratlan meglepetés volt. A fiatalok érdeklődése tartósnak bizonyult, sőt ők is csatlakoztak a szövőkhoz. Mulatságos és meglehetősen szokatlan látvány lehetett, ahogy a fiatalok otthagyva kedvenc lövöldözős játékaikat és YouTube-videóikat elmélyülten szönek a szövőszéken vagy figyelik, amint mások teszik ezt.

És itt még koránt sincs vége: a szövőműhely mindenki előtt nyitva állt, eljött látogatóba a helyi sportklub vezetője, az önkormányzat több elöljárója és néhány tanár is. Közben az említett serdülők visszatérve a számítógépekhez vicces videókat kezdtek mutatni a műhely idősebb résztvevőinek, akik cserébe szívesen megosztották régi emlékeiket a fiatalokkal. Ez a nemzedékek közötti kölcsönös figyelem meghitt, családias hangulatot teremtett a könyvtárban, amely az együvé tartozás érzését keltette bennük, feledtetve, hogy végül is mindez egy közintézmény falai között zajlik. A szövőműhely népszerűsége végig töretlen maradt. Ebben a tevékenységben egy hétig magam is részt vehettem, amely implicit módon az olvasás népszerűsítéséről is szólt, ugyanis amíg az emberek valamelyik szövőszék, vagy szövőkeret felszabadulására vároztak, böngészhettek és kölcsönözhettek a körülöttük lévő könyvekből. Bár a műhely kicsit „csali” volt az olvasóknak, de a könyvtár sokrétű felhasználása miatt folyamatosan nőtt mind a műhely, mind a könyvtár látogatottsága. A könyvtárhasználók érdeklődését is elnyerték a programok, így olyan emberek számára is kapcsolódást jelenthetett, akik egyébként „programszerűen” nem találkoznának egymással.

A könyvtár és az olvasás megszerettetése

Az egyik tinédzser, a tizenötéves Witek, aki egyúttal a helyi labdarúgócsapat kapitánya is volt, magával hozta a barátait is, hogy az iskolában kapott házi feladathoz, Biały Dunajec turizmusáról háttér-infor-

mációkat gyűjtsenek. Witek nem számított arra, hogy a könyvtárban található saját edzőjével is, bár nem érte teljesen meglepetésként. Sokkal szokatlanabb volt számára, hogy ismerőseit is a fából készült szövőkeretek mögött ülve találta. Amikor másnap négy szemkört beszélgettünk erről, kérdeztem a könyv-olvasásról is. Kiderült, hogy szeret olvasni, bár nem tekinthető rendszeres olvasónak. Érdeklődése inkább a sportra és a társasági eseményekre irányul. De amikor megkérdeztem, olvasott-e már olyan könyvet, amely lenyűgözte volna, hármat is említett. Az egyik Thomas Morgenstern életrajza volt, amelyet csapattársai ajánlottak neki, a másik könyv Robert Lewandowskiról szólt, és a harmadik a fogyatékkal élő sportolók életét mutatta be, és a könyvtárvezető asszony tanácsára kölcsönözte ki őket. Ezekben a történetekben olyan helyzetekről olvasott, amelyekben magára ismert, amilyenekkel saját maga is találkozott az edzéseken és a mérkőzések alatt. Bár még nem tekinthető rendszeres olvasónak, de már rendelkezik pozitív tapasztalattal, amely a későbbiekben újabb történetek olvasására ösztönözheti. Mindez nem lett volna lehetséges, ha nem látogatta volna meg a könyvtárat, amely számára a szabadidő eltöltésének kézenfekvő helyszíne lett, ahol nemcsak az iskolai házi dolgozatokhoz találhat anyagot, hanem ahol szórakozhat, számítógépen játszhat, találkozhat az edzőjével, az ismerőseivel, és flörtölhet a lányokkal is, vagy akár érdekes műhelyfoglalkozásokon vehet részt. Ha mindehhez ilyen könyvtárak szolgáltatják a háttérrel, új távlatok nyílnak a helyi közösségek aktiválásához.

Tanulságok

Elmondhatjuk, hogy a könyvtárak fontos szerepet tölthetnek be a helyi közösségek képviselőiben és jogaik érvényesítésében. A szociológiai kutatások által előrevetített távlatok nem a régi típusú, paternalista értelemben vett kiterjesztési a magas kultúrának, hanem a felhasználóknak kínált újdonságok, amelyek figyelembe veszik a közösségek érdekeit és értékeit. A könyvtári projektek rendszerint e stratégia köré épülnek. De, mint azt Michel de Certeau SJ (2008) kimondja, akik e stratégiákat átveszik, saját „taktikával” is rendelkezniük kell, hogy az így megszerzett készségeket hasznukra fordíthassák. Bebizonyosodott, hogy a helyi közösség hatékony társadalmi-kulturális élénkítését a helyi igényekre építve, a könyvtáron keresztül lehet eredményesen megvalósítani, támogatva a teret adva a spontán kezdeményezéseknek.

Irodalom

CERTEAU, Michel de: (2008): *Wynaleźć codzienność. Sztuki działania*, przeł. Katarzyna Thiel-Jańczuk, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

HASTRUP, Kirsten (2008): *Droga do antropologii. Między doświadczeniem a teorią*, przeł. Ewa Klekot, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

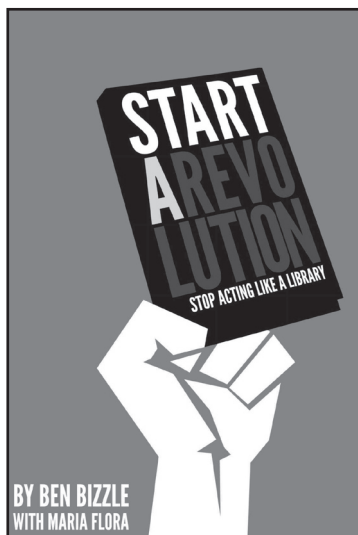
MAFFESOLI, Michel (2008): *Czas plemion: schyłek indywidualizmu w społeczeństwach ponowoczesnych*, przeł. Marta Buholc, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

(Marketing)forradalom a könyvtárban

A 2015-ben az American Library Association kiadásában megjelent *Start a Revolution: Stop Acting Like a Library* című könyv gyakorlati útmutatóul kíván szolgálni mindazoknak, akik a marketing eszközeivel szeretnének új lendületet adni a könyvtáruknak. Szerzője, Ben Bizzle az arkansasi Craighead County Jonesboro Public Library IT-munkatársaként és a könyvtár kreatív csapatának tagjaként egyes szám első személyben beszéli el könyvtáruk sikertörténetét, melyből megtudhatjuk, hogyan nőtt a könyvtár forgalma több mint kétszeresére, elektronikus szolgáltatásai letöltéseinek/megtekintéseinek száma több mint háromszorosára 2009 óta a technológiai újítások (új honlap, mobil weboldal) és az újszerű marketingeszközök (óriásplakát, moziban vetített hirdetés, YouTube-videók) hatására. Nem véletlen a 2009-es évszám: egyrészt a könyvtár tudatosítani kívánta, hogy a gazdasági válság idején a közösség erőforrásként tekinthet rá, ehhez pedig növelni kellett a láthatóságot, másrészt a válság miatt a reklámköltségek alacsonyabbak lettek, amit mindenképpen érdemes volt kihasználni. Az áttörést 2012-es nagy sikerű óriásplakát- és YouTube-kampányuk hozta, amely internetes mémmé vált és több díjat is hozott a könyvtárnak.

A könyvet esettanulmányként is olvashatjuk, hiszen a benne szereplő példák mind egy konkrét könyvtárból származnak – ám a szerző szándéka szerint az általa leírt tanácsok univerzálisak, bárki meríthet belőlük. A mű felépítése azokat a területeket tükrözi, amelyeket a Jonesboro Public Library „forradalmasított”, így terítékre kerül a honlap és a mobil weboldal kérdése, a szociális média, végül a hagyományos

BIZZLE, Ben

Start a revolution : stop acting like a library / Ben Bizzle with Maria Flora. - Chicago : ALA, 2015. - XII, 194 p. : ill. ; 23 cm
ISBN 978-0-8389-1267-6

marketingfelületek használata. Közjáték gyanánt olvashatunk a könyvtár videós kampányairól is, noha a szerző elismeri, hogy a mozgóképes anyagok leforgatása és szerkesztése nagyságrendekkel több munkával jár, mint a grafikai anyagok készítése. A mű a döntéshozók meggyőzését megkönnyítő összegző fejezettel és arra való buzdítással zárul, hogy mi, a könyv olvasói is kezdjük el a saját forradalmunkat.

A (marketing)forradalom kiindulópontja az az alapvetés, hogy a könyvtár a közösséget szolgálja, és úgy tud minél több embert elérni, ha lebontja a falait és tudatosítja, milyen egyszerű szolgáltatásokat kínál – nemcsak helyben, hanem távolról is, az okostelefonunkon keresztül pedig a zsebünkben is ott lapul. A szolgáltatásokat, legyenek azok bármilyen egyszerűek, reklámozni kell, mégpedig minden lehetséges médiumon keresztül, amelyet az emberek használnak. A régi felületek (újság, rádió, televízió, plakátok, szóróanyagok) már nem elegendők erre a célra. Jelen kell lenni az interneten, a közösségi oldalakon, de az utcán, a moziban, a tekepályán vagy akár az óvodában is. Ahhoz, hogy a könyvtár által közvetített üzenetet ne nyomja el a reklámzaj és az áradó hírfolyamok, minél egyedibb, szellemes, akár meghökkenítő, de egyúttal minőségi tartalommal kell felhívni magunkra a potenciális használók figyelmét. Természetesen mindez pénzbe kerül: a Jonesboro Public Library például évente 12 000 dollárt költ óriásplakátok bérlésére, vagy 2600 dollárt a facebookos hirdetésekre, nem is beszélve arról, hogy az elmúlt években több új pozíciót is nyitottak marketinges és grafikus területen. A marketingre éves büdzsénk csupán 1–2 százalékát fordító könyvtáraknak és fenntartóknak szemléletváltásra van szükségük: rá kell ébredniük, hogy nagyobb befektetés nélkül óhatatlanul csökkenni fog könyvtárunk látogatottsága.

A könyv első fejezetei a honlap és a mobil weblap kialakításával foglalkoznak. Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a munkát érdemes szakemberre bízni (a korszerű reszponzív, azaz a képernyő méretéhez automatikusan alkalmazkodó honlapok szerkesztése amúgy is összetett feladat), és olyan súllyal kezelni, mintha a könyvtárnak egy új részlegét terveznénk meg, amely a nap 24 órájában üzemel. A könyvtár honlapja ugyanis ma már fontosabb, mint maga a fizikai tér. Az elavult és igénytelen honlap rossz benyomást kelt, olcsóságot, elhanyagoltságot, rossz szolgáltatásokat feltételez. A jó honlap ezzel szemben felhasználóbarát módon strukturált, könnyen áttekinthető, informatív, letisztult, a képek és a szöveg pedig megfelelő arányban állnak egymással. Fontos, hogy a szöveg legyen egyszerű, közérthető, a képek pedig legyenek áttekinthetőek és meséljenek el egy történetet. Ezek az állítások részben maguktól értetődőek – a könyv viszonylag kevés nívót nyújt ezekben a fejezetekben. Amit mégis érdemes lehet kiemelni, az az úgynevezett „három kattintásos szabály” (legyen bármely információ megtalálható három kattintással), az „F” alakú elrendezés (vizsgálatok bizonyítják, hogy ilyen mintázat szerint olvassuk a képernyőt), a katalógusnak a lap tetején rögzített gyorskeresője, a digitális szolgáltatások (például adatbázisok, e-könyv- és zeneletöltés) könnyed elérhetősége, vagy a rendezvények véletlenszerű diavetítéssel való reklámozása. Elengedhetetlen a szűrhető, listaszerűen elrendezett rendezvénynaptár is, amely online regisztrációt tesz lehetővé a kiválasztott rendezvényekre. Bár a szerző szorgalmazza az így megadott személyes adatok adatbázis-építésre és

direkt marketinges célokra történő használatát, de szükség lenne az adatkezelés szabályaihoz értő jogi szakember együttműködését is kérni.

A szociális médiával foglalkozó fejezetek is hasonlóan gyakorlatias szellemben íródtak. A Facebook esetében például tudatosítani kell, hogy az emberek nem tájékozódásra használják a felületet, hanem arra, hogy jól érezzék magukat, szórakozzanak vagy megható posztokat olvassanak. A működési mechanizmus lényege a pozitív megerősítés. Emiatt a Facebook algoritmus azokat a posztokat teszi csak be valakinek a hírfolyamába, amelyek közétevéit az interakciók száma alapján a felhasználó közeli ismerősének ítéli, illetve amely posztok sok megosztást, lájkot és hozzászólást kaptak – enélkül a legjobb bejegyzés is jó eséllyel láthatatlan marad. Ha a könyvtárunk Facebook-profilját üzemeltet, úgy kell tehát eljárnia, hogy minél jobban megragadja a figyelmet, érzelmi-eg megérintsen, reagálásra és továbbosztásra késztesse, és állandóan jelen legyen a közösség életében. Rengeteg kép, kevés szöveg, informális tónus, egy reggeli informatív és egy esti humoros vagy könnyed poszt – mindez nyerő stratégiának bizonyulhat. Természetesen azon lehet vitatkozni, hogy a könyvtár Facebookos népszerűségének fenntartásához, a célközönség igényeinek kiszolgálásához a napi cicás képek posztolásán keresztül vezet-e mindenképpen az út...

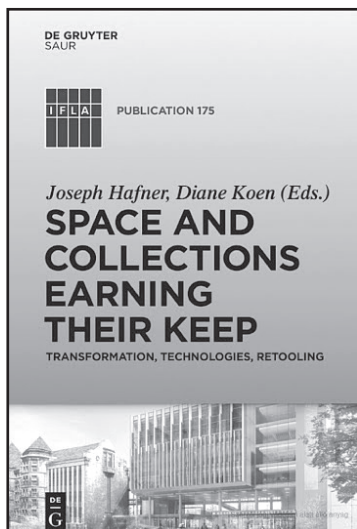
A fizetett Facebookos hirdetések működtetésével foglalkozó fejezet részletesen leírja, hol, mit és hogyan kell beállítani, hogy a könyvtár profilja vagy egy-egy rendezvényt reklámozó posztja minden Facebook-felhasználó számára látható legyen egy bizonyos földrajzi körzeten belül, ezáltal pedig remélhetőleg növekedjen a könyvtár követőinek száma. A gyorsan avuló konkrétumok miatt azonban éppen ez a fejezet lesz néhány év múlva a legkevésbé használható a könyvből.

Ami a hagyományos reklámfelületeket illeti, a szerző saját példájukon keresztül azt sugallja, ideje nagyban gondolkodni. Persze az immár hagyományos könyvjelzők, kitűzők, tollak, képeslapok és plakátok egyedi és minőségi megtervezésébe és a könyvtár falain kívüli terjesztésébe is érdemes sok energiát fektetni, vagy a Jonesboro Public Library ötlete nyomán fül-dugókat és vicces sörlátéteket is gyártathatunk. Fel-fűzhetjük reklámkampányunkat minden évben egy adott tematikára vagy stílusra, megkönnyítve ezzel saját munkánkat és erősítve a könyvtár brandjét is. A Jonesboro Public Library meghökkenítő óriásplakát-kampányáról lett ismert (az egyik plakátjuk például

nagy betűkkel hirdeti, hogy Dumbledore meghal az 596. oldalon, egy másik az „őrült macskás nő” toposzára rájátszva jelenti ki, hogy a romantikus regények olcsóbbak, mint a macskák), emellett a helyi mozival is szerződésben állnak, így minden film előtt levetik a könyvtár önironikus reklámszpotját, amely a telemarketingesek tenyérbemászó stílusában adja elő, hogy a könyvtárban minden szinte ingyen van...

Az a forradalom, amiről a szerző beszél, nagyrészt az általuk követett a humoros, sőt komolytalan stílusnak köszönhető. Eredményeik azt igazolják, hogy ha a könyvtár képes és hajlandó viccet csinálni saját magából is, felkelti az emberek figyelmét egy olyan intézmény iránt, amelyet begyepesedettnek és unalmasnak könyveltek el, és újrapozicionálja azt a közösség életében. Közhely, de a jó reklámkampányokhoz jó ötletekre és pénzre van szükség. Le lehet-e másolni tehát a könyvben bemutatott marketingstratégiákat? A kreativitás sajnos nem tanulható; ami pedig a pénzt illeti, a könyv ugyan ad tippeket arra is, hogy kevés pénzből hogyan tudunk boldogulni (például egyetemi hallgatókat alkalmazhatunk gyakornokként grafikus munkákra, vagy a helyi újságnak sajtómegjelenésért cserébe mindig ingyen rendelkezésére állhatunk nyomdakész cikkekkel vagy interjúszereplésekkel), illetve hogy hogyan próbáljuk meggyőzni a döntéshozókat több forrás biztosításának szükségességéről (a megtérülési mutatókkal és a közjóra való hivatkozással), mégis felmerül a kérdés, mennyire megvalósíthatóak ezek az ötletek mondjuk magyar viszonyok között. Az azonban könnyen belátható, hogy a könyvtárak megújulásához részben a marketingen keresztül vezet az út. Ha magunkévá tesszük azt a szemléletet, hogy a könyvtár a közösséget szolgálja, akkor ezt az üzenetet el is kell juttatni hozzájuk: a könyvtár digitális kapuja lehet egy jó honlap, a városban és a virtuális térben megjelenő üzenetek pedig felhívják a figyelmet gyűjteményünkre és rendezvényeinkre, és azt a képet erősítik, hogy az embereknek egy korszerű, de emberarcú (könnyed, humoros, segítőkész) intézménnyel van dolguk, amely jelen van a közösség életében. Mindezt pejoratívan fordíthatjuk úgy is, hogy a könyvtár fut a használói után, de érdemes inkább úgy tekinteni, hogy a falak lebontása és a 21. századi médiumok használata azt eredményezi, hogy a könyvtár „el tudja adni magát” és ismét a közösség szerves része, a közösségi élet egyik központja lehet.

Szabó Piroska

Space and collections earning their keep : transformation, technologies, retooling / ed. by Joseph Hafner and Diane Koen. - Berlin : De Gruyter Saur, cop. 2016. - VI, 209 p. : ill. ; 24 cm. - (IFLA publications ; 175.)

ISBN 978-3-11-046197-8

Változó funkciók, átalakuló könyvtári terek és gyűjtemények

A helyhiány már az alexandriai könyvtárban is felütötte a fejét – a 20. század közepétől pedig becslések szerint 16 évente megduplázódott a szakkönyvtárak állománya. Ma azonban a megváltozott használói szokások és a fizikai mellett (helyett?) a digitális gyűjtemények ugrás-szerű gyarapodása nem feltétlenül újabb és újabb raktárak építését, inkább szemléletváltást követelnek a gyűjteményközpontú könyvtártól a használóközpontú könyvtár felé. Ahogy a gyűjtemények elektronikusává válnak, új lehetőségek nyílnak meg a könyvtári terek használatára, hiszen apasztással, a gyűjtemény átrendezésével vagy külső raktárba helyezésével egyszerre kezelhető a helyhiány és a feleslegesség problémája. Eközben a 21. századi könyvtáraknak új szerepeket, új funkciókat kell felvenniük, a szó szoros értelmében teret kell adniuk a használóiknak, hogyha meg akarják tartani őket. A cél tehát kettős: a tereknek és a gyűjteményeknek is meg kell újulniuk, megőrizve az értéküket és a vonzerejüket a használók számára.

A változó könyvtári terek kérdése már több mint egy évtizede foglalkoztatja a szakmát. 2014-ben az IFLA-kongresszus előtt a Könyvtári Épületek és Felszerelés Szekciójája és a Szerzeményezés és Gyűjteményfejlesztés Szekciójája kétnapos konferenciát szervezett Párizsban – ennek szerkesztett változata jelent meg a kötetben. Az IFLA 175. kiadványaként 2016-ban megjelent, színes képekkel gazdagon illusztrált és számadatokkal is közlő kötet 12 esettanulmányt és egy kerekasztal-beszélgetést tartalmaz, amelyek különböző könyvtárépítési, -átépítési vagy -átrendezési projekteket mutatnak be a világ minden tájáról. Jelen könyvismertető keretei között sajnos nincs lehetőség minden fejezetre kitérni, ezért elsősorban az általános tendenciákat kívánom bemutatni, nem mellőzve azért a gyakorlati példákat sem.

A kötetben szereplő könyvtárak között több könyvtártípus is képviselteti magát. Legkönnyebb helyzetben talán a felsőoktatási könyvtárak vannak, hiszen a hallgatók előszeretettel használják ezeket a tereket egyéni és csoportos tanulásra. Az egyik esettanulmány adatai szerint: míg a québeci egyetemi könyvtárban a látogatottság és a használat rekordokat döntöget, a kölcsönzések száma körülbelül az egyharmadára esett vissza az elmúlt 10 évben, az állomány közel felét pedig nem kölcsönözték ki az elmúlt 20 évben. Nemcsak a használók tartanak igényt inkább elektronikus formában a könyvekre és a folyóiratcikkekre, de már maga a könyvtár is az e-dokumentumokat preferálja, gyarapítási keretének 83%-át ezek előfizetésére/beszerezésére költötte 2015-ben.

A tudományos diskurzus elektronikus folyóiratokra való áttevődése, a

Google-generáció megváltozott információkeresési és tanulási szokásai, a könyvtárak oktatási szerepe (kutatásmódszertani és könyvtárhasználati foglalkozások, tutorálás), illetve a kutatást segítő szerepe (embedded librarianship, data librarianship) egyaránt új tereket követelnek, a meglévő könyvtári terek új-fajta kialakítását vonják maguk után. A könyvben tárgyalt projektekben közös, hogy előzetes igényfelmérés után a felsőoktatási könyvtárak csendes és „hangos” tanulótereket, csoportszobákat, oktatótermeket hoztak létre, számos számítógépes munkaállomással és hosszú, esetenként 24 órás nyitva tartással. Jellemzően a referenz gyűjtemények estek az átalakítások áldozataul, ahogy a tájékoztató pultot is több helyen megszüntették, helyette konzultációs szobát alakítva ki. Mondani sem kell, hogy alapkövetelmény (a kávézón kívül) a jól működő wifi és a szélessávú internetkapcsolat. Az egyetemi könyvtárak legkorszerűbb technológiával (pl. interaktív tábla, videokonferencia-terem, 3D-nyomtató stb.) való felszerelése pedig azt a célt szolgálja, hogy a diákok versenyképes szaktudással felvértezve kerüljenek ki a munkaerőpiacra. Az új funkciókhoz természetesen úgy szabadult fel hely, hogy a ritkán használt állományrészeket (minimális apasztás után) a campuson belül tömör raktározással helyezték el vagy külső raktárba szállították. A kötetben két tanulmány is tárgyalja az egyetemi könyvtárak konzorciumainak közös tárolóraktár-építési projektjeit, az együttműködések típusait és a legfőbb kihívásokat.

A felsőoktatási könyvtárak útja az egyetemen belüli együttműködés, illetve a tanulás, oktatás, kutatás támogatása – a közművelődési könyvtáraknak ezzel szemben mindig az adott közösség igényeihez alkalmazkodva kell megújulniuk. A kreativitásnak és kezdeményezőkézségnek itt nagyobb jelentősége van, hiszen az elkerülhetetlen funkcióváltásra számtalan megoldás, jó gyakorlat is elképzelhető. A kötet legérdekesebb fejezetei a különböző települési könyvtárak átépítési/átrendezési projektjeit mutatják be, és igazolják, hogy akár kisebb átalakításokkal milyen sokat ki lehet hozni egy addig átlagosan, jellegtelenül berendezett és közepes látogatottságú közkönyvtárból. A malmói könyvtár adatait idézve körülbelül csupán a látogatók egyharmada kölcsönöz, kétharmaduk más célra használja a könyvtárat. De mire? Ezt kell megértenünk, hogy megújíthassuk a könyvtári tereket és gyűjteményeket.

Nem hangsúlyozható elégszer, hogy a könyvtár a 21. században nem elsősorban a gyűjteményével tudja magához vonzani a használóit, hanem közösségi tér-

ként, olyan akadálymentes, befogadó helyként, amit az emberek a magukénak érezhetnek. A szakirodalomban már általános a közművelődési könyvtárak közösségfejlesztő és hely-teremtő funkciójának előtérbe állítása. Jelen kötetben elméleti háttérként említésre kerül a szociológus Ray Oldenburg „harmadik hely”-fogalma, amelyet 1989-es művében (*The Great Good Place*) dolgozott ki, és amelynek könyvtári értelmezése azóta számos publikációt szült. Lényege, hogy az otthon és az iskola/munkahely után a közösségi tereket tekinthetjük életünk harmadik színterének, ahol találkozhatunk, kapcsolatokat ápolhatunk, beszélgethetünk. Ily módon az ilyen terek (kávéházak, klubok, akár könyvtárak) a civil társadalom és a demokratikus diskurzus zálogai, egyúttal erősítik egy társadalmon belül a gyenge kapcsolatokat és növelik a társadalmi kohéziót, illetve a társadalmi tőkét.

A könyvtár hely-jellegét szárazza funkciókra az úgynevezett dán négy teres modell (Danish Agency for Library and Media, 2010), amelyre több tanulmány is hivatkozik a kötetben, s amely a következő tereket különbözteti meg: az inspiráció, a tanulás, a találkozás és az alkotás tere, ezeket pedig megfeleltethetjük bizonyos könyvtári funkcióknak, így a könyvtár lehet kulturális központ, tudásközpont, közösségi tér és az aktív kikapcsolódás helyszíne.

Végezetül több tanulmány közösségi központokként, csomópontokként (community hub) jellemzi a könyvtárakat. E modell azt szorgalmazza, hogy a könyvtárak vegyék fel a szociális szolgáltató központok funkciót is, és minden lehetséges módon legyenek a helyi közösség segítségére (pl. egészségmegőrzés, üzleti tanácsadás, álláskeresés stb.), amellet, hogy találkozóhelyet és támogatást biztosítanak a legkülönbözőbb csoportoknak.

Közös ezekben a megközelítésekben, hogy a passzív, gyűjteményközpontú könyvtárat felváltja bennük az aktív, összekötő, hozzáférést adó, teret adó, kísérletező, élményeket adó, kulturális programokat nyújtó, olvasást fejlesztő, digitális szolgáltatásokat biztosító, részvételi könyvtár eszménye, amely kortárs igényeket kiszolgáló komplex művelődési intézményként valósítható meg. Sokféle igényre sokféle térben sokféle szolgáltatást kell nyújtanunk – és fenntartani a használók érdeklődését. Ideális esetben a használó minden látogatásakor valami új élményt kap a könyvtártól. Felújításkor/átalakításkor nekünk kell eldöntenünk az épület adottságait és a közösség igényeit figyelembe véve, hogy hogyan ültetjük a gyakorlatba a víziókat, és hogy milyen hangsúlyokkal pozícionálnánk újra könyvtárunkat:

közösségi nappaliként vagy éppen az élethosszig tartó tanulás központjaként. Abból a kérdésből érdemes kiindulnunk, hogy mi mindent szeretnének a használóink csinálni a könyvtárban (olvasni, várni a buszra, beszélgetni, hangszerezen próbálni, pingpongozni, nyelvet tanulni, barkácsolni stb.), és ennek megfelelően formálni a tereket, átrendezni a gyűjteményeket. Az átalakítás során görgős asztalokkal és székekkel, paravánokkal rugalmasan alakítható tereket teremthetünk, de arra is gondolnunk kell, hogy minél többféle ülőalkalmatossággal szereljük fel a könyvtárat (puffok, karosszékek, egymással szembe fordított fotelek csoportmunkához vagy beszélgetéshez stb.). Mint azt az egyik esettanulmány szerzője leszögezi, az állományasztás után megcsappanó állványok ugyan sok könyvtárosban az üresség érzetét kelthetik, de nem szabad félni az üres terektől, hiszen azokat a használók fogják megtölteni étellel, a rendezvények pedig tartalommal.

A következőkben az egyes esettanulmányokban szereplő könyvtárak nevesítésével emelnék ki néhány jó gyakorlatot. A melbourne-i városi könyvtárakban például a szabadpolcos terek a tipikus könyvesbolti enteriőrt követik, azaz legfeljebb 160 cm magas állványokat használnak, melyeknek oldalsó részén lehetőség van az új könyvek kiemelésére, a kényelmes ülőbútorok és az intuitív, tematikus elrendezés (pl. irodalomtudomány a szépirodalom mellé helyezése) pedig a minél hosszabb időzést, böngészést szolgálják. A legnagyobb fiókkönyvtárban lévő többfunkciós közösségi terek (előadóterem, hangstúdió, játéktér, barkácsterem, a teraszon futballpálya, kivetítő) minden elképzelhető szabadidős programnak otthont tudnak adni. Mindezt az olyan partnerkapcsolatok, szinergikus együttműködések egészítik ki, mint például az egyik fiókkönyvtár és a vele egy épületben működő családsegítő szolgálat kapcsolata, ami lehetőséget ad a gyermekneveléssel kapcsolatos könyvek kihelyezésére, illetve egy padlásszoba biztosítása hat hónapos ösztöndíjra a város jóvoltából egy-egy helyi írónak, amihez természetesen irodalmi felolvasóestek kapcsolódnak. A rengeteg rendezvény miatt a melbourne-i könyvtárak közösségi animátorokat is alkalmaznak, de a könyvtárosoknak is érteniük kell a rendezvényszervezéshez, a közösségi médiához, ahogy a kreativitás és a vállalkozó szellem is elengedhetetlen. Az átalakuló könyvtárosi szerepeket erősíti az a tapasztalat is, hogy a bevezetett RFID-alapú önkiszolgáló kölcsönzés nem feleslegessé tette, hanem felszabadította az olvasószolgálati könyvtárosokat, akik ezáltal érdemi interakciót folytathatnak az olvasókkal.

A növekvő lélekszámú Melbourne-ben a városfejlesztési koncepció részeként a könyvtárak felújítására, sőt új könyvtárak építésére is jelentős forrás állt rendelkezésre, így a kortárs építészeti- és belsőépítészeti trendeknek megfelelő, több esetben díjnyertes, zöld könyvtárépületek születtek. Az észak-norvégiai Troms megyében ellenben egy kisebb szabású, három éves projekt keretében újították meg a kistelepülési könyvtárakat 2012 és 2015 között (a települések lakosságszáma 1000 és 10 000 között mozog). A projekt részeként igényfelmérést végeztek, majd workshopokat szerveztek a könyvtárosok, az önkormányzatok és építészek részvételével. A cél az új enteriőrök megtervezése, illetve a könyvtárak láthatóságának, társadalmi súlyának növelése volt, ami maradéktalanul sikerült: a könyvtáraknak az időszak végére nőtt a látogatottságuk, sőt, új csoportokat is tudtak magukhoz vonzani. A kulcsszó a rugalmasság volt, így például az egyik könyvtárban alkóvszerű fülkéket alakítottak ki, ahol csendes olvasásra vagy skype-olásra is van lehetőség a többiek zavarása nélkül; egy másik könyvtárban óriási baldachinos ágyra emlékeztető alkotmányon játszhatnak vagy olvashatnak a gyerekek, ami a matracok levételével színpaddá/pódiummá alakítható; egy harmadik könyvtárban a délután együtt lógó, bandázó kamaszok számára képregényolvasót hoztak létre. Mindehhez csupán meg kellett kérdezni a használókat, hogy mit szeretnének csinálni a könyvtárban és milyen lenne ehhez az ideális környezet.

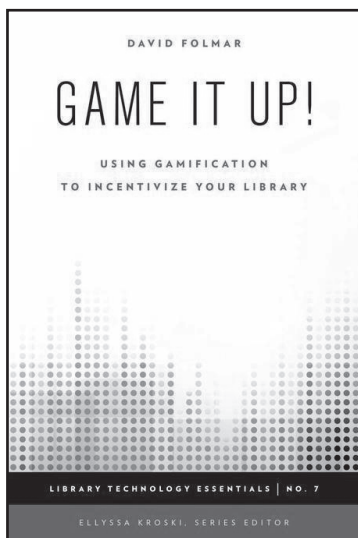
Utolsó példaként a Roubaix-i Városi Könyvtár példáját emelhetjük ki. A 300 000 kötetes állományú könyvtár a 100 000 lakosú Roubaix-t, Franciaország egyik legszegényebb városát szolgálja ki négy szinten, 2500 négyzetméteren. 2014 és 2016 között az igények feltérképezése után a könyvtárról is egy új térképet alkottak, és a pincétől a padlásig átrendezték az épületet. Összhangban a „könyvtár mint látható és olvasható tudásarchitektúra” elméletével újrastrukturálták az állományt. A radikális asztást követően minden térrész egy bizonyos funkciót kapott, és az annak megfelelő állományrész került oda, így lett például a földszinti „senkiföldjéből” fogadóterem és a felfedezés tere (rendezvényterem, kávézó, digitális gyűjtemények, újságok, magazinok, képregények); az 1. emeleten a felnőttek szépirodalmi gyűjteményét „művészet és szabadidő” tematikájúvá bővítették, egyesítve a könyveket az audiovizuális dokumentumokkal; vagy így alakult ki a felnőtt szakirodalmi szekcióból a 3. emeleten non-fiction „képes vagyok” centrum. Ez utóbbi a nyelvtanuláshoz és az álláske-

reséshez kapcsolódó dokumentumokat is tartalmazza, és nyitott, befogadó térként le kívánja rombolni a könyvtári elitizmus sztereotípiáját. Az átalakítás során végig azt tartották szem előtt, hogy a könyvtárat, a teret és a gyűjteményt egységként kell látni – a használóknak és a könyvtárosoknak is. Nemcsak a tereket és az állományt kellett megmozgatni, de a könyvtárosoknak is mozdulniuk kellett, egyszerre dolgozva a szabadpolcos, a zárt raktári, a virtuális és a külső terekben, mindig készen az alkalmazkodásra, a változásra.

Ezek a tapasztalatok első kézből mutatják meg, hogyan lehetséges sikerre vinni a könyvtárak funkcióváltását, a használóközpontú könyvtár megvalósítását a tér és a gyűjtemény átstrukturálásával. A könyv fő üzenete nemcsak a pozitív példák felmutatása, hanem az új könyvtárak építésére, a meglévők átépítésére vonatkozó nemzetközi irányelvek, útmutatók

létesítésének szorgalmazása. Addig azonban, amíg ilyenek nem születnek, az olvasó haszonnal forgathatja ezt a kortárs trendeket áttekintő, szakirodalmi hivatkozásokkal, igény- és elégedettség-felmérési eredményekkel, költségvetési adatokkal, használati statisztikákkal és képekkel megtámogatott gyakorlatias esettanulmány-gyűjteményt, amely kényszer (megszorítás) szülte átrendezéseket és nagy költségvetésű könyvtárépítési projekteket egyaránt bemutat Skandináviától Afrikáig. E széles merítés, illetve a mai könyvtárügy égető kérdéseit egységben látó szemlélet mindenképpen a könyv erényére válik, amely így a könyvtárépítéssel és -berendezéssel, illetve a gyűjteményszervezéssel foglalkozó kollégáknak és a könyvtárak stratégiáját meghatározó intézményvezetőknek és döntéshozóknak egyaránt ajánlható.

Szabó Piroska

FOLMAR, David

Game it up! : using gamification to incentivize your library / David Folmar. – Lanham : Rowman & Littlefield, cop. 2015. – XIII, 133 p. : ill. ; 23 cm
ISBN 978-1-4422-5335-3

Játsszunk a könyvtárban!

A játékosítás (gamifikáció) lényege a játékok és játékelemek alkalmazása az élet számos területén; a célja a tevékenységek érdekesebbé és eredményesebbé tétele. Remekül alkalmazható az oktatásban, kulturális területeken és irodai környezetben egyaránt.

A kötet bemutatja, hogyan használhatók a játékosítási technológiák az olvasók bevonására, illetve a könyvtárosok motiválására, és segítséget nyújt a könyvtári arculat megtervezéséhez is. Vázolja az interaktív oldalak szerepét az információs műveltség megszerzésében.

A könyv hét nagyobb fejezetre tagolódik. A szerző először röviden ismerteti a játékosítás fogalmát és céljait: hogyan lehet tanulást segítő- vagy motivációs eszköz, miként nyilvánulhat meg benne a flow-élmény, milyen jutalmak szerezhetőek meg a segítségével (jelvények, kiténtetések, pontok, ranglisták, stb.), kitér a játékkészítői gondolkodás alapelveire, felsorolja az egyes markánsan elkülönülő játékos típusokat. Leírja az egyes játékelemek tervezését, a játékosok azonosításának módjait, a visszajelzések kezelését, vázolja a hibalehetőségeket, a kommunikációs csatornákat, hangsúlyozza a közösségi élmények szerepét. Áttekinti a rendelkezésre álló eszközök és alkalmazások széles körét: a már létező játékközpontokat, az avatarok megalkotását, a megszerzhető kiténtetések, jelvények tervezését, a webes játékkervező szoftvereket. Esettanulmányok keretében példákat hoz fel a már létező játékokra felsőoktatási- és közkönyvtárakban.

A könyv terjedelmének legnagyobb részét egy útmutató teszi ki, amely részletesen bemutatja a játékosítási projektek megvalósításának fázisait: hol kezdjük, melyek a tervezési folyamat lépései, ide tartozik pl. térkép a könyvtárhoz, jutalmak tervezése, a játékosok meghatározása, a játékszabályok ismertetése, a könyvtár felfedezése és együttműködés a közösségekkel, folyamatábra a játékmenethez, további alternatívák. De olyan konkrét eseteket is tárgyal, mint az olvasószolgálat játékosítása vagy a közösségi oldalak, blogok, saját honlap, QR-kódok használata a játékok népszerűsítésére és folyamatos követésére. További lehetőségeket is vázol a visszajelzések regisztrálásához: lájkok, játékos térképek, e-mailek, játékerősítők, stb.

Részletesen bemutatja az egyes játéktípusokat és játékelemeket úm. kiterjesztett valóság, „húsvéti tojások” (bizonyos parancsok, billentyűkombinációk hatására előbukkanó rejtett poénok, kisebb játékok, meglepetések az adott programban), többféle – tableten és okostelefonon is használható – játékkészítő programot szemléltet folyamatábrákkal, rövid leírásokkal, használati utasításokkal.

Az előrejelzések alapján egyértelműen kijelenthető, a jövőben egyre nagyobb igény mutatkozik a játékosított alkalmazásokra az üzleti életben és a kulturális szektorban egyaránt.

A könyvben ismertetett játékkészítő alkalmazások az alábbi oldalakon érhetőek el:

www.gamasutra.com (játékkészítói közösségi- és híroldal, főleg UX design és kiterjesztett valóság témakörben);

www.samcroft.co.uk (közösségi alkalmazás-fejlesztő oldal, ennek segítségével készült a librarygame.co.uk oldalon található könyvtári játék is);

www.aurasma.com (az oldal fő profilja a kiterjesztett valóság, ehhez kapcsolódóan saját kampányokat építhetünk fel);

www.yoyogames.com (bemutatja a 2D-s játékok készítését lépésről lépésre, részletes útmutatókkal, ehhez kapcsolódó képzésekkel);

www.cousera.org (az oldal oktatási célú játékok, oktatóprogramok készítéséhez nyújt segítséget);

www.pixelprospector.com (ez olyan játékkészítő oldal, ahol maguk a játékkészítők is versenyezhetnek egymással a saját fejlesztéseik alapján);

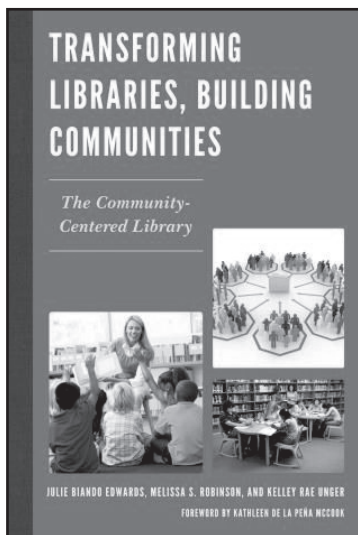
www.currentlab.art.org (ezen az oldalon játéktervező kártyák segítségével alkothatunk webes játékokat);

www.opengameart.org (játékkészítő oldal tematikus fórumokkal, mely kiterjedt online közösség is egyben).

A felsorolt honlapok által létrehozható, kifejezetten könyvtári környezetben hasznosítható játékok készítéséhez nyújt kreatív ötleteket, átfogó segítséget ez a könyv.

Csikász-Nagy Ágnes

Transforming libraries, building communities : the community-centered library / Julie Biando Edwards, Melissa S. Robinson, and Kelley Rae Unger. - Lanham : The Scarecrow Press, 2013. - XXII, 230 p. ; 23 cm
ISBN 978-0-8108-9181-4

Fókuszváltás – közművelődési könyvtárak közösségépítő szerepben

Napjainkban már közhelyszámba megy, hogy a közművelődési könyvtáraknak el kell mozdulniuk az információszoftártól a közösség tágabb értelemben vett szolgálata felé. Jelen kötetben a szerzők nagy meggyőző erővel bontják ki ezt a tézist, és adnak egyúttal részletes gyakorlati útmutatót arra nézve, hogyan állítsuk a közösséget a könyvtár missziójának középpontjába. Hiszen ha a gazdasági világválság okozta forráselvonások éveiben a könyvtár pusztán az információtechnológiával és a Google-lal szemben határozza meg önmagát, ebben az összehasonlításban óhatatlanul alulmarad, és könnyen rásüthetik a feleslegesség bélyegét. Annak érdekében, hogy a források ne apadjanak el, hogy a döntéshozók és a használók továbbra is hajlandóak legyenek áldozni a közkönyvtárak működtetésére, más keretet kell adni a diskurzusnak, és közösségi térként, a civil párbeszéd és az esélyegyenlőség színtereként, a közösségi és humán tőke sokoldalú fejlesztőjeként, értékkeremtőként, illetve a szociális funkció felvállalójaként érdemes újrapozicionálni a közművelődési könyvtárakat. A három társszerző az egyesült államokbeli Peabody Institute Library (Massachusetts) rendezvényszervezéssel foglalkozó munkatársaként első kézből osztja meg az olvasóval, hogyan vihető sikerre ez a fókuszváltás.

A könyv első nagyobb egysége a közösségközpontú könyvtár elméleti megalapozásával foglalkozik. A fő hivatkozási pontokat az IFLA közművelődési könyvtárakra vonatkozó 2004-es irányelvei, illetve a Kretzmann és McKnight által 1993-ban kidolgozott úgynevezett értékalapú közösségfejlesztés (Asset-Based Community Development, ABCD) modellje jelentik. Ez utóbbi a közösségfejlesztést nem egy felülről indított kváziszolgáltatásként tételezi, melynek során kívülről meg lehet oldani a helyi problémákat, hanem egy alulról építkező, az értékeket, erőforrásokat, készségeket, lehetőségeket feltérképező, majd egymással összekötő folyamatként, amelynek a közösség tagjai is aktív részesei. Az ABCD folyamatában a könyvtárak fontos szereplők, de egyben maguk is a közösség értékei, erőforrásai közé tartoznak. Green és Haines (2012) nyomán a szerzők hétféle értéket/tőkét különböztetnek meg, ezek a szociális-, humán-, kulturális-, pénzügyi-, környezeti- és fizikai tőke. A szerzők a könyv egésze során párba állítják ezeket a tőkefajtákat a közösségközpontú könyvtár különböző tevékenységi területeivel, így például a pénzügyi ismeretekről szóló workshopok növelik a humán- és a pénzügyi tő-

két, a könyvtárudvarban kialakított közösségi kertek a szociális-, a humán- és a környezeti tőkét építik, a kölcsönözhető szerszámok pedig a közösség fizikai tőkéjét erősítik. A példák sora hosszasan folytatható, de könnyen belátható, hogy ideális esetben ezek az erőforrások egymást erősítik, az egyéneket és rajtuk keresztül az egész közösséget építik, adott esetben szinergikus együttműködések jönnek létre, amelyek katalizálni tudják a közösség fejlődését, és akár az egész környéket képesek (újra) felvirágoztatni. Természetesen ehhez nem árt az a fajta közbizalom és optimizmus, amely az Egyesült Államokban jóval természetesebb, mint Közép-Kelet-Európában: hit abban, hogy mindenki értékes és hozzátesz a közösséghez, és hogy összefogva megoldhatjuk a problémákat. A közösségközpontú könyvtárakat mindenestre mindvégig át kell, hogy hassa a hit a könyvtár életet megváltoztató erejében.

A könyvtárak központi költségvetési forrásainak csökkenése az Egyesült Államokban együtt járt a helyi finanszírozás arányának növekedésével – a helyi igényekre, a helyi közösségre való fókuszálás így nemcsak egy szép eszme, de a könyvtár konkrét anyagi forrásaival is egyenes arányban áll, hiszen a sikeres közösségépítés, az elégedett használók adományokat és helyi adóforintokat hozhatnak a könyvtárnak, ami a pusztta fennmaradás és a további fejlődés záloga is lehet.

A könyv második nagyobb egységének fejezetei azokkal a gyakorlati lépésekkel foglalkoznak, amelyek kijelölik a közösségközpontú könyvtárak működtetésének kereteit. Terítékre kerül a források allokálása, a hálózatépítés, a partnerkapcsolatok ápolása, a pályázás és a rendezvényszervezői mentalitás. Mindezekhez a tevékenységekhez ki kell lépni a komfortzónánkból és el kell hagyni a könyvtárat, ami természetesen többletmunkával és -idővel jár. Ezen feladatok elismeréséhez akár új küldetésnyilatkozatra és új munkaköri leírásokra lehet szükség. Érdemes nemcsak a könyvtár jelenlegi munkatársaira, de a minket támogató könyvtárhasználók lelkesedésére is építeni, akár „könyvtárbarátok köre”, akár alapítvány megszervezésében, akár önkéntesek bevonásában gondolkodunk. Keressük a kapcsolatot különböző helyi intézményi partnerekkel (iskolákkal, civil szervezetekkel, egyházakkal, múzeumokkal, vállalkozásokkal stb.), jelöljük ki közös célokat, közös projekteket! Legyünk jelen a település közéletében és közigazgatásában (közmeghallgatások, lakossági fórumok, kulturális és egyéb bizottságok és köztestületek), de ne csak a „fontos

emberek”, és vezéregyéniségek társaságát keressük a könyvtár pecsenyéjét sütögetve, hanem próbáljuk elérni a marginalizált csoportokat is, amiben szintén támaszkodhatunk intézményi partnereinkre (szociális munkások, egyházak, civil szervezetek stb.). Az ápolott kapcsolatok egy idő után egy hálózatot hoznak létre, amelyben a könyvtár sokszor csak összekötő szerepet tölt be egyéb szereplők együttműködésének elősegítésében. A kapcsolatépítésben a személyesség kikerülhetetlen; ha ezt elismerjük, akár ki is használhatjuk a személyes kötődéseket, kapcsolati hálókat, de ezek mellett is elengedhetetlen a proaktív fellépés és további kapcsolatok kezdeményezése.

A szerzők arra buzdítanak, hogy mondjunk igent minden helyi igényre rezonáló együttműködési projektekre és rendezvényötleltre, minden egyéni vagy intézményi felajánlásra – a részleteket ráérünk kidolgozni később, a lényeg az, hogy a közösség meglévő erőforrásai és kreatív energiái ne vesszenek kárba. Ezen energiák szinte önműködően vihetik előre a könyvtár és a közösség fontos ügyeit, így például a „könyvtárbarátok köre” vagy a diákokból álló ifjúsági tanácsadó testület átveheti egyes rendezvények szervezését, vagy egész reklámkampányokat vagy jótékonyági vásárokat bonyolíthatnak le – helyettünk. Ezen a ponton nyugtázhathatjuk, hogy jóval több erőforrás rejlik a közösségben, mint elsőre gondoltuk volna. Minél több lelkes szövetségest tudunk az oldalunkra állítani, annál inkább megerősödik a könyvtár pozíciója a közösségben, és egy öngerjesztő folyamat eredményeképpen a közösséget központba állító könyvtár maga is a közösség központjává válik. Bármilyen rendezvény vagy szolgáltatás ötlete merül is fel, a források elosztásának újragondolásával, a megfelelő pályázat megtalálásával, önkormányzati támogatások elnyerésével, akár helyi adóemelés kikényszerítésével (sic!), közadakozásból vagy önkéntesek munkájával, de a közösségért elkötelezett könyvtár és a könyvtárárt elkötelezett közösség meg fogja valósítani, ha igazán fontosnak itéli.

A kötet harmadik nagyobb egysége azokkal a feladatokkal foglalkozik, amelyeket egy közösségközpontú könyvtárnak fel kell vállalnia. Ezekben a fejezetekben a szerzők sorra veszik, hogyan lehet a könyvtár a civil cselekvés fóruma és a diskurzus agorája, a fenntarthatóság fellegetvára, a közösség kulturális lenyomata, a sokféleség színtere és a kisebbségi csoportok segítője, művészeti központ, népegyetem, s végül, de nem utolsósorban az ifjúság védője és szószólója. A szerzők minden fejezetben számos példát hoznak sikeres könyvtári projektekre, elsősorban az Egyesült Álla-

mok területéről, a fejezetek végén pedig gyakorlati tanácsokkal látják el az olvasót, hogyan is valósítsa meg mindezt a saját könyvtárában. A következőkben terjedelmi okokból csak néhány ötlet, gondolatmenet felvillantására van mód. Így például a demokráciára nevelésben a könyvtár közreműködhet a választási regisztráció lehetővé tételével, közéleti témájú filmklubok szervezésével, vagy éppen azzal, hogy helyet ad politikai jelöltek közötti nyilvános vitáknak. Ide tartozik a rászorulóknak információellátása és különböző szociális ügyek felkarolása is, például ételosztás szervezése az iskolai szünetben vagy a könyvtárakban fel-felbukkanó hajléktalanok szociális munkásokkal való összekötése. Ami a következő szempontokat illeti, a fenntarthatóság hívószava nemcsak zöld könyvtárépületet, illetve környezettudatossági és környezetvédelmi programokat jelent, de az elfelejtett javító-szerelő készségek újratanulását (szabásvarrás, ezmesterkedés), vagy a helyi vállalkozások és innováció segítségét is (például helyi találmányok kiállításával). A helyi kulturális identitást erősítheti a különböző helytörténeti gyűjtemények mellett akár egy saját oral history archívum. A kisebbségek és a hátrányos társadalmi helyzetűek számára a könyvtár egy biztonságos hely lehet, a bevándorlóknak pedig kapu a közösségbe való beilleszkedéshez: szép példa erre a King County Library System (Washington), ahol tizenévesek segítenek felkészülni a bevándorlóknak az állampolgársági vizsgára, így mindenki kölcsönösen tanulhat a másiktól. Ez a kölcsönösség minden olyan viszonylatban meghatározó, ahol egy hátrányos helyzetű használóról van szó: nem passzív „ügyfélként” segíti őt a könyvtár, hanem olyan programokat hoz létre, hogy ő is adhasson másoknak és érezhesse, hogy ő is értékes tagja a közösségnek. A részvételiségnek ez a kultúrája a közösségközpontú könyvtárak művészeti projektjeiben is jellemző: ezekben a használó nemcsak befogadó, de alkotó is (például kreatív írás- vagy képzőművészeti kurzusok résztvevőjeként), emellett a könyvtár teret és bemutatkozási lehetőséget ad a helyi művészeknek. A kulturális tökélet erősítő, előremutató kezdeményezés a helyi múzeumokba szóló (nem névre szóló) bérletek kölcsönzése, ami a már említett intézményi együttműködésekben nőhet ki. A közösségközpontú könyvtárak népművelő, ismeretterjesztő minőségükben sem elitisták, a hagyományos előadások mellett

lehetővé teszik, hogy az emberek a könyvtár falain belül egymástól tanuljanak, illetve hozzáférést biztosíthatnak olyan hardverekhez és szoftverekhez, amelyekhez a felhasználó amúgy nem jutna hozzá (kép- és videoszerkesztés, 3D nyomtatók stb.). Végezetül: a fiatalok segítőkjeként a könyvtár fejlesztő és nevelő, sőt sorsfordító szerepben van, amikor a fent felsorolt szempontokat egyesítve a civil elköteleződést, a környezettudatosságot, az információs műveltséget, a tudást és a kreativitást egyaránt erősíti, vagy éppen minden erejével támogatja a hátrányos helyzetű vagy fogyatékkal élő fiatalokat. A nyári olvasótáboroktól a házi feladatban való segítségig a könyvtárak már számos jó megoldással álltak elő, amelyeket a tippet követve mi is a gyakorlatba ültethetünk. A lényeg az, hogy a fiatalokban ne csak „a jövő adófizetőit” lássuk, akiket valahogy „le kell kötni”, hanem ismerjük el, hogy most is értéket jelentenek a közösségnek.

Összefoglalva az eddigieket, a közművelődési könyvtárak feladata a 21. században is az, mint alapításkor volt: a szabad hozzáférés, a közművelődés elősegítése, a jól informált állampolgárok megteremtése. Ha közösségközpontú könyvtárként kívánnak megújulni, ezeket az alapelveket ki kell egészíteni a szociális funkció felvállalásával és elmélyítésével, a közösségi szerep- és felelősségvállalással. A közösségközpontú könyvtár nem passzív szórakoztatóközpont, hanem olyan intézmény, amelynek elsődleges célja az, hogy a mai technicizált világban személyesen is összekösse az embereket és többféle nézetnek demokratikusan teret adva támogassa a látókörüket. Szélsőségesen inkluzív tér, amely a közösség minden egyes tagját egyaránt el kívánja érni, függetlenül azok érdekérvényesítő képességétől. A közösségi kapcsolati háló szorosabbra fűzésével, a szociális tőke építésével pedig hídszerepet is be tud tölteni különböző érdeklődésű és státuszú emberek között. Az elitizmus és a pusztán tartalomszolgáltatás helyett a részvételiség, a kölcsönösség és a tartalomelőállítás jegyében rajzolhatók ki tehát a közösségközpontú könyvtár szolgáltatásai, amelyek megvalósításához ebből az optimista kicsengésű könyvből számtalan ötletet meríthetünk.

Szabó Piroska